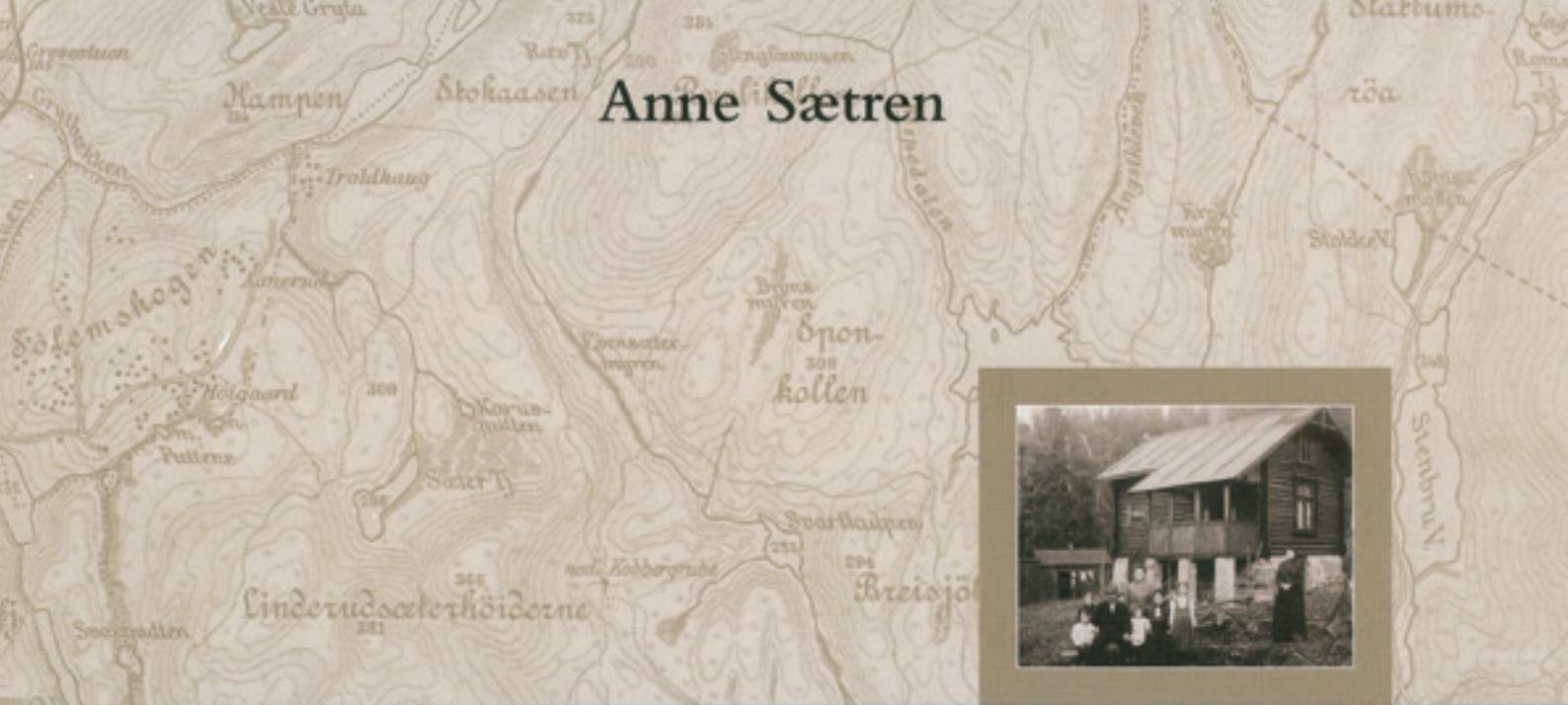

Anne Sætren

Solemskogen

- skogsgrenda i storbyen -

1903-2003

Solemskogen

-skogsgrenda i storbyen-

1903-2003

© Solemskogen historielag og Anne Setren
Utgitt av Solemskogen Vell ved historielaget
Grafisk formgiving: Optimal a.s
Omslagsdesign: Optimal a.s
Trykkeri: Optimal a.s
Sats: Bembo
Papir: 130 gr. Eurobulk

Tittel sidebilde: Nybyggerfamilien Andersen på Stenby. I 1904 skrev de kjopekontrakt med brukseier Anton Tschudi. Hans Olaf Andersen var snekkert, men familien drev også et lite småbruk med hytteleie og kaffeservering. Fra venstre ukjent, datteren Hanna med gitar, sonnen Trygve med kattunge, mor Marie med babyen Knut på fanget, far Hans Olaf og sonnen Rolf med kalven Odin. (Ukjent/Odd Thomassen)

Omslag:

Bakgrunnkart:

Norges geografiske oppmåling. Topografisk kart over Oslo omegn, blad IV. Målestokk 1:25 000. Utgitt 1908, revisert i marken siste gang 1932. Gjengitt med tillatelse fra Statens Kartverk.

Fotografier på forsiden:

Fargefoto: Kringla (Bjørn Pettersen/Bjørn Pettersen)

Eldre foto ovenfra:

Familien Gabrielsen foran feriestedet Myrvang i Kalandveien 4. (Ukjent fotograf/Bjørn Pettersen)
Nybyggeren Johan Olsen på eiendommen «Hygga» i Haugakollveien 3. (Ukjent fotograf/Ragnar Hegge)

Familien Olsen på «Hygga» i Haugakollveien 3. (Ukjent fotograf/Ragnar Hegge)

Fotografi på baksiden:

Setertjern (Knut Werner-Hagen/Knut Werner-Hagen).

Forsats:

Kart over Grefsen Bad med omegn.
Utarbeidet av N.S. Krum. (Deichmanske bibliotek)

Baksats:

Norges geografiske oppmåling. Topografisk kart over Oslo omegn, blad IV. Målestokk 1:25 000. Utgitt 1908, revisert i marken siste gang 1932. Gjengitt med tillatelse fra Statens Kartverk.

Anne Sætren

Solem skogen

-skogsgrenda i storbyen-

1903-2003

Kartet viser den nåværende bebyggelsen og veinettet på Solemskogen, samt eldre steds- og eiendomsnavn som er omtalt i boka.

(Framstillingen er basert på kartgrunnlag fra Lillomarka O-lag ved Stig Sonsternsudbrøten)

Innhold

Forord	7
Forfatterens forord	9
Del 1	
Nybyggerne på Solemskogen	11
Tomter på avbetaling	12
«Eget hus på egen grunn»	16
Nyryddingen	19
Hvem var nybyggerne?	27
Kvinnelige kolonister	28
Hvor kom nybyggerne fra?	29
Et sommeropphold som styrker livskraften?	34
En fotodokumentar fra Brunskovsetra	36
Valhall, Sætra, Hygga og Solheim	46
Del 2	
Veispørsmålet og foreningsvirksomheten	49
Solemskogens nybyggerforening og vinterveien	49
En sportshytte til utlodning	53
Den første kjøreveien til Solemskogen	55
Veiene på Solemskogen	56
Stoppested ved Gressestuen	58
Solemskogen nybyggerforening opploses	62
Del 3	
Dømmen som brast	65
"Dodsstøtet" – vedtak om ekspropriasjon	66
Ta alt eller intet!	68
Forsøkstakst og overtakst	68
Juridisk tautrekking om veierstatningen	69
Salgstilbud og nye ekspropriasjoner	70
En myte ble skapt	77
Del 4	
Men livet gikk videre	81
Veibygging og blåbussen	81
Hverdagsliv i hus og hytter	87
Kvinneliv på skogen	89
Moderne nyvinninger	94
Renslighet er en dyd	95
Okkupasjonsårene 1940–1945	98
Butikkene på Solemskogen	101
Bråthen i dalen	102
Pedersen på Kalland	103
“Søstrene Johansen” og Lorentze Jacobsen	107
Brodrene Pedersen og “Peder’n”	107
Solemskogen skole	110

Folkeskolen	111
Liten skole med stor trivsel	113
17. mai	117
Søndagskolene	121
Idretts- og friluftsliv	123
Vannvakta og tjuvfiskingen	125
Solemskogen idrettsforening	126
Velets årlige skirenn	130
Skøyteløp, hopprenn og vinterlek	131
Hyttefolkets friluftsliv	134
Ungdomstiden på 1950-tallet	135
Del 5	
Evakuering – eller en tilfredsstillende standard?	137
Utilfredsstillende boligforhold	137
Evakuering?	138
Forlik og tvøvært	141
Del 6	
Fortid og nåtid	145
Rent og urent	145
Historiens nærvær	146
Kilder og litteratur	151
Register	
Personregister	154
Stedsnavnsregister	159
Ternakart	
Steder og navn på Solemskogen	4
Parsellkart	18
Bostedskart	31
Grytestua	75
Oslo kommunes oppkjøp av parseller	76
Hoppbakker og skøytevann	132
Kulturminnekart	150

Forord

Til 50-års jubileet for Solemskogen velforening i 1953 ble det skrevet et festskrift som nærmest må karakteriseres som et kampschrift for Solemskogens eksistens. Heftet het da også "Er kampen for Solemskogen forgjeves slit?". Denne kampen er nok fremdeles ikke helt over, men til 100-års jubileet mente vi at det allikevel ville være riktigere å skrive en bok som beskrev utviklingen av samfunnet her på skogen med en noe annen vinkling. Vi ville ha en bok som skulle appellere både til nåværende og tidligere beboere, men også til et bredere publikum. Det er svært mange som har et forhold til denne grenda inne i skogen som et ideelt utgangspunkt for turer i marka både sommer og vinter.

Den første som både gjorde undersøkelser i marka og intervjuet noen av de eldre på Solemskogen var skogoppsynsmann Håvard Pedersen i Oslo Skogvesen. Han ble forbøffet over historien bak de mange ruiner som særlig befinner seg i lia opp fra Grytebekken, og tok initiativet til de første kulturhistoriske vandringer i 1990. Dette var med på å inspirere noen av dagens innbyggere til å sette i gang en grundigere studie av hva som faktisk fantes av spor fra tidligere tider. Etter møter og befaringer med Byantikvaren, Skogvesenet, Bydel Grefsen-Kjelsås og bydelens historielag, ble det satt i gang en kulturminneregistrering høsten 1999. Etnolog Anne Sætren fikk i oppdrag å utføre jobben. Hun ble deretter engasjert for å utarbeide et bokmanuskript som skulle være klart til publisering våren 2003. Ansvaret for arbeidene hviler på Solemskogen velforening og Solemskogen historielag. Når prosjektet nå på det nærmeste er ferdig, er det på sin plass å rette en takk til de personer og institusjoner som har gjort dette mulig. Først og fremst går denne takken til forfatteren, Anne Sætren. Uten hennes engasjement, ideer og faglige presisjon hadde vi aldri fått til et slikt resultat. Dernest vil vi takke Bydel Grefsen-Kjelsås og Historielaget Grefsen-Kjelsås-Nydal. Disse har med sin økonomiske støtte, gjort det hele gjennomforbart. Vi vil også få takke alle de som har stilt sine private bilder til rådighet, boka ville ikke blitt det samme uten den skatten som er å finne i gamle fotografier. Videre vil vi takke Lillomarka O-lag ved Stig Sonsterudbråten, som har utarbeidet de nye kartene. Til slutt vil vi takke Bjørn Pettersen som har sørget for å dra det hele i land ved at hans firma, Optimal AS, har tilrettelagt og trykket boka.

Boka formidler en helt seregen del av Oslos historie. Vi håper denne dokumentasjonen av slit, fattigdom og motgang, men likevel ukuelig stå på vilje og samhold, kan være med på å hedre minnet over de som bygde og kjempet for Solemskogen. Boka viser at nybyggernes store oppofrelser ikke har vært "forgjeves slit", som man fryktet for 50 år siden.

Til alle gamle og nye venner av Solemskogen: velkommen til en kulturhistorisk opplevelse. Om man først gleder seg over den i godstolen hjemme, så oppfordrer vi likevel flest mulig til å ta turen til Solemskogen i neste omgang. Bruk boka til din egen oppdagelsesreise, både i tid og rom. Det er først når man opplever stedet, og ser restene etter alt det arbeide som er utført at en begynner å forstå hva dette egentlig er. Da kan man la tankene gå til disse kjente og ukjente sliterne, langt inne i skogen som har etterlatt seg så mange spennende spor.

Solemskogen, februar 2003

Tore Chr. Faller
Leder Solemskogen vel

Knut Werner-Hagen
Leder Solemskogen historielag

Forfatterens forord

Selv om det er mulig å forstå nåtiden ut fra historiske forhold, så var likevel det fortidige samfunnet annerledes. Å dykke ned i historiske kilder kan være som å reise til et annet land. De siste hundre årene av norsk historie innebærer en slik reise. Nasjonen har gjennomgått en omformingsprosess som vi i dag vanskelig kan fatte. I løpet av tre til fire generasjoner har vi gått fra å være et samfunn hvor folk var bosatt på landsbygda og levde seg av jordbruk, fiske og fangst, til å ha blitt et industrialisert, moderne samfunn. Fra siste del av 1800-tallet vokste arbeiderklassen fram, – og forsvant.

Solem skogens historie er tett forbundet med disse omfattende, historiske prosessene. Stedet vokste fram i kjolvannet av Kristianias store ekspansjon på slutten av 1800-tallet, og har på godt og vondt vært preget av hovedstadens utvikling siden.

Det sies at hver generasjon må skrive historiebokene om igjen. Det er ikke fordi fortiden har endret seg, men fordi vi stiller nye spørsmål.

Historiebokene blir derfor også speilbilder av vår egen tid. Kunnskap om fortiden kan være med på å gi oss innsikt i oss selv og den tiden vi lever i. Vi kan bruke fortiden til å skape gjenkjennelse, sammenheng og identitet i nåtiden. Ofte bruker vi også historien for å rettferdigjøre eller forklare forhold i dag. I 1953 skrev velforeningen i sitt forord til festskriften "Er kampen om Solemskogen forgjeves slit" at de håpet at ettertiden kunne få mulighet til å skrive nye og annerledes jubileumsberetninger:

"Men går det som vi tror, da vil det hvert tiende år være et nytt jubileum med adgang til å la full rettferdighet vederfares de mange slitets kvinner og menn som fortjener å minnes. Da vil en kunne berette om det samfunn på Solemskogen som rydningdmennene i 1903 og deres familie så fram imot."

Jeg har ønsket å ta dette femti år gamle håpet på alvor. Samtidig er fortiden like mangfoldig som nåtiden. Jeg har derfor måttet gjøre noen valg når det gjelder presentasjonen av stoffet. En av målsettingene med boka har vært å belyse den første, korte nybyggerperioden. Den har satt mange fysiske spor i landskapet, men få har hatt kunnskap om hvem som har etterlatt seg mange av disse sporene. Med utgangspunkt i kulturminneregistreringen har jeg brukt tid på å finne fram til kildemateriale som har kunnet fortelle noe om de første nybyggerne. Nybyggerkoloniens første dramatiske år kom også til å få betydning for skogsgrendas framtid, identitet og omdømme. Jeg har derfor viet denne første fasen relativt mye plass i boka.

Den andre målsettingen for arbeidet har vært å framstille hverdagsliv, fritid og fest i lokalsamfunnet gjennom hundre år. Utgangspunkt for denne delen av boka har vært det bildematerialet som kom inn gjennom historielagets fotoinnsamling høsten 2000. Solemskogsboernes egne, fotografiske motiv utgjør derfor det tematiske skjelettet for del 4 av boka.

Boka er satt sammen av fire ulike elementer; tekst, fotografier, sitatbokser og kart. Det gir forhåpentligvis leseren en mulighet til å bruke boka på flere måter. Det har vært en målsetting at det skal være mulig å bla seg igjennom boka uten å lese all teksten, og likevel sitte igjen med et inntrykk av stedets historie. Kanskje kan den også inspirere til turer blant gjengrodde ruiner?

Jubileumsboka er også ment å være et bidrag til Oslos historie. Som etnolog og kulturhistoriker har jeg ønsket å se det store i det lille. Det vil si at mange av de lokale forholdene på skogen kan forstås ut fra de generelle samfunnsendringene i perioden, samtidig som eksemplene fra skogsbygda kan bidra til å belyse sider ved hovedstadens utvikling de siste hundre årene.

Etnologer benytter seg ofte av flere ulike kildetyper, og det har også jeg gjort i mitt arbeid. Eldre fotografier har vært en sentral kilde til forståelsen av det fysiske miljøet, endringene i bosettingen og livet på skogen. En annen viktig kilde har vært intervjuasmtalene med tidligere og nåværende beboere på Solemskogen. Den eldste samtalepartneren min var Judith Bjorlingsen, døpt Werner. Hun var født i 1904 og var den eneste gjenlevende som husket nybyggertiden på skogen. Judith Bjorlingsen døde i 2001. Judith blir sitert under fullt navn. Hun er en gjennomgangskikkelse i boka og får stå som representant for den første generasjonen av Solemskogsbeboere. Sitatene fra de øvrige samtalepartnerne er i hovedsak anonymisert. Det er i dag vanlig praksis. Unntak er gjort der det fortelles om konkrete steder og hendelser. Alle samtalepartnerne har bidratt til å gi meg økt kunnskap og forståelse om livet på skogen. De er nevnt ved navns nevnelse i en egen liste bakerst i boka. Dette er ment som en honnor og en takk for hjelpen. Spesielt vil jeg likevel her få rette en takk til Odd Thomassen for hans store vennlighet og hjelpsomhet. Det har vært til stor glede for meg å få lov til å tilbringe tid sammen med deg.

Formannen i Solemskogen historielag, Knut Werner-Hagen, har vært min nærmeste samarbeidspartner gjennom de fire årene som prosjektet har vart. Hans entusiasme og pågangsmot er av samme stopning som de første nybyggernes må ha vært. Bokprosjektet skulle bli en realitet, om så Solemskogen Vell skulle ordne finansieringen selv! Som tilfellet er for så mange av oppgavene på skogen, så tok vellet også på seg ansvaret for jubileumsboka.

Prosjektet har honorert meg for seks månedsverk, i tillegg til kulturminneregistreringsprosjektets halvannet månedsverk. Vellets formann Tore Faller har vært en stor hjelp gjennom sin positive innstilling og interesse underveis i arbeidet. Kari Utheim skal ha stor takk for utlån av materiale fra sitt private arkiv, og for hjelp med identifiseringen av personer på fotografiene.

Førsteamanuensis Arne Lie Christensen ved Institutt for kulturstudier, Universitetet i Oslo har vært min faglige diskusjonspartner. Takk for at du tok deg tid til å lese manuskriptet i en travle hverdag! Brit Bergan skal ha en hjertelig takk for at hun tok på seg arbeidet med å lese korrektur på kort varsel. Jeg vil også gjerne takke Arbeiderbevegelsens arkiv, Bymuseet i Oslo og sist, men ikke minst, de alltid hjelpsomme personene på Oslo Byarkiv. Min samboer Dag Nævestad skal ha en stor takk for sin tålmodighet gjennom mange år, og for sitt arbeid med mange av fotografiene og andre store og små problemer underveis. I den siste fasen med ferdigstillelsen av boka, har jeg hatt et spennende samarbeid med Bjørn Pettersen og de ansatte på Optimal a.s. Særlig har Leif-Rune Widén bidratt til å sy de mange delene av boka sammen til en enhet. Til sist vil jeg takke min kjære sønn Jakob for at han har vist stor overbærenhet med sin mors klapring på PC-en i tide og utide, kvelder, helger og ferier gjennom de siste årene.

Denne boka er tilegnet "...de mange slitets kvinner og menn som fortjener å minnes" – som det sto i velforeningens forord i 1953.

Holen, 11. mars 2003.

Anne Sætre

Nybyggerne på Solemskogen

Del 1

Om du var ute på spasertur en lørdag ettermiddag våren 1905, kunne du få øye på en liten folkevandring opp Thorvald Meyers gate mot Tørshov. Den gangen het byen Kristiania, og kuer gresset på jordene ved Sandaker. De små flokkene av vandrere besto av menn med sixpence, gutter i kortbukser, kvinner i lange skjort og jenter med musefletter og kjoler. Hvis sola hadde begynt å varme, hadde mennene slengt jakka over skulderen og gikk i bare vesten og skjorteermene. De spredte flokkene kunne ved første øyekast se ut som folk på kveldsutflukt. Så du noyere etter, ville du ha sett at alle bar litt tyngre bører enn som så. I barnevognene som kvinnene skjøv foran seg, lå det både mat, arbeidsklær, spiker og pappstift. Mennene bar verktoy i henderne, eller en rull tjærepapp på akselen.

Det var de første nybyggerne på Solemskogen som skulle opp på tomta og ta i et tak denne helgen også. Om du fikk øye på dem på Storo, hadde

Nybyggere på Solemskogen cirka 1910. Et av de første nybyggerparene på Solemskogen var Marie og Hans Olaf Andersen. De skrev kjopekontrakt på parsell nr. 14, Stenby, i 1904. Hans Olaf var snekker og jobbet i Kobenhavngata på Rodeløkka.

Fra venstre: Ukjent, sonnen Trygve, ukjent, Marie Andersen, datteren Hanna (foran), sonnen Rolf (foran), 4 ukjente voksne bak, lengst til høyre står Thorvald Andersen, Hans Olaf Andersens brot.

(Ukjent fotograf/Odd Thounissen)

flokken blitt litt større. Der var den siste trikkeholdeplassen, men folkene hadde ennå et godt stykke vei igjen å gå. Særlig bakken opp til Grefsenplatået var dryg, og kvinnene sakket ofte akterut med småbarna. De smale hjulene på barnevogna satte seg lettere fast på den gjørmete veien, og de minste var trette i beina. Nå var de ute i landligere omgivelser, selv om en og annen nybygd villa kneiste langs veien. Kjelsås var ennå et bondeland, med gårder og åpent landskap. Når folkene kom fram til Oset ved Maridalsvannet, så var det å ta fatt på den kronglete skogsstien opp gjennom Småvannsdalen. Når folget endelig nærmet seg Kringla, hørtes sager og oksehugg fra dem som var kommet fram tidligere på dagen. For de minste og mest kortbeinte, hadde turen opp til skauen tatt opp til seks timer. Nå var det av med pentoyet og på med arbeidsklærne for alle sammen. Tomta skulle ryddes, hus og hytter bygges, men først måtte det stelles i stand et krypinn for natta. Neste morgen var det tidlig opp for å få gjort mest mulig. For nybyggerne på Solemskogen var sondagen slett ingen hviledag, men den eneste fridagen de hadde til rådighet. Målet var et eget hjem eller en hytte, i frisk luft og vakker skognatur.

BARNEVOGN MED MAT

«Ja, og så hadde vi sånn gammaldags barnevogn, en stor sånn vogn, sånn dyp. Og den husker jeg mor lasta full med varer da, vet du, som vi skulle ha med på skauen. Da hadde far og guttene gått føre. Så hadde vi den svære vogna da, vet du, med svære hjul og hoy. Mye gikk det i den. Lasta den full av matvarer og ... Og den måtte vi kjøre! Vi trillet et stykke hver. Randi var lita da, så hu slapp jo. Så det ble Hjordis og meg. Det var helt fra Christies gate nede på Grünerløkka.»
(Judith Bjørlingsen, født 1904)

Tomter på avbetaling

Hva var det som hadde lokket alle disse menneskene til dette veiløse og kuperte skogsområdet i Grefsenåsen? Jo, de hadde sett eller hørt om brukseier Anton Tschudis salg av billige tomter, og latt seg friste til å tegne en kjopekontrakt.

Det var i mai 1903 at Tschudi startet annonseringen av tomtesalg på Solemskogen. Forretningsideen var basert på at tomtene ble betalt med avdrag på kr. 1,- pr. uke. Etter at ti avdrag var betalt, ble tomta overdratt til kjøperen. Dette var en uvanlig, men genial måte å bli selveier på. Prisene for tomtene på Solemskogen var på ca. kr. 125,- pr. mål. «Krone-tomtene» på Solemskogen var rimelige, og betalingsmåten gjorde at folk uten større egenkapital kunne kjøpe sin egen tomt. Her kunne de bli selveiere og sette opp et eget hus, eller de kunne skaffe familien et feriested. Eiendomssalget ble kunn gjort på plakater oppslått rundt i Kristiania, og ble ikke avertert i hovedstadens aviser. Det var ingen dårlig reklame Tschudi framforde for sitt salg av krontomtene. På de neste sidene gjengis brukseierens plakattekst i sin helhet.

BETALTE MED OVERTIDSARBEID

«Vilkårene var 5 kroner kontant og så 1 krone i uka i avbetaling, tomten min kom på 180 kroner, og det hadde jeg da å betale i løpet av 175 uker. Men pengene var små i den tiden, jeg tjente 15 kroner uka, og dem måtte kona ha til husholdningen, vi hadde 4 barn den gang, og var altså 6 mennesker som skulle leve av de 15 kroner uka. For å klare den krona i avdrag på tomten, måtte jeg arbeide overtid 4 timer hver uke, betalingen var 25 øre timen. På denne måten betalte jeg tomten.»

(Johan Jacobsen, født 1873, på Jacobsro. Arbeider-Magasinet nr. 11, 1935)

«... MENTE JEG VAR RIVENDE GAL!»

«Men her var det jo bare skogen, og folk som hørte at jeg ville kjøpe tomt der og slå meg ned for godt, mente jeg var rivende gal. (...) Jeg kunde også fått tomt på Grefsen og de var billige der den gang, men da jeg hadde fått sett skogsnaturen i Solemskogen ble jeg så begeistret for den, at jeg tok tomt der. Det er så nært med de som er kommet hitopp, de flytter ikke igjen, og hvis de gjør det, kommer de tilbake igjen.» (Hans Olaf Andersen, født 1877, på Stenby. Østre Akers Avis 22.09.1944)

De første nybyggerne kom til et åpnere landskap enn dagens skogsdrift skaper. Fram til 2. verdenskrig var det vanlig å drive plukkhogst, slik at bare hogstmodne trær ble blinka ut. Bræting gjorde også sitt til at gjengroingen ble holdt tilbake, og døde trær og grener ble brukt til ved.

(Carl Brunskov/Lasse Brunskov)

«Krone-tomter»

Anton Tschudis plakatannonse for tomter på Solemskogen i 1903.

AFBETALING 1 KR. UGENTLIG!!!

Tomter på lignende afbetalingsvilkår, som gjelder, når man anskaffer sig et stykke møbel, en klædning e.l., er en splinterny idé og noget, der endnu aldrig har været tilbuddt publikum hverken i Norge eller noget andet land!

Idéen er ny og praktisk. Tomter til en pris, som ikke udgør mere end tiendeparten af de sædvanlige priser, som må betales for byggetomter.

Man kan nu – i løbet af indeværende måned – købe sig et mål grund = 2500 kvadratalen til en pris af 125 kr. – altså 5 øre pr. kv. alen med en afbetalning af – siger og skriver – 1 kr. pr. uge.

Når 10 ugentlige afdrag à 1 krone = 10 kroner, er betalt, overdrages tomten til kjøberen.

De tomter, som skal bortsælges på forannævnte eiendommelige vilkår, er beliggende i Grefsenåsen, 20 à 25 minutters gang fra Kjelsås st.

Et mere naturskjønt sted kan vanskelig tænkes. Herlige tomter ved strand, på høider med vid og storlagt utsikt, eller i lune daler – enhver efter sin smag. Og alt omgivet af vakker og frodig skog. Enhver bygger her efter sin smag og sine evner – et lidet hjem, et sommeropholdssted, en sportshytte eller en peisestue. Da kommer, sten, og sand forefindes til overflod på stedet, koster opførelsen af et lidet hus en ubetydelighed.

Den, som har lidet råd, kan her lade opføre en lidet stue til en bagatel af et par hundre kroner og bo der ugenert, indtil han ved hjælp af den indspade husleie kan lade opføre et bekvemmere og bedre hus.

Eiendommen ligger 4 kilometer fra bygrænsen og vel 1 km. fra nærmeste jernbanestation (Kjelsås); men bebyggelsen vil fremvinge jernbanestation ved Gresastuen, 4 minutters vej fra eiendommen. Man kan nu også reise med «Trikken» til Grefsen.

Når den tid kommer, vil den grund, som nu kan erhverves for 5 øre pr. kvadratalen, være værd det flerdobbelte – en tomt på 2 mål, som nu kan købes på kroneafbetalning for 250 kroner, vil altså kunde takseres meget højere.

Som det vil ses: et enestående tilbud! Når jord kan erholdes for 1 krone i ugentlig afbetalning, går det også an for den mindre bemidlede at bli ejer af sin egen grund.

Såsnart 10 afdrag à 1 kr., tils. 10 kr., er betalt, overdrages tomten til kjøberen, der kan indgjorde den og indrette sig der efter sit hjertes ønske; kort sagt; gjøre tomten i stand og stelle og værne om denne på bedste måde, indtil han ser sig i stand til at bygge.

Yngre folk, som har trang til noget de kan kalde sit eget, bør benytte sig af tilbuddet, da en så letvindt anledning til erhvervelse af grund vel neppe nogensinde vender tilbage.

Da det kun dreier sig om et begrændset antal tomter, som skal afsættes på ovennævnte vilkår, vil disse ikke bli averteret i aviserne.

Henvendelse: Herslebs gade 8, I (indgang fra Trondhjemsvien) alle hverdage mellem 12–3 efterm. og 6–8 aften, hvor alle foronskede oplysninger vil kunne meddeles, tomter udpeges på kartet og kjøb afsluttes.

Tomterne anvises desuden på eiendommen hver søndag fra kl. 12.

*Benyt i løbet af mai måned anledningen!
Den vender aldrig mere tilbage.*

Den, som først melder sig, kommer først i betragtning.

Husk Herslebs gate 8, I (indgang fra Trondhjemsvien).

LANDOPHOLD I SOMMERTIDEN

Når våren kommer og solens første stråler begynder at spille på de skidne gader, vågner også i menneskebrystet längselen efter at komme bort fra byen – ud i den vågnende natur, hvor løvet sprætter, blåveisens skyder frem, skogens besjærede sangere kvæder sine underskjonne melodier og myrekolonierne begynder at yre af liv og travlhed.

Det er håbets og længsernes tid.

I de velstændige familier begynder man at gøre forberedelser til sommerophold på landet – dette sommerophold, der kvæger og opliver sindet, styrker livskraften og forlener en med ny energi og arbejdslyst.

Et sligt sommerophold er nu kun tilgjængeligt for mere velstående folk; men slig burde det ikke være. Endog de mindre bemidlede familier burde ha anledning til nogle måneders ophold ude på landet, i den sunde og helsebringende norske granskog.

Imidlertid er husleilighederne så kostbare i byens nærhed, at det for de allerflestefamilier med lidet indtægt ikke er tale om selv et kortere landophold. Dette forhold bør der ske en forandring i; ti småfolks bør sygne hen og blir blege og usle at se på under dette stadige ophold året rundt i den usunde storby.

Men et sligt landophold falder som sagt for kostbart, slig som nu engang forholdene er.

Hvordan få en afhjælp her?

Det er råd for uråd:

Kjob et grundstykke på 2 mål i skogen på Grefsenhøiden.

Prisen er som nævnt foran: 125 kr. pr. mål, rentefrit. Betingelserne er også nævnt: 1 krone i ugentlig afbetaling. Dermed har man grunden. Og når 10 kr. er betalt, blir man eier af grunden efter alle lovfærmelige regler mod at betale omkostninger ved skjøde og tinglæsning. Selv det bryderi, som er forbundet med at erholde skjøde, påtager sælgeren sig uden nogen som helst godtgjørelse.

Hvor i verden du går om i syd og vest blir du tilbuddt slike betingelser?

Ingensteds!

Benyt derfor anledningen – og De har tomten liggende, som De skal opslå Deres sommerbo på.

Men hus å bo i?

Nu, der er også råd for det.

Den, som er noisom, klarer sig, om han ikke netop har et slot at bo i. Og desuden – i sommervarmen skal man ikke stænge seg indenfor døre; da skal man mest mulig opholde sig ude i den rene og velgjørende skogluft.

Skogen, som skal bortsælges på forannævnte betingelser, står frodig og grøn, og nogle af de overflodige træer De finder på Deres egen tomt, og som De alligevel må hugge ned for at skaffe byggeplads og sol ind på pladsen, kan De jo benytte til byggearbeidet. Nede på Brekke brug, kort vei fra bygge-

stedet, kjøber man sig nogle bord, spiger og tjærepap til at tække med tager man med sig fra byen, og på nogle kveldsstunder har den, som kan håndtere sag og hammer, tomret sig op et lidet sommerbo, hvor han og hans familie kan holde til.

Man får det vel ikke så flot som grosserer i sin villa ude på vestkanten; men man har skaffet sin hustru og sine børn akkurat den samme adgang som han til at nyde godt af sommeren og guds fric natur.

Og hele hytten har kostet en bagatel af, lad os si 50 kroner! Disse 50 kroner kan indspares i husleie i de måneder, man slipper at leie hus inde i byen.

Siden, når man får bedre råd, kan man jo bygge anderledes og bedre; men den lille billige hytte skaffer ens familie i allfald midlertidigt ophold i sommertiden.

Der er også en anden udvej:

En flytbar hytte (Strommen fabrik) koster fuldt færdig 300 kr. Regnet efter et landophold af 5 måneder à 15 kr. pr. mnd., som indspares i husleie derved, at man ikke behøver at leie i byen, er stuen betalt på 4 år. Betalingen af grunden tager omrent lige lang tid. Altså kan man på 4 à 5 år være gjældlös eier af egen grund og egen stue. Og når man er kommen så langt, er det en smal sag at bygge sig et større og bekvemmere hjem.

Lad losenet blive her i vort land:

EGET HUS PÅ EGEN GRUND!

Dette er et mål, som er værdt at strebe efter. Og, når man kan nå det mål på en så letvindt måde, som her antydet, da bør man sandelig ikke lade anledningen slippe sig ud af hænderne.

Anledningen har man nu – i løbet af mai måned!

Nærmere oplysninger i Herslebs gd. 8, I (indgang fra Trondhjemsveien) alle hverdag 12–3 eftermiddag og 6–8 aften.

(Anton Tschudis plakatannonse for tomter på Solemskogen i 1903, gjengitt i Solemskogens festskrift 1953)

«Eget hus på egen grunn»

Tschudis annonseplakat er interessant lesning på flere måter. Den er først en moderne reklametekst, hvor viktige poeng som pris og avbetalingsvilkår gjentas flere ganger. Leseren skal ikke glemme hvor gunstig dette tilbudet er! Kanskje er det også Tschudis bakgrunn som auksjonarius som slår igjennom i plakatens retoriske form? I alle fall er den et suggererende stykke reklametekst, selv om dagens eiendomsmeklere ville ha forkortet teksten en del.

Et annet viktig moment ved argumentasjonen er at forfatteren kjente sitt marked og sin samtid ønsker, drømmer og behov. Et eget hus på egen grunn var en ønskedrom for mange arbeidsfolk i Kristiania rundt 1900.

Hvorfor måtte så mange helt oppe i åsen overfor Grefsen for å realisere denne drømmen? For å svare på det, må vi først se litt på situasjonen i hovedstaden. I løpet av 1800-tallets siste del hadde Kristianias befolkning vokst eksplosivt. Befolkningsökningen på landsbasis førte til at folk dro fra landsbygdene til byene for å skaffe seg et levebrød. Kristianias voksende industri, varehandel og byggvirksomhet ga arbeidsplasser til den stadig økende befolkningen. Det var et stort behov for husrom, og denne ettersporselen skapte en bygge-boom i 1880- og 1890-årene. De fire-etasjes leiegårdene i mur som fortsatt preger bybildet i Oslo, ble oppført i denne perioden. Dyr tomtepriser gjorde at det ble bygd i høyden for å skape lønnsomhet. I tillegg valgte man i Kristiania den såkalte berlinske løsningen, med både forgård og bakgårdsbygninger. Lite sollys og frisk luft særlig i bakgårdsbygningens laveste etasjer, ble en følge av denne byggemåten. Trangboddheten var størst på østkanten. Ett rom og kjøkken på deling med nabofamilien, var en vanlig boform for mange. Mørke og små bakgårder eller gata, ble lekeplassen for ungene.

I mindre enn en tiårsperiode etter krakket i 1899 var likevel tilbuddet på utleieleiligheter større enn ettersporselen, og mange benyttet muligheten til å flytte til romsligere leiligheter. Da konjunkturene bedret seg etter 1905, økte igjen innflyttingen og bolignoden ble på nytt et faktum for mange i hovedstaden. I følge historikeren Knut Kjeldstadli ble ikke ettersporselen etter boliger effektiv, fordi så mange manglet de nødvendige midlene til å kjøpe seg en egen bolig. Det var ikke bare arbeidere som ikke hadde mulighet til å skaffe seg et eget bosted, men også folk fra middelklassen og overklassen var leieboere i hovedstaden. De økonomiske markedsmekanismene responderte ikke på folks behov, selv om det var en permanent og vedvarende boligmangel i Oslo. Det var den grellestes bolignoden som gikk tilbake mellom 1899 og 1905, mens mangelen på boliger har fortsatt å være et hovedstadsproblem med vekslende omfang helt fram til våre dager.

«INGEN LENGTHA DER, NEI.»

«Jeg husker mor og far satt og spiste – vi hadde vært der en stund da: 'Lengter dere tilbake til Christies gate?' 'Å, nei!!' Ingen lengta der, nei. Tenk deg å bo i den gården der. Nei, vi passa'kket der vi, vet du. Kunne stå opp om mårran og ut og trekke fresk luft. Og mor, om vinteren så kom hun: 'Nei, nå må dere komme ut og se hvor vakker det er ute!' Åh! Så var det kommet litt sne, og det var blitt så vakker. Og så kom månen da: 'Nei, nå må dere gå ut og se hvor vakker vi har det her!' Nei, men det var nydelig oppi skauen altså. Det var det.» (Judith Bjørlingsen, født 1904)

Når Anton Tschudi bekymret seg for «småfolks barn» i 1903, var han på linje med mange av borgerskapets medlemmer i samtiden. Bolignøden og arbeiderklassens leverkår på østkanten var et svært aktuelt samfunnssproblem. Også den voksende arbeiderbevegelsen var optatt av boligpolitikk. Den stilte seg ikke politisk avvisende til at arbeidere skulle eie egne hjem, men i praksis ble denne boligformen for dyr for de fleste innenfor arbeiderklassen.

De mange innflytterne til hovedstaden kom fra landsbygda, og overgangen fra jord, skog og frisk luft til trange leiegårder var stor. Ønsket om å eie et eget hus og en jordlapp, kan også forstås som en måte å videreføre en livsform og en kultur som disse innflytterne var oppvokst med. En egen potetaker, en gris og kanskje ei ku ga dessuten husholdet en forsikring mot dårlige tider. Overgangen fra å ha en selvbergingsøkonomi til å bli rene lønnsarbeidere, var en kulturell transformering som tok mer enn en generasjon å gjennomføre. Anton Tschudis framgangsmåte ved salget av tomter på Solemskogen kan både ses som en svært god forretningsidé, og kanskje som et utslag av et filantropisk engasjement. Vi vet lite om hvilke tanker han selv gjorde seg om sin uortodokse utparsellering av Solemskogen, men framgangsmåten gjorde at han både fikk avsetning for uveisomme tomter og samtidig ga vanlige arbeidsfolk en mulighet til å bli selveiere til noen mål land. Her traff han et behov som var større enn han kanskje hadde forutsett. På Solemskogen har han fått et ettermåle som en sosial foregangsmann, som holdt sin hånd over nybyggerne sin levetid ut.

Steinluggeren Johan August Werner kjøpte to parseller på Solemskogen i 1904. I 1914 flyttet familien opp for å bo fast på eiendommen Hoyås. Her er familien fotografert i Christies gate 32 på Grünerlokka cirka 1912. Foran fra venstre: Judith, Hjordis, Randi, fru Caroline og Johan August med minstesonnen Halvdan på fanget, Arthur, William og Eyolf. Bak står de eldste sonene, twillingene Henry og Paul. (Ukjent/Knut Werner-Hagen)

I 1903 delte Anton Tschudi opp skogstykket Solemskogen i 274 parseller.
«Kronetomtene» ble lagt ut for salg på gunstige avbetalingsvilkår og Tschudi fikk
god avsetning på parsellene.
(Framstillingen er basert på kartgnounlag fra Lillomarka O-lag ved Stig Sønsterudbråten
og Tschudis utparselleringeskart fra 1903)

ANTON TSCHUDI

Auksjonarius, eiendomsmekler og brukseier Anton Tschudi (1848–1914) var født og oppvokst i Tønsberg. Slektnavnet stammet fra bestefaren, som kom til Norge fra Sveits.

Anton Tschudis yngre søster Clara (1856–1945) var en velkjent forfatterinne. Hun utga en rekke biografier om fyrtelige personer, som ble oversatt til mange europeiske språk. Anton Tschudi kom til Kristiania som ung mann i 1870-årene. I hovedstaden etablerte han en auksjonsforretning, som han drev fram til cirka 1900.

Tschudi startet da med oppkjøp av faste eiendommer for utparsellering til villabebyggelse eller småbruk, og ble en av de fremste eiendomsutviklerne i hovedstadens omegn. I tillegg til utparselleringen av Solemskogen sto han bak oppdeling av eiendommer på Økern, Rislokka, Sinsen og Hovbråten i det tidligere Aker, Nadderud og Haslum i Bærum, samt en eiendom ved Lørenskog stasjon og på Nesodden. Etter Anton Tschudis død i 1914 drev sonnen Ralph Tschudi firmaet videre. (Foto: (Ukjent/Knut Tschudi)

Nyryddingen

Allerede i mars 1904 var det meste av Tschudis eiendom på Solemskogen solgt til 153 ulike kjøpere. Tschudi hadde delt Solemskogen i 274 parseller, som hver var på mellom 2 og 3 mål. Mange av nybyggerne hadde tegnet seg for mer enn én parsell. Prisene varierte også noe etter tomtenes beliggenhet og skogens tilstand.

Skylddelingsforretningene ble utført etter som kjøperne selv ønsket det. Allerede 10. oktober 1903 ble den første forretningen avholdt på Solemskogen. De første ni bruksnummerne (bnr. 6–14) ble avmerket i terrenget og fikk skyldverdien fastsatt. 1. mars og i løpet av fem hektiske septemberdager i 1904 ble ytterligere 71 bruksnummer skylddelt. Sensommeren 1905 fulgte 13 nye skylddelinger. De gjenværende forretningene ble avholdt vinteren 1907 (46 forretninger) og i juni 1908 (33 forretninger). Etter at hele arealet på Solemskogen var skylddelt, satt Tschudi bare igjen med noen få parseller. Hans salg av kronetomter hadde vist seg å være en suksess. Nå var byggearbeidene på skogen i gang for alvor.

Byggeperioden tok flere år for de fleste nybyggerne på Solemskogen. Det var tomtekjøperne selv som i de fleste tilfeller sto for alt arbeidet, kanskje med hjelp av slekt og venner. Jobben måtte gjøres på knapt tilmålt fritid, fra lørdag ettermiddag til søndag kveld. Allerede i slutten av juni 1904 var tre hus ferdig oppført på Solemskogen, tre hus var under bygging og flere grunnmurer var påbegynt. Judith Bjorlingsen som vokste opp på Hoyås, fortalte at de bodde i barhytter mens huset ble reist. De var tette og fine, og var familiens bosted i flere sesonger. Det ble vist stor oppfinnsomhet når det gjaldt å skaffe seg et midlertidig krypinn. På andre tomter vokste det fram jordhus, gammer, gråsteinsbuer, staurhus eller rått tilhugne tommerkoiier mens tomta ble ryddet og grunnmuren bygd. Allerede vinteren 1904–05 hadde en tomrer avtale med tolv tomteiere om bygging av hus. Selve laftingen var fagarbeid, selv om mange av nybyggerne også gjorde denne delen av arbeidet selv.

I 1906 var overlæreren og venstremannen Tormod Knutson på Solemskogen. Han var medlem av en folkeskolekomité som skulle vurdere behovet for en skole på stedet. I venstreavisa «Akershus Folkeblad» skrev han i etterkant en artikkel om sitt positive inntrykk av nybyggerkolonien, og slik skildret han de midlertidige bostedene:

«Om selve bebyggelsen deroppe kan man trykt sige, at den er 'malerisk' og eiendommelig. Her havde en nybygger gravet sig ind i selve jordbakken. Et sort jernror, der stak op af 'taget', lod ane, at det dog var en menneskebolig og ikke et uhyre stort muldvarpehul eller en myretue. Et andet sted havde man af armtykke træstammer, kvist og altslask(sic!) rask dannet sig en hytte, som var tættet og tækket med de mest forskjellige materialer såsom, mos, torv, tagpap, ruste jernplader o.s.v. (...) Disse primitive boliger betegner naturligvis et overgangsstadium. De er midlertidige hjem, mens huset bygges. På flere steder, hvor man havde fåt op virkelige huse, stod hytten ved siden som et taust, men talende vidnesbyrd om nybyggernes første år og kår på Solemskogen.» (Akershus Folkeblad 19.10.1908)

Anton Tschudi var en pasjonert rytter. Her sitter han på ryggen til hesten Monark utenfor sitt hjem i Svoldergate 2 på Skillebekk i 1912. I inngangsdøren står den yngste datteren Alice. Ved Tschudis død i 1914 skrev Bærum Blad i sin nekrolog at han var «... personlig elskværdig og alltid i godt humør. Han vil sikker savnes etter veiene i Østre Bærum, hvor han stadig fanddes på sin rode ganger. Han kjente alle og slog gjennom av en pasiar om spørsmål der røte seg i tiden, men deltok ikke i det politiske liv.» (Ukjent/Knut Tschudi)

Knutson var imponert over nybyggernes innsats og evnen til å innrette seg for å få virkelig gjort drømmen om et eget hjem, og hans skriver videre: «Ja, ikke så få havde alt rukket at få sig virkelige hjem, lyse hyggelige trævillaer, som stod godt til den mørke granskog, som på alle steder omgav nybygget.»

Hva slags «trævillaer» var det så som de første solemskogingene satte opp? Vi har i første rekke to typer kilder til kunnskap om hva slags hus som ble bygd; fotografier og branntakster. I tillegg finnes en del supplerende opplysninger i Oslo kommunenes arkiv. Det er nok til å danne seg et inntrykk av bebyggelsen, uten at vi i dag vet hvordan husene på alle eiendommene så ut rundt 1910. Branntakstene inneholder blant annet byggetekniske opplysninger om konstruksjonsmåte, taktekking og grunnmur, og de gir også informasjon om antallet etasjer og hvor mange rom det var i de ulike etasjene.

NAVNET «SOLEMSKOGEN»

Skogstykket med navnet «Solum» eller «Solemskoven», gårds- og brugsnummer 88/2, ble utskilt fra Linderud gård i 1836. Navnet har skogsområdet sannsynligvis fått etter kjøpmann Arnt Bjørnson Solum som eide Sandaker gård og tilhørende skog 1825–1840. Fra 1862 tilhørte skogen overgraver Mads Nielsen, eieren av gården Store O og Sandaker. Det var Mads Nielsens enke som i 1897 solgte skogsområdet til Tschudi for kr. 10 000,-.

Branntaksten fra «Rasta» (parsell nr. 253) i 1908, beskriver en bygning som er typisk for de største boligene som ble bygd på Solemskogen. Disse bygningene var laftede sveitserstilhus i halvannen etasje, med en grunnflate på 50–60 kvadratmeter. I 1. etasje var det to rom og kjøkken, samt gjerne en forgang. 2. etasje kunne stå uinnredet som loft noen år, til nybyggerne fikk råd til eller behov for å innrede denne etasjen også. Ofte ble det en egen leilighet som kunne leies ut, og husholdet kunne få litt ekstra inntekter.

Huset på «Rasta» hadde to piper og to ovner, samt en vedkomfyr. Komfyren eller svartovnen som den også ble kalt, var nyttig både til oppvarming og til matlaging. På «Rasta» bodde det i 1910 en mursteinsmurer med kone, en sonn på 14 år og en eldre kvinne. Den eldste kvinnan var kanskje moren til kona i huset, siden de begge var født i Värmland? I tillegg til bolighuset hadde familien også et uthus på hele 45 kvadratmeter. Branntaksten kan fortelle at det var laftet og delt i tre rom. Uthuset hadde dessuten to ovner og en komfyr, men ingen pipe! Kanskje dette huset hadde vært familiens midlertidige hjem mens bolighuset ble bygd? Fra andre kilder vet vi at folkene på «Rasta» tre år senere hadde oppført enda et bolighus og en sports-

Hovedhuset på Aanenud fotografert circa 1920. Marie Skjønberg står sammen med barna Ragna Birgitte, Arne og Birger. Marie var datter av nybyggerne Anna Julie og Birger O. Aanenud. Bolighuset var et klassisk halvannen etasjes midtpipehus i sveitserstil. I 1918 hadde huset fått et tillegg med forgang, og i tillegg besto 1. etasje av to værelser, kjøkken, spisekammer og én bod. I 2. etasje var det innredet to værelser og ett kleskott. Kjelleren hadde to rom, og til oppvarming og matlaging hadde bygningen én ovn og to vedkomfyre. Bygningskonstruksjonen besto av tømmer, med bindingsverk i 2. etasje og i forgangen. Taktekkingen besto av bord og papp. Bare et fåtall av husene på Solemskogen fikk teglstein på taket den første tiden. Den mørke fargesettingen på vinduer og belistning var vanlig på sveitserstilhus rundt 1900. (Ukjent/Anne Marie Nilsen)

Familien Werners hus på Hoyås under oppføring. Byggmesteren og steinhuggeren Johan August Werner satte selv opp den høye, flotte grunnmuren i granitt, mens en tømmermann lafset opp huset. I 1914 var huset ferdig, og familien flyttet fast fra Christies gate på Grünerlokka til Solemskogen.
(Ukjent/Knut Werner-Hagen)

hytte på eiendommen. Kanskje ble komfyren og ovnene fra uthuset flyttet til disse bygningene da de sto ferdige? I 1911 hadde familien dessuten anskaffet seg 23 griser, 1 hest og et eget honsehus med 20 høner. Branntaksten fra 1908 ble med andre ord utført mens eiendommen var under utbygging, og man kan trygt si at det var et lite gårdsbruk som var under opparbeiding på «Rasta».

De fleste bolighusene som ble oppført på Solemskogen, var likevel mindre enn på Rasta og Aanerud. Bygningen på «Stenby» (parsell nr. 14) er et eksempel på et énetasjes hus fra den første tiden. Stenby ble oppført av eier og snekker Hans Olaf Andersen. Den første etasjen besto av upanelt tømmer, med fine sveitserdetaljeringer eller «snekkergleder» på vindusomrammingen og verandaen. Karakteristisk for sveitserstilen var de store takutstikkene med utskårne åser og sperrer. Grunnplanen i mindre og mellomstore bygninger, var som oftest en såkalt midtpipeplan. Pipa var plassert midt i bygningen, slik at alle rom fikk en oppvarmingsmulighet via det samme pipeløpet. I 1913 besto bolighuset på Stenby av forgang, to værelser og kjøkken, og hadde to ovner og én komfyr. I tillegg var det kjeller med ett rom. Totalt var huset på 44 kvadratmeter. Her bodde ekteparet Hans Olaf og Marie Andersen med sine fem barn Trygve, Hanna, Karin, Rolf og Knut.

I 1944 ble Hans Olaf Andersen intervjuet i Østre Akers Avis. På journalists spørsmål om hvordan de fikk fraktet materialene opp til Solemskogen i den første tiden, svarte han slik:

«Nei, trikken gikk ikke lenger enn til Storo så jeg skal si det var slit. Vi måtte gå helt fra Storo, og en nybygger har jo bestandig noe å bære på, så det var tungvint. Særlig i byggetiden var det stridt, og for å få båret opp et lass materialer fra Oset til Solemskogen, brukte en opptil åtte dager. Sementsekkene ble båret på aksla, komfyrer ble tatt på bærebærer. Mobler og alt måtte bæres. Men så hang da også alle i.» (Østre Akers Avis 22.09.1944)

MATERIALER FRA TOMTA

«Det tok 2 år før jeg fikk opp huset. For det var jo bare på sondager og om det ellers kunne være en fredag, at jeg kunne komme hit opp. Å frakte materialer hit var det jo ikke tale om. Jeg måtte bygge huset av det tømmer som fantes på tomten, hugge ned trærne og telje stokkene til med øksen. Og det aller meste av arbeidet måtte jeg utføre helt alene. Det hendte jo at noen av arbeidskameratene mine kom opp og gav meg en håndrekning. Det var bl.a. tilfelle med grunnmuren. Om vi hadde en dram til å kvikke oss opp med? Å nei, det hadde vi ikke råd til. Og karene som kom opp og hjalp meg, de hadde mat med seg.» (Johan Jacobsen, født 1873, på Jacobsro. Arbeider-Magasinet nr. 11, 1935)

RODDE OVER MARIDALSVANNET

«Under den første byggingen på Solemskogen var det ikke ro, hverken lørdag eller sondag. Folk holdt på for å få tak over hodet og noe å krype inn i. Vi kjøpte materialer på Brekke bruk og rodde over til Gressstubekken som rant ut i Maridalsvannet. Derfra måtte en bære materialene opp. Det gikk bare en sti.»
(Intervju med Henry Werner, født 1893. Arbeiderbladet 24.9.1979)

Tel. nr. 188. Telegraf. „LYMEN“.

C. J. LIKVÆRN,

Maskinforretning, Storgt. nr. 14, hjørne av Nygd.

— Kristiansia. —
Anbefaler til bilige priser og på rimelige betingelser:

Pump-Separator

I størrelser fra 75, 100, 150, 300, 600 og 1200 Liter.
— Magnet-Smekjærren —
Separatoren — Transportpand — Afkjølingssaaer.
Forlang Kataloger der ~~soldes~~ gratis.

— Komfur, Bryggepander, Gryder, Vaffel-, Krumkage, Germaskiner, — Kaffebrøndere, — Styppojorn og Plader til samme.

Bygnings-Stekpuds, Linoleum, Tapeter, Pap., Klædeservis.

Træsko-Rense-Hukkesko-Maskiner i mange m. størst.
Landbrugsmaskiner af enkel art.
Oljekogte Hjul med Stalbeslag.
Vogne, Slæder, Stuflinger, "Temmer-rustninger.
Reformkarven for 1-2 eller 3 høns.

Vedkomfyren ble vanlig i norske hjem rundt 1900, og innebar en kjærkommen forbedring av husmørens arbeidssituasjon. Svartovnen ble laget i mange varianter og var egnet både til kokking, baking og oppvarming av kjøkkenet. Amionsen i Akershus Folkeblad 1908 viser en enkel og alminnelig type.

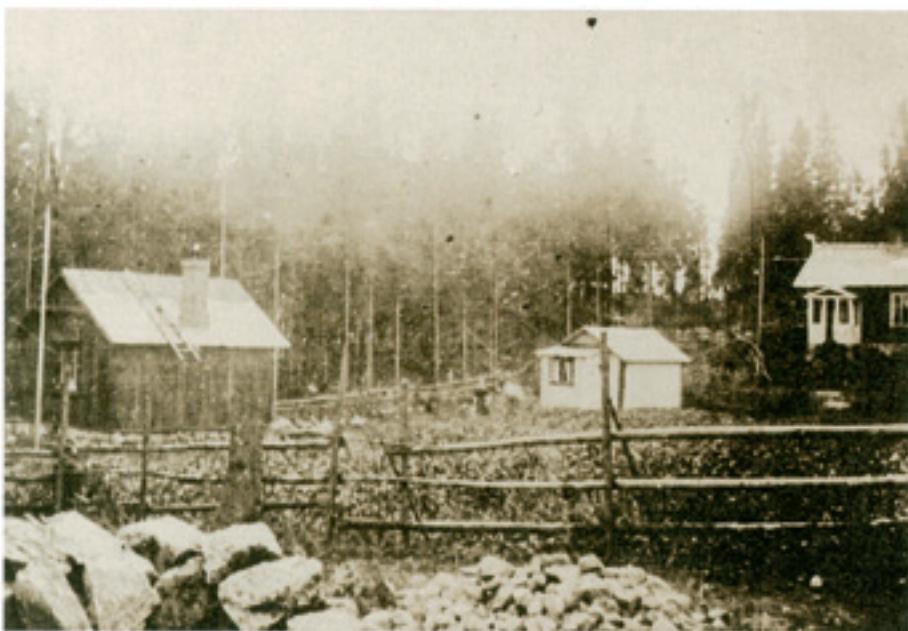
BAR ALT PÅ RYGGEN

«Og alle ting som jeg nødvendigvis måtte ha fra byen, det bar jeg på ryggen hit. En eneste gang fikk jeg kjort et lass hit opp, det var en sekk cement, noen bord og ovn, og da kjørte vi opp fra Trondheimsveien ved Østre skytterlag, over Årvold og Linderudseter.» (Johan Jacobsen, født 1873, på Jacobsen. Arbeider-Magasinet nr. 11, 1935)

Familien Andersen fotografert foran bolighuset på Stenby i 1916. Fra venstre ser vi Hans Olaf, Rolf, Marie med Knut på fanget, Hanna (senere gift Thomassen) og Trygve. Hans Olaf Andersen var bygnings-snekkersvenn og jobbet i mange år på et snekkerverksted i Københavnsgata på Rodeløkka. Inspirert av datidens drage-stilhus laget han en takrytter og utskårne drager på munet til det nye huset sitt. (Ukjent/Odd Thomassen)

Eiendommen Stenby fotografert circa 1915. Her har et lite småbruk grodd fram med potetåker og husdyr. Husholdets kombinasjon av lønnsarbeid og naturallhushold varte nybyggernes livstid ut. De to hyttene til venstre var bygd av Hans Olaf, og ble leid ut. Det ga ekstra kontantinntekter til husholdet. Steinøysene i forgrunnen vitner om det rydningsarbeidet som ble lagt ned av familien Andersen i de første årene.
(Ukjent/Odd Thomassen)

I 1913 var det ifølge branntaksten også oppført to grisehus og et vedskur på Stenby. I tillegg til gris hadde familien en ku. Før skaffet de fra utslætter i skogen eller på myrene, «kakkslått» som de kalte det. Det var husmoren Marie som hadde ansvar for dyreholdet. Hun var vokst opp på husmannsplassen «Kabberud» i Vinger, så hun var vant til både dyrestell og livet i skogen. Odd Thomassen er bosatt på Solemskogen, og barnebarnet til Marie og Hans Olaf Andersen. Odd kan fortelle at bestemor Marie blant annet kunne spjelke et brukket kubbein hvis det var nødvendig! Etter hvert bygde Marie Andersen også opp et eget honseri på «Stenby». På det meste hadde de 400 høner og egen parafindrevet rugemaskin. Eggene solgte hun i Oslo.

Familien Andersen på Stenby fotografert circa 1910. Fra venstre ser vi Marie, Trygve, Hans Olaf, Rolf, Thorvald (bror av Hans), Hanuna og faren til Hans Olaf og Thorvald. Familiens ku er innhegnet av staingjerdet bak personene.
(Ukjent/Odd Thomassen)

I løpet av de første, hektiske nybyggerårene fikk familien Andersen også ryddet en potetåker på den fruktbare, gamle setervollen. I denne utvidete formen for hagebruk inngikk også nyplanting av bærbusker og frukttrær.

I tillegg til bolighus og uthus hadde Hans Olaf for 1913 satt opp to mindre stuer. Begge husene var laftet og panelt, men bare ett av dem hadde kjøkken. Disse husene var beregnet på utleie, slik som på eiendommen «Rasta». Odd Thomassen kan fortelle at det etter hvert kom til enda en utleiehytte på Stenby. De tre husene fikk navnene «Tippary», «Vangen» og «Duen». De første årene ble de leid ut til «hytteguttene». Det var familiens kallenavn på medlemmene av idrettsforeningene på Grünerlokka. «Hytteguttene» kom opp til Solemskogen i helgene, og da var det skirenn, fest og moro! «Når det var søndagskvelden og de skulle til by'n igjen, så marsjerte dem med banjo og sang nedover.» Marie Andersen drev også en liten sportskafé på Stenby fram til 1930-årene. Gjestene satt på glassverandaen, mens vertinnen stelte i stand på sitt eget kjøkken. En mann som vokste opp på Solemskogen i mellomkrigsårene, husker kaféen til Marie slik:

«Når vi liksom skulle skeie ut en eller annen gang, for jeg var vel blitt så stor da, så jeg var vel blitt en 14–15–16 år og sånn, så gikk vi dit hvis vi hadde noen tioringer. Og da satt vi, for det var en sånn glassveranda, den er der den dag i dag, samme siden som garasjen, og da satt vi der. Og moren til Knut

Stenby circa 1916. Lengst til venstre står Hans Olaf Andersen, og kona Marie står ytterst til høyre. Familien har fått kaffebesøk, for kjelen står klar på verandarekkverket! (Ukjent/Odd Thomassen)

Familien Andersens bolighus på Stenby fotografert cirka 1928. Verandaen har nå blitt utvidet og kledd inn, med plass for gjestene på Marie Andersens sportskafé.

(Ukjent/Odd Thomassen)

[Andersen] var jo en vidunderlig dame! Snill, hyggelig, blid. Og da var vi og kjøpte, det var vel det hun eventuelt hadde. Vi gikk vel ikke dit for å drikke kaffe, men det var vel noe mineralvann eller noe sånt, kan jeg tenke meg. Det var vel noen kaker hun hadde, det kan vel hende at hun hadde noen vafler og, men dette kan jeg ikke huske eksakt. Men at jeg har vært der flere enn én gang, det er helt sikkert.» (Mann, født 1917)

Mange av nybyggerne på Solemskogen videreførte den livsformen som de var vokst opp med på landsbygda, slik som familien Andersen. Utnyttelsen av mange, ulike ressurser og en vidspekret, praktisk kunnskap var viktige elementer i den forindustrielle husholdskonometriken. Samtidig fant koloniseringen av Solemskogen rom i en moderne brytningstid. Nye muligheter for living og arbeid åpnet seg gjennom lønnsarbeid i storbyen, og framveksten av den nye fritidskulturen førte til etterspørsel etter tjenester i hovedstadens omegn. Kolonistene videreførte dermed både eldre livs- og arbeidsformer, samtidig som de utnyttet de nye mulighetene som kom på begynnelsen av 1900-tallet. Selv om mannen i huset var blitt lønnsarbeider, så sørget husholdet for å produsere noe matvarer selv og å skaffe ekstrainntekter på mangfoldige måter. Det var i stor grad kvinnene som hadde det daglige ansvaret for småbrukene på Solemskogen, slik som i tilsvarende arbeidermiljøer andre steder i landet på denne tiden.

Sportshytta Tippastry på Stenby fotografert cirka 1920. Hytta ble blant annet utleid til idrettsforeninger på Grünerløkka.

(Ukjent/Odd Thomassen)

Hvem var nybyggerne?

Vi har sett at nybyggerne på både Rasta og Stenby var bygningshåndverkere med kone og barn. Hvem var så de andre kolonistene på Solemskogen, som brøt seg rydning i svarteste skog? I samtiden ble de karakterisert som «håndverkere, bestillingsmenn og bedre stillede arbeidere». (Betegnelsen bestillingsmenn betyr i denne sammenhengen lavere funksjonærer.) Denne vurdering-

DEN YRKESMESSIGE FORDELINGEN BLANT DE FØRSTE KJØPERNE OG EIERNE PÅ SOLEMSKOGEN

HÅNDVERKERE OG ARBEIDERE

Bygningshåndverkere:

- 1 Bygningssnekker
- 1 Bygningssnekkersvenn
- 4 Murere
- 2 Murersteinsmurer
- 1 Malersvenn
- 1 Steinhusser

Annet håndverk:

- 2 Skomakere
- 1 Skipstommermann
- 3 Smeder

Industriarbeidere:

- 1 Former (Mustad jernstøperi)
- 1 Instrumentmaker
- 1 Remsyer
- 1 Tøbakksspinner
- 1 (Somfabrikken Mustad)
- 1 (Mustad)

Arbeidere i handel:

- 2 Ekspeditører
- 1 Ekspeditrise

Løsarbeidere:

- 3 Dagarbeidere

Andre arbeidere:

- 1 Havnearbeider
- 1 Lassearbeider
- 1 Linsomryserske
- 1 Slipssyrske
- 2 Syersker
- 1 Såpeanbeider
- 1 Vaktmester
- 1 Veivokter
- 1 Arbeidsvognmann
- 1 Tommerhusser
- 1 Klokker
- 1 (Brodrene Hals pianofabrikk)

Totalt 41 håndverkere og arbeidere

SELVSTENDIG NÆRINGSVIRKSOMHET

Bygningshåndverk:

- 1 Byggmester
- 2 Malermestere
- 1 Snekkermester (butikkinnredninger o.l.)

Grafisk:

- 1 Boktrykker
- 1 Chemigraf (lystrykker)

Metallverksted:

- 1 Verkstedeier (smeie & mek. verksted)

Service- og handel:

- 1 Kafévert
- 1 Kullhandler
- 1 Landhandler
- 2 Tanndeiger
- 1 Agent

Transport:

- 1 Vognmann

Totalt 14 selvstendige næringsdrivende

PENSJONISTER

- 1 flu. tonumerhusser
- 1 flu. 1 gråstensmurer
- 1 arbeidsudyktig (høy alder)

Totalt 3 pensjonister

ANNET:

- 1 blomstergartner

Totalt: 1 annen yrkestilknytning

FUNKSJONÆRER

Offentlige bestillingsmenn:

- 1 Avdelingsingeniør/Telegrafingeniør
- 1 Havnelos
- 1 Oppdagelsesbetjent
- 2 Postbud

Private funksjonærer:

- 1 Cand.jur. (kontorsjef i «Brage»)
- 1 Redaktør

Andre/uspes.:

- 1 Fullmektig
- 1 Ingeniør

Totalt 9 funksjonærer

en av kolonistenes yrkes- og klassesettigheten stemmer i stor grad med den oversikten vi i dag kan lage på bakgrunn av opplysninger fra folketellingen, branntakster, pantebøker, kommunale brev og andre arkivalia.

Oversikten over yrkesmessig tilknytning er basert på opplysninger om i alt 68 personer som enten inngikk en kjøpskontrakt med Anton Tschudi, eller var første skjøteinnehaver av eiendom på Solemskogen. Vi vet lite om yrkestilknytningen til mer enn halvparten av de første kjøperne og eierne, men oversikten gir likevel en god indikasjon på yrkes- og klassesettigheten.

Inndelingen i yrkeskategorier viser at mer enn to tredeler av kjøperne/eierne var arbeidere og håndverkere. Det var en stor andel fagarbeidere blant kjøperne, og de tilhørte det øvre økonomiske sjiktet innenfor arbeiderklassen.

Byggebransjen la beslag på flest antall håndverkere i hovedstaden på begynnelsen av 1900-tallet, og disse fagfolkene tjente relativt godt.

Bygningshåndverkerne var blant de best betalte svennene innenfor håndverksfagene. Det var med andre ord ikke de alminnelige arbeiderne som så seg råd til å gå til innkjøp av tomter på Solemskogen, men det øvre sjiktet innenfor denne gruppen.

Mange av kjøperne innenfor gruppene av funksjonærer og selvstendig næringsdrivende ser ut til å ha kjøpt tomter for å oppføre landsteder. Dette gjelder særlig det øvre sjiktet innenfor disse gruppene.

Kvinnelige kolonister

Oversikten over yrkestilknytning har en kjønnsmessig slagside, siden den i hovedtrekk forteller om mennenes yrkesbakgrunn. De fleste kjøperne og

En av de få, ugifte kvinnene som kjøpte kronetomter på Solemskogen, var Emilie Atalie Ellingsen (lengst til høyre). Hun kjøpte i 1904 «Skjønhang» (parsell nr. 214), som hun eide fram til 1935. Huset på Skjønhang besto i begynnelsen av bare ett rom, uten kjøkken. Emilie var født i Ullensaker, og forsørget seg som slipssyrske. I 1920 giftet hun seg med den vellejente solemskogmannen Børge Aanenrud. Emilies tre søstre Hilda, Aneite (gift Kirkemo) og Kaja (gift Olsen) flyttet også opp til Solemskogen, så kanskje er de her på sondagsbesøk hos Emilie?
(Ukjent/Ragnar Hegge)

LINSOMSYERSKEN

Linsomsyersken Karoline Amundsen var født i Sørumsund i 1863. Hun flyttet etter hvert til Kristiania som så mange andre på denne tiden. På begynnelsen av 1900-tallet bodde Karoline i Bjerregaards gate, nedenfor St. Hanshaugen. I 1904 skrev hun kontrakt med Anton Tschudi på to parseller på Solemskogen. I 1910 hadde hun nedbetalt kr. 245,20 og fikk tinglyst skjøte på kronetomta «Neslerud». Samme år flytter Karoline til Aker. Stua var på ett rom og uten kjøkken. I flere år bodde hun her sammen med sin gamle far, og i en periode bodde også en tuberkulosesyk nevø hos henne. Naboen dommen «Ringerdalen» var feriestedet til brorens familie. Judith Bjørlingsen husket linsomsyersken slik: «Hun var sydame. Flink sydame. Hun gikk nesten hver lørdag til den beste sårm undertøy- eller lakensyrske vi hadde i byen. De bodde i Ebbells gate, og hun sydde for dem. Og fra Amundsen, hun bodde på Solemskogen, så hun sydde sengetøy for dem og gikk helt til byen og leverte og fikk penger. Hun sydde for den butikken. Hun var ei flink sydame. Jeg fikk henne til å sy putetrekk og en dyne til meg sjøl, jeg, da jeg bodde hjemme. Jeg var jo ikke gift da, men jeg fikk unngjort det på forhånd, jeg.» I 1928 solgte Karoline stedet til Kristiania kommune og flyttet til Lørenskog.

eierne på Solemskogen var menn, men 8 prosent av eiendommene ble like fullt kjøpt av kvinner. Vi kjenner yrkestilhørigheten til fem av disse kvinnene: én ekspeditrise og fire syersker, hvorav én var linsomsyrske og én slipssyrske. Det lønnete arbeidsmarkedet rundt 1900 var skarpt kjønnsdelt, og kvinner kunne velge mellom langt færre yrker enn menn. De fem nevnte kvinnene på Solemskogen var sysselsatt i to av de alminneligste kvinnelige sektorene innenfor Kristianias arbeidsliv, nemlig handel, og tekstil- og bekledningsindustrien. Syerskene kunne ofte arbeide hjemme, enten for faste oppdragsgivere eller på mer selvstendig basis. Det er sannsynlig at Solemskogens fire syersker drev mye av produksjonen i sine små stuer i skogen.

Det historiske kildematerialet vi jobber med, vil alltid avspeile de samfunnsmessige forhold, også når det gjelder kjønn. I denne sammenhengen gir det seg utslag ved at alle de kvinnene vi kjenner yrkestilhørigheten til, enten var ugifte eller enker. Hvis en kvinne var gift, ble hun for eksempel i folketellingene kun kategorisert som «hustru» eller «husmor», selv om hun hadde lønnet arbeid utenfor hjemmet eller drev selvstendig næringsvirksomhet slik som Marie Andersen på Stenby. Dette avspeiler det kulturelle forholdet at gifte kvinner i første rekke ble betraktet som hustruer, med ulønnet arbeidsansvar for den hjemlige sfæren. Det var borgerskapets menn som førte statistikker.

Mange kvinner, særlig fra arbeiderklassen, fortsatte likevel med lønnsarbeid på deltid etter at de giftet seg. En undersøkelse fra Kampen viser blant annet at 10 prosent av kvinnene der fortsatte med heltidsarbeid etter at de giftet seg. Somarbeidet var en viktig inntektskilde også for gifte kvinner. Det var fleksibelt, og lettare å kombinere med omsorg for barn. Gifte kvinner bidro likevel til husholdets overlevelse på en fleksibel og mangfoldig måte. På Solemskogen var det muligheter for et lite småbruk og hytteutleie. Dette ble kvinnenes arbeidsansvar, men i folketellingene er dette aldri omtalt. Kunnskapen om gifte kvinnens arbeidsoppgaver må søkes i andre kilder.

Hvor kom nybyggerne fra?

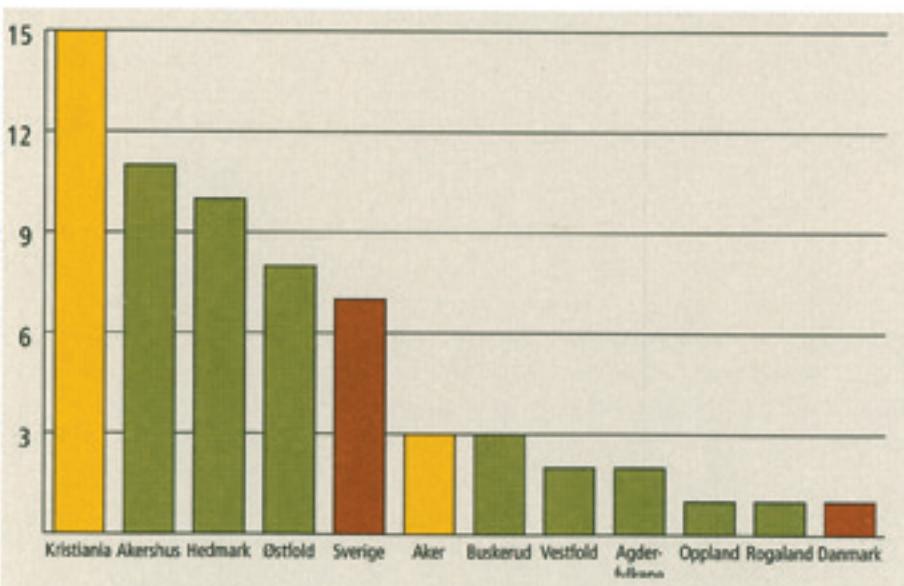
I perioden 1875–1900 var nesten tre fjeredeler av den voksne befolkningen i Kristiania født utenfor hovedstaden. De fleste voksne kolonistene på Solemskogen var heller ikke født i Kristiania eller i Aker. Vi skal se litt nærmere på hvor de første nybyggerne på Solemskogen opprinnelig ble født, og hvilke vandringsveier de fulgte før de kom til skogen på begynnelsen av 1900-tallet.

Fra Solemskogen har vi to folketellinger som kan hjelpe oss til å si noe om hvor kolonistene opprinnelig kom fra: den landsdekkende folketellingen

fra 1. desember 1910, og folketellingen for Aker fra 1. desember 1917. Hvis tellingene hadde vært foretatt sommerstid, hadde vi fått en langt bredere oversikt over fødselsstedene til de første kjøperne av eiendommer på Solemskogen. Vi må her nøyne oss med opplysningene om de overvintrende eierne og deres hushold i 1910 og 1917. Folketellingene gir informasjon om til sammen 38 hushold. Disse husholdene besto igjen av 70 voksne personer og 88 barn, totalt 159 mennesker. Hvis vi kun ser på tallene for de voksne eierne, så var bare litt over en fjerdedel av disse født i Kristiania. Det er sammenfallende med det generelle forholdet for hovedstadens befolkning på denne tiden.

En fylkesmessig fordeling viser at Akershus, Hedmark og Østfold toppler listen over innflytternes fødselssted, etter Kristiania. Den høye andelen svenskfodte eiere sammenfaller også med forholdene i hovedstaden i årene før unionsopplosningen i 1905. Et interessant trekk ved innflytternes herkomst er dessuten at hele 19 prosent av de voksne eierne var født i områder på begge sider av grensen mellom Sverige og Norge. Sammenlikner vi de sistnevnte med yrkesfortegnelsen, så er langt de fleste av mennene fra grensestraktene håndverkere. De fordeler seg slik profesjonsmessig: 1 gråsteinsmurer, 1 steinhugger, 1 bygningssnekkersvenn, 1 skomaker, 1 tommerhugger, 1 vaktmester, samt 1 vognmann.

Figuren viser den bøfaste, voksne befolkningens fødested. Denne fylkesvisse og nasjonale framstillingen er basert på folketellingene fra 1910 og 1917.

Fra omkring 1908 har vi en oversikt over bostedsadressene til en tredjedel av parselleierne. De fleste av disse var bosatt i Kristianias østlige bydeler som Grønland, Grünerlokka og Toyen. Men hovedstadens sosiale og klassemessige delelinje fulgte ikke alene Akerselva. Området helt vest til Akers gata, Uelands gate og opp til Sagene var å betrakte som arbeiderstrok, og det samme gjaldt Vika og Hammersborg. I tillegg var det «øyen» av arbeiderstrok på vestkanten, samtidig som det fantes sosiale skillelinjer innad i de enkelte bygårdene. Likevel avspeiler bostedsadressene klart den økonomiske og klassemessige bakgrunnen til flertallet av tomtekjøpere på Solemskogen.

I tillegg til de bostedsadressene vi kjenner fra Kristiania, så hadde allerede minst tolv eierfamilier flyttet fast til Solemskogen i 1908. Fire av kjøperne var bosatt andre steder i Aker, hvorav tre var ansatt på O. Mustad & Sons fabrikker på Kjelsås.

Hvis vi vil danne oss et bilde av de bøfaste kolonistenes flyttemønster før de bosatte seg på Solemskogen, så blir dette tydeligere hvis vi tar for oss barnas fødselssted. Det viser at hele 65 prosent av barna til eierne var født i

Kristiania. Det betyr at nybyggerne på Solemskogen har hatt en kortere eller lengre boperiode i hovedstaden. Når vi ser på fødestedene for eiernes barn, så er det Solemskogen/Aker som etterfolger Kristiania i andelstall. 23 prosent av disse barna var født på Solemskogen eller i Aker. Flere av disse fødslene på skogen har skjedd om sommeren, sannsynligvis for en del av familiene hadde flyttet opp på helårsbasis.

Folketellingen for Aker i 1917 over husholdet til familien Werner på Hoyås viser hvordan barnas fødested avspeiler foreldrenes flytterute fram til de valgte å bosette seg på Solemskogen.

Johan August Werner flyttet til Norge som 17-åring i 1885, og giftet seg etter hvert med den jevngamle og norskfodte Caroline. Hun kom fra Tistedalen, et arbeiderstrok ved Halden (Fredrikshald). Selv om de to ektefellene var født på hver sin side av dagens riksgrense, var det den gangen bare skillelinjen

NAVN	FØDSELSÅR	FØDESTED	YRKE
Johan August Werner	10.3.1868	Ed, Sverige	steinhugger
Caroline Werner	20.12.1867	Berg, Smålandene	husmor
Paul Karlot Werner	27.9.1893	Tistedalen	filar
Alf Henry Werner	27.9.1893	Tistedalen	sagbarbeider (lagenarbeider)
Loyd William Werner	23.1.1896	Tistedalen	lagenarbeider
Djou Arthur Werner	21.12.1897	Fredrikshald	dagarbeider
Brun Eyolf Werner	31.12.1899	Kristiania	dreier
Hjordis Pauline Werner	15.4.1902	Kristiania	skolepike, Aker middelskole
Judith Kamilla Werner	2.6.1904	Kristiania	barn
Randi Magrete Werner	20.9.1907	Kristiania	barn
Leif Harald Werner	23.9.1909	Kristiania	barn

Kartet viser 51 av parsellkjopernes bostedsadresser i Kristiania og nærmeste omegn cirka 1908. Den gang gikk greisen mellom hovedstaden og Aker omtrent langs ringveien Kirkeveien–Griffenfeldts gate–Christian Michelsens gate–Finnmarksveien (Ring 2).

Noen av parsellkjøperne på Solemskogen arbeidet på O. Mustad & Sons fabrikker på Kjelsås. Her er arbeidsstokken fotografert mellom 1905 og 1909. Tre av disse arbeiderne bodde eller eide parseller på Solemskogen. Bakreste rekke fra venstre: Severin, Haakon Hansen, Samuel Knutsen, Ingebret Hansen, Sigurd Antonsen, Henry Larsen, Josef Gregersen, Arne Jenssveen, Ragnvald Hermansen. Nest overste rekke: Zacharias Nordgaard (p. 18, 19, «Nordheim» ved Kringla, Solemskogen), ukjent, Anton Kristiansen (p. 11, Kringla, Solemskogen), Halvard Østlie, Fredrik Fagerstrøm, Hansen, «Skredderstuer'n», Magnus Jakobsen. Midterste rekke: Sverre Kristiansen (Kringla, Solemskogen), Ole Larsen, Jakob Jensen, Hans Hellenid, Bernhard Simonsen, ukjent, «Nissen». Nest nederste rekke: Lars Jenssveen, Tomander Pedersen, Kristian Paulsen, Engebret Engebretsen, Hans Petter Stensrud, Sørensen, Ole Daffinsen, Slommernid, Ola Gaashungen, Anton Iversen. Første rekke: Bernt Jakobsen, Thorvald Jensen, Martin Hoff, «Columbus», Hans Olsen, Lauritz Pedersen, A. G. Gregersen, Andreas Jakobsen, Hermann Bjerke. I tillegg arbeidet parsellkjøper David Larsen også på fabrikken i 1908. (Ukjent/Historielaget Grefsen-Kjelsås-Nydal)

Johan August og Caroline Werner foran hovedhuset på Hoyd cirkca 1935. Johan August har et av sine barnebarn på armen. Tømta er nå ferdig opparbeidet til hage, med eple- og morelltrær og barbusker. Potetåker og grønnsakshage fantes også på eiendommen. Jord hadde familien gravd opp i skogen rundt og båret hjem i bøter. (Ukjent / Knut Werner-Hagen)

Steinhugger Johan August Werner kom fra en husmannsplass ved Rävmarken vest for Stora Le i Värmland, Sverige. Hans kone Caroline Fredrikke, født Johansen, kom fra denne husmannsplassen i Vägmarken nordvest for Halden. Mange av de første kolonistene kom fra landsbygda, og kanskje var dette en av grunnene til at de valgte å bosette seg på Solemskogen?

(Ukjent / Knut Werner-Hagen)

mellan de to unionsstatene Norge og Sverige. I årene mellom 1893 og 1896 bodde familien Werner i Tistedalen. Da ekteparets fjerde barn ble født i 1897, hadde de flyttet de få kilometrene ned til Halden. Familien bodde med andre ord cirka seks år i Halden-området, før de flyttet inn til hovedstaden i 1899. I 1903 lot familien seg friste av Anton Tschudis reklameoppslag om «krone-tomter», og året etter ble eiendommen «Hoiås» på Solemskogen skylddekket. I 1908 var familien Werner bosatt i Christies gate 32 på Grünerlokka. Etter 11 år i hovedstaden, flyttet de i 1914 opp på Solemskogen for å bo der fast. I 1920 ble skjoteoverdragelsen mellom Johan August Werner og Anton Tschudi tinglyst, og kjøpesummen for eiendommen var kr. 400,-.

Johan August Werner sto oppført som «stenhugger» i folketellingen av 1917. Dette var en håndverksprofesjon det var stort behov for i Kristiania. Hovedstaden vokste raskt og hadde stor byggaktivitet fra slutten av 1800-tallet. Mange av de profesjonelle steinhuggerne kom fra Haldenstraktene og den nordre delen av Götaland i Sverige. Det var mange steinbrudd i området sør for Halden og godt om arbeid for steinhuggere rundt forrige århundreskifte. Arbeidsvandringer var vanlig blandt bygningshåndverkerne. De reiste dit det var stor byggevirksomhet og etterspørsel etter denne typen fagarbeidere, slik som Johan August med familie gjorde i 1898–99.

Johan August Werner leder her bygging av et brofundament i naturstein (til hoyre). Han var lenge ansatt i firmaet Norsk Kleber og Skifer. Rundt forrige århundreskifte ble en del finere bygningsfasader utført i kleberstein. Firmaet oppførte blant annet Sontumgården i Grensen 5–7 og den gamle Doblougsgården i Storgata 1. Johan August arbeidet også med finere ornamentering. Han var blant annet med på huggingen av altertavlen til Frogner kirke og Gustav Vigeland s skulptur Monolitten. Firmaet har levert også kaminer og peiser. Johan August skal ha utført arbeidet med kaminer til Slottet og til mange av villaene langs Drammenveien. På den store, nasjonale jubileumsutstillingen i Frognerparken i 1914 mottok firmaet Norsk Kleber og Skifer flere gullmedaljer for sitt arbeid. Både Johan August og hans son Henry var med på arbeidene som ble utstilt her. (Ukjent/Knut Werner-Hagen)

Et sommeropp hold som styrker livskraften?

Nå var det ikke bare permanente bosteder Anton Tschudi reklamerte for på Solemskogen. Annonsplakaten la vekt på mulighetene for, og nyten av, et sommerbosted i «den sunne og helsebringende norske granskog». Det kunne være en sportshytte, en peisestue, eller ganske enkelt en liten, billig hytte som slett ikke behøvde å være et slott! «Den som er nøysom, klarer seg ...» som Tschudi skrev i sin reklame for tomtene på Solemskogen.

I teksten argumenterte eiendomsspekulanten for at alle samfunnsklasser burde ha mulighet til et opphold på landet i sommertiden. Det helsemessige aspektet ved frisk luft, sol og friluftsliv ble hyppig argumentert for på begynnelsen av 1900-tallet.

Ferie og fri tid var likevel ikke et gode som kom alle samfunnsklasser til del i 1903. Arbeidstiden var lang, og de fleste arbeidstakergrupper hadde ennå ikke betalt ferie. 8-timersdagen ble først innført i 1919. Lordag ble først fredag etter midten av 1960-tallet. Rundt 1900 var en arbeider ofte på arbeidsplassen 12 timer i dognet, mens en funksjonær hadde 40 timers uke.

Organisert og betalt ferie var et gode som arbeiderbevegelsen kjempet fram på begynnelsen av 1900-tallet. Med en sterkt fagforening i ryggen fikk typografene, som de første, rett til 3-dagers ferie i slutten av 1890-årene. Det ble likevel ikke en lovfestet rett for alle arbeidstakere før i 1937, selv om mange grupper fikk ferie gjennom lokale forhandlinger tidligere.

Det var først på 1920-tallet at det brede lag av folket fikk mer fritid som kunne brukes til en moderne form for friluftsliv. Det var også i denne perioden lag og foreninger kom inn på eiersiden når det gjaldt fritidseiendommene på Solemskogen. Valdreslaget eide «Fagerholi» 1919–1925, og både Glassmestersvendenes fagforening og Kristiania blikkenslagersvendes forening av 1895 hadde eget feriested på Solemskogen i mellomkrigstiden. Arbeidsfolk valgte ofte å tilbringe ferie og fritid sammen med andre enn bare sin egen familie. Det kunne være mer uformelle kameratgrupper eller ulike foreninger som idrettslag, fagforeninger, innflytterlag, avholdsbevegelsen eller religiøse grupper som bygde feriehjem for sine medlemmer.

Den første hytta på Ringerdal var enkel, men den var et bra tilholdssted for tre kamerater på skogtur. Det er sannsynligvis samme til eiier og klokker Ole August Kristiansen som her tar seg en hvil på trappa rundt 1905. (Ukjent/Clas ChristianSEN)

Eiendommen «Fjeldhol» ble kjøpt av to kamerater som kalte seg «dryttelaget». Folk forteller at de to ungkarene hadde sverget på at de aldri skulle la seg lokke til å tre inn i den hellige ektestand. (Anne Sætren/Solem skogen historielag)

Til tross for disse generelle, historiske trekene, er det flere eksempler på arbeidsfolk som bygde seg feriesteder allerede i de første årene etter utparseleringen. Disse ble aldri permanente boliger. Byggherrene set ut til å være håndverkere med mer fleksibel arbeidstid enn andre medlemmer av arbeiderklassen. Vi har sett at mange av nybyggerne raskt satset på oppføring av sportshytter til uteleie. Det viser at det også var etterspørsel etter fritidshus blant arbeidsfolk allerede i de første årene etter 1900.

Et landsted på Solemskogen var likevel en mer realiserbar mulighet for folk fra middelklassen. Slike sommerboliger hadde det øvre sjikt av borgerskapet hatt tilgang til i flere tiår. Bygdøy, Bekkelaget, Malmøya og Nesodden er fortsatt preget av den eldre sommervillabebyggelsen, og det er den Tschudi sikter til når han i annonsepakaten trekker paralleller til «... grosserer i sin villa ute på vestkanten». Mor og barn holdt til på landstedet hele sommeren, mens far kom ut til familien etter arbeidstid, eller ofte bare fra lørdagkveld til mandag morgen. Rundt 1900 var denne formen for sommeropphold i første

NAVNET «MONSETANGEN»
Sletta med navnet Monsetangen ligger der de to bekken fra Kringla og Store Gryta møtes, og utgjør det nordvestre hjørnet av Solemskogen. Det finnes flere teorier om opphavet til navnet, men ifølge forfatteren av bygdeboka for Nittedal og Hakadal, Birger Kirkeeby, skal navnet Monsetangen komme fra den tidligere eieren av Lindenud gård: Mons (Mogens) Mathiesen. Han skal ha holdt St. Hans-fester for sine arbeidsfolk på dennelassen. Både natur og kultur har satt sine spor på Monsetangen etter den tid. Etter Tschudis utparsellering i 1903 har Kringlebekken forandret den nordre delen av løpet, og dermed har selve tangen blitt mindre. I etterkrigstiden har dessuten Oslo Skogvesen tatt ut sand på Monsetangen, så i dag er sletta større og flatere enn den var fra naturens side.

Sletta der Kringlebekken og Grytebekken møtes går under navnet «Monsetangen». Etter 1. verdenskrig ble området en samlingsplass, og brukt til idrettsaktiviteter, dans og friluftsliv. Her er solemskogsfamilier samlet på Monsetangen i 1937. (Ukjent/Tove Ihlen)

rekke et borgerlig fenomen. Drømmen om et sted for familien var heller ikke like aktuell for alle. På Solemskogen finnes det eksempler på yngre, mannlige funksjonærer som gikk sammen om kjøp av fritidseiendommer. Jernbanekontoristene Ellingsen, Gundersen og Sandberg kjøpte for eksempel «Solholi», mens «Hyttelaget» kjøpte eiendommen «Fjeldholi».

En fotodokumentar fra Brunskovsetra

En av de tomtkjoperne som bygde et sommeroppholdssted til seg selv og sin familie, var kjemigraf og trykkerier Carl Brunskow. Han valgte seg ut parsell 216 og 225b og ga eiendommen navnet «Brunskovsetra». Det er ikke vanskelig å forstå hvorfor valget falt på akkurat denne tomta. Eiendommen ligger høyt og fritt, og mot vest blinker Maridalsvannet i det fjerne.

Granskogen kler åsene rundt, og i nordvest fosser Grytebekken gjennom et skar langs tomtegrensen. Denne utsikten og beliggenheten tilfredsstilte datidens naturromantiske ideer om et norsk og vakkert landskap.

Carl Brunskow var en moderne mann som fulgte med i tiden, og han var også faglig sett en foregangsmann innenfor sin egen bransje. Han har etterlatt seg et vakkert fotoalbum fra familiens år på Brunskovsetra. Fotografiene har klare kunstneriske kvaliteter, og Brunskow var en mann som i profesjonelt henseende arbeidet med fotografier. Et utvalg fra familiens album skal derfor få fortelle oss om hvordan sommeroppholdene på Solemskogen artet seg i årene mellom 1903 og 1913, og gjengis over de neste sidene. Som et bakterpe til Brunskows fotografier skal vi se litt nærmere på fotografier som kulturhistoriske uttrykk og som kilder til kunnskap om fortida.

Sportshytta på Brunskovsetra fotografert våren 1907. Byggeren Carl Brunskow var en moderne mann av borgerskapet som fulgte med i tidens kulturelle strømninger. Bygningen på Brunskovsetra var i dragestil, en stilart utformet av arkitekter på slutten av 1800-tallet. De hentet sin inspirasjon fra eldre norsk byggeskikk, og særlig stavkirkeene ga impulser til detaljeringen. Her ser vi blant annet en utskåret takrytter langs mønet. Beliggenheten og stedsnavnet gir også assosiasjoner til det som ble oppfatter som norsk nasjonalarkitektur i samtiden. (Carl Brunskow/Lasse Brunskow)

Brødrene Brunskow

Landets ældste Firma i Branchen.
Etableret 1895.

Clichéer

til Dagens Presse og
Landets Forlæggere.

Tegning og Reproduktion af Reklamer, Signaturer, Varemerker, Etiketter etc., særlig finnes Arbeider som Cataloger for Maskinfirmaer, Grubeskababer, Trævarer-fabrikør og for alle Forretningsmænd og Fabriker.

Telefon 3423.

Storthingssplads 7, Kr.a.

Atter Nyt:

Vi har nu anskaffet os Norges første Elsomaskine,
og kan levere Clichéer paa 1/2 Time, disse Clichéer
har desuden den Fordel, at de giver et reserer Tryk-
Se vort Marke i Aviserne.

Fotografier af Maskiner etc. retoucheres, saa alle Detaljer kommer frem. Omtegning af Fotografer for Reklameclichéer til Dagspressen udføres.

Fotografier er spennende levninger. Ett øyeblikk festes til papir, og vi kan betrakte mennesker og steder som for lengst er forsvunnet. Det er «glimt som ble en evighet i papp» som dikteren Rolf Jakobsen har uttrykt det. Kameraets snitt i tiden er både magisk besnærende og foruroligende, for det fotograferte øyeblikket vil aldri komme tilbake. Samtidig har det etterlatt oss et spor, eller en kilde, til kunnskap om forhold i fortida. Brunskows fotografier viser oss presist og noyaktig hvordan mennesker, hus og gjenstander så ut på akkurat dette landstedet i Solemskogen for nesten hundre år siden. Vi kan observere ansiktsuttrykk og kroppsholdninger, bygningsdetaljer, gjenstander og klesdrakter. Bildenes detaljrikdom og helhetsinntrykk fyller oss med en opplevelse av menneskene og stedet, en opplevelse som vi kanskje måtte ha brukt en hel roman på å uttrykke med ord. Fotografier har en evne til å gi oss en følelse av å være observator til en virkelig situasjon i fortida. Samtidig er det viktig å huske på at det alltid er et utsnitt av fortida vi ser gjengitt på papiret. Det er en tilskåret virkelighet. Det er både fotografens eget valg og samtidens konvensjoner som har avgjort hva vi i dag kan se gjengitt.

Det eksisterte og eksisterer normer for hva vi kan og bør fotografere. Når det gjelder de kulturelle reglene for innholdet i familiealbumene våre, så er fremdeles livets merkedager viktige. Vi fotograferer bursdager, barnedåp, bryllup og fest. Like viktig er den familiære dokumentasjonen av fritidsaktiviteter og ferieturer. Dette er genrer som ble etablert i amatørfotograferingens barndom for omtrent hundre år siden. Et kamera var den gang en dyr luksusgjenstand, slik at det var de øvre lag i samfunnet som først hadde mulighet til å skaffe seg et fotoapparat. Kulturforskere har hevdet at det derfor er borger-skaps normer som fikk prege konvensjonene for disse motivgenrene. Det ble viktig å presentere familiær harmoni, respektabilitet og sosial posisjon. Det siste ble gjerne formidlet ved at fotografiet ble tatt i finstua, ofte med presisisjegjenstander som pianoet til stede innenfor bildekanten. Denne genren var allerede etablert gjennom de profesjonelle fotografenes virksomhet, og amatørfotografene videreførte dette motivvalget. Når det gjelder fotograferingen av ferie og fritid, er det for det første et poeng å dokumentere at

Annons i Akershus Folkeblad
11.08.1908.

CARL BRUNSKOW

Carl Brunskow (1866–1938) var utdannet «kjemigraf» og en foregangsmann innenfor trykkeribransjen i Norge. I 1894 reiste han til Berlin og studerte den moderne framstillingen av såkalte «nettetsede klisjeer», eller «autoklisjeer» som det også ble kalt. Denne nye og raskere framstillingensmåten gjorde det mulig å bruke fotografier i dagsavisene. De hadde til da måttet neye seg med enklere illustrasjoner i form av strek tegninger. I forbedret versjon brukes Brunskows metode fremdeles i dagens trykkeribedrifter. Carl Brunskow etablerte i 1895 «Brodrene Brunskou Fotochemiske Kunstateliers» sammen med sine to brødre August (1862–1906) og Tønvald Aron Brunskow (1871–1896). August og Tønvald var to av datidens mest kjente landskapsfotografer. Deres landskapsbilder utmerket seg med sin jevnt gode kvalitet, og ble solgt som veggdekorasjon til mange norske hjem. Carl Brunskow var selv også en ansett friluftsfotograf. På sine eldre dager viet han seg imidlertid helt til malerkunsten, og skal blant annet ha arbeidet for Christian Krohg.

hendelsen har funnet sted. Fotografiet blir både et bevis og et minne om akkurat denne turen eller dette spesielle besøket. Samtidig formidler bildet at familien brukte ferien eller fritiden på en kulturelt akseptabel eller prestisjegivende måte.

På slutten av 1800-tallet ble det norske landskapet og folkelivet festet til glassplater av omreisende fotografer. Det er åpenbare likhetstrekk mellom malernes og fotografenes motivvalg i denne perioden. Carl Brunskows fritidsbilder fra landstedet er typiske for en borgerlig fotografisk genre, samtidig som de henter inn motiver fra de samtidige, profesjonelle fotografenes praksis. Det er grunn til å tro at han som kjemigraf og bror av to anerkjente landskapsfotografer var mer fortrolig med disse konvensjonene enn de fleste i sin samtid.

I utvalget av bilder fra Brunskovsetra er det særlig to fotografier som skiller seg ut fra den familiedokumenterende praksisen. Det er fotografiet av den eldste datteren som sover på kjøkkenet, og guttene som sager ved og kløyver flis. Her står ikke familiemedlemmene pent og frontalt oppstilt for fotografen. I disse bildeneoyer Brunskow grensene for de borgerlige normer for hva som var akseptabelt å fotografere. Det huslige arbeidet ble for eksempel svært sjeldent avbildet, og derfor eksisterer det også få eldre bilder fra det borgerlige kjøkkenet. Sovende familiemedlemmer tilhørte også den private sfæren som vanligvis ikke ble dokumentert av fotografer. Når Brunskow likevel ikke bryter helt med disse normene, så er det for det første fordi barnas arbeid og sovn er mindre privat enn den voksnes. Barn er «naturligere» og har i mindre grad en offentlig fasade som må ivaretas. Dessuten er livet på landstedet i seg selv friere og mer «naturlig» enn livet i byen. «Ute i naturen» gjaldt det andre regler for klesdrakt og atferd, og dermed også for fotografering. Her var det viktig å dokumentere familiens liv, og særlig barnas sunne aktiviteter ute i den friske luften.

De to nevnte bildene fra Brunskovsetra kan dermed sies å forholde seg til de sosiale konvensjonene for fritidsbruk og fotografering. Samtidig har de klare referanser til samtidens malerkunst og de realistiske malernes motivvalg. Realistene og naturalistene komponerte ikke sine bilder, men de «skar til motivet». Særlig fotografiet av den sovende piken på kjøkkenet leder tankene hen på Christian Krohg og Harriet Backer. På sine eldre dager viet Carl Brunskow seg helt til malervirksomhet, og på gravstenen har han også fått yrkestittelen «maler». I en del av bildene fra Brunskovsetra kan vi se denne kunstneriske åren komme til synne i flere av fotografiene hans.

Den første hytta på Brunskovsetra sto ferdig sommeren 1904. Veggene består av liggende rundstokker i liten dimensjon. På taket er det bordtak med ett lag tjæreapp. Det lille huset har fått en doråpning på sørssiden og et vindu mot vest. Arbeidet med rydding av skogtomta er i full gang, og utenfor hytteveggen sitter Carl Brunskow på en benk og studerer et stort stykke papir. Kanskje er det byggetegningene til den planlagte sportshytta? På stigen til høyre står den yngste sonnen Tør og ser undrende mot fotografen. På veggen over ham henger det en grindsag. To eldre gutter er også med på bildet. Hvem de er vet vi ikke. Kanskje er det ansatte i firmaet eller familie som er kommet for å hjelpe til? Den eldste sonnen Leif skimtes lengst til venstre i bildet, med mørk skjermlue på hodet. Alle personene på fotografiet har blikket rettet mot fotografen, unntatt Carl. Hans oppmerksomhet er vendt mot framtidens gjoremål.

(Carl Brunskow/Lasse Brunskow)

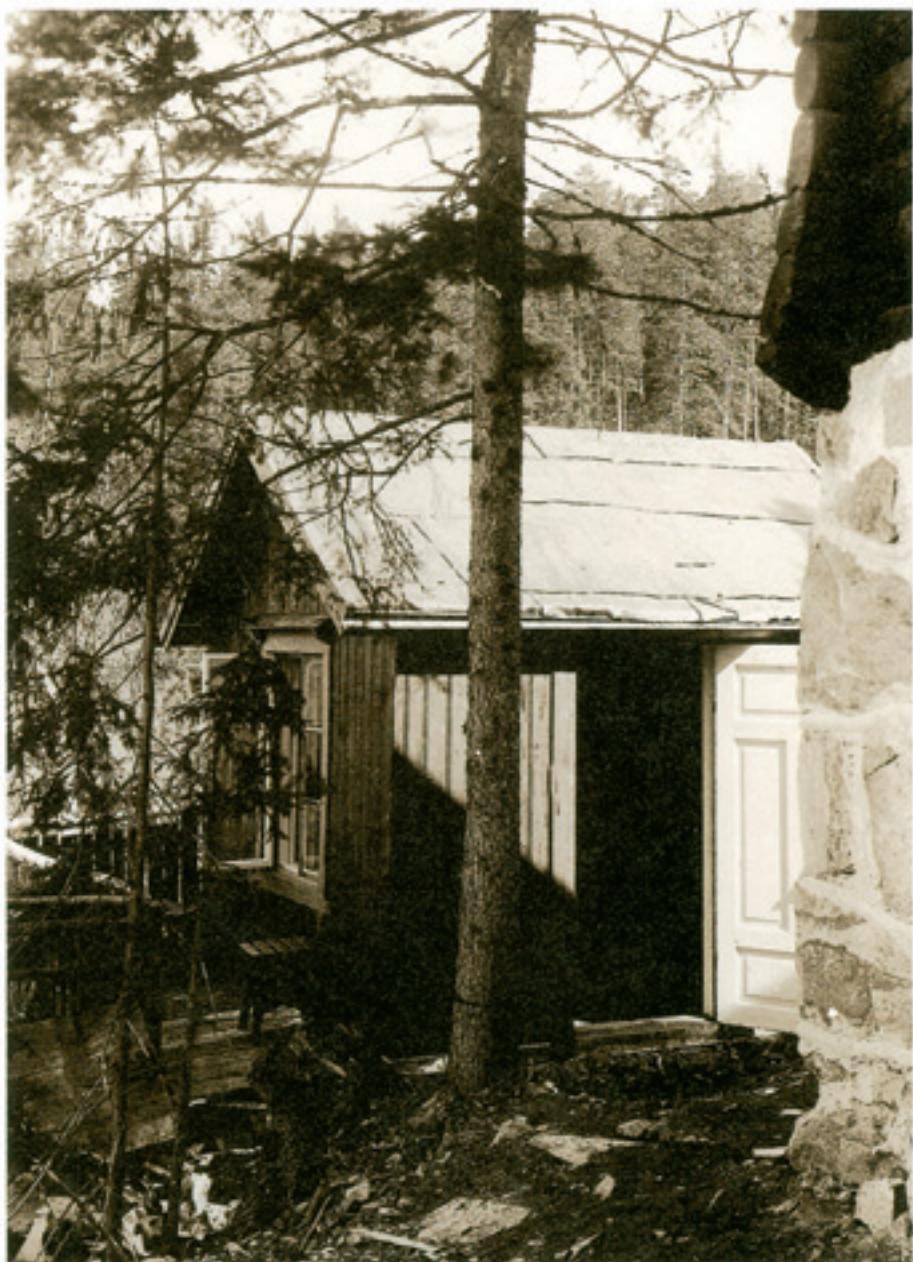
Fotografiet ser ut til å være tatt den første sommeren i 1904. Skogen står enda tett på tomta. Til venstre skimter vi den uferdige veggen til det som skal bli en liten bod. Kløyvde stokker og bakhorn i lange lengder ligger stablet pent opp ved siden av veggen. Barna har fått en huske av najor som er hengt opp mellom to trær. De ser alvorlig på mannen som hugger. Kanskje er det far Brunskou som selv svinger øksa? (Carl Brunskou/Lesse Brunskou)

Hosten 1904 sto sportshytta på Brunskovsetra ferdig, og dette fotogfiet er kanskje tatt sommeren 1905. I høyre bildekant skimter vi den første hytta for den paneles. Personene på bildet er familien Brunskovs kvinnelige medlemmer: Elna, mor Borghild, Carls mor Karen Sofie og Astrid. Tjenestepiken Emma står med den yngste datteren Alice på armen, og fotografiet må derfor være tatt i Alices fødselsår, 1907. Alle sammen er kledd for bytur, og en av jentene sitter på en veske. En vinduslem står på bakken. Kanskje er alt klart for avreise til familiens leilighet i Svensens gate ved St. Hanshaugen, etter sommerens opphold på landstedet? (Carl Brunskov/Lasse Brunskov)

Her får vi et lite glimt av interiøret i den første hytta på Brunskovsetra. Den er enkelt innredet med seng og bord, og sengekarm og bordben er laget av bakhon. Det har hastet med å få et overnattingssted denne første sommeren. Likevel har de fått hengt opp et par bilder på veggene. Det ene motivet er fra skipsdekket til «Meteor». Det andre trykket gjengir en gruppe offiserer. Kanskje er bildene klippet ut av datidens illustrerte familieblader? Fars pipe og fyrtikkesken ligger på bordet. En kopp og en dyp tallerken vitner om at det spises i dette rommet også. I senga sover guttene på et leie av halin. Ullteppene har de sparket av seg, for det er kanskje en varm sommerettermiddag? Solskiunnet på veggen tyder på at det ennå ikke er så sent. Klarne er de samme som på bildet i huska. Kanskje skal de snart ut å leke igjen? Det meste av livet leveres utendørs her. (Carl Brunskov/Lasse Brunskov)

Familien har vært på Brunskovsetra noen år, og her ser vi igjen den første provisoriske hytta. Nå har den fått stående stoffpanel, vindu og fyllingsdør. På taket er det lagt et nytt lag med papp. Mot sørvest er det bygd en liten veranda, og her står det to knakker. Kanskje sitter de her i ettermiddagssolen og ser mot Maridalsvannet, mens suset fra Grytebekken når opp til dem? I høyre bildekant rager en ny grønning opp. Over den ser vi et huskjørne i laftet, brattjæret sommer. Det er den nye sportshytta som har kommet på plass. (Carl Brunskov/Lasse Brunskov)

Interiorbilet fra peisestuen på Brunskovsetra likner til forveksling en eldre norsk stuebygning. Sportshytta er da også bygd med de eldre norske bolighusene som forbilde. I 1905 var peisen for lengst blitt «umoderne» i mange nye hjem. Den ble skiftet ut med stopejernovner til oppvarming og vedkomfyret til matlaging. Her er det satt opp en nybarokk stopejernovn med akantusmotiv ved siden av peisen. Den sto for effektiv varme i stua vinterstid. På peishylla står to parafinlamper som ga lys etter solnedgang. Inn til venstre i bildet står døra åpen mot kjøkkenet, og lyset faller inn fra vinduet. Det vestvendte vinduet blander oss nesten i motsatt bildekant. Fotografen har plassert barna slik at lyset faller på ansiktene, og en av guttene står på knakken ved peisen. Det gir oss et inntrykk av at tabllet er naturlig. Uten blitzlys må fotografen ha hatt en lang lukketid på kameraet, og barna har nok fått beskjed om å sitte musestille ganske lenge. Det er kanskje derfor de har litt alvorlige og tenksomme ansiktsuttrykk? (Carl Brunskov/Lasse Brunskov)

Fotografiet er tatt på det sorvendte kjokkenet i Brunskeiern. I sengebenken sover den eldste datteren, Astrid. Fotografen har selv gitt bildet tittelen «Her er så trygt, her er så godt å sove», og fotografiet fyller også iakttageren med en stemning av fredfylt ro. Husmoren har forlatt arbeidsstedet sitt på kjokkenet, selv om kaffekjelen står og holdes varm på vedkomfyrren.

Det er en avansert komfyr på Brunskeiersetra, med både bakerovn og varmeskap. Vedkomfyrrens kokehull ble regulert ved hjelp av jernringar i ulike storrelser. På messingstanga foran på komfyren henger kroken som ble brukt til å løfte de varme jernringene ned. På veggen henger det en sil, stekepanne, kjeler og lokk. På en liten hylle står tre metallbokser, og kanskje inneholder de kaffe, te og sukker? Til venstre for komfyren står vedkassa, og vi skimter også en botte.

Kanskje den er til vann? Klar henger til tork over varmen, og ved den henger regnfakken klar. I venstre hjørne skimter vi et skap med utskjæringer i dragestil. Fotografen har lagt fra seg pipa på benken ved senga. Dette er det eneste maskuline innslaget i denne kvinnedominerte sonen av hytta.

(Carl Brunskeiow/Lasse Brunskeiow)

Uthusene på Brumskovsetra lå ni meter øst for sportshytta. I dette gårdsrommet mellom husene var det plass for arbeid og lek. Barnas arbeidsoppgaver var kjønnsdelte på samme måte som i de vokses verden. Her er guttene i gang med saging og flisninggging. Vedkomfyren vi så på kjøkkenfotografiet, trengte fin og jevnt opplygget ved for å brenne godt. Kanskje er det den oppgaven den eldste av guttene er satt til her? Selv om hytta i første rekke var et sommeroppholdssted, så gikk det med en god del ved. All mat skulle lages på vedkomfyren, og vann måtte også varmes opp på dette ildstedet.
(Carl Brumskow/Lasse Brumskow)

Her er guttene i gang med en kastelek som minner om det mange kanskje kjemmer som «kubb». Leken går ut på å velte flest mulig av motstanderens kubber med en pinne, eller en stein som guttene på Brimskovsetra brukte. De to småostrene får ikke være med på kasteleken. De er mer opptatt av det lille huset som står på høye stolper. Kanskje holder familiens kaminer til her? Til venstre i bildet ser vi de to uthusene på Brimskovsetra. Det var både en vedbod og det høyst nødvendige lille huset som gikk under navnet «privet». I midten av bildet, bak uthusene, skimter vi en annen liten hytte. Den står på naboeiendommen «Gauli», som var eid av fullmektig Gotfred Bergh. Den er oppført i plankelast og har fått teglstein på taket. Bergh kjøpte fem parceller i området rundt Brimskovsetra, men tre av dem solgte han raskt videre til andre eiere. Selv oppførte han minst to sportshytter som han leide ut.

(Carl Brimskow/Lasse Brimskow)

Fotografiet viser stedets mer representative fasade mot stien til Store Gryta. Over hatten til kvinnen lengst til høyre ser vi skiltet med navnet «Brunskovsætra». Alle personene i bildet har penere bykler på seg.

Kvinnene har mørkeriktige hatter og lange frakker, barna har lyse skjorter og kjoler. Sponkurvene og den yngste guttens stolke avslører likevel at familien er ustytt for en lengre skogstur. Er det ankomst eller avgang? Farmor Karen Sofie holder en bylt i armene. Det er det minste barnet, godt innstullet i et ullteppe. Til høyre for kvinnene er en planter gjendet inn. Kanskje er det en syrin som familien håper skal trives i den skinnne skogsjorda?

(Carl Brunskow/Lasse Brunskow)

Her møter vi igjen det samme motivet som i forrige bilde, og kanskje har det bare gått en times tid? Ser vi de to bildene i sammenheng, så kan det tyde på at det er sommerens ankomst som er foreviget. Mor Borghild har gått inn i hytta for å lufte ut vinteren og tatt med seg de to minste barna. Lemmen er tatt fra kjøkkenvinduet, men ennå ikke båret bort til uthusset. Et vindu er åpnet til lufting, og barna sitter på madrasser. De tre eldste barna har rukket å få av seg finkeklerne, og de to kvinnene har tatt av seg hatt og frakk. Det er andre regler for passende klesdrakt på hytta enn ute blant folk i byen. På landet var det friere former, og dessuten måtte mor spare på de beste klerne som barna hennes hadde. De skulle helst være noen år. (Carl Brunskow/Lasse Brunskow)

Valhall, Sætra, Hygga og Solheim

De fleste eiendommene på Solemskogen fikk navnene sine allerede ved skylddelingene. Eiendomsnavnene forteller i seg selv en liten kulturhistorie. Flere av navnene på Solemskogen er hentet fra eventyrene, sagaene og norrøn mytologi. Her er både *Lidarende*, *Valhall*, *Heimdal* og *Trollhaugen*. Disse kategoriene stedsnavn var spesielt populære rundt 1900. Norge sto foran losrivelsen fra unionen med Sverige, og alt som ble oppfattet som norsk historie og kultur, ble hentet fram i lyset.

På Solemskogen fantes *Bratlisætra*, *Fjeldsæter* og *Brunskovsætra* som vi alt har sett nærmere på. Navn med endelsen -sæter er tidstypiske for de nasjonalromantiske strømningene fra 1800-tallet, men kan også knyttes til det kon-

krete landskapet og allerede eksisterende stedsnavn. En av eiendommene ble gitt det enkle navnet *Sætra*, og den lå omrent der hvor den eldre *Halvorsætra* en gang kan ha ligget. På Tschudis utparselleringskart fra 1903 står navnet *Halvorsæterhøyden* avmerket på denne parsellen, parsell nr. 17. På andre, samtidige kart er *Halvorsæterhøyden* avmerket på den høye kollen ovenfor mot øst. Dette er det høyeste punktet på Solemskogen, og herfra er det vid utsikt over Maridalvannet og Lillomarka. (I dag har eiendommen Haugakollen gitt navn til veien over denne hoyden.) Setringen i Aker tok slutt på 1700-tallet, men navnene ble værende lenger. I området rundt Solemskogen finner vi, i tillegg til *Halvorseterhøyden*, også *Setertjern*, *Evenseterinnya* og *Linderudseterhøyden*. *Linderudsetra* skal for øvrig ha vært blant dem som var lengst i bruk i dette området. Ifølge juristen, vandringsmannen og forfatteren Johan Henrik Borrebæk skal det ha vært setret her helt fram til 1830-årene. Den siste budeia het Mari, og slik beskriver Borrebæk avviklingen av seterdriften på *Linderudsetra*:

«Da Husbond engang havde hugget Tommer nedover Sæterroa, fandt nok gamle Mari, at den etterladte Kvist var slem for hendes kjære Kreaturer, idet den både ødelagde Havnegangen og rispede op Kjørenes Jur. Hun var imidlertid selv for gammel og kroget til at kunne rydde den væk, men væk skulde og måtte den, mente gamle Mari. Da der så en tor Sommerdag blæste en frisk Vind, slap hun en Brand fra Peisen borti den nærmeste Kvisthaug, og så blev hun straks kvit den slemme Kvisten. Hele Roa brandt, og Mari holdt nok på selv at gå med. Da hun blev foreholdt det gale i sin Framgangsmåde, havde hun ikke andet at svare, end at hun syntes Synd på «Kyra», og andet Motiv havde visselig heller ikke gamle Mari. Det skjonte Husbond også, og Mari slap for videre Skrub. Men forbi med hendes Sæterliv blev det.» (Borrebæk 1903:13f)

RINGER'N NEDI DALEN

«Det kom en kamerat av Ole August [Kristiansen] og skulle besøke han, og sku' prove.. og han visste ikke hvor dette var hen, og så traff'n ei dame her oppe, som bodde her en eller annen plass rundt den snuplassen [bussholdeplassen ved Kallandveien]. (...) Og han lurte på hvor han Ole August bodde. Det visste ikke denna dama hvor han bodde, og så lurte a på hvordan han så ut og sånn. Og så kom'n te å nevne at han bodde i Telthusbakken neri by'n da, like ved Gamle Aker kirke. 'Å ja! Det er han Ringer'n' sa a. 'Han bor nere i dal'n her!' Ikke sant! Og da påsto han far at det blei Ringerdalen den gangen. (...) Og det er ikke noe tvil om at det er på grunn av at han var ringer at det bli Ringerdalen. Det er helt sikkert.» (Claus Christiansen, barnebarn av Ole August Kristiansen)

I førindustriell tid ble gårdsdeltakets årlige behov for smør og ost produsert på setra i løpet av sommarmånedene. Historien ovenfor forteller oss at skogsavviklingen var blitt langt viktigere for bonden enn seterdriften. Avviklingen av setrene i sentrale strok som Aker har sammenheng både med skogens store verdi som tommer, og omleggingen av jordbruksdriften som helhet. Et mer intensivt og markedstilpasset jordbruk kom først til de bynære områdene, slik som rundt Kristiania.

Da Solemskogen ble utparsellert, var bare navnene etter seterdriften tilbake. Nybyggerne videreførte likevel områdets historie gjennom navnebruken. Flere av de nye tomteneavnene viser en slik kontinuitet. De eksisterende stedsnavnene på Solemskogen ble brukt som utgangspunkt for nybyggernes eiendomsnavn. Vannet *Kringla* ga opphav til *Kringlekollen* og *Kringlebakken*, men ble også direkte overført til en av parsellene som lå ned mot vannet. Denne tomta ble ganske enkelt kalt for *Kringla*. På samme måte fikk eiendommen

Selv om setringa i Aker stort sett tok slutt på 1700-tallet, så var kuer en del av det sommerlige livet på Solemskogen helt fram til 1960-tallet. Ungdyr fra gårdene i Maridalen ble sendt på utmarksbeite, og de stakk ofte innom på mer eller mindre uonsket besøk. Her møter Aruna Bråten en av de sommerlige gjestene som hytta «Vangen» på Stenbyeiendommen. Bakkenfor til venstre ligger «Tippaney» (Stenby), «Sætra», «Duen» (Stenby). Sætras opprinnelige eier var H. Grosberg. I 1938 kjøpte Emil Prestelokken stedet, og eiendommen skiftet i dagligdagen navn etter eieren. Fotografiet er tatt ca 1950. (Ukjent/Tore Lauritsen)

Eiendommen Ringendalen ble eid av ringen i Gamle Aker kirke, Ole August Kristiansen. Han var en nevenytig mann, og hadde blant annet arbeid som tomter, mobelsnekker og steinhugger. Kona Mariane står i døråpningen, mens Ole August arbeider med selve dørbladet. Hytta på Solemskogen satte ringeren opp selv. Ole August og Mariane hadde seks barn, og var bosatt i Telthusbakken 33, i Oslo.
(Ukjent/Claus Christiansen)

Kringlebekken navnet sitt fra bekken som rant ut fra Kringla. Det andre store vannet på Solemskogen, *Store Gryta*, ga bare inspirasjon til én av tomtekjoperne, som ga eiendommen sin navnet *Grytestua*.

Mange av eiendomsnavnene på Solemskogen beskriver terrenget og utsikten. Vi finner både de naturromantiske navnene som *Bakkensang*, *Bjerkeli* og *Elvely*, og de litt mer pragmatiske som *Myren*, *Kleften* og *Steinlia*. Et av de

Parsekkjøperne Johan Jacobsen og Birger Aanenud ga eiendommene sine navnene «Jacobsro» (til venstre) og «Aanenud». Til tross for navnet er det ikke sikkert at det alltid var så rolig på Jacobsro. Johan og Othilia Jacobsen fikk nemlig feimten sammen. I dag er Aanenuds hus revet, og flere nye villaer er bygd på eiendommen. Fotografiet er tatt tidlig i 1940-årene.
(Ukjent/Sissel Lundell)

mer humoristiske naturbeskrivende navnene er derimot *Klyvop*. Stedet lå ikke mer utilgjengelig til enn mange av de andre tomtene, men eieren må likevel ha synes at det krevde litt klatring for å komme seg dit. Da bodt navn som *Heimkvil* og *Fredheim* på en større grad av håp om fred og hvile. Flere av eierne valgte også navn med solskinn i, som bar bud om gode dager. *Solbakke*, *Solheim*, *Solhol*, *Solvang* og *Solli* er blant eksemplene på slike solrike navn. En siste type eiendomsnavn er de hvor tomtekjoperen brukte sitt eget etternavn som utgangspunkt. Familien Jacobsen holdt for eksempel til på *Jacobsro*, Haakon Alfred Hagen var kjoper av *Hageli*, Zacharias Nordgård holdt til på *Nordheim*, Ole Olsen Stenshol eide *Stensvold*, og froken Ingeborg Riis bodde på *Riisum*. Andre av kjoperne valgte ganske enkelt å gi tomta sitt eget etternavn, som blant annet Birger *Aanenud*, fru Anna *Rosenberg*, Ole Johansen *Ramsdal*, Anton Kristiansen *Smedstad* og E.N. *Wigaard*.

Veispørsmålet og foreningsvirksomheten

Del 2

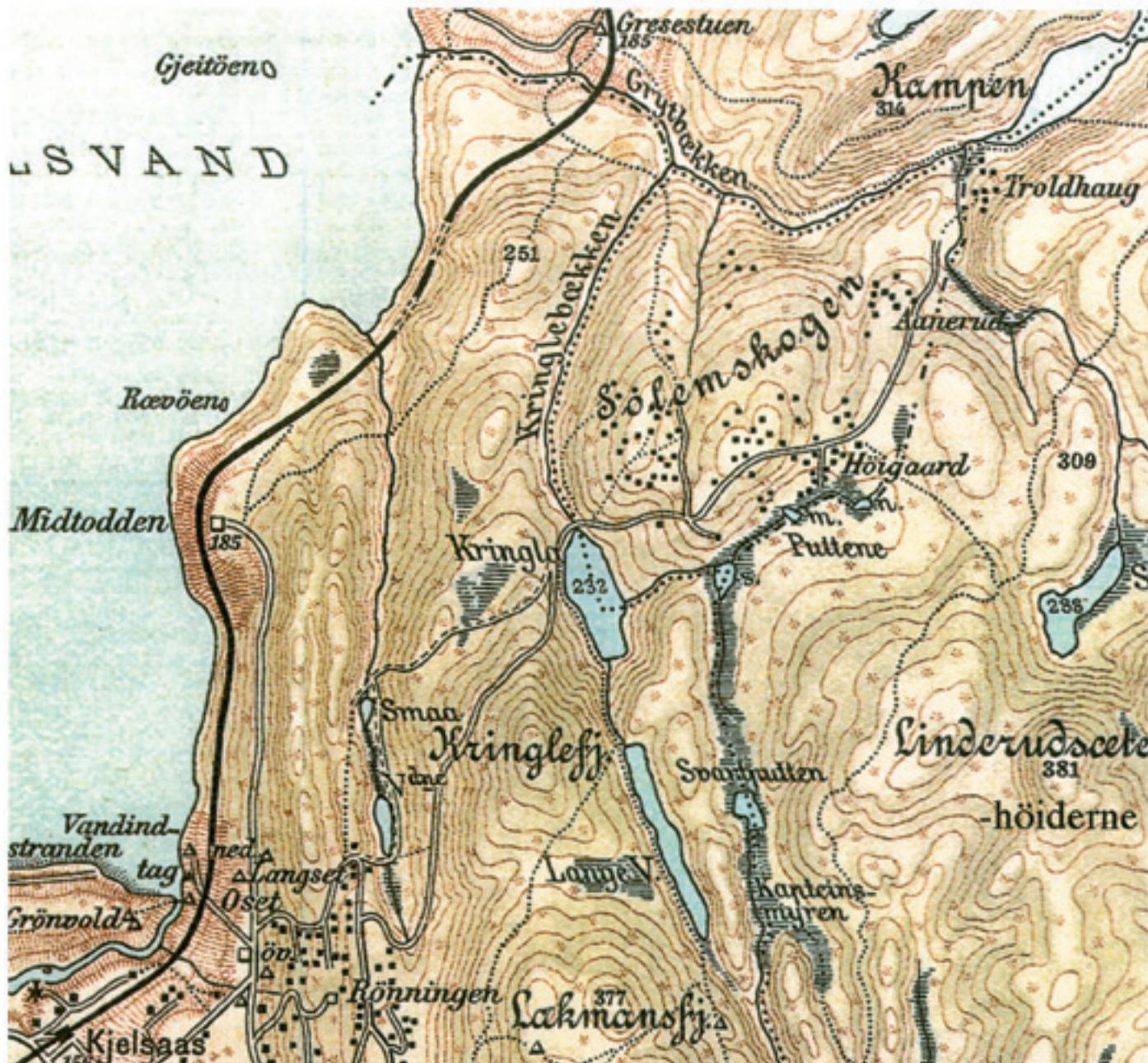
I årene fram til 1908 sto nybyggerne for finansieringen og opparbeidelsen av 2 kilometer vei fram til Solemskogen. Arbeidet ble utført uten tilskudd fra stat eller kommune. I tillegg bygde de et veinett på selve Solemskogen tilsvarende 5000 meter, og arbeidet for et stoppested på jernbanen ved Gressestuen. Vi skal se litt på disse viktige sakene i nybyggertidens første år.

«Solemskogens nybyggerforening» og vinterveien

Det var store felles oppgaver som hvilte på dem som hadde tegnet seg for kjøp av parseller på Solemskogen. Svaret ble å løfte i flokk og stifte en velforening:

Kartet viser de første veiene til Solemskogen. Dagens bilvei går lengst sør og øst i Småvannsdalen. Den første vinterveien gikk sannsynligvis vest for Småvannene og er merket som sti på kartet. Den første kjøreveien er merket som kjerrevei (stiplet linje) og går langs østsiden av Småvannene.

(Utsnitt av kart fra Norges geografiske oppmålinger 1908, revidert i marken 1921–24, delvis revidert 1932. Milestokk 1:25 000. Siste ledet i stedsnavnet Linderudsæter-höiderne er flyttet på det gjengitte utsnittet.)

«Den første september 1903 afholdtes det første møde på Halvorssæter-sletta i Solemskogen til behandling af vejspørsmål til byggekolonien. Hrr. Gopledal gav for anledningen en del oplysninger i det han særlig fremholdt 'Egen Hjems' fremgangsmåde. Da mødet var dårligt besøgt, grundet utilstrekkelig bekjentgjørelse, blev man enige om at gjøre et senere møde mere tilstrekkelig bekjent.» (Solemskogens nybyggerforenings forhandlingsprotokoll 1.9.1903. Gopledal var ansatt på Tschudis kontor.)

Allerede 1. september 1903 ble det første møtet angående vei holdt blandt parsellkjøperne på Solemskogen. Det ble nedsatt en komité, og 21.11.1903 presenterte den sitt forslag på et møte i Blåbånds lokale i Lakkegata 19:

«Veikomiteen hadde til dette møte latt udfordige en storre kartskisse omfattende alle veier og stier i terrenget fra Grefsen stasjon over Grefsenåsens østre og vestre side og Maridalsoset til Solumskogen. Kartskissen, som for anledningen var anbragt på veggen over kateteret i lokaleret anskueliggjordes af hrr snekker Olsen i det han gav en lengre redegjørelse over stigning, fall og lengde, samt terrengets beskaffenhet i det hele. Det fremgikk herav, at den vei som fører opp fra Maridalsoset på nordsiden av Småvannsmyrene og som den av komiteen forslalte, ville bli den korteste og billigste til opparbeidelse. Etter en lengre og meget inngående diskusjon i saken foretokes voting hvorved komiteens forslag enstemmig bifaltes.»

På møtet ble det også bestemt å stiftet en forening, og den konstituerende generalforsamlingen ble avholdt søndag 10. januar 1904, i Blå Bånds lokale. Det forelå seks navneforslag, men valget falt på «Solemskogens nybyggerforening». Vaktmester Birger O. Aanerud ble valgt til foreningens første formann.

Solemskogens nybyggerforenings første styre

Formann:	Vaktmester Birger O. Aanerud (28 stemmer)
Kasserer:	Oppdagelsesbetjent H. Grosberg (22 stemmer)
Styremedlemmer	Zacharias Norgaard (27 stemmer) C.M. Olsen (26 stemmer) Lassearbeider Andreas Lindvik (23 stemmer) Knud Vold (19 stemmer) Murstenmurer Carl Kristiansen (16 stemmer)
Supleanter	N. Due, Trond Larsen, L.M. Lindboe, Andersen, L.M. Olsen
Revisorer:	Former Ingvald Jakobsen, C.M. Olsen
Revisorsupleanter:	Smed Petter Larsen, O. Stenshol.

Det nye styret begynte sitt arbeid med å skrive til de ulike grunneierne som ville bli berørt av veikomiteens traséforslag. Brev ble sendt til overrettssakfører Brun, godseier og statsråd Mathiesen, samt proprietærerne Bredo Olsen, Iver Arnesen og Opsahl. I tillegg ble det sendt en anmodning til Kristiania kommune som eier av eiendommen Midtodd ved Maridalsvannet:

«Fra Solemskogens nybyggerforening.

På vegne af Solemskogens nybyggerforening tillader man sig herved i ærbo-dighed at ansøge det ærede kommunestyre om velvillig at afstå fra grund til kjørevei over eiendommen Midtodd skog, fra grunden ved Maridalsoset over den såkaldte Langsethlokke til et punkt ca. 200 meter nordenfor det nordligste af Småvandene.

Foreningen, der består af personer i forskjellige livsstillinger og i et antal af 153, har kjøpt parceller i ovennævnte skog gr.no. 88 br.no. 2 i Aker for opførelse af sommerboliger og da omtrent samtlige har sit livserhverv i

Kristiania, vil det forståes at veispørsmålet er for os en af hovedbetingelserne for udnyttelsen af vore sommerhjem.

Dette veiprojekt, der for os bliver det korteste, ca. 1600 mtr. fra Oset til Solemskogens grænse, bliver også som en følge heraf det billigste at oparbeide. Da spørsmålets løsning er os af stor vægtighed, tor vi håbe, at det ærede kommunestyre af hensyn hertil behandler sagen snarest muligt.*
(Brevet er datert Kristiania 18. februar 1904 og er undertegnet Birger Aanerud og H. Grosberg.)

I juni 1904 hadde det kommet positivt svar fra grunneierne Mathiesen og Arnesen. De ønsket imidlertid en oversikt over hvor veien var tenkt lagt, samtidig med teknisk spesifikasjon angående stigningsforhold og bredde. Veien skulle være privat. Styret hentet inn ressurser når det var behov for assistanse til spesielle arbeidsoppgaver. Det ble parsellkjoper og materialforvalter ved jernbanen Anton Andresen som fikk oppgaven med å utføre oppmåling og nivellering av veiprojektet fra stien til Solemskogens grense.

Etter en konferanse med Bredo Olsen i mai, fikk nybyggerforeningen avslag på sin forespørsel om vei over hans grunn ved Lachmannsfjellet. I januar 1905 refererte formannen for forsamlingen at det var sendt flere skrivelser og avholdt flere konferanser med Kristiania kommune angående veien over Midtodd, uten at man var kommet til noe endelig resultat. Imidlertid

Solemskogens nybyggerforenings første formann, Birger O. Aanerud, var en ivrig jeger og fisker (nr. 2 fra venstre). Her vender han hjem fra en vellykket tur, cirka 1915.
(Ukjent/Reidun Hausen)

«SOLEMSKOGENS FAR» – BIRGER O. AANERUD

Birger O. Aanerud, født 1853, er blitt gitt hedersbetegnelsen «Solemkskogens far» for sin innsats for nybyggerkolonien. Han kom fra Galtenud i Sør-Odal og dro til hovedstaden 17 år gammel. Først gikk han i lære som garver og arbeidet noen år med skinnbearbeiding. Han slo seg likevel ikke til ro i dette yrket, men gikk blant annet på Den teknisk afteneskole. De fleste av sine yrkesaktive år var han vaktmester ved flere store eiendomskomplekser i Oslo. Birger Aanerud var dessuten en kjent og fremtredende mann innenfor totalavholdsbevegelsen i Norge. Avholdsbevegelsen var Norges største massebevegelse på begynnelsen av 1900-tallet. Den hadde tilslutning fra et bredt spekter innen befolkningen, fra radikale politiske kretser i Arbeiderpartiet til Sorvestlandets lekmannsbevegelse. Aanerud var en av drivkraftene i totalavholdsselskapet «Det blå Bånd» i Kristiania. Det var i deres lokaler de første foreningsmøtene til nybyggersforeningen ble avholdt. Totalavholdsselskapet «Det blå bånd» var en kristen bevegelse som arbeidet mot «drukkenskap og nytelse av benisende drikke». De drev blant annet nattherberg og kafé for Kristianias dårligst stilte (Blå Kors).

Birger O. Aanerud var gift to ganger. Hans første kone het Anna Julie og var født i 1845 i Berg i Østfold. Etter at Anne Julie var dod, giftet Aanerud seg med den nitten år yngre slipssyrsken Emilie Atalie Ellingsen. Hun eide og bodde på Skjonhaug på Solemskogen.

Solemkskogen nybyggersforenings første formann, Birger O. Aanerud, fotografert cirka 1910. Han var på denne tiden vaktmester i Kirkegata 5, og hadde også en leilighet der. På Solemskogen kjøpte han flere parceller for å bygge opp et småbruk.
(Ukjent/Finn Kalland)

hadde styret fått tillatelse av Mathiesen og Arnesen til å gå i gang med opprydning av den prosjekterte veien. På styremøtet i desember hadde de besluttet å engasjere to mann «... fra nå av og inntil videre etter en dagslønn av kr. 2,50 pr. dag til opprydning av den nye vei». Formannen viste på generalsamlingen i januar til at det allerede var en brukbar vintervei på denne strekningen.

En sportshytte til utloddning

Spørsmålet om bygging av vei til Solemskogen handlet ikke bare om tillatelse fra berorte grunneiere, det handlet også om finansiering av prosjektet. I nybyggerforeningens første virkeår ser det ikke ut til at det har vært gjennomført dugnader. Det går i hvert fall ikke fram av foreningens forhandlingsprotokoller. Ulike arbeidsoppgaver ble satt bort mot betaling, slik som ryddingen av den første vinterveien i årsskiftet 1904/05. Foreningens medlemskontingent var i 1904 på kr. 2,- pr. år. Disse midlene strakk ikke til til de store grunnlagsinvesteringene som måtte gjøres i nybyggersamfunnets startfase. Finansieringen av veiarbeidsprosjektet ble derfor raskt et diskusjonstema på medlemsmøtene. Allerede i november 1903 lanserte Tschudi ideen om utloddning for å skaffe midler til veibyggingen:

«Herr Tchudi hadde til dette møte sendt sin fullmektig for å gjøre Solumskogens tomtekjopere bekjent med den måte hvorpå han hadde tenkt å tilveiebringe nødvendige midler til opparbeidelse av veier såvel til Solumskogen som innen denne. Herr Tchudi hadde til dette oyemed tenkt å iverksette en

Utloddningen av en sportshytte var et originalt tiltak for å få finansiert den første kjøreveien til Solemskogen. Avkastningen ble liten, men jernbanearbeider Hans Risengen i Ryenbergveien ble den glade vinner av «Granhol». Han beholdt eiendommen fram til 1913. Fotografiet er tatt cirka 1950, og hytta var da blitt bolighus. I 1956 kjøpte Oslo kommune eiendommen og huset ble revet. Grunnmurene kan fremdeles ses på sør siden av svingen, i bunnen av Kallandbakken.
(Ukjent/Oystein Gran)

SPESIFIKASJONER FOR SPORTSHYTTA:

«Sportshytten skal være almindelig skolemur. Hytten skal opføres af rundt tommer og tonnret røst, uten udvendig panel. (...) Enkelt bordtag af 1 tommers bord med tjærepartakning. Røstet tonnret helt op, uden udvendig panel, væggene af bjekket(?) tommers gulv af 3/4 tommers bord. (...) Materialer hertil tages på rodens inden tomtens grændselinjer. Anskaffelsen af døre, vinduer og hævede materialer etc. går ind under akorden og hytten leveres fuldt færdig fra anbudsgiveren og pengene udleveres efterskudsvis efter som arbeidet skridt frem.» Anskaffelse af ovn til hytta skulle foreningen selv stå for.

(Solemskogen nybyggerforenings forhandlingsprotokoll 10.07.1904 og 26.10.1904)

større utlodning. Sporsmålet ble diskutert, men resulterte ikke i noen bestemt avgjørelse.»

Hjernen bak ideen om salg av «krone-tomter», Anton Tschudi, skisserte også en noe uvanlig framgangsmåte for finansiering av veiene i sin nybygger koloni. Tanken fikk raskt fotfeste i foreningen. I februar 1904 besluttet styret enstemmig å gå til innkjøp av to av de minste tomtene. Her ville de oppføre sportshytter til utlodning. Prisen pr. lodd ble satt til 15 ore. Entusiasmen for denne finansieringsmåten var stor, selv om prosjektet raskt ble begrenset til utlodning av bare én hytte. Det ble trykket 200 nummerbøker med 100 lodd i hver. Vinneren skulle få en tomt på 500m², hvor det skulle være oppført en sportsstue på 5,60 x 3,50 i innvendige mål. Hytta skulle være oppført i tommeter.

Det ble likevel ikke nødvendig å gå til innkjøp av tomter. Tschudi skjenket to valgfrie parseller til foreningen, og styret bestemte seg for parcellene nr. 177 og nr. 176. Loddene skulle selges av medlemmene og i butikker i Kristiania. Foreningen fikk også trykt plakater for å reklamere for loddsalget.

Oppføringen av sportshytten trakk ut i tid. For det første gikk loddsalget tregt, og foreningen fikk vanskeligheter med å betale snekkerne som satte opp hytta. På vårparten 1905 ble det dessuten klart at foreningen måtte soke bygningssjefen i Aker om tillatelse til å ferdigstille hytta. Aker kommune hadde i desember 1904 utvidet området hvor bygningsforskriftene gjaldt, til også å omfatte Solemskogen. Først i mai 1905 mottok styret klarsignal fra kommunale myndigheter.

Trekningen ble planlagt som en stor fest og foregikk søndag 9. juli ved den ferdige sportshytta på Solemskogen. Arrangementet var behørig bekjent gjort ved avertissement i «Morgenposten». Slik beskrev foreningens sekretær, frøken Karoline Amundsen, loddtrekningsfesten:

•Det motte fram mange både av Solemskogens parselleiere, og andre der benyttede anledningen til at få en tur til den vakre Solemskog.

Først avholdtes auksjon over endel nummerbøker med rester av nummer, disse fikk rask avsetning og oppnådde gode priser. Etter auksjonen foregikk loddtrekningen hvorved loddno. 7189, hr. jernbanearbeider Hans Risengen, Ryenbergveien no. 1, vant sportshytten med ca. 1500m² grunn.

Med vinnerens tillatelse fikk man seg så en svengom i sportshytten. Det var arrangert utsalg av kaffe samt ingefierol og brus, hvilket fikk god avsetning. Kl. 10 avsluttedes den i alle henseender vellykkede tilstelning. *

Utlodning av sportshytta hadde krevd stor arbeidsinnsats for styret i nybyggerforeningen. Saken hadde stått på dagsorden på nesten alle motene i halvannet år. Det er usikkert hvor stort overskudd loddsalget ga, men neppe tilsvarende de forhåpningene som styret og foreningens medlemmer hadde hatt. Hvis alle lodd var blitt solgt, ville inntekten blitt på kr. 3000,-. Til fradrag gikk en tredjedel til loddselgerne, samt arbeidspenger og utgifter til oppføringen av selve hytta. I september 1905 var foreningens kassabeholdning på kr. 113,-, så overskuddet kan ikke ha vært betydelig. Medlemsmotet vedtok høsten 1905 at foreningen ikke skulle starte en ny utlodning. Nybyggerne måtte se seg om etter andre framgangsmåter for å finansiere veibyggingen fram til Solemskogen.

Den første kjøreveien til Solemskogen

Solemskogens nybyggerforening hadde høsten 1904 stått for opparbeidelsen av en vintervei til kolonien på skogen. Det gjensto likevel mye arbeid før nybyggerne hadde en kjørbar vei også sommerstid. Finansieringsideen med utloddning av sportshytte hadde slått feil, og høsten 1905 tok andre krefter over initiativet i denne saken.

Parallelt med nybyggerforeningens motevirksomhet hadde det alt fra starten vært avholdt andre folkemøter på Solemskogen. I nybyggerforeningens forhandlingsprotokoll står noen av disse referert under betegnelsen «massemøter». To slike møter ble avholdt på Solemskogen i august 1905, og det var det presserende veispørsmålet som igjen sto på dagsorden. Det var nå et bredt ønske om å få fortgang i veibyggingen. To personer var drivende krefter i dette arbeidet, handelsmannen Karl Johan Bråthen og disponent Gotfred Bergh. Nå hadde også Anton Tschudi innsett at nybyggerkolonien trengte håndfast innsats fra hans side, hvis ikke veiprojektet skulle trekke ut i tid. Det er rimelig å anta at hans gjenværende parseller på Solemskogen dessuten ble lettere omsettelige hvis det fantes vei til kolonien. Våren 1905 hadde Tschudi foreslått for nybyggerforeningen at de la veitraseen over eien-dommer hvor han hadde hevd på vei. Brukseieren skulle selv påta seg eventuelle tvistemål med grunneierne. Alternativene var enten å opparbeide den gamle Halvorseterveien eller veien over Sander skog til Maridalen. På masse-møtet i august 1905 valgte parselleierne det første alternativet, og Tschudi garanterte fri grunn til kjøreveien fra Oset til Solemskogen i en bredde av 2 meter.

Finansieringen ble ordnet ved at alle parselleiere ble ilagt en veiskatt på kr. 0,15 pr.mål pr. måned i ett år. Alle parselleiere som ga sin tilslutning til denne løsningen, undertegnet en avtale hvor de forplikket seg til å innbetales skatten punktlig hver måned og senest innen ett år. Veiskatten skulle innbetales til Anton Tschudi, med sikkerhet i nybyggernes eiendom på Solemskogen. For at veiarbeidet ikke skulle stoppe opp av finansielle grunner, sa Tschudi seg villig til å forskuttere kr. 300,-. Parselleierne oppfordret brukseieren til å betale veiskatt for de parcellene som fremdeles var på hans hender, noe han gikk med på. Masse-møtet 28. august valgte en veikomite på tre medlemmer. Gotfred Bergh, C.M. Olsen og Karl Johan Bråthen. Varanmenn ble Johan Henriksen, Grosberg og Hanestad.

Komiteen gjorde en god jobb. Allerede to måneder senere kunne den rapportere at arbeidet var på det nærmeste avsluttet. Den ordnede finansieringen var sannsynligvis sterkt medvirkende til at arbeidet ble ferdigstilt så raskt. Anton Tschudi hadde forskuttet kostnaden som totalt beløp seg til kr. 622,-. Dette skulle tilbakebetales etter som veiskatten ble innbetalt av parselleierne. Arbeidet ble organisert i 9 til 10 arbeidslag. I referatet fra masse-møtet 22. oktober 1905 står det at jobben var særdeles tilfredstillende utført. Det ble derfor besluttet at komiteen skulle få «... en godt gjørelse som tak for vel udført arbeide med veien fra Oset til Solemskogen».

I årene som kom ble det stadig behov for utbedringer av veien mellom Oset og Solemskogen. Det var telehiv og utrasninger, bratte bakker og fuk-

ARBEID I VANSKELIG TERRENG

«Dirigenten oplyste at hr. Johansen der har oparbeidet veistykket ved oset, og har udført dette for 90 Kr. bør ansees berettiget til at erholde noget mer, da dette stykke var meget vanskelig at få i farbar stand.»
(Solemskogen nybyggerforenings forhandlingsprotokoll, massemøte 22. 10. 1905)

ANBUDDSSPESIFIKASJON

«Akkordtageren påtager sig at oparbeide veistykket i ret stigende linje fra stikrenden på den gamle veifyldning til mørkepælen, hvor skjæringen ender. Ligeså gives veien en jævn hældning på ca. 6 tomer ind mod fjeldet, så vandet gives let af løb langs dette: Kulvning(?) og grusning må tilsammen have en dybde af mindst 8 tommeter.»
(Kontrakt mellom hr. S. Jahnson og Veistyret om utbedring av vei i Småvannsdalen. Veistyrets forhandlingsprotokoll 14. 12. 1907)

UNGENE JEVNET VEIEN

«Vi gikk opp der til Langsethlokka, og så var det rundt ... vi gikk i dalen. Vi gikk altså rundt og så helt ned i dalen og så opp igjen da på den andre siden. Hestevei. Ja, det var opprakk, vet du. Ikke noe jevnt – for du vet, vi unga jevna veien når det hadde regna. Tøk vi kjepper, og så dro vi sanden ned, for at det ikke skulle bli så mye hol. Det var kjedelig å gå – og så tok vi noen hull her og noen der og ... alle sammen.» (Judith Bjerlingssen, født 1904)

tige strekninger som trengte til forbedringer. Høsten 1907 ble det igjen opprettet et «Veistyre», bestående av formann G. Bergh, kasserer Johan Pedersen og styremedlemmene H. Grosberg, Birger O. Aanerud og Karl Johan Bråthen. Varamedlemmer ble Martin Olafsen og E. K. Briskerud.

Det store krafttaket veien til Solemskogen nå hadde behov for, var en bedring av bakken ved Småvannsbekken. Veistyret fikk i oppgave av folke-møtet å sette bort arbeidet «etter beste skjønn», og midlene til arbeidet ble hentet fra veikassen. Anbud ble innhentet på cirka 80 meter av veien på sør-ostre side av Småvannsbekken. Veistyret hadde tidligere både målt opp og nivellert dette veistykket. Det var behov for en delvis omlegging av veien, ved både utfyllinger og utvidelser av skjæringer. Arbeidet ble utført av Sigvart Johansen og A. Smestad.

Veiene på Solemskogen

Dagens turveier i nordre del av Solemskogen ble anlagt av de første nybyggerne. Denne bakken går opp til Gryteveien og ble bygd rundt 1908. Veiens tilskudd fra veikassen på kr. 100,- fordi parselleierne ved Gryta ønsket veiforbindelse opp til den øvre delen av bebyggelsen. Tschudi hadde ikke prosjektert en slik vei. Veistyret satte som betingelse for tilskuddet at de privat innsamlede midlene ble brukt opp først, og at veien skulle være åpen for alminnelig ferdsel. Bakken ble kjørt med personbil av folket på Trollhaugen fram til midten av 1950-tallet. (Anne Sætrø/Solemskogen historielag)

Anton Tschudi hadde ikke løst problemet med vei til Solemskogen da han la sine tomter ut for salg i 1903. Veispørsmålet innenfor det utparsellerete området var til en viss grad tatt hånd om, uten at Tschudi fikk utgifter til arbeidet. Utparselleringskartet inneholdt en oversikt over prosjekterte veier. Hver enkelt tomteeier var ansvarlig for å opparbeide halve eller hele veien som støtte inn til egen parsell. Tschudi sørget for at dette ansvaret ble tinglyst som en heftelse på alle skjotene hvor det var aktuelt, og det var de fleste.

Nybyggerne la ned et stort arbeid i de lokale veiene på skogen. I løpet av

TSCHUDIS HEFTELSE

«Den på Kartcopiet over Parcellen forende, aflagte Vei utlægges straks af Kjøberen uden Godtgjørelse i den på Copiet betegnede halve, hele Bredde, idet hele Veiens Bredde skal være 3 – tre – Meter, ligesom det påhviler Kjøberen inden Våren 1906 at have oparbeidet sin Del af Veien som almindelig Bygdevei til almen Færdsel.» (Tinglyst heftelse på alle parceller kjøpt av Anton Tschudi på Solemskogen)

få år ble mange kilometer med «almindelige bygdeveier» bygd i bratte bakker og over fuktige drag. Det ble likevel nødvendig for fellesskapet på Solemskogen å ta hånd om deler av veiarbeidet i den første tiden. Tschudis veiplan var mangelfull, og det ble etter hvert behov for forbindelsesveier. Flere komiteer for de ulike veistrekninger på skogen ble opprettet mellom 1905 og 1908. Det var både forbindelsen til Store Gryta, «Tschudibakken» og «...et stykke på Monsetangen» som trengte til ekstra innsats. I 1908 ga dessuten veistyret et bidrag til utbedring av forbindelsesveien østover fra det som i dag er bunnen av Kallandbakken. Finansieringen av forbindelsesveiene ble ordnet gjennom private innsamlinger. Betingelsen for veikomiteens bidrag var at forbindelsesveiene skulle være åpne for alminnelig ferdsel.

De tre meter brede «bygdeveiene» er bevart på store deler av Solemskogen. I enkelte områder er veien gjengrodde og gjenkjennes bare ved en svak steinoppbygging og gropene. Skogen har tatt menneskeverket tilbake. Går du ut til siden for stien, vil du likevel se den solide steinoppbygningen, slik som her ved Skjønhaug. (Anne Sætren/Solemskogen historielag)

REGULERINGSPLAN Å LA DEN RUSSISKE TSAR

« – Reguleringen her oppe har det nå vært så som så med. Og veiene, de er utstukket på samme måte som det sies at tsaren stakk ut jernbanelinjen mellom Petersburg og Moskva: – Ved å legge en linjal over kartet og slå en strek mellom de to byer. Slik er veiene utstukket her – uten det ringeste hensyn til terrengforholdene. Dette må vi jo prove å rette på skal vi få det til å se noenlunde skikkelig ut her oppe.» (Reinholdt og Peder Pedersen (Kalland). Arbeider-Magasinet nr. 11, 1935)

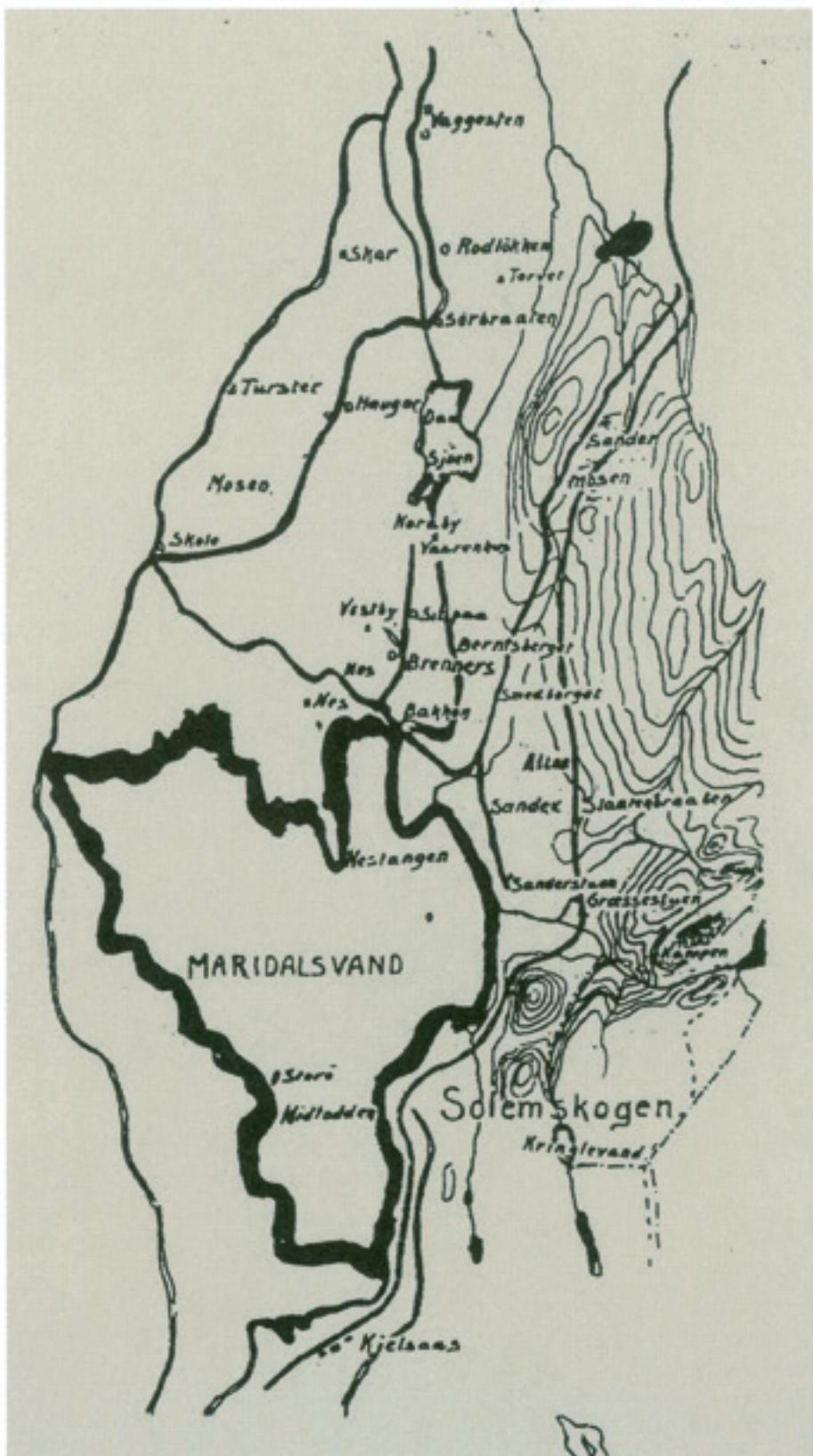
VEIFORBINDELSE FRA SPORTSSTUEN TIL SKOVBAKKEN

«Der fattedes beslutning om, at de herrer Grosberg og Kristiansen skulde besøge de herrer Braathen og Kroto, for at bringe på det rene, angående veiforbindelsen fra Sportsstuen frem til Skovbakken. Styret enedes om, at samle de manglende midler til gjennomskydning, av et i veien liggende fjeld, mod at de hrr Braathen og Kroto overlod sin vei fridt og uhindret, til parseleneiernes passage.» (Veistyrets forhandlingsprotokoll 2.4.1908)

Tannlege Ola Kroto hadde bygd seg et landsted på parsell nr. 204 og deler av nr. 198 og 203, nordvest for dalbunnen. Handelsmann Karl Johan Bråthen var eier av flere parsseller i bunnen av dalen, og hadde landhandelen sin her. De hadde begge både behov og nytte av at denne veistrekningen ble bedre utbygd. Veistyret besluttet senere å overlate kr. 65,- til Bråthen og Kroto, slik at de selv kunne anvende dem på beste måte i veiutbedringen.

Stoppested ved Gressestuen

I sin annonseplakat fra 1903 hevdet Anton Tschudi at bebyggelsen på Solemskogen ville fremtvinge en jernbanestasjon ved Gressestuen, nord for Kjelsås. Jernbaneutbyggingen hadde vært en forutsetning for boligområdene som vokste fram ved Ljan og Lysaker fra 1880-årene av, og Holmenkollbanen hadde skapt liknende villaområder.

Kartet ble trykt som illustrasjon til artikkelen fra «Arbeidskomitéen for stoppested ved Gressestuen» i Akershus Folkeblad 14. april 1908. Her er jernbanelinjen og beliggenheten til stoppested på både Gressestuen og Sandernosen inntegnet.

Skulle Solemskogen bli et livskraftig sted, var nybyggerne avhengige av en bedre kommunikasjon med omverdenen. Nybyggerforeningen besluttet allerede i januar 1904 å sende et brev til jernbanebestyrelsen om saken. Sammen med brevet sendte de et parcellkart og en fortugnelse over parselleierenes stilling, bosted og familiestand. De ville vise at det var skikkelige folk som utgjorde beboerne i kolonien. I august samme år var ennå ikke noe svar mottatt. Styret besluttet da å sende en deputasjon bestående av Anton Tschudi, disponent Gotfred Bergh, foreningens formann Birger O. Aanerud, Martin Larsen, postbud Olaf Kalberg og oppdagelsesbetjent Grosberg til styret for Statsbanene.

Det skulle gå nesten ett år før det skjedde en utvikling i saken. Sommeren 1905 var driftsbestyrer Aas ved Statsbanene på åstedsbefaring. Han mente at et stoppested ved Sandermosen eller Slättebråten ville være mer «hensiktssvarende» enn på Gressestuen. Et stoppested på de to stedene Aas foretrakk, ville derimot ikke bli til særlig nytte for solemskogingene. Saken om stoppested på Gressestuen kan følges i avisartikler i disse årene. Mange mente at kolonistenes ønske om et stoppested var et rimelig krav. Dette synspunktet var likevel ikke alle enige i. Et leserinnlegg fra en «maridol» i «Akerhus Folkeblad» 20. mars 1908, hevdet at nybyggerne fra hovedstaden ødela muligheten for en stasjon som kunne benyttes av befolkningen i Maridalen:

«Dertil kom, at en del Kristianiafolk, som hadde bygget sig søndagsboliger ('lysthuse') i skogen øst for Maridalsvandet også bragte forstyrrelse ind ved at komme med en ansøgning om stoppested. (...) Man kan dog ikke sammenligne en tusen år gammel bondebygd som Maridalen med indflytterkolonien i Solemskogen, hvor der selvfolgetlig hverken er eller kan bli nogen næringsdrift, men kun – selv om de får st. – et opholdssted for Kristiania-beboere. Forvrigt vil jeg si, at jeg har al sympati for det store arbeide, indflytterne har nedlagt på Solemskogen, og bare glæder mig over, at arbeiderne i byen får sine egne hjem på landet.» (Akershus Folkeblad 20.3.1908)

Denne artikkelen fikk et velformulert svar fra «Arbeidskomiteen for stoppested ved Græsstuen» den 14. april 1908. Komiteen skal selv få komme til orde med sine synspunkter og planer for stoppestedet. Arbeidskomiteen fant «maridolens» uttalelser om nybyggerne på Solemskogen «merkelige»:

«(...) Ved udtrykket 'Kristianiafolk' som havde bygget sig søndagsboliger ('lysthuse') skal naturligvis være sagt, at der ikke er nogensomhelst berettigelse i nybyggernes krav, at der ikke er alvor i deres arbeide, kun en lek, som folk trækker på skuldrene af. Den stikker nok ikke synderlig dypt den sympathi hr. Maridol føler for 'det store arbeide innflytterne har nedlagt i Solemskogen'.

Vi vil protestere mod slik uvederheftig tale og en gang for alle ha udtalt, at det må være slut med dette snak om, at der ikke kan bli nogen udvikling i Solemskogen. Enhver, som ved selvsyn vil overbevise sig om forholdene deroppe, vil nok komme til det resultat, at der er alvor i arbeidet.

Naturligvis – udviklingen deroppe kan ikke gå i retning af næringsdrift i almindelig forstand – men i en retning som af alle forstandige og interesserede mennesker omfattes med sympati – nemlig småfolks erhvervelse af eget hjem på egen jord, om flekken er aldrig så lidet, og enten så dette hjem blir et stadigt hjem eller kun opholdssted i den varme sommertid.

Der siges videre, at jernbanestyrelsen skal ha udtalt, at det er umulig at lægge station ved Græsstuen, så dette prosjekt burde været bortfaldt.

Vi tror, at denne oplysning må bero på en misforståelse; jernbanestyrelsen

Anton Tschudi planla veinetet på Solemskogen ut fra forutsetningen om at det skulle komme et stoppested på Gressestuen. Denne solide veioppbygningen eksisterer fremdeles i lia ned langs Kringlebekken, og var tenkt som en hovedvei fra Kringla til stoppestedet. (Dag Nævestad/Solemskogen historielag)

har neppe uttalt dette, men måske sagt, at det vilde være forbundet med forholdsvis store udgifter at forandre linjen på dette sted slik, at gjennemgangstog kunde stoppe der.

Vi skal her bemærke, at der fra vor side kun har været forudsat et stoppested, ikke station.

Havde Maridalen sluttet sig til alternativet Græsstuen, ligger det nær at tro, at jernbanestyrelsen ikke skulde finde dette alternativet umulig, da derved både Solemskogen og Maridalen kunde bli tilfredsstillet samtidig.

Det forholder sig nemlig ikke så, at spørsmålet er Sandermosen eller intet, men snarere Græsstuen eller begge; thi man må ikke tro, at Solemskogens beboere, vil lægge hænderne i skjodet og opgi sitt krav, om Maridalen får sin station på Sandermosen.

Et stoppested ved Græsstuen er af nærliggende grunde nødvendig for Solemskogens beboere, og udviklingen vil tidlig eller sent tvinge det frem.

Man har også tilbuddt at bekoste både venteskur, platform og forbindelsesvei foruten garanti af en mindsteindtækt af 500 kroner årlig. Det er ikke ubetydelige ofre av væsentlig småfolk.

Vi ønsker ikke at modarbeide Maridalens interesser, tvertimod, vi forstår fuldt vel berettigelsen i kravene derfra; hvad vi vil, er at hævde vore interesser, ved siden af d'hrr maridolers.

Solemskogens nybyggere er måske endnu mere noisomme end hr. Maridøl: – vi vil kun klare os med en tilstrækkelig stor motorvogn, om sådanne skulde komme i andvendelse, og ta vort tunge gods over Kjelsås.

Vi vil yderligere gøre opmærksom på, at der er lagt en adkomstvei på 2000 og et veinet inden skogen på 3000 løbende meter alt uden tilskud fra stat eller kommune; synes ikke hr. Maridøl, at dette er respektindgydende og at dette skulle indbyde autoriteterne til at anbefale vort andragende, særlig når vi ikke søger nogensomhelst pengebevigtning, ligeledes er der før avholdt 145 – og om nogle dage indleveres resten 32 – ialt 177 skylddelingsforretninger over parceller på Solemskogen til bebyggelse med egne hjem; der er opført eller under opførelse 63 virkelige beboelseshuse. I disse bor nu hele året 143 mennesker og ved det mindste arrangement med stoppested vil sikret 500 mennesker bo i skogen, regner vi så dertil, at 300 af hr. Maridøls 400 maridolers vil få nærmere, bekvemmere og lettere forbindelse med Græsstuen end Sandermosen, tror vi snarere, at spørsmålet Sandermosen skulde bortfalde. I sommermånederne bor nu i Solemskogen mellem 5 og 600 mennesker.

For at kunde møte alle eventualiteter vil nybyggerne i Solemskogen pålægge sig meget hoi årlig skat, der skal tilflytte og forøke det efter vore forholde betydelige fond, som allerede er afsatt med stoppestedet ved

EN DEPUTASJON TIL JERNBANESETYRELSEN

«Endel Familier har alt slåt sig ned deroppe, og der er af ca. 150 Eiere indsendlt Andragende om en Jernbanestation ved Græsstuen, mellem Kjelsås og Maridalen. Der er 15 Km. mellem disse to Stationer, så de er til liden eller ingen Nutte for alle dem af Solemskogkolonisterne, der daglig skal op og ned til sit Arbeide i Byen. Stationen på Græsstuen vilde derimod kun komme til at ligge ca. 50 M. fra de nærmeste Kolonister, og ingen vilde få mere end 20 Minuters Vei til den. En Deputation på fem Kolenister skal en af de første Dage se at få Andtagendet fremmet. Forhåbentlig stiller Jernbanestyrelsen sig inmodekommende. Et Stationsanlæg for såpas mange daglige Trafikanter bor kunne lønne sig nogenlunde. Og der er al Grund til så langt som mulig ved lette Adkomstmidler at hjælpe 'Nybyggerne' i deres Bestræbelser for at skaffe sig egne Hjem i sunde smukke Omgivelser, hvor de selv kan rekreative sig efter Dagens Slid og la Barna sine tumle sig af Hjertens Lyst i deilig friske Luft.» (Ørebladet, 15. november 1904)

Græsstuen for oie, så hr. Maridøl ser også her at der er alvor.» (Akershus Folkeblad 14.4.1908)

Fotografiene og tegningene i artikkelen viste nybygde hus og hytter, eller bygninger som var planlagt oppført i den nærmeste framtid. Solide og skikkelige hus, selv om de var bygd av «småfolk». Det var viktig for artikkelforfatterne å understreket koloniens seriøsitet. Nybyggerne var skikkelige folk som var kommet for å bli, uten å ligge samfunnet for øvrig til byrde. Artikkelen er undertegnet tannlege O. Kroto, disponent G. Bergh og telegraflingenør H. Hanestad. De tre mennene tilhørte alle et utdannet og aktivt sjikt blant parselierne. Gjennom sine velformulerete argumentasjoner og samfunnsmessige posisjoner, var de et verdifullt taleror for nybyggerkolonien.

Det ble aldri noen togstasjon eller stoppested på Gressestuen, men derimot på Sandermosen. Kanskje var det Lovenskiolds og «maridolens» næringsinteresser som til sist vant fram?

Veien fra dagens Kallandvei og ned til sletta på Mousetangen er muligens en av de eldste veifarene fra Sander mot Linderud.

Nybyggerne forbedret veien etter Tschindis utparselleringssplan, og den ble senere også brukt som bilvei. I dag er veienet mye brukt av turfolk både sommer- og vinterstid. (Ann Waddicor/Ann Waddicor)

TANNLEGE O. KROTO

Ola Normann Kroto (1862–1951) var en av Kristianias første tannleger. Han var gårdbrukerønn fra Bjarkøy, men flyttet til Kristiania i 1883. I 1905 kjøpte han tre eiendommer på Solemskogen, «Fjellvang» (parsellene 15 og 16) og «Øvre- og Nedre Krotohaugen». På Øvre Krotohaugen (deler av parsellene 198 og 203) sto det i 1914 et solid bolighus med to rom, kjøkken, loft og kjeller. Nedre Krotohaugen (parsell 204) var bebygd med to sportshytter som ble leid ut for kr. 360,-. Kroto anla også en hage med frukttrær og en kurvpil. Brønn, uthus og privat horte med til begge eiendommene. I 1912 flyttet Kroto til eiendommen «Heimen» på Kjelsås. Han var i en årekke formann i Kjelsås vel, Grefsen middelskoles forstanderskap, samt medlem av Aker herredstyre og en rekke kommunale komiteer og utvalg. Kroto fikk dessuten Kongens fortjensstemedalje i gull for sin innsats for tannlegestanden.

Solemskogen nybyggerforening oppløses

I beskrivelsene av veiarbeidene og arbeidet for et stoppested på Gressestuen har nybyggerforeningen etter hvert forsvunnet ut av historien. Andre komitéer overtok som drivende krefter.

Hva skjedde så med «Solemskogens nybyggerforening», og hvorfor maktet ikke foreningen å samle kolonistene til en felles arbeidsinnsats? Til å belyse disse spørsmålene har vi bare foreningens egne forhandlingsprotokoller. Motereferatene gir likevel et innblikk i ulike hendelser som kaster litt lys over foreningsdriften fram til opplosningen i juli 1906.

Allerede et halvt år etter den konstituerende generalforsamlingen, får vi en antydning om motsetninger mellom ulike grupper blant parselleierne. På medlemsmøte i juni 1904 ble det opplyst at «... der i Solemskogen i dag var opslæt plakater for afholdelse af et møde for ikke-medlemmer til at drofte vejspørgsmålet». Nybyggerforeningen besluttet å offentliggjøre at den ikke hadde noe med dette arrangementet å gjøre. Det var med andre ord et antall parselleiere som av ulike grunner ikke var medlemmer av foreningen. Disse hadde også interesse av at veispørsmålet snart ble løst. Nybyggerforeningen var tydeligvis ikke innstilt på en dialog med denne gruppen, men oppfattet den kanskje heller som en form for fraksjonsvirksomhet som de tok avstand fra. Hvorfor valgte så noen å stå utenfor den første foreningen?

Vi skal se litt på hvem som kunne få medlemskap i «Solemskogen nybyggerforening». I §2 het det som følger: «Medlem af foreningen kan kun den blive, der enten direkte eller indirekte er parceleier af Solumskogen, samt parceleiernes egtefæller. Den, der ønsker at blive medlem, har ved skriftlig anmodning herom til styret at legitimere sig som interessaert eier. Styret har at behandle sagen og, når betingelserne er tilstede, at indføre samme som medlem.» Kontingenget var satt til kr. 2,- pr. år. Stemmerett hadde bare de som var medlemmer, over 18 år og hadde betalt sin kontingent. På stiftelsesmøtet i november 1903 hadde 73 medlemmer tegnet seg. På generalforsamlingen var bare 48 av disse til stede. Deretter har vi ingen opplysninger om medlemsdeltakelsen på motene, men antallet ser ut til å stabilisere seg rundt 30, for så å synke til rundt 20 i 1905. Høsten 1905 står det i motereferatet at det var «dårlig fremmøde».

Etter vel et års drift kommer de første utmeldelsene av foreningen i februar 1905. Misnøyen var et faktum. I mars 1905 ble spørsmål om tilslutningen diskutert, men ingen vedtak ble gjort i saken. Foreningens styre var travelt opptatt med oppføringen av sportshytta, og prioriterte ikke arbeidet med medlemsrekryttering. En del medlemmer må ha ment at den manglende oppslutningen var et problem. Det var vanskeligere å få gjennomført større arbeider, når et fåttall av kolonistene var medlemmer av foreningen. Samtidig

Tømtekjoperne på Solemskogen var en sammenensatt gruppe. En del ønsket seg et landsted, mens andre ryddet grunnen for et eget hjem. Behovet for å få lost det viktige veisporsmålet virket samlende i de første årene. Ukjente men rydder marka circa 1906. (Arbeider-Magasinet nr. 11, 1935/Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek)

var nok andre fornøyd med eksklusiviteten. På generalforsamlingen i januar 1906 la styret fram et forslag om å forenkle foreningens lover. Alle som direkte eller indirekte var parselleiere på Solemskogen, skulle kunne bli medlem uten særskilt innskriving, og kontingensten ble foreslått fjernet. Styrets forslag falt, og de eksklusive vant denne runden av kampen.

To personer kan se ut til å ha representert to ulike leirer blant nybyggerforeningens medlemmer, handelsmann Karl Johan Bråthen og vaktmester Birger O. Aanerud. Bråthen stilte opp som formannskandidat i 1905, men tapte mot Aanerud. Umiddelbart etter valget ba Bråthen om å bli stroket som foreningsmedlem. Sommeren 1905 trakk Aanerud seg som formann for nybyggerforeningen, og Bråthen ble valgt til ny formann. Motereferatenes knappe fakta gir oss noen opplysninger, som kan sammenstilles med hva vi vet om disse to drivkraftene i det tidlige Solemskogssamfunnet. Birger O. Aanerud var 50 år da han ble formann i Solemskogens første velforening i 1904. I nesten 20 år hadde han vært en aktiv totalavholdsmann. Vi vet ikke i hvor stor grad han drev misjonsvirksomhet for sine synspunkter på Solemskogen. Det er likevel rimelig å anta at denne kampsaken i samtiden også kom til syne som motsetninger innad i nybyggersamfunnet. Det var et krav på alle fester i nybyggerforeningens regi at det ikke skulle selges alkohol.

Handelsmannen Karl Johan Bråthen var over tjue år yngre enn Aanerud, og drev butikk på sin eiendom «Kildal» fra 1905. Sannsynligvis omsatte han også alkoholholdig drikke. I november 1905 fremmet Aanerud et forslag om at parselleierne skulle slutte seg sammen i en kooperativ handelsforening på Solemskogen. Dette ble ikke noen realitet, men ville ha vært et slag mot Bråthens handelsvirksomhet. Det kan også skimtes en motsetning mellom

«DRIKKEONDET»

«Landet har skapt i sine lune dale fredelig ly for de tusen hjem; men de sterke drikke smyger sig ind i hus og hytte, og ingen vrå ligger så skjult og hegnet av Norges klipper, at ikke denne ransmand finder frem og hjemsøker den. Den plyndrer skap og kjelder, den stjeler sundhet og kraft, den rover fred og lykke. Vort folks mang tares hen av drikkens forbundelse. Der er død og undergang, – timelig og åndelig, – i de sterke drikkes herredømme over folket.» (Utdrag fra Birger O. Aanerus tale til Det Blå Bånds 27. landsmøte i 1911)

På begynnelsen av 1900-tallet skapte motsetninger i synet på salg og servering av alkohol både politiske og personlige stridigheter i Norge. Birger O. Aanerud var totalavholdmann, og her i hagen hans serveres det kaffe. «Stabburet» ble oppført cirka 1930. Fra venstre: Birger O. Aanerud, ukjent, Emilie Aanerud, øvrige ukjente. (Ukjent/Ragnar Hegge)

den unge forretningsmannen og den eldre vaktmesteren i holdning til eienomsbesitteren Tschudi. Aanerud inviterte Tschudi til foreningens stiftelsesfest, og forholdt seg ellers ærbodig til eiendomsspekulanter. Bråthen var mer utålmodig og skarpere i tonen. Det var massemøtet under hans ledelse som satte press på Tschudi i veispørsmålet. Kanskje var det utålmodigheten i veisen som førte til utmeldelsene av nybyggerforeningen i 1905?

Solemuskogens nybyggerforening ble nedlagt 8. juli 1906, etter tre og et halvt års virksomhet. Det hadde vist seg å være vanskelig å samle alle parselleierne i en enhetlig organisasjon. Det som bandt kolonien sammen, var deres felles arbeidsoppgaver. Disse oppgavene ble løst gjennom veistyret og ulike andre komiteer som ble opprettet etter behov. En løsere og mer oppgaveorientert foreningsstruktur hadde vist seg å fungere mest effektivt for nybyggerkolonien de første årene.

Det er enda et viktig moment som må ha virket opplosende på samhullet i 1906, nemlig ryktene om Kristiania kommunes oppkjøpsplaner på Solemskogen. I referatet fra det siste styremøte i nybyggerforeningen i juni 1906, står følgende: «Efter Forslag af Viseformanden besluttede Styret enstemmig efter fremkomne Oplysninger at bringe Foreningens Oplosning i Forslag på den forstafholdendes Generalforsamling.» Hva opplysingene gikk ut på er ikke nevnt, men det er sannsynlig at det dreide seg om Kristiania kommunenes planer for oppkjøp. Det var en berettiget grunn til uro blant parselleierne på dette tidspunktet. Mens nybyggerne hadde ryddet sine tomter og bygd sine hus og veier, hadde Kristiania Vannvæsen holdt et våkent øye med utviklingen. Tomtekjoperne var lenge uvitende om denne tordenskyen som tåret seg opp i horisonten. I 1906 var den kommet innen synsvidde. Vi skal i neste kapittel se nærmere på det uværet som rullet inn over kolonien i årene som fulgte.

Drømmen som brast

Del 3

I årene fram til 1920 eksproprierte og kjøpte Kristiania kommune opp 118 av 175 eiendommer på Solemskogen. Årsaken til oppkjopene var at Solemskogen lå i Maridalsvannets nedslagsfelt, og Kristiania kommune fryktet for en mulig forurensing av hovedstadens drikkevann. Konsekvensene av kommunens ekspropriasjoner og kjøp ble skjebnesvangre både for nybyggersamfunnet som helhet, og for mange enkeltpersoner. Vi skal se nærmere på kommunens håndtering av saken og den drømmen som brast for mange av nybyggerne.

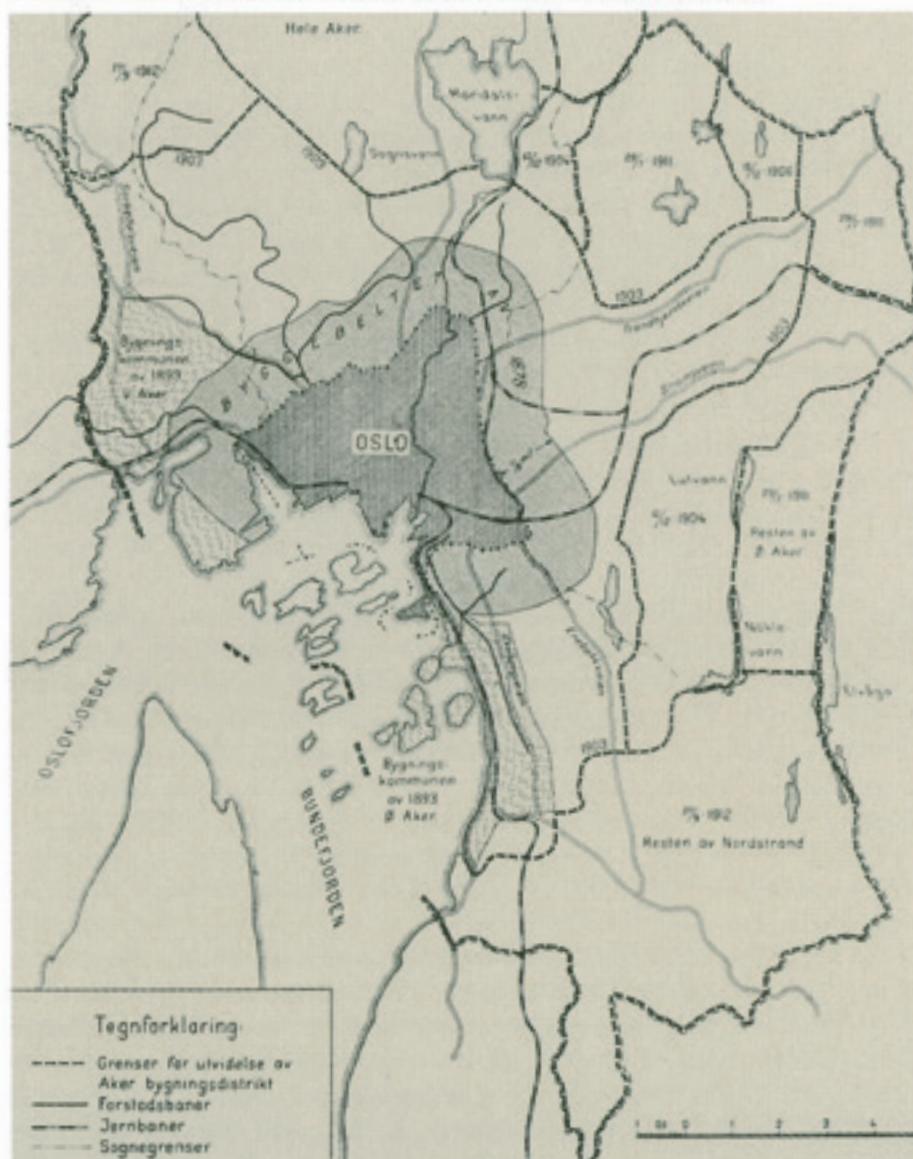
Det er et vakker skoglandskap ved Setertjern, men vannene på Solemskogen har alle utlop i Maridalsvannet. Beliggenheten innenfor nedslagsfeltet til hovedstadens drikkevannskilde kom til å endre koloniens skjebne dramatisk allerede i startfasen.

(Knut Werner-Hagen/Knut Werner-Hagen)

«Dødsstøtet» – vedtaket om ekspropriasjon

Da Solemskogen nybyggerforening i februar 1904 sendte et brev til Kristiania kommune om tillatelse til å bygge vei over deres grunn, ble kommunen oppmerksom på nybyggerkolonien. Kristiania Vann- og Kloakkvesen fant det «betenklig» å ha bebyggelse så nær Maridalsvannet og tilstøtende bekkelop. «Man må derfor anbefale at hele eiendommen snarest mulig sokes ervervet enten minnelig eller om fornødiges ved ekspropriasjon.» Den kommunale kvern malte likevel langsomt, og en ekspropriasjon fant ikke sted før i 1908. I mellomtiden så kommunen utviklingen an, og det går fram av sakspapirene at kommunale byråkrater i 1904 tvilte på at nybyggerkolonien hadde livets rett. Da Aker kommune i desember 1904 utvidet grensen for Aker bygningsdistrikt til også å gjelde Solemskogen, regnet Kristiania kommunens saksbehandlere med at de ubebygde tomrene ble verdiløse blant annet fordi de var for små. Mange av nybyggerne hadde imidlertid kjøpt flere parseller, så dette problemet ble ikke avgjørende i første omgang. Det var dessuten vanskelig å håndheve ulike bestemmelser innenfor samme område. Mange hadde allerede oppført eller påbegynt sine hus før bygningsdistriket ble utvidet, og bestemmelserne kunne ikke gis tilbakevirkende kraft. Det var dessuten vanskelig å føre kontroll med all aktivitet i skogen. Bygningsloven fikk derfor en begrenset betydning for bebyggelsen på Solemskogen i den første tiden.

Grensene for Aker bygningsdistrikt
(Aker historie b.1, s.247).

I første omgang forsøkte likevel kommunen seg på å få i stand en minnelig ordning, og i 1905 tok direktøren for Kristiania Vann- og kloakkvesen kontakt med brukseier Anton Tschudi for å få i stand en oppkjøpsavtale. Brukseieren hadde allerede i 1901 tilbuddt kommunen hele eiendommen Solemskogen for kr. 35 000,-. Da han ikke fikk svar på henvendelsen, valgte han å utparsellere skogen. Ved henvendelsen i 1905 valgte Tschudi i første omgang å samarbeide med Kristiania kommune, og i 1907 forelå et salgstilbud fra 32 av parselleierne med brukseieren som mellommenn. Dette var tomtekjopere med eiendommer som grenset til vann eller vassdrag, og kommunen ønsket kun å kjope et belte langs vannveiene. Flere av parselleierne ville ikke selge deler av eiendommen sin, men ønsket at kommunen eventuelt skulle kjope alt. Slik formulerte Carl Brunskow seg om dette i 1907:

«Salgstilbuddet vedstæs intil udgangen af oktober måned. Prisen har jeg sadt så lav for om muligt at bidrage til hurtigst muligt at stoppe forurensning af Kr.a. drikkevand og gjør udtrykkelig opmærksom på at ovenstående pris kun gjelder i det tilfælde at min hele tomt blir kjøbt. Den på det til mig foreviste kart aftenegnede strimmel langs bækken vil jeg ikke selge medmindre jeg for den får betalt samme pris som jeg forlanger for min hele tomt, kr. 5500,- da jeg skal benytte vandfaldene ved bækkelobene, sammen med 2 af mine naboer i industrielt øiemed. Alle omkostninger ved salget og overdragelsen bæres af kjøberen. Kjøbesummen med fradrag af heftelser betales mig kontant såsnart hjemmelen er iorden, dog senest inden udgangen af december måned 1907.»

Kommunens saksbehandlere fant pristilbudene for dyre, og den videre behandling kan ikke tolkes som annet enn kald og beregnende politikk:

«Formentlig vil det dog ikke blive nødvendig for Kommunen at indkjøbe den hele Eiendom, når man kun efterhånden kan blive Eier af så mange Parceller, at man i nogen Grad kan indskrænke yderligere Bebyggelse ikke mindst derved, at det for Foretagendets Vext nødvendige Samhold og Samarbeide mellem Parcelliere vil blive væsentlig berørt af de kommunale Erhvervelser.» (Innstilling fra Kristiania Magistrat (rådmannen) til Kristiania formannskap 30.10.1907).

Magistraten kalkulerte altså bevisst med at en ekspropriasjon ville fore til ødeleggelse av fellesskapet i nybyggersamfunnet og evnen til å samarbeide om nødvendige oppgaver! I tillegg ble det vurdert å forhandle med Tschudi om å overta kjøpskontraktene. Disse inneholdt en bestemmelse om at hvis innbetalingen var forsinket ut over seks uker, så gikk eiendommen tilbake til selgeren. «Denne Bestemmelse er oftere overtrådt, uden at Sælgeren [Tschudi] har benyttet sig deraf.» Derimot så kommunen her en mulighet til å overta eiendommene på en rimelig måte, og Tschudi var på dette tidspunktet villig til å overdra kontraktene til Kristiania kommune med 30 prosents rabatt. Dette ble

KOMMUNAL FEILVURDERING

«Imidlertid vil det falde nokså dyrt for Vedkommende [nybyggerne] at få sine Bygninger opførte på et så fjerntliggende Sted og måske for flere af disse overstiger deres økonomiske Evne, så det under alle Omstændigheder vel vil medgå flere År, inden alle disse Parcelliere har fået sine Huse i beboelig Stand, så meget mere som man også må formode, at Omkostningerne og Besværlighederne med at bo så høit og afsides vistnok vil bidrage sit til at svække Lysten til under sådanne Omstændigheder at være på Landet, selv i de bedste Sommermåneder. Om Vinterboliger vil det her næppe blive Tale.» (Ingenior Carl Stabell, Kristiania Vand- og Kloakkvesen. Notat fra Østdatabesjæring 3. mars 1904).

TSCHUDIS HÅNDGIVNE PARSELLER

**Undertegnede håndgiver herved til Anton Tschudi mine Parceller i Solemskoven ... for en Pris af Kr. ... pr. Mål. Salgstilbuet vedstædes indtil Udgangen af Oktober Måned forsik. De på Parcellen opførte Bygninger forbliver Sælgers Ejendom, men må i Tilfælde fjernes inden 1. år. Salgsomkostninger bæres af købaren. Kjøbesummen med Fradrag af Hestelser betales kontant såsnart Hjemmel er i Orden.«
Sted, dato og underskrift.*

likevel ikke en realitet. Tvert imot ser det ut til at Tschudi etter hvert så kommunens spill i saken, og valgte å støtte nybyggernes ønsker om å få en renhårig behandling.

Kristiania Magistrat var i tillegg svært engstelig for veiplikten og et eventuelt krav om opparbeidelse av veier, hvis de kjøpte store deler av Solemskogen. Derfor konkluderte magistraten i oktober 1907 med at alle ubebygde parseller burde eksproprieres, fri for enhver plikt til opparbeidelse av veier. Det ville også «hemme koloniens utvikling», noe som ble ansett som en del av målsettingen. Kristiania formannskap godkjente en søknad til regjeringen om ekspropriering i november 1907, og i april 1908 fikk kommunen tillatelse til ekspropriasjon med hjemmel i vassdragsloven.

Ta alt eller intet!

Nybyggerne på Solemskogen kom ikke til orde i debattene fram til ekspropriasjonen i 1908. Hovedstadspressen ville ikke ta inn innlegg fra dem, så de valgte til slutt å gå til det drastiske skrittet å trykke et åtte sider flyveblad hvor de gjorde rede for sitt syn på saken. Her beskriver de alt arbeidet som de hadde lagt ned på skogen, og hva den langvarige trusselen om ekspropriasjon hadde betydd for nybyggerne. «En hel del parceleiere indstillet alt arbeide deroppe så vel på veie som på sine påbegynte huse, da snakket om at det var alvor med kommunens 'komme' begynte at antage fastere former. Hvem ville slide mere, når de skulle miste hyggen og få dårlig betalt.» (Gjengitt i Solemskogen Vells festskrift 1953:21)

I flyvebladet påpeker nybyggerne dessuten det paradoksale overgrepet som ekspropriasjonen betydde. Den ville nemlig ikke nødvendigvis løse noe forurensingsproblem, siden mange av de ubebygde parsellene ikke grenset til vannveiene. Derimot ville den skade samfunnet alvorlig, fordi det ville bli vanskelig å opprettholde skole og butikker, og langt færre å fordele fellesoppgavene på. «Havde ikke Solemskogens indvånere bestået af bare småfolk, der ikke har økonomisk ryg til at holde kampen gjænde ved Kristiania kommune, kunde ikke denne have drevet denne hokertaktik, der burde være den uværdig.» Nybyggernes krav til kommune og regjering var derfor klart og entydig: «Tag alt eller intet». Denne oppfordringen ble ikke hørt, for som nybyggerne selv skrev – «... en lav skigar er let at stige over».

Forsøkstakst og overtakst

25. august 1908 startet forsøksekspriasjonstakseringen på Solemskogen. I en måned travet og klatret advokater, sakforere, ingeniører, sorenskriver og betjent sammen med fire skjonnsmenn og grunneiere, rundt i Solemskogens kuperte terreng. Det var et stort apparat som var igangsatt, og det omfattet en stevning til 108 grunneiere. Nybyggerne hadde sin juridiske representant i overrettssakfører D.K. Jenssen, og advokat F.A. Krog og overrettssakfører Arne Rygh førte saken på Kristiania kommunens vegne.

140 ubebygde parseller ble taksert i løpet av september, til en samlet verdi av kr. 63 765,-. Dette utgjorde cirka kr. 200,- per mål. 40 parselleiere var ikke fornøyd med forsøkstaksten, og en overtakst ble utført i oktober og november 1908. Parselleierne valgte boktrykker E.N. Wigaard, jernbanekontorist Sandberg og vaktmester Birger O. Aanerud til å ivareta sine interesser. De engasjerte igjen overrettssakfører D.K. Jenssen til å ta seg av den juridiske siden. Den gjennomsnittlige taksten per mål ble nå på kr. 214,-, men betydd at noen av grunneiene fikk taksten vesentlig forhoyet. I gjennomsnitt var dette bare kr. 70,- mer enn det parselkjøperne hadde gitt for tomtene sine. Det fant Vann- og Kloakkvesenet og Kristiania Magistrat så gunstig at formannskapet vedtok å bevilge de nødvendige midlene til ekspropriasjonen.

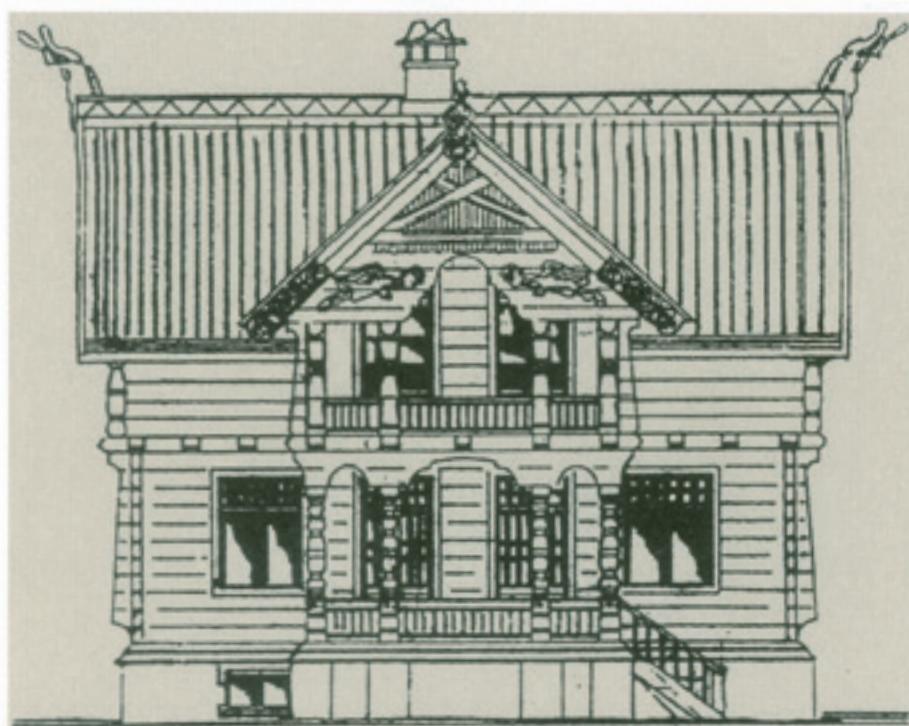
Juridisk tautrekking om veierstatningen

Saken om veierstatningene ble delvis holdt utenfor, og ble en strid med juridiske tautrekninger i de ti følgende årene. Parselleierne krevde at kommunen skulle betale en erstatning for manglende opparbeidelse av vei på de eksproprierte parsellene, samt stå ansvarlig for vedlikehold av de eksisterende veiene på linje med de andre grunneierne på Solemskogen. Det ble utført separate takster for opparbeidet vei, eller manglende sådan, på hver enkelt parsell. I tillegg ble det fastsatt egne beløp for veivedlikeholdet på Solemskogen, samt vedlikeholdet av veien fra Maridalsvannet. Forsokstaksten ble ikke godtatt, og ved overtakst ble disse beløpene forhøyet med 30 prosent.

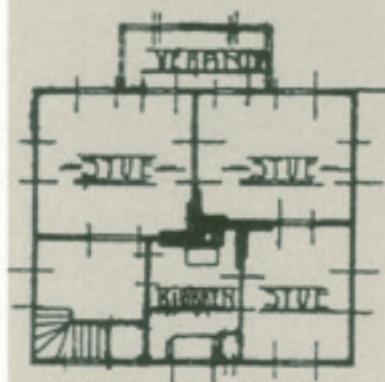
Erstatningene for veivedlikehold og manglende opparbeidelse av vei skulle utbetales til en felleskasse. Kommunen valgte imidlertid å holde alle disse utbetalingene tilbake, av hensyn til mulige krav fra de grunneierne som nybyggerkomiteen ikke hadde fått fullmakt fra. Fristen for å komme med slike krav var på ti år. Forst våren 1919 ble erstatningbeløpet på kr. 4610,- utbetaalt, og etter krav fra grunneierne ble ti års renter lagt til summen. I tillegg innrommet magistraten kr. 150,- i saksomkostninger til grunneiernes advokat D.K. Jenssen, som «...i de svundne 9 år har hat endeløse forhandlinger om disse spørsmål». Jenssen hadde vært en trofast kjemper for nybyggerne. Hans oppfatning var at kommunen uriktig hadde tilbakeholdt erstatningen for opparbeidede veier fra «...enkelte fattige parceleiere som overlot sine eiendomme til kommunen for overmåte små takstbeløp». I ettertid innrommet også motparten det samme forholdet: «Kommuneadvokaten indrommer, at taksterne ikke var hoie, særlig blev de omhandlede 'veierstatninger' lavt

Mange arbeidsfolks håp om et eget hus på egen grunn brast da Oslo kommune i 1908 la fram planene om ekspropriasjon av alle de ubebygde parsellene. De som allerede hadde satt opp et eget hjem, følte stor usikkerhet for framtida på stedet. Mange mistet også deler av eiendommen sin, fordi de ofte hadde kjøpt flere parseller. Nybyggernes krav om at kommunen enten måtte ta alt eller intet, ble ikke hørt. (Arbeider-Magasinet nr. 11, 1935/Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek)

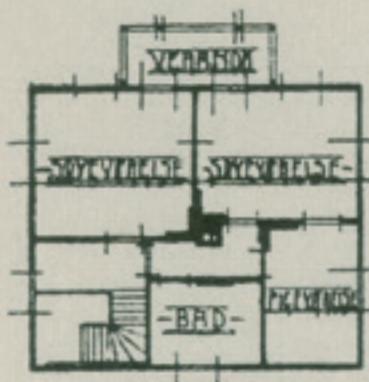
Boktrykker E.N. Wiggaard planla å oppføre denne dragestilsvillaen på sine to parseller. Bygningen ble aldri reist, fordi Oslo kommune kom ham i forkjøpet med ekspropriasjonen i 1908. Wiggaard var blant de mer velstående parsellkjøperne på Solemskogen, og han kjøpte seg isteden en tomt på Norderstrand og bygde der «Villa Vingolva». (Akershus Folkeblad 14. april 1908)

Efter ovenfølgende type sear vi i sommerens løb et hus, som vi håber blir etterfulgt af mange flere. (Parcel no. 157–158)

Plan af 1ste etasje.

Plan af 2ben etage.

taksert». (Kristiania Magistrat, brev til vandutvalget 22.08.1918). Likevel ble ikke den komitéen av grunneiere som hadde fulgt saken i ti år, godt gjort med noe honorar for sitt arbeid.

Salgstilbud og nye ekspropriasjoner

Under forsokstakseringen i 1908 ønsket en del av nybyggerne å få også bebyggede parseller verdsatt. Årsaken var at de ofte mistet en stor del av eiendommen sin når en eller flere ubebygd parseller ble ekspropriert. Mange av tomtekjøperne hadde nemlig kjøpt flere parseller for å få større tomt, og mange drev hagebruk og annen matauk på den ubebygde delen. Selv om en del fikk ulempeserstatning fordi de fikk eiendommen sin klovd, dekket ikke dette opp for tapet av disponibel tomt. Konsekvensen ble at Kristiania kommune fikk et skred av salgstilbud fra nybyggere på Solemskogen i årene etter ekspropriasjonen. Det var akkurat dette kommunen hadde kalkulert med, og hadde satt av et beløp til å kjøpe opp slike eiendommer. I første omgang

Mor, far og tre halvvoksne sønner nyter her kvelden utenfor hytta si i Solemskogen.
Dette er en av de mange nybyggerfamiliene som i årene etter 1908 solgte stedet sitt til Kristiania kommune. Et par av hytteierne begrunnet salget med at kommunen allerede eide alle tomtene rundt deres eiendom.
(Ukjent/Solemskogen historielag)

onsket kommunen å sikre seg de eiendommen som lå langs vassdragene og vannene på Solemskogen.

Det er vanskelig å lese mange av brevene fra parselleierne i tiden etter ekspropriasjonen uten å bli grep av den menneskelige siden av sakene. Her skal det gjengis to ulike brev som viser kommunenes behandling av parselleierne.

20. november 1908 sendte frøken Karoline Amundsen på Neslerud følgende brev til kommunens advokat:

«Var det ikke mulig at jeg også fik beholde Parcel no. 169 i Solemskogen, jeg bliver så indestengt når denne Parcel tages, det bliver også meget utrygt da alle anser sig beretiget til at færdes på kommunens eiendom og grensden mellem Parcellerne går lige op i Havestykket så det blir nokså uhhyggelig, og hvis min Broder selger sin eiendom kommer jeg også i forlegenhed for vei. Dette skulde jeg gjort dem opmerksom på ved tagsten i skogen, men jeg var syg og ikke i stand til at forklare som jeg skulde. Dette er ikke af misnøie med tagsten, men det er af stor betydning for mig at få beholde begge, da disse Parceller er nesten uadskillige på grund af terenets beskaffenhed.»

Selv om denne parsellen lå langt fra vann og vassdrag, var det ikke aktuelt for kommunen å la eieren få beholde den. Derimot tilbød saksbehandleren i Vann- og Kloakkvesenet Karoline å leie parsellen sin tilbake av kommunen. Det var imidlertid under forutsetning av at hun gjerdet den inn, og kun brukte den som hage.

En av nybyggerne på Solemskogen var Tron Larsen Sinober. Han eide parsell nr. 90, Sondre Sinoberud, og bodde der sammen med sin kone Gunhilde Anette. Sønnen Karl Ludvig Larsen arbeidet på Nydalen fabrikker, og hadde kjøpt naboparsellen nr. 89. Denne eiendommen ble naturlig nok kalt for Nordre Sinoberud. Navnet på parsellene var ikke tilfeldig valgt. Tron Larsen var sonn av Lars Jensen, den første husmannen på Sinober i Lillomarka. Lars Jensen fikk i 1829 tillatelse til å dyrke opp en tidligere setervang (Futvangen) under Skøyen gård i Nittedal. Han var også maler, og kan like ga han plassen navnet Sinober etter rodfargen av samme navn? Stedsnavnet fra husmannsplassen i Lillomarka ble i hvert fall videreført til to av parsellene på Solemskogen tidlig på 1900-tallet. Imidlertid eksproprierte kommunen Nordre Sinoberud i 1908, fordi den var ubebodd. Året etter, 3. november 1909, ble det sendt følgende brev til kommunen fra sakfører D.K. Jenssen:

•På vegne af Tron Larsen Senober, Solemsskogen pr. Kjelsås, tillader jeg mig herved at tilbyde Kristiania kommune at kjøbe hans parcel nr. 90 for en pris af kr. 700,00. Den er ikke helt 2 mål stor, men opdyrket omrent i sin helhed. Han opgiver at have hostet ca. 20 tonder poteter på eiendommen, han har plantet der 25 stikkelsbærbuske, 25 ribsbuske, 50 bringbærbuske og [en] hel del jordbær. Parcellen er bebygget med en stuebygning, der ikke er helt færdig, et skur og et privat. Disse bygninger medfører ikke i det ovenfor fremsatte tilbud; han vil i tilfælde salg lade dem bortførne inden en sådan rimelig frist, som Magistraten måtte bestemme. Parcellen er indgjerdet; han har langs den anlagte vej, der har medført overmåde meget arbeide. Når hensyn tages til det betydelige arbeid, som er anvendt på eiendommen, vil det forstås, at den forlangte pris er meget lav. Da imidlertid kommunen har erhvervet eienommene til hans begge sønner, finder han det hensigtsmæssig at bo der, hvor disse har påny kjøbt eiendomme. Han udtaler ønske om, at dette hans tilbud må blive behandlet og besvaret med det allerførste, dertil måtte være anledning.*

Grunnmuuren etter Ole Davidsens fritidsholig på parsell nr. 195 ved Monsetangen.

Eiendommen hadde navnet Roås, og her var det i 1911 oppført et solid bolighus og et uthus. Davidsen tilbod tomta til kommunen for kr. 2000,-, men kommunen var bare villig til å gi kr. 1300,-. Alle tomtenes på Solemsskogen ble kjøpt eksklusiv bebryggelse, så mange hus ble rundt 1910 flyttet fra nybyggerkolonien til Kjelsås, Grefsen og andre steder i Aker. (Ann Waddicor/Ann Waddicor)

Kommunen fant det «for tiden (...) ikke nødvendig å indkjøpe» Sinobers eiendom, sannsynligvis fordi den ikke grenset til noe vassdrag. Brevskriveren var 71 år i 1909 og arbeidsudyktig. Sonnen Karl Ludvig overtog farens eiendom, og ble boende der sammen med sine gamle foreldre fram til 1922. Hvilken parsell den andre sonnen hadde kjøpt, vet vi ikke. Det var i alt seks personer med dette etternavnet som fikk sine parseller ekspropriert i 1908.

Kristiania kommune forte harde forhandlinger med selgerne på Solemsskogen. Prisene ble presset, og en del av dem som hadde lagt ned mye arbeid på eiendommen, forte lange forhandlinger med kommunen for å få en rimelig pris. En av dem som sist ga fra seg stedet sitt, var Carl Brunskow. Hans eiendom grenset til Grytebekken og sto på kommunens innkjøpsplan fra 1909. Sammen med fire andre tomteneiere fikk han eiendommen «Brunskovsetra» ekspropriert i 1913.

ENKEFRU MARTHA PÅ TANGEN

Enkefru Martha Eriksen skrev i 1904 kjopekontrakt med Anton Tschudi på par-sellene nr. 191, 192: «Tangen» («Monsetangen»). I 1908 fikk kjoperen skjote på eiendommen. Tomta lå der Grytebekken og Kringlebekken tidligere mottes.

Kristiania kommune hadde et sterkt ønske om å kjøpe fra Eriksens eiendom for å unngå forurensing. Det føgte til en flerårig forhandling om prisen, der trusselen om ekspropriasjon hele tiden hang over eierens hode. Slik ble «Tangen» beskrevet av overrettssakfører Jeussen i 1912:

«(...) Jeg må i denne forbindelse minne om, at eiendommen er ca. 4 mål stor, bestående av dyp muld- og myrjord, de mest dyrkbare tomtene på hele Solemskogen. Eiendommen er opdyrket i sin hellhet omrent med ca. 1 mål have, beplantet med ca. 40 frukttrær, bringebær m.v. (...)

Jeg må få lov til at fremhæve, at eiendommen hidtil har dannet levevei for eiersken og hendes delvis lamme datter. Der har vært drevet et betydelig utsalg av kaffé, mineralvande, smorog-brod m.v., hvorved hun har hat en ganske god intakt. Videre har hun hat en ganske god næringsvei i grisehold og hens, særlig det sidste. Hendes 24-årige noget lamme datter har været beskjæftiget på ådelerdever, og lufiforholdene har vist sig meget gunstige for hende. Alt i alt har hun gjennem denne eiendom skaffet sig en ganske sikker næringsvei etter hendes forholde, og da tor det fremhaves, at hendes forlangende er sørdeles rimelig. At hun er enke, ca. 64 år gammel, og at hun således gjennem et strævsomt arbeide søker at emnere sig og sin vanføre datter og derved ikke falder Kristiania kommune til byrde, synes også at burde nævnes som et moment, der bør komme hende til gode ved kommunens prisansettelse. Tas eiendommen fra hende, må hun begynne forfra på et andet sted.

I foran anførte forlangende går ikke med den på eiendommen værende bebyggelse. Denne består av en bygning med kjelder, i 1. etg. stue og kjøkken, i 2. etg. er plass til 2 værelser, de sidste er ikke inndrebet, uthus med plass til griser og høner, en sportshytte; den sidste har hun bortleiet med en inntekt av ca. 10 kr. pr. måned.» (Brev til Kristiania Magistrat fra overrettssakfører D.K. Jeussen, datert 24.9.1912)

(Enkefru Eriksen forlangte kr. 8 000,- for sin eiendom, og fikk kr. 6 500 ved salget i 1913).

Lengst til høyre står datteren Klara, og ved siden av henne sitter moren Martha Eriksen (født Jorgensdatter). Kaffen inntas i den frodige hagen foran bolighuset på «Tangen». Kringlebekken har i dag endret løp, så grunnenes funnes igjen vest for bekken.
(Ukjent/Historielaget Grefsen-Kjelsås-Nydal)

Martha Eriksen leide ut en sportshytte som gikk under navnet «Tangohytta». Ifølge opplysninger fra Reidun Rising ble hytta også brukt av sonnen Johan Eriksen-Strom. Fra venstre: Nelly, veninne av Marthes døtre, Hulda Elisabeth (Lisa), Hulda Emilie, syster av Johan og datter av Marike og Johannnes.

«... DET TRYK DER HAR
HVILET OVER
SOLEM SKOVENS PARCE-
LEIERE»

«Jeg er Parceleier i Solemskoven, og [her] vil jeg ikke indlade mig på nogen Beskrivelse af det Tryk der har hvilet over Solemskovens Parceleiere på Grund af at der i længere Tid har været på tale at Kristiania Kommune skal expropriere eller tage Dele af Solemskoven på Grund af dets Beliggenhed som Nedslagsdistrikt af Vandforsyningen til Kristiania. (...) Jeg tilbyder herved Kristiania Kommune min Eiendom efter en Pris af 60 øre pr. [kvadrat] Meter indtil en Tidsfrist af foreløbig 1. Måned fra dags dato. Lad mig om muligt få et lidet Svar fra Dem om hvad I tænker at gjøre, thi isfald intet Salg bliver af, agter jeg at bebygge min Eiendom da Efterspørgselen efter Hytter er stor deroppe.» (Brev fra havnelos S. Sommerfeldt til borgermester Berner, 22.5.1908)

Sommerfeldts parcell nr. 21 ble ekspropriert i 1908, mens han beholdt den bebygde parcell nr. 22 fram til 1912. På eiendommen «Bækkesang» sto det i 1911 et bolighus på ett værelse med veranda, samt ett uthus. Sommerfeldts salgstilbod lod i 1911 på kr. 1600,-, men kommunen var bare villig til å gi kr. 1200,-.

FERIESTEDET GRYTESTUA

Ekspeditor ved Pellerin Margarinfabrikk Martin Olafsen så de økonomiske mulighetene som lå i byfolkets friluftsliv. Han kjøpte tre parceller som lå vakkert til på sørspissen av vannet Store Gryta. Eiendommen hadde strandlinje og fikk båttrett med på kjøpet. Allerede i juni 1904 karakteriserte ingenior Carl Stabell i Kristiania Vann- og Kloakkevesen eiendommen som «ovelbygget».

I de kommende årene ble eiendommen gradvis bygd ut. I 1907 hadde Olafsen fem hytter til utleie, samt et fjøs, privat, flaggstang, båt, stakittgjerd og «en del arrangements for friluftskafé». Prisen for leie av hytte i 1907 var kr. 10,- per måned for hver av de to største, og totalt kr. 14,- for de tre mindre sporthytte. I 1911 var det totalt 11 bygninger på Grytestua. Den største bygningen var lastet og besto av forgang, kjokken og to værelser, totalt 30,5 kvadratmeter. I tillegg var det seks hytter på 15–20 kvadratmeter (kjokken og stue), samt fire bygninger på under 10 kvadratmeter (ett værelse).

I et brev til Kristiania magistrat i 1908 foreslo eieren selv følgende servitutter på sin eiendom: Forbud mot bading, vask av klær, grisehold, utparselring, utleie av båt og båtplass og utleie til fast beboelse, samt kun bruk av kunstgjødsel ved oppdyrkning og ingen bygging av badehus. For disse servituttene ville Olafsen ha en erstatning på kr. 5000,-. I tillegg ville han ha en erstatning på kr. 2000,- for ikke å drive kafévirksomhet på eiendommen sin. I det samme brevet opplyste eieren at han hadde kr. 500,- i leieinntekter av hyttene, og dessuten tjente penger på salg av kaffe, melk, avholdsdrinker, båtutleie og «nybyggernes festligheder der holdes hos mig».

Kommunens svar var negativt, og i juni 1909 skilte Olafsen ut en del av eiendommen sin til kollega L.E. Narverud. De ubebygde parcellene ble ekspropriert i 1909, men virksomheten fortsatte. Flere tilbud ble sendt fra Olafsen og Narverud, men kommunen presset prisene. Olafsen fortsatte sin virksomhet og bygde flere hytter. I 1911 hadde han en leieinntekt på kr. 97,- per måned. Eiendommen lå utenfor Aker bygdedistrikt, så fortettingen var lovlig. Olafsen gjorde kommunen oppmerksom på at stedet var godt besøkt og han hadde lange ventelister av folk som ville leie hos ham:

«Jeg vil ikke undlade at meddele at der i hele sommer, stadig ferierte folk i stuerne, vistnok på den måte at familie og kjendte af de egentlige leierne fikk utlånt stuerne. Dette forhold havde jeg naturligvis ikke noget imod, da jeg selv bodde på stedet og drev lidt handel, og således var interessert i flest mulig folk. Hyttekomplekset blir således for sommerens vedkommende at betragte som stadig beboet, ligesom den slags folkes hovedsagelige tidsfordriv blir at pladske i vandet.»

Olafssens kompromissløse holdning overfor kommunens pressing av prisene ser ut til å ha fort fram. I 1912 fikk han den salgssummene han forlangte for eiendommen sin, kr. 14 000,-.

Eiendommen «Grytestua» lå idyllisk plassert ved utløpet til Store Gryta. Hvem har vel ikke lyst på en rotur her? I dag er det bare noen grunnmurer igjen etter hyttekomplekset og friluftskaféen. (Ann Waddicor/Ann Waddicor)

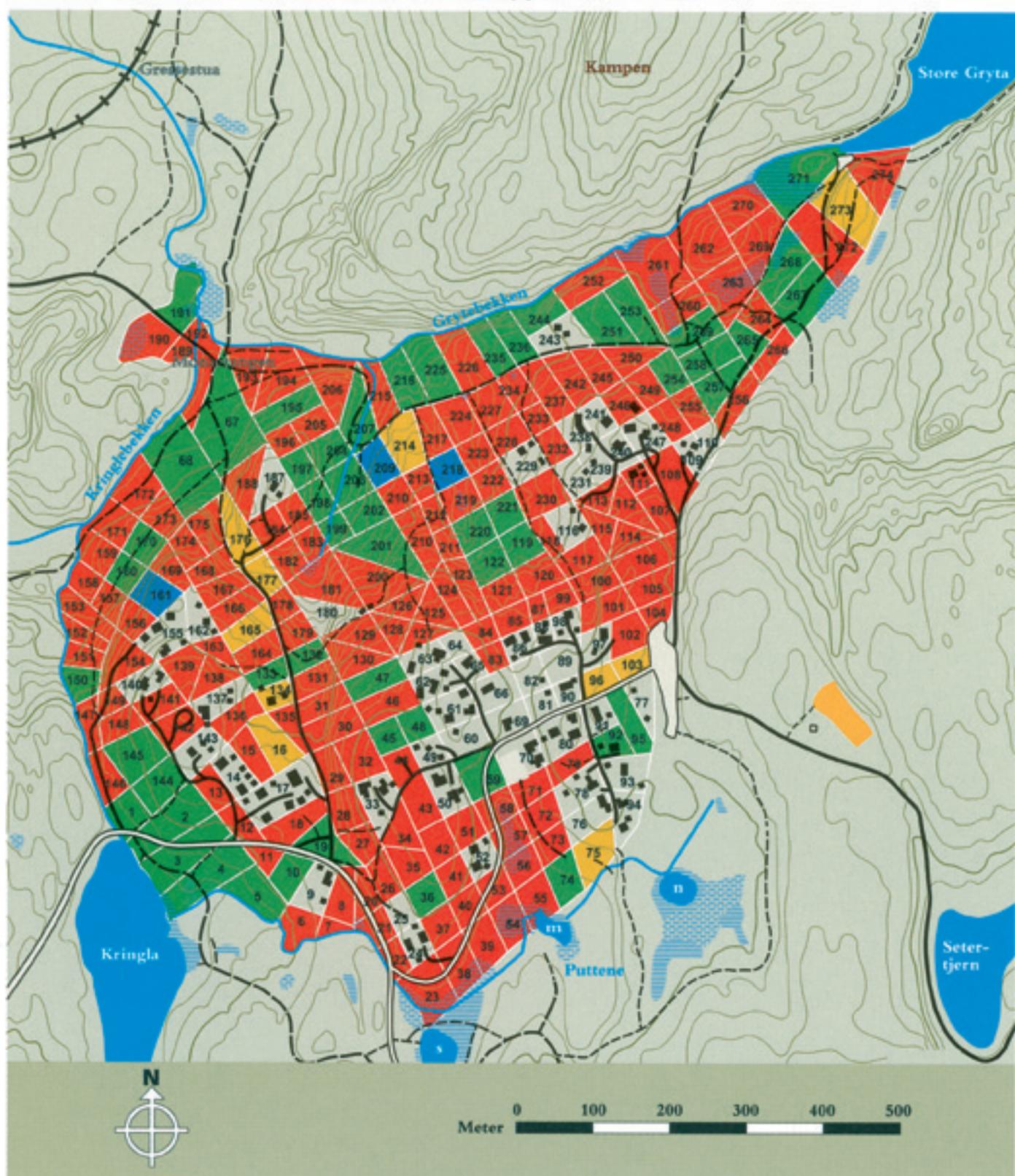
Feriestedet Grytestua hadde både utleiehytter og bevertning. I dag er bare tuftene etter bygningene i sørvest bevart.
(Fraustillingen er basert på kartgrunnlag fra Lillomarka O-lag ved Stig Sonsterrudbråten)

Kartet viser antallet eiendommer som ble kjøpt opp av Oslo kommune i fire ulike tidsperioder. Allerede i 1920 eide kommunen nesten 80 prosent av parsellene. Mange av de første nybyggerne på Solemskogen hadde skrevet kontrakter med Anton Tschudi på mer enn én parsell. Da kommunen eksproprierte de ubebygde parsellene i 1909, ble det ikke tatt hensyn til om de inngikk i en større bebygget eiendom. Det førte til at mange av nybyggerne fikk redusert sine eiendommer betraktelig, og ofte valgte etter kort tid å tilby kommunen og kjøpe også den bebygde parsellen. (Fremstillingen er basert på kartgrunnlag fra Lillomarka O-lag ved Stig Sonsterrudbråten og Tschudis utparselleringkart fra 1903).

Fangemarkering:

- RØD: Oslo kommunens ekspropriasjon i 1909 (ubebygde parseller), ■ GRØNN: Kjøpt av Oslo kommune 1909 - 1920,
- BLÅ: Kjøpt av Oslo kommune 1920 - 1950, ■ GUL: Kjøpt av Oslo kommune etter 1950

En myte ble skapt

Utparselleringen av tomter til arbeidsfolk på Solemskogen vakte oppsikt og nysgjerrighet. Den var den første i sitt slag, men flere skulle komme i Oslos omegn. I sin bok fra 1911 publiserte sorenskriver og amatørfotograf Hans Holmboe Vogt bilder fra kolonien på linje med andre av hovedstadens severdigheter. For mange menn av borgerskapet fortonte bebyggelsen på Solemskogen seg eksotisk og primitiv. I venstre kretser var det også en viss beundring for hva vanlige arbeidsfolk hadde maktet. I tiden rundt ekspropriasjonene dukket det etter hvert opp karakteristikk som «tater- og india-nerbyen» i den borgerlige hovedstadspressen. Befolkningsgrupper som indianere og taterer kunne være eksotiske og underholdende, men de var også «usiviliserte», «udannede» og ukontrollerbare.

En forklaring på den krasse holdningen til nybyggerkolonien er delvis å finne i datidens økende klassemotsetninger. Borgerskapets menn så med frykt på den voksende gruppen arbeidere i samfunnet. I historien om Solemskogen ble denne mer generelle engstelsen koblet sammen med en konkret redsel for forurensing av hovedstadens drikkevann. Kolera, tyfus, dysenteri og akutte mave-tarminfeksjoner var de alvorligste sykdommene som raskt kunne spres via drikkevannet. I 1888 rammet en alvorlig epidemi 30 000 av hovedstadens innbyggere, og 6 mennesker døde. Den såkalte «Maridalssyken» var forårsaket av dysenteri på en gård i Maridalen, samt av at slakteavfall fra 250 sauere på Oset gård var blitt gravd ned nær et vannsig. Det var likevel ikke full enighet om disse årsakssammenhengene, selv om det var blitt påvist colibakterier ved vanninntaket. Bakteriologisk kunnskap om sykdomsspredning ogrensing av vann var i 1880-årene ennå i sin spede begynnelse. Først i 1883 var kolabakterien blitt påvist av Robert Koch, men mange holdt fremdeles på at sykdomsspredning foregikk via såkalte miasmer. Miasmer var en betegnelse på forråtnelsesgasser som man mente spredte sykdom via luften.

En ny og tilgjengelige teknikk for rensing av drikkevann, var sandfiltrering. Slike filtre var imidlertid store og kostbare, så selv om stadsfysikus Bidenkap ønsket et slikt tiltak, ble det av økonomiske årsaker ikke gjennomført. Blant de tiltakene som ble iverksatt, inngikk faste, årlige bevilgninger til bortkjøring av hestemøkk fra de trafikkerte vinterveiene over isen på Maridalsvannet. Den viktigste, og i denne sammenhengen avgjørende strategien mot forurensing, var imidlertid oppkjøpspolitikken. I årene som fulgte gikk Kristiania kommune inn med omfattende oppkjøp, ekspropriasjoner og restriksjoner på eiendommer i drikkevannets nedslagsfelt.

Sunnhetskommisjonen skrev i sin uttalelse om Solemskogen i 1904 «... at det er av den største Betydning at Byens Drikkevand beskyttes både mot sundhetsfarlige Forurensinger og mod enhver uapetitlig Tilblanding». Ingeniørene i Kristiania Vann- og kloakkvesen var ikke like entydige i sine uttalelser i de første årene. Rundt 1900 var kunnskapen om sykdomsmitt og rensing av vann fremdeles delvis preget av miasmeteorien. Ingeniør Carl Stabell beskrev vannets selvrensende evne slik i 1904: «Bækkelobene passerer udelukkende over Fjeld og Stengrund og er i sanitær Henseende således fortronelig for Vandets Selvrensning, da Vandet på den hele Strækning udsettes for en rigelig Tilgang på Sol og Luft.» Sedimentering i større basseng og klorens bakteriedrepende egenskaper var ennå ukjente, vannrensende teknikker for fagfolkene.

IKKE BARE SKRAPET

«... overtakstmennene fikk full forståelse av parselleiernes arbeide, de utsalte gjentakende sin beundring for hva de så. De hadde aldri trodd, at forholdene var sådanne deroppe på skogen, de forsto, at det ikke var bare skrapet, som holdt tilhuse deroppe, som endel hadde villet ha det til; men at det nettopp var den bedre del av arbeiderklassen, som hadde slått seg ned. De som er redder for arbeide, har intet i skogen at bestille, om en sådan forviller seg deropp, forsvinner han straks.» (Akershus Folkeblad, 13. 11. 1908)

Var det likevel nok med servitutter på eiendommene som forbod bading, klesvask og dyrehold? Sunnhetskommisjonens holdning var kompromissløs. Alt på Solemskogen måtte kjopes opp. Her gjaldt et føre-var-prinsipp. Det var ingen garantier for at servitutter ble overholdt. Vannvesenet mente at det var omtrent umulig å fore et effektivt oppsyn med nybyggerne og folket som leide sportshytter på stedet.

I tiden rundt ekspropriasjonene vokste det fram en myte om Solemskogen som et usivilisert sted utenfor all orden og kontroll. Det var de mest seregne hyttene og husene som ble skildret, men for offentligheten ble de oppfattet som representative for hele nybyggerkolonien. Til og med i offisielle, kommunale skrifter ble disse historiene gjenfortalt. I Aker kommunes historie fra 1940 står følgende å lese om ekspropriasjonen på Solemskogen:

«Om denne ekspropriasjonen forteller en av skjønnsmennene: 'Det var den merkeligste koloni jeg har sett. Bare få var kommet så langt at de hadde bygget ferdig. Nogen hadde gjort hytten så godt i stand at den siden skulle tjene som kjøkken. Andre hadde laget midlertidige hytter av alleslags materialer, vrakbord, tomkasser, – ja, endog en kassert sporvogn kneiste i utmarken. (Gud vet hvordan de hadde fått den dit!) Men nesten alle hadde lagt meget arbeide på tomtene, ryddet, planert, gravd ut kjeller, begynt på grunnmuren. Så kom vi til «Slottet». Det var 3–4 alminnelige hytter sammenbygget på kryss og tvers; til dels så lave at vi ikke kunne stå oppreist inne. I de mange rom fant vi avvekslende barn, kuer og griser. Især griser. Eieren kom frem fra en av lønngangene. Det var jo min gamle kamerat fra moen. Ramp-Ola kalte vi ham dengang. – 'Rampolla' rettet han. 'Dette koster jo ikke mange hundre kroner,' sa vi. Men Ola hadde ført regnskap og kunne bevise at han forrige år hadde tjent noen tusen. 'Jeg vil ha erstatning for tap av næringsvei', sa Ola. Det fikk han. Ti tusen kroner fikk han. Men da varte det ikke lenge før han etter var Ramp-Ola. Byen tok Slottet, brennevinet tok pengene og Ola på kjøpet, vergerådet tok barna og tæringen kjerringa. – 'Du skulle ikke ha tatt fra meg jorda, du!' sa han da alt var forbi, så hadde jeg vært menneske jeg øg. Jorda, det er Vår Herres det; men pengene det er fansverk.'» (Aker 1837 – 1937, bind II, s. 233)

Det eksisterte ingen parselleiere på Solemskogen ved navn Ole, Ola eller Olsen som fikk en erstatning på kr. 10 000,-. (Bare seks personer fikk kr. 10 000,- eller mer for sine eiendommer.) Ole Andersen på eiendommen «Dalbo» (parsell 67) på Monsetangen er det nærmeste vi kommer. Han fikk en erstatning på kr. 8000,-, men hans bygninger liknet lite på skjønnsmannens beskrivelse. I 1912 ble bebyggelsen på Dalbo omtalt slik av Kristiania Vann- og Kloakkvesen: «På eiendommen er oppført våningshus i 2 etager med 2 vær, Kjk. veranda i hver etasje, stort uthus, tomtret hønsehus samt grisehus. Parsellen er beboet hele året rundt og det drives cafe med udleie til sportsfolk.» Ingen på Solemskogen kjener heller til en sporvogn der i traktene.

Myten om arbeiderklassens nødtorftige hus på Solemskogen har bare delvis rot i den historiske virkeligheten, og beskrivelsene tidligere i boka viser også at nybyggersamfunnet var mer komplekst enn som så. En myte kan likevel best forstås ut fra hvilke hensikter den tjener, uavhengig om den er «sann» eller ikke. Fortellingen om Rampolla er en tragisk historie, men fordi hovedpersonen var en «ramp», hadde det kanskje gått galt uansett. Han var udannet, usivilisert, og kunne ikke kontrollere sine lyster. Historien om Rampolla kan derfor tolkes som en rettferdiggjøring av Kristiania kommunens behandling av nybyggerne. De fikk gode erstatninger som de likevel bare drakk opp! Myten om Solemskogen blir dessuten en bekreftelse på at folkene der var

Dette er jo fuldt moderne Bebyggelse, idet den Kolonien her kun er nogle År gammel. Men nedenstående Billeder af

TO HYTTER FRA SOLUMSKOGEN

vil vise, at Bebyggelsen tildels er så primitiv, at den minder om vores Urfærdes Tid. Hytterne er jo i Reglen Produkter af Eierens egne Hænders Gjerning, og det er ingenlunde alle

KOLONISTER I SOLUMSKOGEN

der legger det Arbeide heri, som de ser på dette Billede. Glade og forniede gjorde imidlertid alle Indtryk af at være, og man må af fuldt Hjerte unde dem den Hygge de deroppe finder i sine selvslavede «Krybind», selv om disse ikke er så storartede.

(Utdrag fra boken Hans Holmboe Vogt 1911: Streifstog i Kristiania med Kodak. (Alle foto: H.H. Vogt/Oslo Bymuseum)).

utenfor samfunnets aksepterte orden og kontroll. De var en åpenbar fare for byens drikkevannskilde, og måtte derfor fjernes.

For nybyggerne var historiene om forholdene «på skogen» et problem i tiden rundt eksproprieringene. En del argumenterte iherdig for at de var hardt arbeidende folk fra «den bedre del av arbeiderklassen». De var skikkelige folk som hadde bygd seg sine egne hjem. Det hjalp lite på den generelle oppfatningen, og myten om Solemskogen kom til å henge ved samfunnet langt fram i tid.

Da rådmannen i Oslo i 1929 framsatte et forslag om helsekontroll av befolkningen rundt Maridalsvannet, var det særlig folket på Solemskogen oppmørsomheten ble rettet mot. Bakgrunnen for forslaget var at man hadde planlagt å bare benytte det nye kloringsanlegget når det var fare for utbrudd av epidemier. Det ble dermed viktig å holde kontroll med mulige sykdomsutbrudd, slik at tiltaket kunne iverksettes raskt. Hverken stadsfysikus i Oslo eller Aker helseråd fant likevel at en slik periodisk kontroll av befolkningen var gjennomførbar. Losningen ble en permanent kloring av Oslos drikkevann fra 1930. Det er påfallende at de kommunale myndighetene mente at det var større fare for smittespredning fra folket på skogen enn gårdsbrukene og den øvrige befolkningen rundt Maridalsvannet. Likevel kan dette best forstås i lys av den myten som ble skapt i løpet av nybyggerkoloniens første år.

Selv en myte med et negativt innhold kan forene folk. Det ble skapt en slags motfortelling blant dem som ble boende «på skauen» i årene som fulgte. En person som vokste opp på Solemskogen på 1950-tallet, sa at det gikk en kulturgrense i skogen vest for Kringla. «På skauen» var folk annerledes. Det var et større samhold mellom menneskene, og det var romsligere og mer tolerant der enn på den andre siden av kulturgrensen. Et annet vesentlig element i solemskogingenes fortelling om seg selv, var framhevelsen av eget slit uten hjelp fra storsamfunnet. De klarte seg selv. Folket hadde bygd egne hjem og veier. De hadde vært gjennom store prøvelser, men ved hjelp av sterk vilje, seigt slit, trassig utholdenhets og samhold hadde de overlevd vanskelighetene.

Men livet gikk videre

Del 4

Kristiania kommune eide nesten 80 prosent av parcellene på Solemskogen i 1920, men livet gikk videre for de gjenværende «på skauen». Vi skal nå se nærmere på hvordan hverdag, arbeid og fest artet seg i det lille lokalsamfunnet.

Veibygging og blåbussen

Vi slapp temaene foreningsliv og veibygging ved inngangen til de skjebnsvangre årene rundt 1908. Konsekvensen av Kristiania kommunens ekspropriasjon og oppkjøp var en reduksjon i antallet beboere. Vel så viktig var at muligheten for vekst og framgang i lokalsamfunnet ble vanskeligere for dem som ble igjen. Det ble færre å fordele fellesoppgaver og lokale avgifter på, men arbeidene måtte likevel gjøres.

Veien til Solemskogen ble kontinuerlig vedlikeholdt og utbedret også etter ekspropriasjonen, men finansieringen ble mer usikker enn tidligere. Veistyret skrev ut veiskatt, lånte midler i påvente av Kristiania kommunenes

Livet gikk videre på Solemskogen, og her er det karneval på Glassmestersvendenes fagforenings feriehjem (parcell nr. 76) cirka 1920. På «Glassmesternes» var det ofte fest og moro. Hanna Thomassen (født Andersen) ses foran til høyre med hvit topphue. (Ukjent/Odd Thomassen)

FAMILIEFESTER MED UTLODDING

«Det blev besluttet af Veistyret at afholde en Familiefest for skovens beboere til intagt for Veien hos Fru Hansen, Kringlen, anden Juledagsaften Kl. 4. Fru Hansen skænker frit Husrum. Kvinderne medtager smørrebrod, og kaffe fås kjøbt af Fru Hansen. Entre 20 øre for ver familie, 2 Hanner m.m. skal bortloddes, skænket af Aas samt Pakke Aaksean. Enhver må have en Pakke med. Aas har låvet at assistere med Grammofon.»
(Veistyrets forhandlingsprotokoll 4.12.1910.)

erstatning og arrangerte familiefester med utlodding for å skaffe finansiering. Veiarbeidet ser ut til å ha blitt løst ved en kombinasjon av dugnadsarbeid og betalt arbeid.

Et stoppested på jernbanen ved Gressestuen var ikke lenger aktuelt, men busstransport ble alternativet for solemskogingene i 1920-årene. Bensindrevne kjøretøy stilte imidlertid nye krav til veiene, særlig når det gjaldt stigningsforhold og kurver. En ny, større arbeidsinnsats på veien måtte igjen gjøres, og veitraséen ble lagt om. I 1928 kunne rutebilen kjøre nesten opp til Solemskogen, og i 1935 var nok et veistykke ferdig. Bussen kom da nesten helt fram til Kringlevannet.

Folket på skogen ønsket at Aker kommune skulle overta Solemskogveien, og dette ble aktuelt i slutten av 1930-årene. Kommunen stilte imidlertid krav til veistandarden for de var villige til å overta ansvaret. En hektisk dugnadsinnsats ble gjennomført for å tilfredsstille betingelsene fra Aker kommune. I en reportasje i Østre Akers Avis i 1944 fortalte Hans Olaf og Marie Andersen på Stenby hvordan innspurten artet seg:

« – Ja, jeg glemmer ikke den dovningen vi fikk istand for å få veg, sier fru Andersen og smiler ved tanken. Du verden så mange kjottkaker det gikk med.

– Den må dere fortelle om, sier vi til begge. Og så får vi en livlig skildring av alle tiders dovning eller dugnad på Solemskogen. En dovning er jo som kjent at folk slår seg sammen og utfører et arbeid for en nabo eller til beste for stedet. Det står i Aschehougs leksikon at den som har dugnaden må beverte rikelig som takk – istedetfor betaling. Og på Solemskogen ble det servering over en lav sko. Vegsporsmålet var jo det mest brennende der, og så var det blitt til at kommunen skulde overta atkomstvegen, når den var satt i slik stand at kommunens betingelser ble oppfylt. En av ingeniorene var ventendes oppover en lardags ettermiddag, og da fant den siste store innspurten sted. Til og med kvinner og barn var mobilisert, og alle stod i. Men uten mat og drikke duger som kjent helten ikke, derfor ble alle tiders kjottkaker servert. Det var kjøpt opp i kilovis av kjøtteig, som ble tilberedt på valplassen. Kvinnene stekte kakene, menn og gutter sleit med stein og stod i værre, så da ingeniøren kom anstigende, fikk han se et selsomt syn: Det vrållet av folk på vegen, menn, kvinner og barn arbeidet. Tid til å spise tok de seg ikke, derfor hang de i med kjottkaka i den ene hånd og hakka i den annen. Og veg ble det, så fin at ingeniøren full av begistring godkjente både den og arbeidet, for en slik innsats og slike drivende folk hadde han aldri sett i sine levende dager.

– Men dette var bare en del av bildet, sier Andersen. Vi arbeidet trutt på vegen, og var så iherdige at når vi kom fra arbeidet om lardagene, hvor vi jo hadde fri om ettermiddagen, så gikk vi ikke heim engang, men gikk straks igang med arbeidet på vegen. Mat kom de ned med til oss, for at vi ikke skulde kaste bort tiden med å gå heim å spise.» (Østre Akers Avis 22.09.1944)

Etter at Kringlebrua sto ferdig, ble bussruta forlenget til veikrysset ved Kallandveien i 1940. På 1950-tallet ble Solemskogveien lagt rundt og sør for Tschudibakken. Arbeidet ble gjort på dugnad, og var en utvidelse og forlengelse av veien til Linderudkollen som ble bygd som nødsarbeid i 1930-årene. Omleggingen gjorde at man slapp unna den bratte kneika i Tschudibakken, og endelig ble det mulig for bussene å kjøre helt fram til dagens endeholdplass!

Den gamle brua over Kringlas utløp er fremdeles synlig under dagens veifylling. Kriuneforeningen samlet inn penger til byggingen, og den sto ferdig på slutten av 1930-tallet. Brua gjorde det mulig for bussen å leøre helt opp til endeholdeplassen ved Tschudibakken i 1940.
(Ann Waddicor/Ann Waddicor)

I de første årene var det et privat busselskap på Grefsen, Grefsen Rutebilselskap, som kjørte Solemskogruta. Deretter overtok «De Blå Omnibusser» transporten mellom Ankertorvet og Solemskogen. Rute 56 gikk via Schous plass, Torshov, Åsen og deretter opp Kjelsåsveien, Grefsenkollveien og over i Lachmannsvei til Solemskogen. I 1930 kostet bussbillettet for hele strekningen kr. 0,80 for voksne, mens den i 1964 hadde økt til kr. 2,-. Like før avgang gikk bussjåføren selv en tur rundt og solgte billetter til passasjerene sine. Slik huskes folk og bussturer fra 1950-tallet:

«Svendsen, Gamle-Martin og Bonde-Martin var våre sjåfører, og slik som de kjørte! På smale isete veier om vinteren, løse, våte veier om våren, støvete, sandete veier om sommeren og mørke, tåkete veier om høsten. Men det gikk like fort, enten folk skulle på jobb eller skole, eller hjem igjen etter en lang

og hard dag. Det var om å gjøre å rekke bussen om morgen. Alle var ikke like flinke til dette. (...) Én hadde en sort og en brun sko, og noen måtte løpe fra øvre til nedre [bussholdeplass] over Skyddebakken [Tchudibakken] for å ta igjen bussen. Da var denne snarveien god å ha.» (Kvinne, født 1945)

Fredag var lønningsdag i 1950-årene, og mange husker at det var en spesielt hoy stemning på bussturen hjemover denne ukedagen. Praten gikk livlig, og noen hadde kjøpt ukeblader og andre utskeielser som kunne deles eller vises fram. I blant var det kanskje også noen som hadde tatt seg en tår for mye på lønningsdagen, men bussjåføren kjente de fleste og sørget for at de kom vel av på riktig holdeplass.

En annen av bussjåførene som kjørte rute 56 på 1940- og 50-tallet var Ragnar Holm. Han var bosatt på Solemskogen sammen med kona, men hadde også et rom i byen:

«For en liten tass i de tidligste år var det omtrent som å gå inn i en annen verden å klatre opp de høye stigetrinnene i fordora på bussen. Jeg ser for meg den store polstrede motorkassa med Scania-merke hvor bussjafør Holm satt i forersetet på baksiden. Oppå motorkassa det fastmonterte stativet for billettveska med den snedige mynt-dispensern.» (Johannessen 2002:15f)

Matlaging var kvinnenes bidrag til dugnadsarbeidet. Her er det Ruth Werner og Dagny Aas som forbereder et måltid under en dugnad i 1950. Bildet er tatt i hytta til Dagny Aas på Haugakollen. (Ukjent/Kari Utheim)

Viarbeid var dugnadsarbeid på Solemskogen. I 1951 gikk alle sammen om å bygge en ny og bedre aksomst inn til familien Moe på Trollhaugen ved Store Gryta. I løpet av 6 uker var jobben gjort. Den tidligere veien gikk over myra sørvest for Gryta. Her ble det kjørt med bil helt fram til den nye veien sto ferdig, men i dag er den gamle veien nesten gengrodd. Den nye veiskjæringen som bygges på fotografiet, går over grunnumreren til F.O. Frantzens hus fra cirka 1904. (Hans Moe/Hans Moe)

For ung gutter kunne bussjåforene nesten fortone seg som helteaktige skikkelser, der de manovrerte de store, tunge bussene trygt og sikkert gjennom trafikken. Noen hadde også sine favorittbusser, og «faste plasser» der de helst ville sitte. For alle på Solemskogen var blåbussene velkjente og kjære. De var en viktig del av hverdagen for både store og små, noe «Bussvisa» fra 1951 gir oss en humoristisk beskrivelse av. (Bussvisa er gjengitt på neste side.)

Dugnadsarbeid på ny vei til Trollhaugen i 1951. Oslo kommune ga ingen støtte til byggingen, men de kommunale tommerbilene tok raskt veien i bruk. Fotografiet er tatt ved det som i dag kalles for Nedre Muresletta. Det har aldri holdt til noen murer akkurat her, men på den Øvre Muresletta lengre opp i bakken (parsell 257) bodde murer Hilmar Larsen og hans familie fram til eiendommen ble ekspropriert i 1913. På Nedre Muresletta bodde sørskjen Maren Larsen og hennes sonu og bror, med ku og griser, fram til 1912–14. (Hans Moe/Hans Moe)

BUSSVISA

Mel.: Jeg er havren

På Solemskogen kjører jeg hver dag,
ruta går hver time slag i slag.
Folk de presses inn i bussen vår,
alle sammen beste service får.

Hver en morra blir den full,
dette er jo ikke noe tull.
Da må sovnen ristes kraftig ut,
mange står og slenger som en klut.

Uansett hvor mange som skal med,
iler blåbussruta fort avsted.
Bare en bil det er veldig greit,
selv om mange synes det er leit.

Dagen går, jeg kjører opp og ned,
for at folk skal komme seg avsted.
Om forsiktig ruta blir en gang,
da på torvet står en ko så lang.

Særlig når om kvelden de skal hjem,
er det mange som får puff og klem.
For i boksen tyter alle inn,
og de presses sammen kinn mot
kinn.

Når så endelig de kommer frem,
pustes lettet og de stupet hjem.
Og da er det godt å slappe av,
etter å ha stått i menneskehav.

Vi må spare blåbussruta vår,
kjanskje vi en gang en aksje får.
Du trur vel det au du dumme knoll,
da må det hagle ned med fe og troll.

Anno 1951

I 1940 kunne Solemskogbussen kjøre rundt Kringla og opp til krysset ved Kallandveien for den måtte snu. Fotografiet er tatt cirka 1950, og den glade gjengen består fra venstre av Willy Kristoffersen, Inger Kristoffersen, Odd Andersen (bussjåfør) og Kari Jacobsen. (Ukjent/Inger Kristoffersen Jansrud)

På midten av 1950-tallet ble Solemskogveien lagt langs myra sør for Tschudibakken, og bussruta kunne forlenges opp til dagens endeholdeplass. Her venter Kari Andersen (t.v.), Walter Eriksen og tre ukjente på bussen foran huset til Bergersen i Gunnars vei. (Ukjent/Inger Kristoffersen Jansrud)

Hverdagsliv i hus og hytter

Selv om antallet bofaste gikk ned på Solemskogen i årene fram til 1920, så steg det igjen mot slutten av 1920-årene. Årsaken var at mange av hyttene som ble bygd som utelehytter for sportsfolk, gikk over til å bli permanente boliger. Den økonomiske nedgangstiden gjorde at mange familier i hovedstaden måtte se seg om etter rimelige bosteder. Solemskogen ble i denne perioden et sted for folk som «levde på sparebluss». Det kunne være ulike årsaker til at mennesker kom i en slik livssituasjon. Dagens trygde- og sosialhjelpsordninger eksisterte ikke, så tap av arbeid, alderdom, sykdom eller alkoholproblemer var blant de vanligste årsakene til økonomiske vanskeligheter. Enslige kvinner med barn er en annen gruppe som økonomisk og sosialt sett ble presset ut i samfunnets yttergrenser. Utleiehyttene på Solemskogen lå med andre ord i hovedstadens randsone både geografisk, men også sosialt og økonomisk sett. Myten om Solemskogen som ble skapt under eksproprieringene, festnet seg i mellomkrigstiden. På Grefsen gikk området under navnet «Tateråsen». Det ble et sted for «kortspillere og trekspillere», som en av de eldre informantene fra Solemskogen uttrykte det. Bildet ble forsterket ved at Kristiania Fattigvesen i 1930-årene leide hytter på Solemskogen.

I 1926 var Solemskogen det mest trangbodde boligområdet i Oslo og Aker, med 2,26 personer per rom. (I den andre ytterkanten av skalaen lå Bygdøy, Slemdal og Bestum med 0,93 personer per rom i 1923.) Mange av hyttene besto av ett rom og kjøkken, og for familier med store barneflokker kunne det bli trangt inne. En kvinne som bodde i ei av hyttene på 1950-tallet, fortalte at hun hadde fått besøk av en liten gutt som overrasket hadde spurt: «Bor'u i ei polsebu du'a?»

Det var en viss grad av inn- og utflytting blant de gruppene som leide hytter, hus og leiligheter på Solemskogen. Samtidig ble ikke skiltet mellom de som leide og de som eide opplevd som uoverstigelig. Selv om det gikk usynlige sosiale grenser mellom folk, gikk ekteskap og slektskap ofte på tvers av de eiendomsmessige forholdene. Trangboddheten og det store antallet leieforhold har også sammenheng med at det var vanskelig å få tillatelse til å få fraskilt eiendom på skogen. Oslo kommune fortsatte å holde en hard hånd over samfunnet i Maridalsvannets nedslagsfelt fram til 1980-tallet. En konsekvens av dette ble at det var vanskelig å få utbedret boligstandarden. Mange av sportshyttene fra 1910- og 20-årene ble værende boliger til langt inn på 1950-tallet. Bolignoden etter 2. verdenskrig gjorde også sitt til at det forsatte å være etterspørsel etter husvære i hovedstadens omegn.

LEIT Å SPØRRE

«Aker Sykehus 27.1.28
Hr. Werner!

Kunde de være så smild at la min kone få lit ved siden av husleien demegang, da jeg kommer til at ligge her i ennu mindst 1 måned til. Det at jeg skriver til dere kommer av at min kone synes det er så leit og spørge om det.

(Sign.)

P.S. Hun vet ikke at jeg har skrevet til dere.

Hils alle hjemme hos dere.»
(Brev til verge Henry Werner, oppnevnt av Aker Fattigstyre)

INGEN FATTIGUNDERSTØTTELSE VED HUNDEHOLD

«Man tillater sig herved å meddele, at der på fattigstyrets møte d. 17/9-28 blev besluttet å stoppe understøttelsen til følgende trengende, der holder hund, inntil de har skiltet sig av med denne; nemlig:

1. O.E
2. O.B.
3. O.P.

Vedkommende bes underrettet herom, gjennom sin verge.» (Brev fra Aker Forsorgsvesen til overoppsynsmannen Andresen på Kjelsås)

Vedtaket ble formidlet videre til vergen på Solemskogen, og følgende håndskrevne papirnotater følger saken:

«Hunden 'Kvik' tilhørende O.B. er idag skudt av mig. K.H.»

«Undertegnede erklærer herved at ha overtatt O.P.s hund som sin fra dags dato den 27/9-28. O.M.»

«Underteknad erklærer herved att ha tatt min Hund som sin egen. Solemskogen 27/9. J.H.»

Familien Andersen bygde fire hytter på eien-
dommen Stenby på Setervollen. I de første
årene var det sportshytter som ble leid ut i
helger og ferier, men de gikk i slutten av
1920-årene over til å bli faste bosteder. Til
venstre står «Mors hytte», bygd før datteren
i familien, Hanna Thomassen. Her bodde hun
sammen med manen og barn i 1920-årene.
I 1930-årene kjøpte de naboeiendommen
«Kringlebakken» og flyttet dit. Nedenfor
«Mors hytte» ligger hyttene «Tippasarry»
og «Duen». Den fjerde hytta på familien
Andersens eiendom var «Vången». Bolighuset
på Stenby ligger til høyre i bildet.
(Ukjent/Odd Thomassen)

Hyttene «Duen» og «Tippasarry» på Stenby i
1954. De smilende barna i Setervollveien er
fra venstre: Kari Andersen Cawannah
(Stenby), Lillian Bjerke (Trollhaugen), Eli
Lauritsen Sordie, Tore Lauritsen. (Ukjent/Tore
Lauritsen)

Eiendommen Skjønhaug fotografert cirka
1947. Den første eieren var slipssyrsken
Emilie Ellingsen. Hun giftet seg med Birger
Aanerud, og de oppførte ytterligere tre hus på
eiendommen. I 1921 ble sportshytten
«Soberhytten» og «Ura» samt ytterligere to
bolighus branntaksert. Soberhytten og et av
bolighusene var i laftet tømmer, de to andre var
i bindingsverk med to til tre lags panel. Minst
to av bygningene var permanente boliger fram
til 1950-tallet. (Ukjent/Svein Larsen)

Denne bygningen i maskutløft var opprinnelig sportshytte, men gikk over til å bli permanent bolig. Huset lå på Stensholtomta, der det var ytterligere fire utleiehytter. I tillegg bodde eierne Lorentze og Johan Jacobsen på eiendommen. Den unge mannen på fotografiet er Rikard Larsen, sønn av Rikard og Anna Larsen. (Ukjent/Reidun Hansen)

Kvinneliv på skogen

Forutsetningen for den permanente etableringen av boliger på Solemskogen var nærheten til hovedstaden. Lønnsarbeidsplassene lå utenfor Solemskogen, og de fleste mannlige folkene dro til jobben tidlig om morgenen. Gifte kvinner med barn ble tilbake. For dem var det lenge en dagsreise å komme til Kjelsås. Flere av nybyggerkvinnene ga uttrykk for at de i den første tiden syntes det var øde og avsides på Solemskogen. En del av kvinnene som var vokst opp i byen, opplevde mørkeredsel og isolasjon. De var i lange tider alene med ansvar for mindreårige barn mens mannen var på arbeid. Gifte kvinnenes arbeidsoppgaver var knyttet til hjem og familie, og deres arbeidsplass var med andre ord på Solemskogen.

Vi har tidligere sett at kvinnenes bidrag til husholdet ofte omfattet lønnet arbeid i den grad det var mulig og nødvendig. På begynnelsen av 1900-tallet var det stor etterspørsel etter syersker, og de kunne gjøre arbeidet i hjemmet. Andre former for lønnet arbeid var vanskelig å kombinere med husmorgjerningen, men noen tok vaskejobber eller gikk med avisene. I nybyggertiden opparbeidet flere hushold en mangesidig økonomi, der husdyrhald inngikk som en viktig del. Dette var kvinnfolkenes arbeidsoppgaver. Helt fram til 1950-tallet var det vanlig å holde gris på Solemskogen. Jordlappene ble dyrket opp til poteter, og mange hadde bærbusker og frukttrær. En viktig del av kvinnenes ansvarsområde var produksjonen og tilberedningen av mat til eget hushold. Safting og sylting var en del av hostens arbeidsoppgaver, og i en familie med mange barn måtte det bakes brød daglig. Helse- og halvfabrikata var det lite av, så matrettene måtte som oftest tilbredes fra grunnen av. Kjøleskap ble ikke vanlig før på 1960-tallet, og en del innkjøp måtte derfor gjøres hver dag. En tur på butikken etter melk hørte med, og ofte ble også middagsmaten innkjøpt samtidig. Hvis en hadde spesielle middagsonsker,

Hyttene på Solemskogen hadde gjerne egne navn. Her står Rikard og Anna Larsen foran «Kveldsro», og bakerfor skimtes «Villa Texas». Disse husene lå på Stensholtomta ved dagens snuplass for bussen. (Ukjent/Reidun Hansen)

«JEG VAR REDD I SKOGEN ...»

— Jeg var redd i skogen, sier fru Otelie [Othilie] Jakobsen, i likhet med mannen hadde hun levet all sin dag i byen, men hva skulle jeg vel gjøre? Han hadde bygget huset, og båret opp alt det vi hadde, så nu var det bare barna og jeg og en liten bylt klar tilbake i leiligheten i Smedgaten. Og da måtte jeg jo være med, kona hadde ingen ting å si den gang, smiler hun.

Vi gikk fra Smedgaten klokken fem om morgenen og kom hit opp klokken elleve på formiddagen, største gutten var sju og den minste bare tre år gammel, så det gikk jo ikke så fort.

- Det var uhyggelig mang en gang å være her alene med barna når mannen var i byen, tungvindt var det også. (...) Nei, det var ikke lett å slå seg ned her i villmarken, sier hun, konen på Jakobsro som de har kalt stedet sitt. Men det har gått bra, og nå vil hun ikke flytte derfra før aldri så meget, det er lenge siden hun sluttet å være redd skogen. (Arbeider-Magasinet nr. 11, 1935)

måtte dette bestilles hos kjøpmannen dagen i forveien. Turen til butikken var dessuten en sosial avveksling. Ofte traff de naboer og kjente, og kunne få slått av en prat om siste nytt.

De gifte kvinnenes arbeidsoppgaver omfattet også omsorg for barn og gamle. Flertallet av nybyggerekterparene hadde 4–9 barn, men antallet barnefødsler var ofte større. På begynnelsen av 1900-tallet var spebarnsdodeligheten høy blant arbeidsfolk, og mange kvinner opplevde å miste et barn. På Solemskogen gikk antallet levendefødte barn per kvinne ned i neste generasjon. Dette er i tråd med samfunnsutviklingen generelt utover på 1900-tallet.

De store barneflokkene skulle ikke bare ha mat, men også klær. Mor sydde oftest dette selv, og reperasjon og omsom var viktig for å kunne husholde med knappe ressurser. Judith Bjørlingsen var født i 1904 og vokste opp på eiendommen Hoyås i Kringlebekkveien. Hun fortalte at moren Caroline Werner var flink til å sy. Hun sydde blant annet kåper til de tre døtrene sine, og laget brune hatter av astrakan som skulle passe til antrekket. Dette var fintøyet som ble brukt på byturer. Hjemme gikk de med kjoleforklær av melsekker, men på skolen skulle de være «ordentlig kledd». «Mor var fenomenal til å sy. Hun satt oppe om natta og sydde, mens vi sov. Hun trengte ikke så mye sovn, sa a.» Caroline trengte nok sovn, men i en familie med ni barn var det nok av arbeidsoppgaver som mange ganger gjorde døgnet for kort. Da måtte hun ta natta til hjelp. Jentene lekte morens arbeidsoppgaver, og Judith fortalte om da hun og sosteren satt og sydde dukkekler. Dukkene fikk fine hatter akkurat slik som mor hadde laget, og hatten trengte en fin fjær. Den tok Judith og nappet fra halen til hanen. «Han ble så sinna på meg at jeg kunne ikke få gå ut av døra, jeg for hanan var etter meg. Han visste hvem det var som hadde havna i hatten!»

Melsekker ble brukt som toystoff helt fram til 1950-tallet. Solveig Skjønberg (født 1912) fortalte at hun sydde kjeledresser av melsekker til jentene sine. Stoffet var sterkt og «...de ble så hvite og fine når du fikk kokt det».

Kvinnens arbeidsliv er sjeldent fotografert, men her skreller Julie Bergersen poteter til middag en våndag i 1928. Julie og Albert Bergesen med barna Kristian, Emmy, Ragnhild, Ludvig og Thorbjørn bodde i Solemskogveien 6, ovenfor dagens grendehus. (Ukjent/Gerd Johansen)

Othilie Jakobsen (født 1878) på Jacobsro var mor til 15 barn, men alle vokste ikke opp. Hun var født i Kristiania og syntes ikke det var lett å slå seg ned i skogen de første drene. Tungvint var det også. Etter hvert ble hun glad i sitt nye hjem og ble boende på Solemskogen livet ut. (Ukjent/Sissel Lundell)

Mannens leum skulle være stor nok til å forsørge kona. Dette var kravet fra arbeidstakerorganisasjonene fra 1920-tallet og framover. De gifte kvinnene på Solemskogen var husmoder, og hadde arbeidsoppgavene sine i hjemmet. Fotografiet viser familien Karlsen som leide hytta «Skrenten» på Henriksentonuta på 1930-tallet. (Ukjent / Gunnar Filstad)

I tiårene etter 2. verdenskrig ble husmorrollen framhevet og dyrket. De hjemmevarende kvinnenes hovedoppgave var familiens fysiske og psykiske trivsel. Omsorg for barn var en viktig del av ansvaret. Det offentlige hadde bygd ut helsestasjoner, og svangerskapskontroller ble vanlig på 1950-tallet. Ved slutten av tiåret var det også nesten slutt på hjemmefodsler. Her ser vi Gudveig Kalland på trilletur med sønnen Finn Kalland en snørik dag vinteren 1945/46. Fra Kalland var ingen typisk, hjemmevarende husmor, siden hun også arbeidet i familiens kolonialforretning i Solemskogveien 3. (Peder Kalland/Finn Kalland)

Småpikene lærte tidlig hvilke arbeidsoppgaver som ventet dem. Her sitter Tove på trappa til «Stupet» i 1936. Hun var datter av Øyvind og Solveig Mikalsen, og hadde to søskener, Grete og Kjell. «Stupet» lå i Kallandveien 2. (Ukjent/Tove Ihlen)

HUSMØDRENE «LUFTA SEG PÅ SLENGHUSKER
«Og når jeg kom flyttende dit [Stensholtomta], så hadde dem en sånn svær stang midt ut på der med slenghusker, husker jeg. Så disse damene om kvelden når dem var ferdige med husstallet, så var dem ute og husket! Jeg kom aldri tell jeg, for det at det var jo noen der bestandig!»
(Solveig Skjønberg, født 1912)

KJOLER AV MELSEKKER
«Min mor kjøpte mye mel, vet du, og det var hvite sekker ... og så var det rødt på det. Men det fikk hun av med hut. (...) Og så sydde hun kjoler. Vi hadde hverdagskjoler av melsekker. Hun sydde penkjoler av melsekk og mor. Vi fikk det og. Når vi var finkledd, så var vi virkelig fine.»
(Judith Bjørlingsen, født 1904)

GINA PÅ GRANLI

Gina Henriksen var en driftig dame. Hun var mor til sju barn, fem gutter og to jenter. Dessuten drev Gina griseoppdrett, hadde kuer og leide ut 8 - 9 hytter. På Solemskogen huskes hun kanskje best som eierinnen av skolebygningen på Granli. Der sto hun for alt vaktmesterarbeid som fyring, snomåking og rengjøring. 10. august 1956 ble Gina Henriksen intervjuet i Akersposten. Hun skal få fortelle med egne ord hvordan hun som 80-åring så tilbake på livet sitt på Solemskogen:

— Jeg hadde aldri tenkt å bosette meg her oppe, dertil var det altfor øde og avsides. Jeg var byjuente, og drev også etter at jeg var gift en liten melkebutikk i Smedgaten. Mannen min arbeidet på en margarinfabrikke, og av en eller annen grunn hadde han forelsket seg helt i Solemskogen, som dengang bare var en odemark. Så ble det avertert at det var slike fine og billige tomter til salgs, og han satte i gang å bygge hus. Det ble ikke store sakene til å begynne med, men vi flyttet da opp med våre tre eldste. Det ble rett og slett svært hjel. Det var ingen muligheter til å klare seg. Mannen min tjente 18 kroner uken, og De vet, mannsfolk vil nå gjerne ha litt til tobakk og eget bruk også. Det ble en tier på meg til klær og mat for oss selv og barneflokken, som vokste raskt. I byen fortsatte jeg med melkebutikken halvannet år til, men så ble det til at vi dro tilbake igjen. Nå var det blitt mer levelige vilkår også i denne odemarken, og vi fikk leiet bort underetasjen i huset vårt til skole. Og det har den vært de siste 50 årene. Skolen innbrakte 300 kroner i året, som var et fast holdepunkt. Men selv om jeg snudde og vendte på slantene og sydde hver guttebukse selv, ble det for smått stell likevel. Flokken hadde økt til fem gutter og to piker, og de arbeidet fra de var en neve stor alle sammen. Jeg tenker ofte på det den dag i dag at de slet altfor mye. Ingen sparte seg, alle forsøkte å dra sitt til tien, og nettopp derfor er det så godt å se at alle som en av dem i dag har gode stillinger og har fått frem både barn og barnebarn til gode samfunnshengere.

Jeg hadde prøvd alt som tenkes kunne for å hjelpe på økonomien. Det viste seg at det lønnet seg med griser. Etter hvert fikk vi opparbeidet bestanden, til vi hadde nesten 50 dyr i bingen, ved siden av høner og kuer. Før til disse hentet jeg i byen med hest og vogn, og da var det å overlate barna til seg selv mens jeg dro den lange veien. Minstebarnet var bare året, men alle de andre hadde sine plikter. En hadde kjøkkenstellet, en annen ordnet med maten til dyna, en tredje pyntet og passet de små. Og jeg kunne ikke kvie meg for å tomme skyldedunkene i de 105 gårdene i Wélhavens gate hvor vi hentet grisematen. Det nyttet nok ikke å være for fin eller stolt, nei. Mannen hadde nok med sitt. (...) Det gikk så fint for oss, men så kom slaget. Samtlige griser strok med av grisepest, og der sto vi på bar bakke. Mannen min hadde sluttet i jobben sin, og vi hadde ingenting å leve av. Bingene sto tomme i fire måneder, og tonn ble det i matfaten for oss selv også. Jeg spurte myndighetene om å få sette igjen igjen, men ble nektet. Grisepest var en meget farlig sykdom. Da måtte jeg ta saken i egen hånd. Guttene og jeg gravde ut hele griselhuset, et umenneskelig arbeid, og vi hadde panelt og gjort i stand så det nesten var finere enn vår egen stue. Så dro jeg på torvet og kjøpte gris, og ikke spurte jeg noen denne gangen. Dette var den eneste mulighet til å klare oss. (...) Vi slakket og og dro til torvs med slakt, og det ble da såpass at vi klarte oss. Fire kuer hadde vi også etter hvert, og noen andre husdyr. Mat har det aldri skortet på. Var vi lens, slakket vi en gris og saltet ned. Melk var vi selvberget med og den friske luftien her oppe har nok gjort sitt til at barna vokste opp. De var alle svakelige og tålte ikke byluften. Her fikk de alt de trengte av god luft og friluftsliv.

(...) Jeg ville så gjerne at de skulle bli bra mennesker, skjønner De. I ste det for å dra til byen dro guttene til skogs med hørsa på ryggen, det var deres fritidsbeskjæftigelse. (...) I dag klarer hun seg. En av dotrene er hennes gode støtte i hjemmet, og de mange hyttene hun har bygget rundt på tomtene innbringer noen slanter, selv om husleien er lav. – Jeg er så redd for å ta for mye, men jeg er streng på at de holder det ordentlig rundt husene, sier hun.»
(Akersposten 10.8.1956)

To ukjente kvinner foran huset på Grønli i 1930-årene. (Ukjent/Kari Utheim)

Gina Henriksens sonner Kåre og Werner slakter griser på Grønli en gang på midten av 1920-tallet. (Ukjent/Kari Utheim)

LIVSVIKTIGE TELEFONER

«Vi var de eneste som hadde hest her opp, og det hendte titt og ofte at vi måtte opp midt på natten og kjøre til byen etter doktor eller jordmor. Etter at vi fikk telefon, slipper vi det, nå kan vi bare ringe om det er noe som står på.» (Reinholdt og Peder Pedersen fra Kalland.

Arbeider-Magasinet nr. 11, 1935)

Moderne nyvinninger

Elektrisk strom og telefon var to moderne forbedringer som folk ønsket seg på Solemskogen i mellomkrigstiden. I 1923 kom den første telefonen til butikken på Kalland, og i 1930 fikk befolkningen elektrisk lys. Dette er relativt sent i Aker-sammenheng, og det skyldtes i første rekke motstand fra Oslo kommunens side. Som eier av arealene vest for Solemskogen måtte nemlig kommunen gi tillatelse til reising av stolper og trekking av ledninger fra Kjelsås. Oslo Kommune godtok til slutt en telefonledning på den betingelsen at kommunens funksjonærer fikk benytte telefonen hos Pedersen på Kalland gratis. To av Solemskogen Vels tidligere formenn Peder og Reinholdt Pedersen, beskrev i 1935 arbeidet med å få elektrisk lys slik:

«Men langt verre var det å få elektrisk lys hit op [enn telefon]. Oslo (byen med det store hjertet!) nektet å legge lysledning over dens eiendom. Akers Elektrisitetsverk stilte sig imotkommende med hensyn til å legge lys inn her opp, men vi måtte selv skaffe tillatelsen fra Oslo kommune til å legge lysledningene gjennem skogen. Det tok mange år før vi klarte å bryte motstanden fra Oslo, men endelig måtte byen gi sig, og vi fikk lys her på Solemskogen fra høsten 1930.» (Arbeider-Magasinet nr. 11, 1935)

Elektrisk strom ga muligheter for tekniske forbedringer i hjemmet, men det var et økonomisk spørsmål om familiene hadde råd til de moderne apparetene. Det er først langt ut i etterkrigstiden at strom ble aktuelt som oppvarmingskilde i de norske hjem. De fleste på Solemskogen fyrte med ved. Fram til 2. verdenskrig ble elektrisiteten i første rekke brukt til belysning. I dag er det vanskelig å forestille seg hvor fantastisk det må ha vært første gang de slo på det elektriske lyset! Plutselig var «ingen krok mørk», som det heter i julensang. I mange hjem ble lyset etterfulgt av strykejernet, og den elektriske komfyren kom for fullt i 1950-årene. Etter hvert fulgte vaskemaskin og kjoleskap, støvsuger og mixmaster på i rekken av nye produkt som teknifiserte husarbeidet.

Norsk Riksringkasting ble stiftet i 1933, men allerede ti år tidligere var de første radiosendingene på lufta i Oslo-området. Radioene ble laget i alle priskategorier, og i løpet av 1930-årene spredt til alle lag av folket. (Claus Christiansen)

Den elektriske komfyren kom i mellomkrigstiden, men med den store moderniseringsbolgen på 1950-tallet ble den vanlig i de fleste hjem. Det var en stor fordel å slippe og fyre opp i stua overen for å få en kopp kaffe. Reklamen illustrerer at innkjøpet var en stor kapitalinvestering, og det var mannen som satt med hovedinntekten i familien. (Gjengitt i Avdem 2001:67)

Vend ikke ryggen til
når fruen vil snakke
om elektrisk kokning.

Det er idag god økonomi å koke elektrisk med en Elektra platekomfyr. Elektra med sine hurtigvirkende plater sørger for at kokning og stekning går raskt. Det første De legger merke til når De ser en Elektracomfyr er at den er vakker og hvit. Ser De næiere på den oppdager De at topplaten er porselet-ensmaljert så renholdet er såre enkelt. Komfyrens hvite farve er varig. Stekeovnsdøren og rammen rundt denne er emaljert. Enhver fagmann kan fortelle Dem at Elektra er kvalitetsarbeide.

Fabrikeres av
A/S Per Kure
Oslo

Elektra

Renslighet er en dyd

Min mormor hadde et brodert pyntehåndkle på kjokkenet med teksten «Renslighet er en dyd». Motivet var en kvinne med hendene i oppvaskbalja. Et omfattende kapittel i historien om kvinnenes arbeid handler om å holde hjem, mann og barn rene. Husmorens stolthet og verdighet var betinget av om hun klarte denne oppgaven. All vask krever vann, og innlagt vann ble ikke vanlig på landsbasis før i 1950-årene. Selv ikke avlopsvask var alminnelig, så vannet måtte bæres både inn og ut av huset. Mange av eiendommene på Solemskogen hadde private bronner, men de gikk ofte tommel. Da måtte vannet hentes fra iler eller tjern i nærlheten. Ofte ble vannet hentet i 50 liters tanker som ble fraktet hjem på sleder eller i trillebår.

Det var en stor fordel med all vask som kunne gjøres utendørs, det være seg av mennesker eller av dekketøy. Judith Bjørlingsen fortalte at moren Caroline Werner forlangte at mannen og alle ni barna vasket seg og skiftet utendørs før de satte seg ved middagsbordet. Johan August Werner hadde laget en vannrenne i Kringlebekken, og der kunne familiemedlemmene ta en dusj etter endt arbeidsdag:

«Det var der jeg hadde badet mitt hver kveld jeg kom hjem, det. Gikk jeg ned, tok med meg håndkle og sepe, og så gikk jeg ... Det var ikke en sjel som var der. Det var så mørkt og trist nedi der, så det var ingen som gikk der og glante. Der bada jeg hver kveld når jeg kom fra jobb, jeg. Det var så fint å dusje. Far hadde jo lagd den renna så vannet rant jo så fint der så.» (Judith Bjørlingsen, født 1904)

Det er flere naturlige oppkommer på Solemskogen. Et av de som har renest og friskest vann ligger øst for Kringla, bak Bjørn Pettersens hus i Solemskogveien 1. Mange på Setervollen hentet vann her, selv om de hadde egne bronner. Naboenes har opp gjennom årene sørget for å holde ila åpen og velstelt. Gutten på fotografiet er Asgeir Werner-Ristesund.

(Knut Werner-Hagen/Knut Werner-Hagen)

Judith og hennes familie spiste gjerne middagsmåltidet utendørs i sommerhalvåret. Da slapp de «å rakk til» inne. Maten ble laget på et ildsted ute, og familien syntes at det var deilig å sitte i hagen å spise. Selv ukas mest høytidelige måltid, søndagsmiddagen, ble inntatt utendørs om sommeren. Oppvasken ble selvfolgelig også tatt ute: «Lettere å bære oppvaska inn når den var rein, og så slapp vi å sole til inne.»

Klesvasken var et kapittel for seg. Arbeidet ble gjerne gjort på en bestemt ukedag. Det var gjerne ikke stort annet kvinnene rakk på vaskedagen, for arbeidet var hardt og tok mye tid. Vaskingen foregikk utendørs om sommeren, mens om vinteren ble jobben gjort på kjøkkenet. Noen hadde også et uthus med bryggepanne. Hvitvasken skulle kokes for å bli skinnende ren. Til skyllingen gikk det mye vann, og mange tok vasken med til nærmeste tjern for å få all såpa ut av tøyet. Da var det å laste vasken opp i en trillebår og rulle av gårde i sitt ulovlige ørend. Fordi tjernene på Solemskogen drenerte ut i Maridalsvannet, var det ikke tillatt å vaske tøy eller bade der. En kvinne fortalte at hun på 1940-tallet sto oppe på veien ovenfor tjernet og skylte tøyet sitt. Det ble mindre arbeid enn om hun skulle ha fraktet alt vannet helt hjem for å få skylt tøyet der. Den samme kvinnen husker gleden da mannen hennes kom hjem med et gummihjul til trillebåra. Det gjorde klesfrakten atskillig lettere enn med det trehjulet som hun hadde hatt til da.

Vinterstid var det en kald fornøyelse å skylle tøy utendørs, og det ble mange blåfrosne fingrer på vaskedagen. Tøyet ble ofte hengt ut til det verste vannet var rent av, og tatt inn i igjen når klærne var stive som flatbrodflak. Det kunne bli ganske rått inne i små stuer når vasken skulle tørkes en vinterdag. Det var likevel ikke like mange klesplagg per familiemedlem i 1950-årene som vi har i dag. Da vaskemaskinene ble vanligere på slutten av 1950-tallet, skulle vi forventet at det ble brukt mindre tid på toyvask. Slik ble det ikke fordi familiemedlemmene fikk flere klesplagg hver, og normene for hva

Londag var obligatorisk badedag i de fleste hjem. Her bades barna på Skjomhaug i sinkbalja i 1954. Balja er plassert i varmen fram vedoven på kjøkkenet, og den unnværlige vannbottta står til venstre. Mor Maria Louise Albertine Selberg Larsen vasker datteren Elna i sinken, mens Svein er ferdigbadet og står med håndkleet. (Ukjent/Svein Larsen)

som var rent og skittent endret seg. Statistisk sett brukte husmodrene mer tid på klesvask i 1970 enn de hadde gjort i 1920.

Kampen for innlagt vann ble en stor kvinnekjempesak etter 2. verdenskrig, og ble diskutert i Stortinget helt fram til midten av 1960-tallet. Det var store sosiale og geografiske forskjeller når det gjaldt vannsporsmålet. På slutten av 1950-tallet var det over 5000 Oslo-familier som ikke hadde innlagt vann. Mange av disse bodde i eldre trehusmiljøer som for eksempel på Enerhaugen, men en del bodde også på Solemskogen. Et fatale av familiene på Solemskogen fikk innlagt vann på 1940-tallet, mens de fleste måtte vente enda noen tiår. Et viktigere spørsmål enn å få innlagt vann, var å få sikret en stabil vannforsyning til folket på skogen. Tørkesommeren 1947 hadde vært kritisk for mange, og de private brønnene gikk tomme. Solemskogen Vel henvendte seg derfor i 1948 til Oslo kommune for å få boret 11 dypvannsbrønner. Etter 1949 ble det boret 4 bronner som kommunal «nodhjelp». Disse brønnene lå der det var tettet med boliger, slik som på Aanerud, ved dagens grønnehus, samt en i Setervollveien og en i Kringlebekkveien.

Klesvasken måtte skrubbes på vaskebrett for å bli ren. Den lagte stampen ble etter hvert skif tet ut med sinkbafja. Her er det Kitty Schjønneberg på Ringendal som vasker toyet sitt uten dørs. (Ukjent/Claus Christiansen)

«KRY NÅR TOYET VAR KRITT HVITT»

«Hun [mor] var flink til å vaske toy. Det var fenomenalt. Hadde en bryggepanne så svær som bare det og kokte toy ute. Da var jeg så kry når toyet var kritt hvitt, da vet du.» (Judith Bjorlingsen, født 1904)

Vaskemaskinen revolusjonerte arbeidet med klesvasken for kvinnene. På slutten av 1950-tallet hadde nesten halvparten av husmodrene på landsbygda egen vaskemaskin. Familien Mikalsen anskaffet en Hoover vaskemaskin i 1956 og det var en sensasjon på Solemskogen den gangen. Maskinen hadde nalle på toppen som ble drevet av håndsviva som skimtes i hoyre bildekant. Sonnen Tommy Mikalsen sitter på trappa foran huset på «Stupet», og aner nok ikke hvilket teknisk vidunder han har foran seg. (Ukjent/Tove Ihlen)

HAKKET HULL PÅ ISEN

«Og det jeg husker best, var at mor sto nede i brønn. Nede på isen nede i brønn og hogg hol, sånn halvfem – fem om morran for at vi sku' vaske oss, far og vi unga sku' vaske oss før han gikk på jobben og vi gikk på skolen. At hu ble femogniti år!» (Mann, født 1943)

Bolighuset på Trollhaugen ble bygd i perioden 1921–1924. Her er huset fotografert fra sør i 1935. Pumpelhuset lå til venstre for bygningen og er i dag gjenfylt, men kan ses som en kvadratisk betongkum.

(Ukjent/Hans Moe)

ØNSKEKVIST PÅ TROLLHAUGEN

Eiendommen Trollhaugen lå ved Store Gryta, og her ble det ikke boret noen kommunal dypvannsbrønn. Den siste eieren Hans Moe forteller her hvordan han fikk ordnet seg vann likevel:

«Vannposten vår hadde vi i bekken vår her nede. Der har jeg båret mange hundre botter med vann. Og moren min og faren min som sådan. Men så var det en som hette Smedstad som bodde borte på Ånerud, bodde i en hytte hos hun Emilie [Ånerud] da. (...) Men han var en veldig flink mann. Han jobba nok mye oppe i der med hensyn til sprengningsarbeide og sådan, gamle Smedstad'n. Han var dårlig til beins, men satt og borra og borra i den derre bronnen, og sprengte når jeg kom fra jobben. Og der er det ... den er omtrent 8 meter dyp, den der. For der var det en sånn forstå-seg-på'er som kunne ta ut vann. Gikk med ønskekvist! 'Her er det vann,' sa'n! Det begynte med en meter, to meter, tre meter, fire meter, fem meter og det var ikke vann. Og vi kunne ikke gi oss, vet du. Når vi kom ned på 8 meter, så var det fremdeles nesten ikke noe vann. Ingenting! Det pipla litt granne.»

Trollhaugen lå på en høy kolle, og ønskekvisten hadde gjort utslag ved siden av bolighuset på toppen av hoyden. Det var ingen vannåre det. Lösningen ble å fylle den store bronnen med vann fra Setertjernsbekken ved hjelp av en bensinpumpe. Deretter ble det lagt vann inn i huset.

Okkupasjonsårene 1940–1945

Det var få krigshandlinger i Sør-Norge under 2. verdenskrig, men mange på Solemskogen husker evakueringen i aprildagene 1940. Morgen den 9. april 1940 flyktet den norske kongen, regjering og storting nordover, og ryktene spredte seg om at tyske fly ville bombe Oslo. I løpet av morgentimene 10. april evakuerte store deler av hovedstadens befolkning. Fra Solemskogen kunne de se at veien innover Maridalen var svart av folk på flukt. Mange dro dit de hadde venner, slekt eller hytter, mens andre bare kastet seg opp på et lasteplan med ukjent destinasjon. Solemskogen ble betraktet som tilstrekkelig langt ute av bykjernen til at folk følte seg trygge. En kvinne på Solemskogen sa at det opplevdes som om «halve byen» kom opp på skauen. Det ble i alle fall trangt i hus og hytter i noen usikre døgn:

«Under krigen så hadde vi cirka 50 mennesker boende en periode, på den verste tiden. Jeg husker den dagen det ble sånn flyktningestilstand ifra Oslo. Da strømmet de oppover, både kjente og ukjente. (...) Der det er hjerterom er det husrom, vet du. Noen gamle madrasser og noe sånt hadde vi jo, og da ... hadde til og med 4–5 stykker liggende oppe på det loftet blant annet.»

Det er Hans Moe på Trollhaugen som forteller dette. Familien hadde dessuten sju sommerhytter på eiendommen sin, og de ble raskt fylt opp av Oslo-folk i disse aprildagene. Hos Solveig og Arne Skjønberg i «Villa Texas» ble 21 personer plassert i den lille stua:

«Arne hadde vært og ordna med høy til kanina, og så var'n oppe på loftet og hentet det da og bredde det utover. For vi hadde en ganske stor gang, og der la vi høyet utover. Og så måtte dem jo ligge sånn, for vi hadde jo ikke seng-etoys til en sånn haug med folk. Og dem kom uten sko! Noen kom i bare

tofler! Og så var'e i april! Og så var'e bitte små babyer vet du, bare neri påsan uten å værra påkledd, for det var jo tidlig på formidda'n.»

Mange hadde dratt av gärde slik de gikk og sto, og hadde hverken mat eller penger. Solveig hadde bare et halvt brød i brodboksen, og det var lite til 21 mennesker. Hun fikk noen kilo havregryn av Peder Kalland i butikken, og spanderte det lille sukkeret hun hadde igjen til groten. De evakuerte reiste hjem igjen etter tre–fire dager. Da hadde situasjonen stabilisert seg i ostlandsområdet. Tysk okkupasjon var et faktum i hovedstaden, mens konge og regjering var reist nordover i landet uten å ha godtatt Quisling som statsminister.

En del av mennene på Solemskogen dro til skogs og ble med i mindre motstandsgrupper under 2. verdenskrig. Et navn som nevnes av flere, er Toralf Lindvik. Han var med å danne en gjeng som holdt til ved Kattnosa under krigen. Toralf Lindvik var en velkjent idrettsmann, medlem av Arbeidernes Idrettsforbund, og tilhørte politisk sett venstresiden. Han og medlemmer av gjengen hans skal ha vært med ved sprengningen av Brandbu bru, og det fortelles også om to romte franskmenn som ble gjemt i Revlia før de kunne sendes videre til Sverige. I 1943 meldte unggutten Odd Thomassen seg til tjeneste hos Toralf Lindvik. Lindvik syntes 17-åringen var for ung, men ba isteden Odd om å holde seg i god form og være beredt til innsats senere. I 1944 fikk han litt våpentrenings, og under frigjøringsdagene 1945 ble det bruk for unggutten. Odd var blant annet med på å frigjøre Skar leir sammen med faren sin.

«Gutta på skauen» var likevel en fitallig gruppe. For flertallet av befolkningen fikk okkupasjonsårene størst betydning i det mer prosaiske dagliglivet. Rasjonering og erstatningsprodukter gjorde at det ble utviklet stor oppfinnsomhet når det gjaldt å skaffe seg nødvendighetsvarer. Sko kunne lages av gamle skolesekker, og fallskjermesilke ble til både selskapstøy og brudekjoler. Hageflekker som ikke alt var oppdyrket, ble gravd opp til poteter så vel som tobakksplanter. Dyreholdet ble utvidet, og griser, høner og kaniner hadde de fleste i okkupasjonsårene:

«Vi hadde et lite honehus ved siden av en annen bu der, som jeg isolerte godt da, for at de skulle ha det godt og varmt da. De var flinke, de brune honene vi hadde, de var flinke til å verpe egg. Jeg husker min mor hun var

Bolighuset og de sju sommerhyttene «Finnstua», «Samhold», «Nordpolen», «Myrvanga», «Trygglia», «Vesla» og «Høgglia» på Trollhaugen ble raskt fyldt opp av kjente og ukjente, evakuerte Oslofolk i aprildagene 1940. Eliida Moe fotografert i hagen på Trollhaugen 1942.
(Hans Moe/Hans Moe)

BARBEINT HJEM MED FISKESKINNSKO I HÅNDA

«Vi fikk jo kjøpt fiskekinnsko med bøyelig tresåle. Og jeg gikk på aftenskole under krigen, og den sluttet klokka halv ni. Så når jeg kom med trikken til Kjelsås, så kunne jeg ikke gå på grusvei med dem, for da var de utslett når jeg kom hjem! Så da tok jeg dem under armen og gikk barbent. Ja, det var sånn! Det var om sommeren det da, selv sagt.» (Mann, født 1925)

borti der, og så hadde hun forkle da, og så hadde hun lagt eggene oppi forkleet, og så kom hun så kry som bare det! Ja, det var en fin tid. Sånn sett, bortsett fra at det var krig.» (Mann, født 1917)

Når egenproduksjonen ikke strakk til i matveien, stilte damene seg på trappa til kjøpmannen. Det var om å gjøre å være først i køen når han hadde vært nede i byen etter varer. Ikke alt han fikk tak i var like etterspurt, selv om det også ble mat av en pigghå. Den hadde en underlig bismak av salmiakk. Kujur kunne det også bli et måltid av når det ikke var annet å få tak i. Rasjoneringskort ble byttevare. Noen ville ha grovt brød, mens andre ønsket seg heller loff. Da var det greit å bytte kort med hverandre.

På samme måte som aprildagene er festet i hukommelsen til dem som opplevde okkupasjonsårene, like sikkert er det at de husker maidagene 1945. Radioene ble tatt fram fra gjemestedene og satt opp på fullt volum da nyheten om den tyske kapitulasjonene ble kringkastet. Mange reiste ned til byen for å feire, mens en av kvinnene godt kan huske at hun måtte bli hjemme med spebarnet sitt. Dotrene sendte hun med en venninne så de kunne delta i feiringen. Jentene var fint pyntet da de dro av gårde, men de så riktig tufsete ut da de kom hjem igjen. Regnværet hadde ført til at de fine, røde silkebåndene som de hadde i flettene, hadde farget av, og papir- og fiskekinnskoene hadde gått i fullstendig opplosning.

Unggutten Odd Thomassen ville gjerne gjøre en innsats under krigen, men Toralf Lindvik mente han var for ung. I 1944 fikk han litt våpentrenings, og her er han fotografert med et Krags-Jørgensen-gevær i hagen på Kringlebakken samme år. (Ukjent/Odd Thomassen)

TYVERI AV TOBAKKSBBLAD

«Jeg husker faren min hadde fått tak i tobakksplanter ifra Vestfold. Og så sku jeg hente dem på Vestbanen jeg, da vet du. Og jeg sykla ned og fikk utlevert dessa tobakksplantene. Og så hadde'rem stålt alle bladene, så det var bare stælken igjen!» (Mann, født 1925)

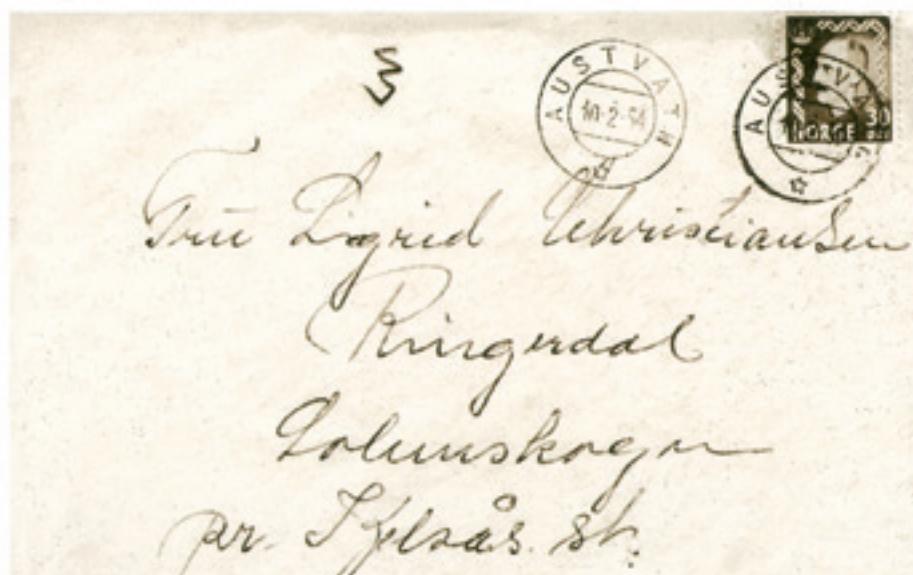

Hagebruk og husdyrhold var vanlig på Solemskogen både før og etter okkupasjonsårene 1940–45. Likevel ble ulike former for matauk intensivert under krigen. Her er «vådromma» på Jacobsø i full gang. (Ukjent/Sissel Lundell)

Butikkene på Solemskogen

Butikkene var viktige institusjoner for lokalsamfunnet. I tillegg til salget av nödvendige mat- og husholdningsprodukter, var de sentrale møteplasser. Her traff de voksne hverandre til en prat om smått og stort, og var viktige uformelle informasjonssentraler. I butikkene kunne man dessuten få utført andre viktige ærender som telefonsamtaler og henting av post. Postbudet kom gående til Solemskogen hver annen dag. Han gikk Maridalsruta den dagen han ikke kom opp på skogen. Postbudet huskes som en mann med godt humor, selv om kroppen var blitt skjev av all bæringen. «Når toget står på Ski stasjon, da er det mye snø, da,» var blant vitsene han fortalte.

Handelsmennene var pådriverne i moderniseringen av samfunnet. De arbeidet for å få telefon og strøm, og var av de første som anskaffet seg lastebil. En kort periode på 1920-tallet var det tre butikker på Solemskogen, og helt fram til 1950-tallet var det to forretninger i drift. Peder Jørgen Kallands butikk i Solemskogveien holdt ut til 1969, og siden har innkjøpene blitt utført på Kjelsås og Oslo for øvrig. Privatbilismens tid var kommet, avstanden ble mindre og de lokal, små kjøpmannsforretningene forsvant alle steder til fordel for kjedebutikker og storsentre. Vi skal nå gå litt tilbake i tid, og se nærmere på de ulike butikkene som har eksistert på Solemskogen.

Postadressen var lenge «Solemskogen, pr. Kjelsås». I 1940- og 50-årene leverte postbudet brevene i Peder Kallands butikk, og så kunne folk hente posten der. Etter at «postkasseloven» ble innført i 1952, ble det etter hvert slutt på denne ordningen. I stedet ble det satt opp samlestasjiv for postkasser flere steder på Solemskogen. (Claus Christensen)

Bråthen i dalen

Den første butikken på Solemskogen ble startet av ekteparet Karl Johan og Oliane Bråthen i 1904. De bygde opp et lite småbruk og landhandlери på «Kildal», parcellene 181, 198, 199, 201, 202 og 203. Hvis det hadde blitt noe av planene for et stoppested på Gressestua, hadde eiendommen ligget ideelt til, ved inngangen til bolig- og hytteområdet. I 1907 ble Kildal beskrevet slik: «Braathen har nedlagt et overmåte stort arbeide på disse eiendommene. Han har der nå fått opparbeidet etter 4 års iherdig virksomhet en ganske god handelsforretning – kolonial og fødevareforretning nærmest – som er i stand til å brofo ham og hans familie.» På Kildal lå et halvannen etasjes bolighus med butikk og et tomret uthus med to rom, stall og grisehus, over to sementerte gjødselbinger. Her var det nok plass for både hest og ku. I tillegg fantes ytterligere ett uthus med griser, kaniner og vedbod. Eiendommen var opparbeidet med cirka 250 meter grofter, og en 80 meter lang forstotningsmur var bygd for et areal planert for hagebruk. Ekteparet Bråthen hadde fem barn som alle var født etter 1900.

Judith Bjorlingsen var tolv år gammel da Bråthen flyttet fra Solemskogen i 1914, og hun husket «butikken i Bråtdalen» godt:

«Ja, det var bare et par rom, to rom og så en gang inn da. Ikke liksom noe stor slagent, noen svære vinduer eller noe slikt noe. Neida. Og der sto silde-tonner og potetsekker. Alt sto på golvet ... alt på golvet. Det var ikke så mye skuffer. Det var litt sukker og mel kanskje. Og så måtte vi stå i køer da, for det var så mye folk. Husk på at det var jo ikke noe annet enn den butikken!»

Et landhandlери måtte inneholde mange slags varer, fra lær og plugg til skotøy, til skuffer med mel og gryn, potetsekker og tonnevarer som sild, sirup og parafin. Før elektrisiteten kom var parafinlamper den belysningen som man hadde, og til den trengtes parafinen. Tønnene var ofte en etterspurt vare i seg selv, for når den var tom, kunne den deles i to og bli en utmerket vaskebalje. Varer som mel, sukker, salt og gryn ble veid opp bak disken, og vektene var

Skogen har i dag vokst inn i grunnumrene etter landhandelen og bolighuset til familien Bråthen. Huset ble flyttet cirka 1914 og Bråthen startet ny forretning på Kjelsås.
(Ann Waddicor/ Ann Waddicor)

Søstrene Randi (t.h.), Hjordis og Judith Werner på Hoyås i 1911. Judith gikk ofte til Bråthen for å handle for mor, og syntes det var en lang vei å gå alene: «Og så var det så veldig bratte veier dit. Du gikk liksom helt ned på ei myr. Det lå liksom litt sånn myrete tel, og det var alltid vann og sole å gå i der.» (Johan August Werner/Knut Werner-Hagen)

lose jern- eller messinglodd. De minste loddene ble etter bruk satt på plass i egne hull i en treblokk med hengslet lokk. Utvalget i hermetikk var neppe så stort i Bråthens landhandleri, og besto vel helst av fiskeboller og ansjos. Heller ikke ostnøtten hadde mange navn den gangen. Litt ferskvaresalg hadde Bråthen også, og blant annet huskes noen deilige blotkaker som kunne kjøpes for 7 øre stykket. Det var en luksus som ikke kunne nytes så ofte. Hver jul spanderte Bråthen en julekake og en flaske kirsebærlikør på sine faste kunder. Dette var en utbredt tradisjon blant mange handelsmenn på denne tiden. Varene til butikken nederst i den bratte bakken ble fraktet med hest, og på holkefore havarerte iblant sleden på isen. Det kunne bety en kosestund for de ungene som fant et kakestykke i snoen!

Forretningsdriften hos Bråthen i dalen varte bare i underkant av ti år. Kristiania kommune hadde Kildal på innkjøpsplanen sin, fordi den lå i et bekkedrag. Etter en flerårig drakamp om erstatningen, solgte Bråthen til kommunen i 1912. Bebyggelsen fikk stå i to år, mens han avviklet på Solemskogen og flyttet forretningen sin til Kjelsås. Der drev han i mange år butikk ved dagens endeholdeplass for trikken.

Pedersen på Kalland

Da Bråthen la ned sin landhandel, overtok familien Pedersen på eiendommen Kalland (parsell nr.165). Ekteparet Gunder og Karen Pedersen drev butikken med god hjelp av barna Elisabeth, Peder, Martha, Reinholdt, Ragnvald og Georg. Gunder Pedersen var født i Mandal, mens Karen kom fra gården Arneberg, Grue i Sølor. Gunder var bygningssnekker, men drev også noen år en kullhandel i Lakkegata. Familien flyttet opp til Solemskogen for 1907, før datteren Elisabeth (født 1898) husket godt den lange skoleveien til Grefsen.

Familien Pedersens velstede eiendom lå i bratt terreng, og det ble lagt ned en stor arbeidinnsats for å bearbeide og kultivere skogslandskapet. Eiendommen ble omskapt ved hjelp av store, solide natursteinterrasser. Her ble det rom for flere bygninger, hage med bærbusker og epletrær, og til og med et eget lysthus. Judith Bjørlingsen husker den eldste butikken på Kalland. Den lå inntil fjellet, og her rant vannet langs fjellveggen om sommeren, mens det fros til is vinterstid. Datteren Martha sto i butikken, og hun var grei å handle med! I den første tiden ble varene fraktet til Kalland med hest

Familien Pedersen på Kalland fotografert cirka 1915. Karen og Gunder Pedersen overtok Bråthens landhandel da den måtte legges ned cirka 1914. Fra venstre: Ragnvald, Martha, Peder, Elisabeth, Reinholdt, Gunder, Karen og Georg. (Ukjent/Finn Kalland)

«LØRDAG 19DE MAI 1923.
Kalland har i dag fået telefon
installeret for første gang.
Provet den hjem og fundet den
helt i orden.»
(Hytteboka fra Høienhall)

og vogn, men i 1927 kunne de så vidt begynne å kjøre varer med bil. Hans Moe fra Trollhaugen hadde lang vei å gå til Pedersen på Nedre Kalland, så familien handlet helst på de butikkene som lå nærmere. Men hvis de skulle ringe etter lege, måtte de gå til Pedersen på Kalland. «Det var første stedet vi hadde en mulighet for å ha en kontakt med omverdenen på telefon!» Familien Pedersen drev butikken på Nedre Kalland fram til begynnelsen av 1950-årene. Johansen overtok forretningen og holdt den gående bare et par år, og i 1958 solgte familien Pedersen eiendommen til Oslo kommune. I dag er all bebyggelse på tomta revet.

Eiendommen Nedre Kalland fotografert cirka 1920. Den første butikken lå i det lille huset lengst til venstre. Her ble det senere kjoleanlegg for melk. Bolighuset var et halvannen etasje sveitserhus med ark, og bakenfor og til høyre ser vi ulhusene på eiendommen. Utleiehytta Kallandsetra ligger øverst til venstre i bildet.

(Ukjent/Finn Kalland)

Mot slutten av 1920-årene ble butikken på Nedre Kalland utvidet. Bolighuset fikk et tilbygg mot sør, og inngang mot gårdspllassen på vestsiden. Karen Pedersen sitter på kuskesetet, mens sonene Peder og Ragnvald Kalland står bak vognen.

(Ukjent/Finn Kalland)

Gunder Pedersen med to av familiens hester foran butikken på Nedre Kalland. Nå er det kommet forretnings- og reklameskilt på fasaden, og ark over inngangen mot vest.
(Ukjent/Finn Kalland)

St. Bernhardshunden Trygg var en solid «vaktmann» på Nedre Kalland. Etter sin død ble Trygg flådd og skinnet tatt vare på. Martha Pedersen sammen med Trygg i 1930-årene.
(Peder Kalland/Finn Kalland)

Her står Karen og Martha Pedersen foran butikken sin circa 1947. Martha har sitt hvite butikkforkle på, og Karen, kalt «Persa», har hatt og er byfin. Kanskje skal hun være med butikkens lastebil som vi skimter bak henne? (Peder Kalland/Finn Kalland)

Butikken var møteplass for både store og små, og her har en hel indianerstamme stilt seg opp for fotografering. Bak barna ser vi Kallands lysthus, og til høyre ser vi den eldste butikkken som lå inntil fjellveggen. Bildet er tatt en gang på 1940-tallet.

Bakerste rekke fra venstre: Tordis Werner, Rigmor Hansen Aas, Ellen Werner og Randi Hansen Aas. Foran fra venstre: Arne Werner, Randi Werner, Kari Schjonneberg og Leif Schjonneberg. (Ukjent/Finn Kalland)

Over inngangen til butikken på Nedre Kalland ser vi reklame for Kodak film, og til høyre reklameres det for vaskemidlet Persil. På butikktrappa står Kitty Schjonneberg med barna Kari og Leif. Fotografiet er tatt i 1940-årene. (Ukjent/Finn Kalland)

Lastebilen til Kalland ble vanligvis brukt til å frakte varer til butikken, men her er den på ferieut! I 1932 dro ekteparene Pedersen (Kalland), Aamerud og Werner på biltur til Sognefjorden. Caroline Werner sa etterpå at det var det fineste hun hadde opplevd. Fra venstre: Birger og Emilie Aamerud, Gunvor og Karen Pedersen, bak Johan August og Caroline Werner. Peder (Pedersen) Kalland var sjåfør på turen. (Gudveig Kalland/Finn Kalland)

I tillegg til butikkvirksomheten leide familién Pedersen ut to hytter på eiendommen sitt. Til venstre ser vi «Kallandsetra». Det var vanlig at hyttene på Solemskogen hadde egne navn, som ofte sto på et skilt på husveggen. Hyttene er fotografert i 1930-årene. (Ukjent / Turid Wulff)

«Søstrene Johansen» og Lorentze Jacobsen

Søstrene Alvilde og Constance Johansen kjøpte i 1925 eiendommen «Lidarende» i Solemskogveien (dagens grendehus og barnehage). Her startet de en kolonialforretning.

«Det var en enkel kolonial, da. Det var poteter og parafin, brod, melk, margarin, mel, sukker. Og det var vel kanskje noe ol og. (...) Jeg kan jo huske han store, kraftige ølkjøreren fra... det måtte være Schous bryggeri, kom opp her med bilen. Det var svære greier, vet du! Se en sånn en bil, med alt det greiene. De dårlige veiene opp her! (...) Han kjørte til Kalland og til søstrene Johansen. (...) Som oftest så gikk vi der [søstrene Johansen], for det var kortest, eller letteste veien.» (Mann, født 1917)

Søstrene Johansen drev bare butikken noen få år fram til 1929. Det endte med en tvangsausjon, etter at Agra Margarinfabrikk allerede i 1926 hadde tatt pant i eiendommen. Befolkningen var ikke stor nok til at det lente seg å drive så mange som tre butikker på Solemskogen.

Den tredje kolonialforretningen på denne tiden var også drevet av en kvinne, Lorentze Jacobsen, født Stenshol. Hun arvet fire eiendommer på Solemskogen etter sin far Olaf Olsen Stenshol i 1937. Allerede i 1904 hadde O.O. Stenshol kjøpt den første eiendommen, «Stensvold» (parsell nr.140). I 1920 kjøpte han også «Fjeldvang» (parsell nr.15 og nr.16) av tannlege Kroto, og her lå hyttene «Solglimit», «Lokka» og «Nattergalen». Lorentze bodde og drev sin butikk på eiendommen «Solhøi» (parsell nr. 96 og nr. 103), som faren hadde kjøpt den av gartner Carl Larsen i 1918. Denne sistnevnte eiendommen går fortsatt under navnet Stensholtomta.

«Lorentze Stenshol (...) drev en butikk i en liten kort periode, inne i stua eller kjøkkenet eller hvor det var hen. (...) Men det var bare en kort tid hun drev butikk da. Jeg husker jo ... du vet, når du er liten gutt og du ser en lastebil vet du! Svære greier! For det kom da en lastebil opp til Stenshol, for han kjørte den, han Johan [Jacobsen, gift med Lorentze].» (Mann, født 1917)

Det var ikke stor biltrafikk på skogen i mellomkrigstiden, så det er ikke rart at det er de store lastebilene som i ettertid huskes best av en mann som var unggutt på 1920-tallet!

Brødrene Pedersen og «Peder'n»

De to eldste sonnene Pedersen fra Nedre Kalland, Peder Kalland og Reinholdt Arneberg, overtok i 1933 søstrene Johansens forretning på «Lidarende».

Lorentze Jacobsen født Stenshol (til venstre) drev en kort periode kolonialforretning i huset sitt på Stensholtomta. Her sitter hun og nyter kveldssolen på benget sammen med Solveig Skjønberg. Solveigs pikenvauv var Larsen, men hun giftet seg med Arne Skjønberg, som var barnebarnet til Birger Aamerud. Her sitter hun med sonnen Svein på fanget. Lorentze Stenshol leide ut flere hus og familien Skjønberg bodde i Villa Texas (til venstre). (Ukjent/Reidun Haugen)

Butikken ble ofte kalt for «Øvre Kalland», men firmaet het til å begynne med «Brodrene Pedersen». Fra 1942 drev Peder Kalland butikken videre alene, mens broren Reinholdt Arneberg startet ny butikk på Myrerskogen. De to brodrene hadde da endret sine etternavn, og stroket Pedersen til fordel for sine mellomnavn.

«Peder'n» var en god gammeldags kjøpmann med forkle på magen og blyant bak oret. Kona Gudveig arbeidet også i butikken, og i de travleste periodene kunne de ha så mange som tre personer til å hjelpe seg i forretningen. En av disse var den ene av sostenene Johansen, Alvilde, som hadde giftet seg med Harald Jacobsen fra Jacobsro.

Det var kanskje ikke alltid så lett å drive forretning på et sted hvor «ingen hadde penger og alle skulle handle på krita», som en har uttrykt det. Det hendte at Peder'n puttet noe ekstra i veska til dem som han visste hadde det trangest. Peder Kalland hentet varene i byen med lastebilen et par ganger i uka. Ungene som kom fra Kjelsåsskolen, var glad hvis de fikk sitte på, og da var det kjekt å kjenne sonnene til kjøpmannen. Andre varer kjørte leverandørene selv til skauen, slik som Schous bryggeri. Bryggeriet donerte også penger til veibygging på Solemskogen i 1930-årene. I tillegg huskes en liten varebil fra bakeren. Når den kom kjorende opp den bratte Tschudibakken, så hendte det at guttungene lå på lur og lop etter bilen. Den hadde bakdører som kunne åpnes utenfra, og da kunne de hjelpe til litt så kakene «falt» ut ...

Vareutvalget ble større etter at de yngre brodrene overtok, men utvalget i kjott og ferskvarer kunne variere. «Vi var jo ikke så kresne den gangen. Var det ikke kjottdeig å få tak i, så var det vel kanskje en fiskebolleboks borte i hylla.» Innmat som lungemos, lever og blodpudding var den vanligste kjottmaten til hverdags, og nakkekoteletter var regnet som en fin sondagsmiddag. Av fiskemat var silda mye brukt. Den kom kraftig saltet og måtte vannes ut grundig. Når det var lenge siden lønningsdag, så gikk det mye i grot, vellingør og supper, og poteter var egnet til å drove maten med.

Peder Pedersen Kalland drev butikken sin fram til 1969, og året etter ble eiendommen solgt til Oslo kommune. I 1974 ble 1. etasje tatt i bruk som grendehus, og fra 1981 ble det skolelokaler i resten av bygningen.

Inngangspartiet til Peder Kallands butikk fotografert cirka 1957. Etter ombyggingen i 1945–46 fikk forretningen en moderne, funksjonalistisk fasade med store, kvadratiske butikkvinduer.
(Erik Christensen/Kari Utheim)

Familien Pedersen Kalland var kjøpmenn i to generasjoner på Solemskogen og Kjelsås. Her er familiemedlemmer og venner av Peder og Gudveig Kalland samlet i sounen Pers konfirmasjon høsten 1948. Ekteparet bodde i 2. etasje, over butikken i Solemskogveien 3. Bakerst til venstre står Reinholdt Arneberg, Ragnvald Pedersen, Per Kalland, Frida Johansen med Øygunn på armen, Ester Pedersen, Liv Pedersen, Martha Pedersen og Peder Kalland. Midterste rekke: ukjent, ukjent, Hjørdis Hansen. Förste rekke fra venstre: Gjertrud Arneberg med sonnen Jon på fanget, Axel Johansen, Karen Pedersen, Gudveig Kalland med sonnen Finn på fanget, fra Hansen. (Johs. Johansen/Finn Kalland)

Gårdstrommet med uthusene på «Lidarende» er fremdeles bevart. Butikken var et familieforetak, og Gudveig arbeidet i butikken sammen med sin mann Peder Kalland. Her står hun med butikkforkle på og minstmann Finn på armen, vinteren 1946/47. (Peder Kalland/Finn Kalland)

Familiemedlemmer samlet i hagen til Peder Kalland 17. mai 1939. Fra venstre: Elisabeth Pedersen, Gunvor Pedersen, Reinholdt Arneberg, Karen Pedersen og Gjertrud Arneberg. På bordet sitter Reidun Arneberg. (Peder Kalland/Finn Kalland)

Når snoen lå tjukk og tung, var det ikke alltid så lett å få fraktet varer til Solemskogen. Her tar kjøpmannssonnen Finn Kalland i et tak med sin tretrellebår og spade utenfor farens butikk i Solemskogveien 3 (dagens grendelhus og barnehage). Fotografiet er tatt i slutten av 1940-årene. (Peder Kalland/Finn Kalland)

TYRIFAKLER PÅ

SKOLEVEIEN

— Svæste gutten begynte på skolen da vi flyttet opp i 1905], og skolen, den var på Grefsen. Dif gikk den sju år gamle pjokken sammen med en del andre på noenlunde samme alder, — de hadde tyrifakler som de lyste seg fram gjennom skogen med i mørke vintermorgener — vei fantes det jo ikke.» (Utdrag av intervju med Johan og Othilie Jakobsen på Jakobsro. *Arbeider-Magasinet nr. 11, 1935*)

Solemskogen skole

Da de første familiene flyttet opp til Solemskogen i 1904/05, var det ingen skole hverken i nybyggerkolonien eller på Kjelsås. Barna måtte gå den lange veien til Grefsen, og det var uholdbart. Aker kommune leide derfor et værelse i 1. etasje på «Granli» hos familien Henriksen, og her ble skolen værende fram til 1974. I perioden 1907–18 gikk barna på Solemskogen skole alle de sju obligatoriske årene. Det var to avdelinger eller klasser ved skolen. Småskolen besto av barna fra 1. til 3. klassetrinn, og storskolen omfattet 4.–7.-klassingene. De to avdelingene vekslet på å bruke skoleværelset, og de hadde undervisning hver 2. eller 3. dag.

De første årene hadde alle barna 11 ukers skolegang å 6 dager, men antallet skoleuker ble gradvis utvidet til 38 uker å 5 dager for småskolen i 1933. Det første skoleåret hadde barna undervisning i juli, men fra 1908 hadde de sommerferie fra slutten av juni til midten av august. Fraværet var gjennomgående lavt, og begrenset seg nesten utelukkende til gyldig fravær som sykdom. Dette er et generelt trekk ved skolefravær i Aker utover 1900-tallet.

I 1914 vedtok Aker kommune å innføre byskoleloven på alle skolene i bymessig bebygde strok. Det betyddet økt timetall og skolegang hver dag, samt andre krav til spesialundervisning. Solemskogen skole forbile underlagt landsskoleloven, sammen med Sørkedalen, Maridalen og Nordmarka skole. Det innebar færre undervisningsdager i året og aldersblandete klasser. Barna fikk heller ikke del i den økte spesialundervisningen som kom innen skolevesenet i disse årene. Til gjengjeld var det fierre barn i klassene på landsskolene, og det oppveide kanskje for andre mangler.

Befolkningen i Aker økte voldsomt på begynnelsen av 1900-tallet, og krevde en stor investering i nye skolebygg. I 1916 kunne den nye skolen på Kjelsås åpne og avlaste den pressete Grefsen skole. Fra 1918 ble storskolens elever på Solemskogen overflyttet til Kjelsås, men det skjedde ikke uten protester. Skoleveien ble lang, og særlig vinterstid ble det et drojt stykke å gå på ubroytede veier. Bussruter var det ennå ikke tale om. Foreldrene protesterte ved å holde barna hjemme fra skolen, men da de ble ilagt en bot på kr. 15,- for hvert barn som ble hjemme, vant skolemyndighetene kampen. Småskolen (1.–3. klasse) ble værende på Solemskogen helt fram til 1992.

Fire av guttene i småskolen fotografert på trappa foran skolestua cirka 1911. Læreren heter antagelig Myhre, og til venstre sitter Trygve Andersen fra Stenby. Småskoletrinnet i 1911: Johan Jacobsen (Jacobsro), Bjarne Bråthen (Kildal), Birger Aas (Vråhall), Lars Kristiansen (Kringlekollen), Peder Larsen (Skogbo), Trygve Andersen (Stenby), Erik Bråthen (Kildal), Oskar Bredesen (Elverhøi), Egil Bråthen (Kildal), Rolf Jacobsen (Jacobsro), Oskar Henriksen (Granli), Hedvik Timu (Kringla), Paula Lindvik (Vestheim), Vanda Eriksen (Sølheim), Klara Johnsen (Vølen på Monstetangen), Martha Pedersen (Kalland). (Fet skrift: Bosteder kjøpt av kommunen før 1915).
(Ukjent/Odd Thomassen og Kari Utneim)

Folkeskolen

Lik mulighet til utdanning for alle barn var en kampsak for arbeiderbevegelsen og venstresiden i norsk politikk rundt 1900. For barn fra arbeiderklassen ble det etter hvert mulig å ta hoyere utdannelse uten å gå veien om privat middelskole. Det ble likevel et økonomisk spørsmål om familien kunne forsørge en arbeidsdyktig person utover den obligatoriske skolegangen. De fleste trengte barnas bidrag til husholdningen etter at de var konfirmert i 14-års alder, så de færreste arbeiderklassebarn fikk skolegang ut over folkeskolens sju år. Kunnskap ut over lesing, skriving og regning ble dessuten sett på som unyttig av mange foreldre. Det arbeidslivet som ventet barna, krevde i større grad fysiske ferdigheter enn boklig lerdom. I store søskensflokker var det ikke uvanlig at det var ett barn med dårlig helbred som eventuelt fikk muligheten til å gå middelskolen. Hvis det var en jente, kunne hun ikke forvente å bli gift, og en gutt kunne ikke gjøre et karfolk arbeid. Med middelskole kunne de kanskje få post i butikk, kontor eller liknende fysisk sett mindre krevende jobber.

Årene etter 1900 var ekspansive når det gjaldt utformingen av norsk skolevesen. I årene etter 1. verdenskrig forsvant mange privatskoler, og kvaliteten på undervisningen i folkeskolene ble bedre. Pugging av salmevers forsvant gradvis ut til fordel for naturfag og norsk stil. Prestenes og religionens grep om skolen løsnet, og folkeopplysningstanken ble den bærende ideologien. Skolen ble en spydspiss for framveksten av et moderne samfunn der lesing og regning var basiskunnskaper. Bedring av folkehelsen ble også et viktig anliggende og satsingsområde. Skolekjokken og kroppsoving ble innfort, og ordningen med skoletannlege startet førsteklassingene i Aker i 1913. I et avisintervju i 1987 fortalte Hanna Thomassen (født 1904) at lærer Frost på Solemskogen skole viste barna hvordan de skulle pusse tennene. «Jeg hadde aldri sett en tannbørste før, og den gangen brukte vi sandsåpe til tanmpasta. Tennene ble i hvert fall hvite av sandskuringen.» I dag ville vel skoletannleggen forbudt den slags hardhent tannemaljebehandling!

Obligatorisk legeundersøkelse ved skolestart ble innført i 1929. Barna ble målt og veid, og underernært barn fikk beskjed med hjem. I slike saker kom ofte forsorgsvesenet inn i bildet, for årsaken til underernæring lå gjerne i familiens økonomiske kår. Det er mange historier om barn som ikke kunne gå på skolen vinterstid fordi de manglet fotøy. Skolen fikk derfor ansvar for utdeling av støvler til «trengende barn». Det skulle ikke regnes som fattigunderstøttelse, men ble likevel formidlet gjennom fattigvesenet fram til 1916. Først i 1935 ble ansvarsforholdene mellom skole og forsorgsvesenet lovmessig avklart.

Kunnskap om renslighet og smitte økte på begynnelsen av 1900-tallet, og etter hvert forsvant felles drikkevannsbøtter, spytting og soppelhauger på skolene. Det ble satt inn spyttebakker i skoleværelset (kopper med lokk og hull), og gulvet skulle ikke lenger bare feies, men vaskes grundig med grønnsåpe. Lus var et annet hardnakket problem. I 1919 ansatte Aker kommune en sykepleier som skulle undersøke skolebarnas hårmanke. «Lusefrokenen» fant at det var lus i alle samfunnslag, og kuren var ofte en luschette med parafin og vask i grønnsåpevann. Tvangsklipping og smoring av hodebunnen med sebedille-eddik var et annet tiltak som ofte ble brukt. En lusekam var obligatorisk utstyr i mange hjem, men dyra kunne være vanskelig å bli kvitt. Så lenge noen hadde lus, var det ikke lett å unngå smitte i trange klasserom.

LÆRTE KORTSPILL AV LÆRER'N

«Den lærem vi hadde, han dreiv bare og lærte unga å spelle kort, han. Vi var jo sammen og hadde det moro vi, og spelte kort. Det var om penger – ett-øringer eller to-øringer. Det var veldig festlig der. Mor kunne ikke skjonne hvor det ble av oss. Vi hadde det så travelt om kvelden. Men da skulle vi og spelle kort da, vet du. (...) Han leide en stue hos henne Jonetta [Thoresen, Solemskogveien 1]. Og så sa han til oss unga på skolen: Kom bort i kveld så skal jeg lære dere å spelle kort! Og vi kom, vet du, og da lå vi alle mann på golvet og spelte kort hos han. Og hun Jonetta syns dette var moro hun, vet du. Litt forandring. Men så var det fra Pedersen som fikk tak i detta at vi spelte kort da, vet du. Hun var religios. Og da, vet du, skal jeg si deg at læreren fikk slutte. Fikk ny lærer. Det ble ikke noe kortspill i stua hos Jonetta mer, nei. Jonetta syns det var moro hu. Jeg hadde en festlig barndom.»

(Judith Bjørlingsen, født 1904)

Glade barn leker i skolegården på Granli på begynnelsen av 1960-tallet. Maridalsvatnet skimtes i det fjerne.
(Arbeiderbladet/Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek)

IKKE NOE Å FRYKTE PÅ KJELSÅS

«Jeg husker når vi kom fra den lille grendeskolen og ned på Kjelsås skole, det var ganske stort. Det var jo ikke så ofte vi var i Oslo vet du! Og fikk se den skolen der, og vi begynte der, så var vi redd. Men vi hadde ikke noe å frykte, for vi lå ikke noe etter, takket være lærer Myhre. Han var fantastisk! Så sånn sett så hendte det vel at vi lå noe fram.» (Mann, født 1917)

Fra 1918 ble barna fra Solemskogen overført til Kjelsås skole fra og med det fjende skoleåret. Denne overgangen kunne være vanskelig for mange. Skoleklasse på Kjelsås fotografert på 1920-tallet. (Ukjent/Ragnar Hegge)

ANTALLET ELEVER PÅ SOLEMSKOGEN SKOLE 1907–1934:

1907: Totalt	42 elever
Småskolen (1.–3. klasse):	25 elever
Storskolen (4.–7. klasse):	17 elever
1911: Totalt	38 elever
Småskolen (1.–3. klasse):	22 elever
Storskolen (4.–7. klasse):	16 elever
1916: Totalt	30 elever
Småskolen (1.–3. klasse):	14 elever
Storskolen (4.–7. klasse):	16 elever
1921: Småskolen (1.–3. klasse):	8 elever
(Storskolen (4.–7. klasse) overflyttet til Kjelsås i 1918)	
1926: Småskolen (1.–3. klasse):	14 elever
1931: Småskolen (1.–3. klasse):	35 elever
1934: Småskolen (1.–3. klasse):	24 elever
(Protokoll for Solemskogen skole 1907–1936)	

ET MARERITT Å BEGYNNE PÅ KJELSÅS

«Nei, det var ... for meg var det nesten et mareritt. De svære korridorene og mange klassene og alle ungene. Det var rett og slett litt for stort altså, for meg. Jeg var jo delvis forberedt på det, men jeg syntes det var et kultursjokk! Det var en annen kultur altså. (...) Men sånne ting som gymtime og tannlegen og alt dette herre her da, det var jo fremmed for oss. Vi hadde jo aldri hatt noen ordentlig gymtime. Og her ble vi jo kasta ut i en gynsal med tredve andre geirninger, ikke sant. Med ... ja, alt tilhørende. Det husker jeg at jeg fant ganske tøft altså. Det husker jeg. Men det retta seg for så vidt ganske fort opp, bortsett fra at vi ble mobba av helsesøster og delvis lærere og. For vi kom ifra skogen! Og det ... det var ikke sosialt bra, altså. » (Mann, født 1943)

Liten skole med stor trivsel

Barna på Solemskogen hadde en trygg og god skoletid de første tre årene på «Granli». Det var kort skolevei for alle ungene, og nærmiljoet var trygt. «Alle kjente alle på godt og vondt,» som en har uttrykt det. Klassene var små selv om tre årskull gikk sammen, og fra klasserommet var det utsikt til Maridalsvannet. Skolen holdt til i huset til Gina Henriksen, og når det var friminutt, sto hun alltid i vinduet og holdt øye med ungene. Det var ikke lov å henge på gjerdet eller leke på grusen. Ungene måtte holde seg på gresset. Alle skolebarna hadde respekt for Gina, og hennes ord var lov i skolegården. Noen ganger var de også så heldige at de fikk lov å mate grisene hennes, og det var selvfølgelig stor stas. Ved siden av skolen bodde «Sterke-Johan». Han var en orginal og en enstoing. Katten hans het Margit og var ofte med ham i butikken til Peder'n. Handlebagen til Sterke-Johan var en veasekk.

Fra 1974 til 1981 holdt Solemskogen skole til på naboeiendommen til Granli i Grytebekkveien. Huset er i dag privat, men var den gang i Oslo kommunenes eie.

I 1981 flyttet skolen til det nyoppussede grendehuset i Solemskogveien (den tidligere butikken til Peder Kalland). Kari Utheim var i 11 år en engasjert lærer for elevene. Hun hadde selv vokst opp på skogen, og arbeidet blant annet for at overgangen til Kjelsås skole skulle bli mykere for barna. Elevene fra de to skolene besøkte hverandre, slik at alle skulle bli bedre kjent både med hverandre og med stedet.

Temaundervisning og aktiv bruk av lokale ressurser sto i fokus på 1980-tallet. Det ble arrangert åpent hus på skolen med aktivitetstilbud til alle aldersgrupper. Pensjonister fra Marka eldresenter holdt til i det samme huset som skolen, og de ble hentet inn i historieundervisningen. Turer i skog og mark var også et svært viktig element i skolens undervisningsopplegg. Stor var frustrasjonen og sorgen da skoleetaten ønsket å legge ned Solemskogen skole mot slutten av 1980-tallet. Solemskogen Vel og lærer Kari Utheim

EN DEILIG SKOLETID

«Vi hadde jo en deilig skoletid der oppe. For vi gikk jo på skolen hos Gina Henriksen da. Og det huset står jo der den dag i dag, omtrent som det gjorde, tenker jeg. Jeg husker min klasseforstander, eller han lærer'n vi hadde da, han hette Mylne. En alle tiders kar! Men så hadde han en lorgenett. Den hadde vi så veldig, veldig moro av mange ganger. Men når det var fint vær, så satt vi der og så vi ikke så mye på han, men vi så liksom ut av vinduet, for da kunne vi se Maridalsvannet og noen sånn greier. 'Nei! Nå går vi ut lite granne, for nå er det så fint vær!' Nei, det var bare hyggelig å gå på den skolen der! Og så fikk vi lov å mate grisene til Gina Henriksen av og til og. Så sånn sett så var vi privilegerte, at det var så få, til tross for at vi gikk første, andre og tredje klasse i samme klasserom. Jeg husker ikke om det var en 7–8 stykker av oss til sammen, jeg.» (Mann, født 1917)

engasjerte seg mot nedleggelsen. Vedtaket i Kultur- og utdanningskomiteen i kommunen ble gjort uten at lokalsamfunnet og foreldrene fikk uttalt seg, eller kommet med opplysninger til det materialet skolesjefen hadde lagt fram. Til NRK Østlandssendingen sa en av elevene: «Hvorfor skal dem legge'n ned, når vi har det så fint her oppe?» Barna skrev også et eget vers til skolesangen sin og ba om å få beholde skolen.:

Vi har en skole på Solemskogen,
der får vi gå i tre hele år.
Og etterpå skal vi ned på Kjelsås,
men aldri glemmer vi skolen vår!
Aa-aa-aa, men aldri glemmer vi skolen vår!

På Solemskogen der vil vi være,
og vi vil verne om skolen vår!
Og derfor synger vi nå sammen,
la Solemskogen få være vår!
Ja-ja-ja, la Solemskogen få være vår!

Hverken barnas sang eller de voksnes argumenter vant fram i denne saken, og i 1992 ble skolen nedlagt etter 85 års virksomhet.

I dag holder Solemskogen naturbarnehage til i de tidligere skolelokalene i grendehuset. Naturbarnehagen viderefører mange av de pedagogiske tankene som preget skolen i de siste årene. Friluftsliv og aktiv bruk av naturen i nærmiljøet inngår som en viktig del av småbarnas hverdag.

I Gina Henriksens hus på Granli i Gammars vei holdt Solemskogen skole til i 67 år. Fotografiet er tatt på 1950-tallet. (Arbeiderbladet/Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek)

«... ALDRI TID TIL FANTERI»
«Jeg kan ikke få fullrost ungene her oppe. Aldri har det vært noe bråk eller tull, aldri har noen funnet på rampestreker eller odelagt noe her på skolen. Det kommer vel av at barna stort sett kom fra små kår, og tidlig lært seg å ta vare på alt. Å arbeide lært de seg fra de var små, og det ble liksom aldri tid til fanteri.» (Intervju med Gina Henriksen på Granli, Akerposten 10.8.1956)

Glade og pyntede førsteklassinger på Solemskogen skole i 1955.
(Ukjent/Tore Lauritzen)

Avtakningsfesten for tredjeklassingene på Solemskogen skole 1955. Jentenes blomsterkostymer tyder på at de har framført et lite skuespill.

Bak fra venstre: nr. 3: Stein Larsen, nr. 5: Per Larsen, lærerinne Klara Ness, og lengst til høyre på bakerste rad står Roy Nesting.

(Ukjent/Svein Larsen)

Solemskogen skole på skitur til Lindendalkollel senvinteren 1953. Fra venstre Lisbeth ?, Karin Michaelsen, Wenche Bråthen, lærerinne Klara Ness, Kai Andersen, Laila Rasmussen, Otto Johansen, Edel Rasmussen, Ingunn Tobiassen, Svein Larsen (?), Elma Larsen, stående gutt ukjent, ukjent, Liv Werner, Torill Amundsen, Anne Cathrine Christiansen, Finn Kalland, Svein Skjønberg (?). De to barna foran i midten er Kari Andersen og Oskar Henrikesen.
(Ukjent/Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek)

Første skoledag på Solemskogen skole circa 1960. Fra venstre: Terje Riddervold, Jon Kirkemo, Grelie Gulliksen, Lasse Henriksen, Birger Eriksrud. Lærerinnen het Helga Evang. (Ukjent/Reidun Hansen)

Elevene på Solemskogen skole fotografert i 1982. Fra venstre Thomas Kirkemo, June Hansen, Mari Høgensen, Tnls Aas og lærer Kari Utheim. (Ukjent/Kari Utheim)

Ragnvald Aas, født 1904, gikk alle sine sju folkeskoleår på Solemskogen skole på Grønli. I 1982 fortalte han skoleelevene Jostein Henriksen (t.v.) og Mari Høgensen om den 2. verdenskrig. (Ukjent/Kari Utheim)

Solemskogen skole på utflukt til Revlitjern i 1984. Fra venstre Thomas Kirkemo, Kari Henriksen, Tnls Aas, June Hansen og Raymond Aas. (Kari Utheim/Kari Utheim)

Barna fra Solemskogen skole hadde i 1988 temaundervisning om livet i fjæra. Her er de på tur til Storsand ved Drobaksundet.
(Kari Utheim/Kari Utheim)

I dag holder Solemskogen naturbarnehage til i grendehuset i Solemskogveien 3. Barnhagen er en flittig bruker av naturen i området, og har barn fra hele bydelen. Her er barna på tur i «Eventyrskogen», noen hundre meter fra barnehagen år 2000.
(Ann Waddicor/Ann Waddicor)

Familien Larsen på Skjønhaug feirer nasjonaldagen i 1950.
(Ukjent/Svein Larsen)

17. mai

Nasjonaldagen 17. mai er de glade skolebarnas festdag. Solemskogen har lenge hatt sitt eget tog og 17. mai-arrangement. Et eget skolemusikkorps fantes likevel ikke på skogen, men i mange år kom Kjelsås skolekorps opp og kastet glans over festdagen. I de årene på 1950-tallet hvor korpset måtte utebli, overtok Rolf Andersen ansvaret for det musikalske innslaget. Han gikk foran toget med mandolinen sin og spilte marsjviser mens toget sang.

I 1970-årene sto «Solemskogen hjelpekorps» for musikken i toget. De var ikke medlemmer av Røde Kors, men besto av lokale, musikalske krefter og skolebarna på rymeminstrumenter. De siste tjue årene har musikeren Odd Lund vært «korps» helt alene med sin trompet.

«RISTOPPEN»

Festplassen Ristoppen har fått navnet sitt etter kjøperen av parsellene 45, 46, 48, 126, 128 og 129, frøken Ingeborg Riis. Eiendommen sin kalte hun for «Riisum», og her bodde hun sammen med sin gamle mor og broren. Etter ekspropriasjonene i 1909 satt Ingeborg igjen med de to parsellene nr. 45 og 48. Både Ingeborg og hennes mor Antonette var syrske, mens broren var tapetserer. Den økonomiske situasjonen i familien kan ikke ha vært den beste, for i 1911 begjærte Anton Tschudi tvangsausksjon på beløpet kr. 70,40. Det er en av de svært få gangene brukseieren gikk til dette skrittet for å kreve inn utesstående beløp. I 1917 kjøpte Kristiania kommunen de to gjenværende parsellene for kr. 1400,- og karakteriserte stedet slik: «Parcellene er bebodd med et meget dårligt hus, som ikke har stort mere verdi enn tommers som er i det.» (Teknisk rådmanns arkiv)

Det norske vårværet er ikke alltid på 17. mai-arrangørenes side, og en Solemskogsgutt husker nasjonaldagene på 1950-tallet slik:

«Jeg husker en ting som prega de 17. maiene veldig! Det var at det var utrolig kaldt! Det lå jo fjorten dager og væl så det etter by'n i temperatur og snosmelting og ... (...) Det var kaldt altså. Det ligger på i underkant av 400 meter. Vi froys. Og grunnen te at vi froys, det var at penklærne sku' på uansett.» (Mann født 1943)

Odd Thomassen var med å bygge en danseplattning på Ristoppen i Haugakollveien på 1950-tallet, og kan bekrefte at været i blant var lunefullt. Det året dansegulvet skulle innvies, var det så mye snø at de måtte måke vekk en halv meter før det kunne bli noen dans! Ristoppen var i denne perioden det faste samlingsstedet for familiefesten etter toget. Her var det mat og drikke, og leker for både barn og voksne. Sekkeløp, potetlopp og luftgeværskyting på blink var obligatoriske øvelser. Særlig premieskytingen trakk mange deltakere i alle aldere. Prisen for fem skudd var kr. 1,- for voksne, men barna slapp med kr. 0,50. De fikk dessuten lov til å støtte albuene mot rekksverket. Det ble gjerne omskyting blant de beste, for konkurransen ble endelig avgjort og pokaler og medaljer kunne deles ut! Kvinnegruppa som ble startet på Solemskogen i 1949, var viktige deltakere i 17. mai-arrangementene. De kjøpte blant annet inn et stort nasjonalflagg for inntektene fra kakelotteriene sine. I prologen til Kvinnegruppas 5-årsfest beskrev Solveig Skjonberg 17. mai-feiringen slik:

Til venstre: 17. maifeiringen på Solemskogen i 1924. Fra venstre ser vi Jonetta Thoresen, Fredrik Jacobsen (?), Leif Larsen, ukjent dame, Erling Larsen (med flagg), Hanna (f. Andersen) Thomassen (bak), Knut Andersen, Karsten Larsen, Asbjørn Olsen, de øvrige er ukjente. (Ukjent/Hans Moe)

Nede til venstre: I 1953 startet 17. mai-toget på Aaserud og gikk til festplassen på Ristoppen (Haugakollen). (Ukjent/Sissel Lundell)

17. mai-toget passerer Villa Texas og Kveldsro på Stensholeien-dommen en gang tidlig på 1950-tallet. (Ukjent/Sissel Lundell)

«Til 17. mai er vi også med,
i arrangementer og mørre te;
I toget går vi med musikk og sang,
og aller bakerst har barnevogner rang.
Det greier seg ikke med en i kjerra,
tvillingpar to, gjør seg enda bedre.
Og forrest vi har vårt eget flagg,
det veier meget en slik stor dag.»

Tidlig på 1950-tallet gikk 17. maitoget fra Aanerud eller fra dagens snuplass for bussen, og ned til festplassen på Ristoppen. I siste halvdel av 50-tallet ble ruta endret, slik at startpunktet for toget ble flyttet til Setervollen. På midten av 1970-tallet ble Peder Kallands butikk i Solemskogveien gjort om til grendehus, og stedet ble et naturlig samlingspunkt for festglade barn og voksne på 17. mai. Etter toget er det her fortsatt is og brus til barna, og leker og underholdning for alle. Nasjonaldagsfeiringen er, ved siden av juletrøfesten, det største fellesarrangementet på Solemskogen.

17. mai-toget har passert Peder Pedersen Kallands butikk og er på vei opp mot Ristoppen (Haugakollen). Fotografiet er tatt i begynnelsen av 1950-tallet, og til venstre går Harald Werner. (Hans Moe/Hans Moe)

I 1954 startet toget på Setervollen. Her står barna oppstilt for avmarsj foran hytta på eiendommen til familien Thomassen i Setervollveien. (Ukjent/Svein Larsen)

Kjelsås skolemusikkorps spiller på fest- og danseplassen Ristoppen (Haugakollen) i 1955. I bakgrunnen ses et pent dekket festbord og huset som familien Nilsen leide på denne tiden. (Ukjent/Svein Larsen)

17. mai 1957 feires med korps og tiler på Ristoppen i Haugakollveien. Danseplattingen er ferdig bygd, og ut på kvelden var det mulig å ta seg en swingon til levende musikk.
(Ukjent/Tore Lauritsen)

Sangkoret «Lerkene» underholdt utenfor grendehuset på 17. mai i 1984.
(Odd Thomassen/Odd Thomassen)

Toget er klart til avgang fra Setervollveien på midten av 1970-tallet. Foran til høyre ses fanen til Solentskogen hjelpekorps. Oppgaven deres var ikke å redde uheldige skilepere, men å skape musikk og moro i 17. mai-toget! I bakgrunnen ligger det gamle huset på Stenby.
(Ukjent/Helge Michaelsen)

Søndagsskolene

Familien Pedersen på Kalland var pinsevenner og bygde bedehuset Betania på eiendommen sin i 1920-årene. Her holdt tilreisende predikanter vekkelsesmøter for fulle hus. «Det var den eneste fornøyelsen dem hadde der opp», som Judith Bjørlingsen litt humoristisk uttrykte det.

Den første søndagsskolen på Solemskogen ble startet opp på Betania på 1920-tallet. De fleste ungene på skogen var innom her i tidens løp. Mange husker godt søndagsskolelærerinnen Martha Pedersen og sosteren Elisabeth. Elisabeth Pedersen reiste tidlig ut som misjonær til Mosambik på Afrikas sørøstkyst. Når hun kom hjem, var hun en kjærligkommen gjest på søndagsskolen. Historiene hennes fra fjerne himmelstrok gjorde dypt inntrykk på barna i 1950-årene. Elisabeth viste også fotografier fra Afrika: «For oss som aldri hadde sett en neger i levende live, så var det veldig spennende», fortalte en av søndagsskoleelevene. Undervisningen på 1950-tallet beskrev han slik:

«Jeg husker at vi hadde en del fra Det nye testamentet. (...) De hadde sann flanellograf. Vi synes det var veldig spennende. Det var de klassiske historiene om Lazarus og alt detta her. Og så fikk vi jo dette klassiske søndagsskolekoret da, med stjerner for framført. Jeg hadde kortet mitt her, men det var uten stjerner. De har jeg antagelig klort ut da, men det var et litte lite kort. Men det jeg husker fra den søndagsskolen, var jo Martha og Elisabeths historier fra Afrika. For de fortalte en god del fra felten som misjonærer. Det gjorde dem, spesielt Elisabeth da. Og det var jo høytidsstund når hun

Etter at Peder Pedersen Kallands forretning ble grendehus på midten av 1970-tallet, ble 17. mai-feiringene flyttet hit. Her er det vakkert vær en 17. mai-dag på midten av 1970-tallet. (Ukjent/Helge Michaelsen)

Elever fra Solemskogen skole opptrådte også med egne bidrag på 17. mai. Her er de fotografert ved grendehuset circa 1985. Fra venstre ser vi Kine Regbø, Raymond Aas, Morten Lansen, Kari Henriksen, Kristine Lunde, Sigurd Hægensen, Truls Aas Bak står læreren Kari Utheim. (Odd Thomassen/Odd Thomassen)

DEN FALNE

MARMORENGELEN

I bakken ned mot Monsetangen sto det en gang en marmorskulptur utformet som en engel. Én arm var hevet mot himmelen, mens den andre hånden holdt en skål. Det blir fortalt at skulpturen skal ha blitt satt opp av tre gode kamerater. De skal ha frakket engelen opp til Solemskogen i tre deler, og montert den på en hytte i fjellet over stien. Kanskje kom marmorskulpturen fra en av kameratenes arbeidsplass?

Det berettes også at en varm og hummer kveld i 1940-årene kom en kvinne vandrere oppover stien fra Monsetangen. Plutselig glimmet lyset og slo ned i engelen. Den ble fullstendig ødelagt og «slått til jorden». Kvinnen skal ha blitt preget av denne opplevelsen hele livet. På 1950-tallet fant noen gutter igjen to store trepåler. De var plassert høyt opp på en steinhylle, øst for stien. Kanskje kan de ha utgjort fundamentet til den falne engelen?

Søndagsskolen på Solemskogen cirka 1920.

(Ukjent/Ukjent)

kom og hadde søndagsskolen, for hun var bare hjemme i korte perioder.»
(Mann, født 1943)

En periode på 1950-tallet var det to søndagsskoler på Solemskogen. I tillegg til Betania-skolen ble det drevet søndagsskole i Haugakollveien. Det var familien Bekkevoll fra Grefsen som hadde denne skolen, og de leide lokaler i kjelleren til familien Larsen på Valhall.

Familien Pedersens søndagsskole på Betania fotografert i 1946. Søndagsskolen holdt til i 1. etasje. I andre etasje bodde familien Ludvigsen. Bakst på bildet ses lederne (fra venstre) Martha Pedersen, Esther Kalland, Elsa Ludvigsen og Bergliot Henriksen. Blant barna finner en Bergliot Riddervold, Gerd Martinsen, Ragnhild Olsen, Solveig Martinsen, Marta Hansen, Randi Riddervold, Ruth Olsen, Inger Kristoffersen, Tove Mikalsen, Gunhild Olsen, Astri Olsen, Anne Ludvigsen, Anne Marie Skjønberg, Turid Guttormsen, Kari Henriksen, Jan Larsen, Per Andersen, Inger Britt Skjønberg, Erna Ludvigsen og Jan Ludvigsen. Er det noen andre som kjerner seg igjen? (Ukjent/Kari Utheim)

Sondagsskolen på Betania våren 1952. Fra venstre: Ingunn Tobiassen, Oskar Henriksen, Wenche Bråthen, ukjent, Anne Cathrine Christiansen, Finn Kalland, Liv Werner, Berit Bjørlingsen, Erna Ludvigsen, Britt Larsen, Karin Larsen, Svein Larsen, Jan Ludvigsen. Liten jente fram til venstre ukjent, mann bak; ukjent lærer, kvinne bak: Esther Pedersen.
(Ukjent/Svein Larsen)

Familien Bekkevolls sondagsskole holdt til i huset til familien Larsen i Haugakollveien på 1950-tallet. Her er en glad forsamlings fotografert en vinterdag på festplassen Ristoppen tidlig i 1950-årene.
(Ukjent/Laila Hausen Bergli)

Idretts- og friluftsliv

Barndom og oppvekst formes av skolegang og familieforhold. Muligheter til lek og fysisk utfoldelse er en annen viktig side av livet i disse årene. På mitt spørsmål om hvordan det var å vokse opp på Solemskogen på 1950-tallet, fikk jeg dette svaret:

«Jeg opplevde Solemskogen som et veldig bra sted å vokse opp. For det var et sosialt samhold, selv om det var mye ulike typer av mennesker selvfolgelig, som var samla sammen der oppe. Men vi hadde et samhold også. Og så ble en jo veldig knytta til skogen, med jakt og fiske og... hosta av skogen.» (Mann, født 1943)

Svaret rommer to viktige trekk ved samfunnet på skogen. Den menneskelige siden var preget av samhold og romslighet. Dette er noe mange har holdt fram som et særtrekk. Selv om det kunne være trangt både økonomisk og fysisk i hjemmene på 1950-tallet, så var det alltid plass utendørs. I siste del av sitatet gis det uttrykk for hvor viktig skogen var. En aktiv bruk av naturen gjennom friluftsliv og idrett har preget Solemskogen siden etableringen av bebyggelsen på begynnelsen av 1900-tallet. Turer i skog og mark var ofte begrunnet med en form for nytte, enten det var jakt eller bærplukking. Dette er et fenomen som kjennetegner både det tidlige friluftslivet og den samfunnsgruppen som vi kaller arbeiderklassen. I våre dager har dette nytteaspektet mer og mer falt bort. Vi går på tur for nettopp å gå på tur. Selv om tidligere generasjoner ofte uttrykte en hensikt med sin ferdsel i marka, så betyr ikke det at gleden over turen var mindre enn vår. Den kulturelle aksepten av «formålslose» vandringer var bare mindre enn den er i dag. Samtidig er ikke lenger det bidraget vi kan hente fra naturen, like avgjørende for økonomien vår.

Fram til etter 2. verdenskrig ser det ut til at sinkning og hosting av naturens spiskammers har spilt en rolle for mange av familiene på skogen. Jakt og fiske var helst sysler for gutter og menn, mens bærplukking var en aktivitet

Kvinnelige jegere tilhører unntakene, men både Emilie og Birger Aamerud var begge ivrige jegere. Her ser vi dem hjemme på Aamerud etter en vellykket jakttur i Lillomarka i 1920-årene.
(Ukjent/Ragnar Hegge)

Solem skogen lå ideelt til for skogsturer og fri-luftsliv i marka. I 1920-årene leide ekteparet Thomassen Årsjøsetra, og her er de på tur med et annet solemskogspar. Fra venstre Johan Jacobsen, Lorenze Jacobsen (født Stenshol), Hanna Thomassen (født Andersen) og Thorleif Thomassen. (Ukjent/Odd Thomassen)

for kvinnene eller hele familien. Sopp var kulturelt sett lenge betraktet som uspiselig, men i mellomkrigstiden ble det arrangert soppkurs, og flere på skogen drev med soppsanking også.

JAKT- OG FISKEUTURER

«Så om sondagene så gikk dem på fiskeetur. Jeg husker da kom de hjem med en sånn svær sinkbalje full av abbor som dem hadde fiska i Maridalen. Mor og far og en av gutta, dem drev og tensa og flådde den. (...) Og så – var det Eyolf eller var det Henry – han gikk i Kringla og fiska gjedde, han. Han ville ha store gjedder, han. Han fikk noen av dem. Vår glad i å gå på fiskeetur og fanga mye fisk. Var mye i Nordmarka om lørdagene, da fikk dem med seg niste, far og gutta. Da skulle dem opp i Nordmarka og fiske og jakte. Han jakta, han [faren]. Han hadde jaktrett, han. Og han kom jo gjerne hjem med en hara og fisk og ... Fikk mye sånt, da.» (Judith Bjorlingsen, født 1904)

JENTENE PLUKKA BLOMSTER

«Nei, vi [jentene] kunne skremme fisken ... vi plukka blomster, vi. Det var så mye nydelig blomster i Maridalen, skjønner du. Selv om vi visste vi hadde blomster hjemme, så plukka vi fullt opp. Satte i bott. (...) Det var bare til å pynte opp hjemme med. Var glad i å pynte opp.» (Judith Bjorlingsen, født 1904)

Solem skogfolk med tursekker på ryggen: Kjell Bergersen, Gerd Johansen og Tor Johansen foran huset til familien Bergersen i Gunnarsvei. (Ukjent/Reidun Hansen)

Vannvakta og tjuvfiskingen

Fra 1920-årene ansatte Oslo kommune «vannvakter» til å holde oppsyn med at forbudet mot bading og fisking ble overholdt. På Solemskogen skulle vaktten kontrollere forholdene ved Kringla, Store Gryta og småvannene som blant annet gikk under navnene Åspussen, Gjeddeputten og Dyringputten. Flere av vaktmennene var bosatt på Solemskogen, og de not stor respekt. Likevel var det mange guttunger som fisket ivrig i alle vannene i området. Det var kanskje en del av spenningen å unngå å bli oppdaget? I alle fall eksisterer det mange historier om tjuvfiskernes møte med vannvaktene. En historie fra mellomkrigstida forteller litt om hvordan vaktmannen håndhevet myndigheten sin: En guttunge sto og fisket i et av tjernene på Solemskogen, da han plutselig så at det blinket i gullsnorene i luia til vannvakta. Gutten kastet seg så lang han var på magen i myra. Vaktmannen kom rolig ruslende bort til guttungen, trakket på hånda hans og gikk videre uten å si et eneste ord. Det gikk en lang stund før denne pjokken våget seg ut på ulovlige fisketur igjen!

Harald Werner bodde i Kringlebekkveien, og var i etterkrigsårene ansatt som vannvakt. Han hadde gjerne to faste runder om dagen, og det visste selvfølgelig mange om. En nabogutt brukte alltid å sjekke om luia til Harald hang på spikeren utenfor dora hans, for han la ut på fisketur. I mange år var hunnen Rex vannvaktens trofaste turkamerat. Bikkja løp ofte i forveien, og varslte dermed mange om at vannvakten var i anmarsj. Da gjaldt det å komme seg unna så raskt som mulig, enten det var snakk om en ulovlig dukkert eller fisking. Det ble også fortalt at Rex kunne ta seg en runde alene når Harald en sjeldent gang var syk.

Restriksjonene på drikkevannet ble akseptert og overholdt av de fleste, selv om fisking kanskje var unntaket. Når det gjaldt badelivet på skogen, så foregikk det helst i Kapteinsputten ved Linderudkollen, utenfor Maridalsvannets nedslagsfelt. Kapteinsputten var lenge et yndet samlingssted for solemskogingene om sommeren, og mange av barna lærte å svømme her. På 1950-tallet var Rolf Johansen, «Chicago», uformell svømmeinstruktør. Han var dessuten beryktet for sin isbadning i putten.

Her er fiskefangsten til Claus Christiansen på Ringdalen foreviget. Denne sommendagen i 1954 fikk han fire øret og fem abbor i Store Gryta. (Ukjent/Claus Christiansen)

SKJØT ORRFUGL GJENNOM VINDUET

«På den tiden var det mye fugl og vilt så tett innpå byen. De fleste drev nok litt krypskyting for å få litt ekstra, men mest var det for jaktens skyld. En morgen satt det en stor orrfugl rett utenfor vindu. Bruttern hentet hagla og skjøt fuglen gjennom vindu. Skulle han åpne vindu', ville jo fuglen ha fløyet.» (Mann, født 1945)

FISKESORTENE I STORE GRYTA

«Det var tre fiskesorter i Gryta, så vidt jeg kan huske og som jeg har sett da. Det er abbor og øreklyte, som man helst skal utrydde hvis man skal ha gode fiskevann. Men det var mye av det slaget der. Men abbor var det veldig mye av, og så var det øret, og så var det noe roye, litt granne roye. Men den sto oppe ved øya der oppe. Der er det ganske bratt på vestsiden av den øya, og der hendte det at man kunne få en slenger av ei roye, men det er de farreste som har greid å få.» (Mann, født 1917)

Badelivet på Solemskogen foregikk utenfor Maridalsvannets nedslagsfelt, og her er familien Thomassen samlet ved Kapteinsspissen sommeren 1933. Bakfra fra venstre Thorleif, Hauha og Hannas bror Knut Andersen. Foran Odd og Lise Thomassen. (Ukjent/Odd Thomassen)

LETEAKSJON ETTER IVRIGE FISKERE

«Bruttern var eldre enn meg, men han tok meg ofte med på fisketur. En gang – jeg var vel 5–6 år – dro vi ned i Gryta. Fisken bet og vi glente både tid og sted. Men det gjorde ikke muttern. Hun fikk trommet sammen naboer og startet leting. Vi hørte jo godt at de ropte på oss, men der var bruttern klar: 'Ikke svær - du skremmer fisken!' Etter dette ble det innetjennesten noen dager.» (Mann, født 1945)

Solemskogen idrettsforening

Ski som framkomstmiddel har vært viktig i tusener av år i vårt land. Grunnlaget for skisporten ble derimot lagt på slutten av 1800-tallet. De første skitennene i Kristiania fant sted i 1860-årene, men først med Husebyrennet fra 1879 ble det fart i skisporten. I 1892 flyttet denne skifesten til Holmenkollen, der Holmenkollenbanen hadde lettet atkomsten til området. I første omgang var det innenfor over- og middelklassen at skiturer i skog og mark ble en utbredt aktivitet. Arbeiderklassen kom imidlertid raskt etter i skisporten, blant annet gjennom opprettelsen av arbeideridrettsforeningene på 1920-tallet.

På Solemskogen lå det vel til rette for skigåing, og det var både et viktig framkomstmiddel og en fritidsaktivitet på begynnelsen av 1900-tallet. Barna som vokste opp her i denne tiden, var faktisk nesten «født med ski på bena». Dette ga seg raskt utslag idrettsmessig gjennom gode resultater innenfor vinteridrettsgrener som langrenn, hopp og kombinert. Solemskogen idrettsforening (S.I.F.) ble stiftet 21. mars 1923, og var et arnested for fremragende skilopere. De store klassemotsetningene i mellomkrigstiden forte til en splittelse også innenfor den organiserte idretten. To separate idrettsverdener eksisterte derfor side om side nesten helt fram til 2. verdenskrig. Det ble arrangert egne mesterskap på alle nivåer, lokalt så vel som internasjonalt i disse tiårene. Allerede fra starten var S.I.F. tilknyttet Arbeidernes Idrettsopposisjon, som i 1924 ble Arbeidernes Idrettsforbund (A.I.F.). Solemskogen Idrettslag ble et av de ledende lagene innenfor A.I.F. i de første årene, særlig innenfor vinteridretter som hopp, langrenn og kombinert.

Medlemmene av S.I.F. var i 1928 med i Vinter-Spartakiaden, som var arbeiderbevegelsens svar på de olympiske leker. Dette året ble Spartakiaden arrangert i Oslo, og Grefsenåsen var åstedet for vinteridrettslekene. På 30 km ble Ragnvald Aas fra Solemskogen nr. 3 etter finnen Viheriilehto og sovjeteren Vasilej. Bestemannen Vasilej gikk på tiden 2.15.40, mens Ragnvald Aas brukte 2.19.52. I det samme mesterskapet gikk Thoralf Lindvik fra Solemskogen av med seieren i kombinert, mens Walther Olaussen fikk 2. plass i hopp. Vi kan derfor trygt si at S.I.F. hevdet seg godt på et internasjonalt nivå dette året! Spartakiaden ble høytidelig avsluttet i sportshallen på Kampen med sang, turnoppvisning og vedtak av et eget manifest om idrettens sentrale plass innenfor klassekampen.

Flere andre solemskoginger hevdet seg godt innenfor vinteridretten i mellomkrigstiden, og her skal bare nevnes Eyolf og Harald Werner, samt Margit Aas, gift Lindvik. Sistnevnte var en av de beste kvinnelige langrennsloperne innenfor A.I.F. i dette tidsrommet.

Fem karer er klar for en skitur på Stenby cirka 1915. Sixpencehue og dressjakke var gangbart skianttrekk i disse dager, og reykjengens uheldige virkninger for sportslige prestasjoner var heller ikke klartlagt. Nr. 2 fra høyre er Haakon Olaf Andersen på Stenby, de øvrige er ukjente. (Ukjent/Odd Thomassen)

LINDERUDKOLLEN

I mellomkrigstiden var de samfunnsmessige og politiske frontene skarpe mellom arbeiderbevegelsen og de borgelige. Dette ga seg idrettslige utslag ved at A.I.F ikke fikk tilgang til de borgelige idrettslagenes anlegg. Behovet for nye skianlegg i Oslo-området ble derfor stort, og er bakgrunnen for opparbeidelsen av anlegget på Linderudkollen. I A.I.F.s årsberetning for 1928 omtales formålene med anlegget slik:

«Oslo kommune har avsatt et areal til bakke, og dermed er meget vunnet for skisporten i Oslo. Utvalget har funnet et ganske godt bakkeemne i vestskråningen av Linderudseterhøyden på Solemskogen, der vil det også bli oppført guttebakke på samme areal. En av de vesentlige ting som utvalget har forsøkt sine befaringer er ikke å søke etter svære bakker (kjempebakker), men å skaffe øvelsesbakker av forskjellige og passende storrelser som det er forsvarlig å legge ut til almindelig bruk.» (Siert i Larsen 1979:142)

Linderudkollen ble i de følgende årene bygd ut til et hopp- og langrennsanlegg der det meste av arbeidet ble utført på dugnad av medlemmer i Oslos A.I.F.-lag. Veien mellom Kringla og Linderudkollen ble bygd som nedsarbeid for arbeidsledige på 1930-tallet. I 1974 overtok Oslo kommune anlegget og driver i dag sportshytta på stedet. I de siste årene har anlegget blitt rustet opp og bakken modernisert. For folket på Solemskogen har Linderudkollen hatt stor betydning helt fra starten. Det har vært både et sportslig og et sosialt samlingssted, sommers- så vel som vinterstid.

Solemskogen idrettsforening gikk i 1930 sammen med Kjelsås AIF og dannet Sportsklubben Roald. Kjelsås AIF var blitt dannet i 1928, da et mindretall gikk ut av Kjelsås Idrettslag. Roald ble en av de store idrettsforeningene i Oslo, og rekrutterte også medlemmer fra Grefsen, Nydalen, Korsvoll og Refstad.

SPARTAKIADEN — FOR

IDRETT OG KAMERATSKAP

«Spartakiaden har vakt veldig oppsikt utover landene og da særlig innen arbeiderklassen verden over. Det kameratskap og det samhold som preget dette storstilte stevne bærer bud om at arbeiderne fra alle kanter av verden står sammen i et ubrytelig kameratskap. Det var nært sagt den ideelle form for utførelse av idrett man her fikk se — idrett for idrettens og kameratskapets skyld, ikke premiejageri, protester og skandaler, som man så ofte hører om ved store idrettsstevner. Her var ingen dommerskandaler eller andre misvelster, men en fredelig kappestridd mellom arbeidere fra mange land — en idrettsfest hvor alle følte seg som brede, uten nasjonalistisk rivalisering mellom landene og derav følgende minsundelse og fiendskap. Ingen favorisering av sitt eget lands representanter eller bortforklaringer for sine egne nederlag. Spartakiaden var et stevne som alle sportsfolk har meget å lære av.» (O.Chr. Ruud 1928, siert i Larsen 1979:70).

Ragnvald Aas og Thorolf Lindvik var to av medlemmene i Solemskogen idrettsforening som hevdet seg sterkt innenfor skiidretten i mellomkrigstiden. Ragnvald Aas deltok også i internasjonale mesterskap i utlandet, som Spartakiaden i Leningrad i 1931, og i Finland og Tyskland i 1932. Totalt vant han i løpet av sin karriere mer enn 190 skipremier. Lindvik var en meget god nummer to, og halte i land cirka 150 skipremier. Før venstre Ragnvald Aas, ukjent og Thorolf Lindvik. (Ukjent/Anne Marie Nilsen)

Margit Eline Aas var den beste kvinnelige langrennsløperen i Arbeidernes Idrettsforbund i mellomkrigstiden. Hun var født og vokst opp på Solemskogen, og medlem av Solemskogen idrettsforening og senere av Roald I.L. Her er hun fotografert som ungjente cirka 1924. Margit var yngste syster av Ragnvald Aas, og giftet seg senere med Tørolf Lindvik. (Ukjent/Reidun Hansen)

Solemskogguttene fikk naskt lokale forbilder innenfor skiadrettene, med unge unnen som Ragnvald Aas, Eyolf Werner, Walter Olaussen og Tørolf Lindvik i nabologet. I midten står Kåre Henriksen, som blant annet vant det første Vidar-lopet. Bildet er tatt i 1925 mellom Gimnarsvei og Hauggakollveien. (Ukjent/Kari Utheim)

Her er glade barn med i et mindre skirenn på Solemskogen i begynnelsen av 1950-årene. Fotografiet er tatt i bunnen av Tschudibakken, der bussen snudde tidlig på 1950-tallet. Lenst til venstre står Anne Cathrine Christiansen, foran med lys hue og genser Finn Kalland, Sovein Larsen og til høyre foran med lys anorakk Jan Ludvigsen. I bakerste rekke med grå huer ses Liv Werner, Kari Andersen og Berit Bjørlingsen. (Ukjent/Finn Kalland)

Medlemmene av Solemskogen idrettsforening var ikke bare aktive vinterstid. Når våren satte inn, var det tid for terreng-løp og friidrett. Den flate sletta på Monsetangen var i mange år en utmerket treningsbane for medlemmene. De tre staute, unge menn med initialene til Solemskogen Idrettslag på brystet er fra venstre Trygve Andersen, Tørolf Lindvik og Thorleif Thomassen. Fotografiet er tatt cirka 1923. (Ukjent/Odd Thomassen)

Kåre Henriksen ble elleve ganger norgesmester i bueskyting på 1950-tallet. (Sportsgrenen avviklet to NM per år). I tillegg fikk han 4. plass i VM i Finland i 1955. Kåre og broren Gunnar Henriksen startet også Solemskogen bueskytterklubb i 1962. Her står Kåre Henriksen sammen med datteren Kari. (Jan Greve/Scapix)

I 1924 arrangerte S.I.F for første gang stafetten «Maridalen rundt» for lag som var tilsluttet Arbeidernes Idrettsforbund. Lopet hadde fem etapper og ble et drøvist arrangement fram til 2. verdenskrig. Det gikk da under navnet «Maridalsstafetten».

Sportsklubben Roald ble startet i 1928 ved en sammenslåing av Kjelsås A.I.F og S.I.F. Her er et stafettlag fra sportsklubben Roald fotografert i 1929. Fra venstre Anders Haugen, Jan Rodde, Gunnar Henriksen, Thorolf Lindvåk, Kaare Rodde og Ragnvald Aas. (Ukjent/Historielaget Grefsen-Kjelsås-Nydalens)

Solemskogen bueskytterklubb hørte hjem flere NM-gull på 1960-tallet. Klubben trenete de første årene på Ristoppen og ved Monsetangen, men fikk etter hvert en bane med internasjonal standard ved Seterjern. (Ukjent/Mary Riddervold)

Velets årlige skirenn

Lek og idrett har gått hånd i hånd for folket på Solemskogen. Fra 1950-tallet huskes Solemskogen Vels skirenn av mange som et høydepunkt vinterstid. De som ikke gikk på ski ellers, fikk i alle fall spent på seg utstyret denne dagen. En mann som vokste opp på skogen i 1950-årene, husker dette arrangementet slik:

«Og så ble det jo hvert år arrangert et skirenn i Solemskogen, et stort skirenn hvor alt som kunne krype og gå, gikk på ski. Og det ble arrangert fra tommerkoia som lå ... ja, mellom den øverste snuholdeplassen og Setertjernet, på høyden der så lå det et sånt koiekopleks. Der var start og mål på alle skirenn som jeg deltok i. Og så var loypa liksom lagt rundt Karrusputten og Setertjern og sånn, og så tilbake igjen.» (Mann, født 1943)

*Den skal tidlig kokes som god krok skal bli.
Her er far og datter på vei gjennom skogen i
Velets årlige skirenn på Solemskogen i
1952. (Ukjent/Sissel Lundell)*

Ved den gamle tommerkoia for skogsarbeidere var start- og målområdet for Velets store, årlige skirenn. Ølkagen på taket inngikk i programmet for sciessseremonien i 1952.
(Ukjent/Sissel Lundell)

Her kommer endelig presten med startnummer 44 over målstreken. Han passerer farlig nær funksjonærboksen med påskriften «nitroglycerin! Kostymerennet på Solemskogen 17. mars 1957. (Ukjent/Tore Lauritzen)

Deltakerne ble delt inn i aldersklasser, og både barn, ungdom og voksne var med. De som ikke gikk selve rennet, fikk arbeidsoppgaver som funksjonærer. Mot slutten av 1950-tallet ble det også arrangert kostymerenn, med følgende fest. Et av de rennene som huskes best, var da William Michaelsen var utkledd som viking, og begikk en liten «revestrek». Deltakerne skulle gå to runder, og ved passering første gang hadde han én rev på skulderen. Ved passering av målstreken etter andre runde hadde vikingen fått seg nok en revfangst! Det hører til historien av revene var blitt påkjørt av Gunnar Henriksen i Småvannsdalen noen dager tidligere, og William Michaelsen hadde lånt dem for anledningen. På kvelden etter skirennet var det tid for det årlige kostymeballet i Linderudkollen. Hit kom alle på skogen utkledd som alt fra negre til Donald Duck. Dans til levende musikk hørte med, og lokale krefter stilte opp. Spillemennene Knut Andersen på fele og Harald Werner på trekkspill sørget for at alle fikk svingt seg skikkelig!

Velet arrangerer fortsatt sitt årlige skirenn, selv om de siste årenes magre snofall har begrenset løypevalget noe.

Kostymerennene på Solemskogen var moro for liten og stor. Dette året stilte William Michaelsen (nr. 3 fra venstre) utkledd som viking, og moret alle med sine revesangster i løypa. Nummer 5 fra venstre: Rikard Larsen, de øvrige er for godt utkledd! Fotografiet er tatt cirka 1960. (Ukjent/Helge Michaelsen)

Skøyteløp, hopprenn og vinterlek

Vinteren huskes av mange som en fin tid med mye vintersport og lek. Så snart isen fros på høsten, så var det ut til å teste om den var sikker. Skoytevann var det mange av på Solemskogen, men Åsputton lå «midt i» Solemskogen og var kanskje det flittigst brukte skoytevannet. Kringla og Setertjern var to andre vann der skøytenene ofte ble brukt vinterstid. Når snoen falt, var det til med å måke isen. Da hendte det ofte at barnehendene ble både blå og numne før en åpen firkant var mikt ferdig. Ofte lekte ungene leker som «sistens» og «tyven, tyven» på isen.

Solemskogen var et populært utfartssted helt fra begynnelsen av 1900-tallet. I mellomkrigstiden kom det ofte gutter fra Grünerlokka opp til Solemskogen for å spille ishockey. Odd Thomassen husker den tragiske hendelsen som skjedde på Kringla i 1930-årene. Isen brast under de ishockeyspillende guttene fra Kringla, og flere av dem falt i det iskalde vannet. Alle ble berget ut av råken, men én sto ikke til å redde til tross for gjentatte gjenopplivingforsøk i stua på Stenby.

Den fine daunen med starmummer 37 ser ut til å foretrekke sydligere breddegrader, men kommer seg likevel over målstreken i snovaret. Bak forkledningen skjuler Astrid Thomassen seg, deltager i kostymerennet på Solemskogen 17. mars 1957. (Ukjent/Tore Lauritsen)

Her går en tvekjønnet deltaker med store ører og liten stige over mål til allmenn forlystelse. Kostymerennet på Solemskogen 17. mars 1957. (Ukjent/Tore Lauritsen)

Etter det store årige skirennet ble det arrangert kostymeball på Lindenådkollen på 1950-tallet. Hit kom sheiker, haremiskvinner, negre, sjørøvere, spanske danserinner, cowboyer, indianere, og til og med Donald Duck stilte opp. Her er Arne Aas, William Michaelsen (indianerhøvding) og Roar Gulbrandsen. Fotografiet er tatt cirka 1960. (Ukjent/Helge Michaelsen)

FULLT AV OSLO-FOLK

PÅ KRINGLA

«Søndag på Kringla på skoitem.
Fin, fin is og fuldt af Oslofolk.
Tjernet var fuldt som aldrig sæt
for. Lidt sne i skauen, men
nokså hårdt. Ingen skilober
såes.» (Hytteboka fra Høienhall,
1.12.1934)

AKTE SÅ DET SUSTE

«Vi akte i alle bakkene som var,
fra Sletta ned Skyddebakken
[Tschudibakken] og helt ned til
Kjelsås, eller fra øvre bussholdeplassen
og helt ned til Gryta.
Det gikk så det suste også fra
den nedre bussholdeplassen og
helt ned til Monsetangen. Den
gangen var det mye snø, så det
var ingen fare for å slå seg i hjel
om en ikke klarte å holde seg på
kkelken. Vi hadde også en stor
sklie ned Larsenfjellet, men den
var bratt og farlig og gikk rett ut
i veien, så når vi holdt på der,
kom de voksne og stoppet oss.»
(Kvinne, født 1945)

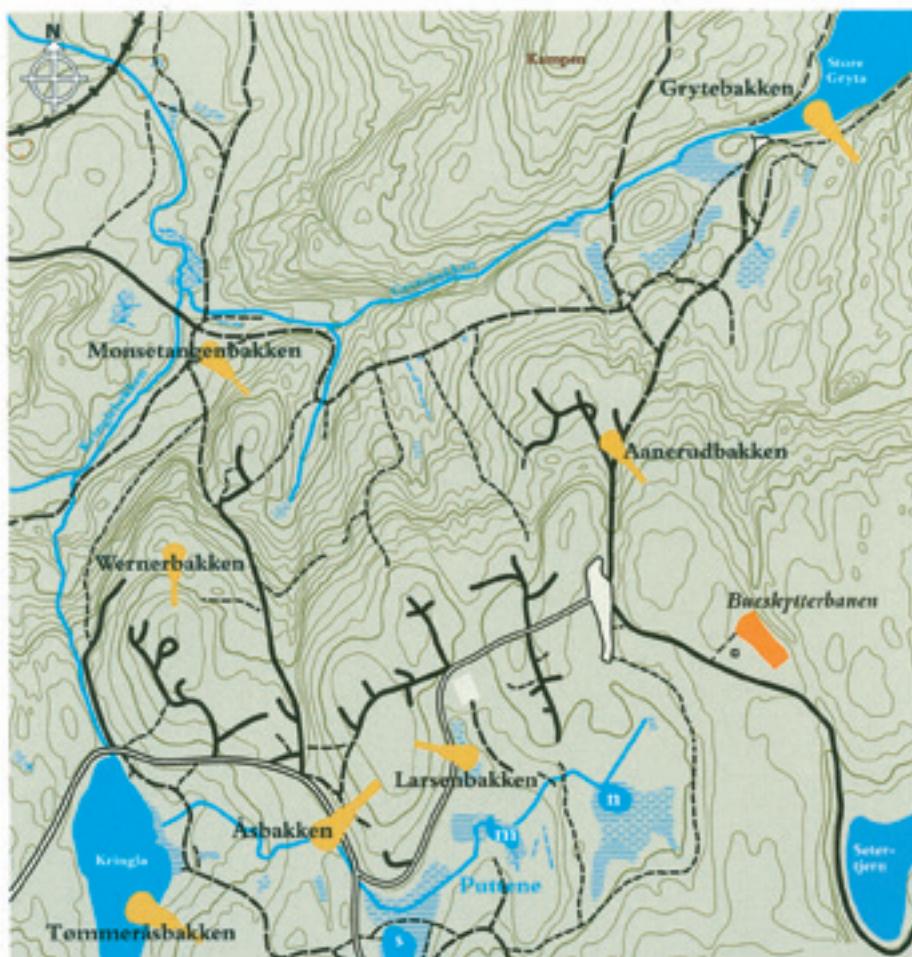
På 1950-tallet ble det arrangert mer eller mindre uformelle skøyteløp, og de ble gjerne holdt på Kringla. Ungdomslaget var ofte villig til å stille som funksjonærer med tidtakingsutstyr, mens foreldre heiet ivrig langs opplops-siden. Å gå på skøyter er fortsatt en vinteraktivitet på skogen, men i dag går de fleste på grusbanen ved grengehuse.

Det kuperte terrenget på Solemskogen gjorde skihopping til en yndet vinteraktivitet som kunne utover nært sagt hvor som helst. Her var det alt fra små kuler, til bakker man kunne hoppe opp mot 10 meter. De riktig dristige skihopperne brukte idrettsanlegget i Linderudkollen. Det var helst guttene som drev med skihopping, men Judith Bjorlingsen (født 1904) fortalte at hun hadde hoppet mye i Wernerbakken.

«Jeg hoppa! Jeg var sammen med gutta og hoppa så lenge så at siste gangen, da slo jeg meg i epletre som sto nederst der. Og da slutta jeg!»

Judith var en av Caroline og Johan August Werners ni barn, og hoppbakken fikk navnet Wernerbakken fordi den lå på eiendommen til familien. En annen skibakke lå på sorsiden av Store Gryta. Hans Moe som vokste opp på Trollhaugen, beskriver bakken slik:

«Nedpå Gryta hadde vi en skibakke hvor jeg tror vi hoppa en 30 meter omrent tror jeg. Det er et sikt dalsokk der. Vi begynte med naturlig tilfart høyt opp på 'Brenna' som vi kalte det. Det var et sted som brant, skauen brant. Det var langt å gå opp, men så blei det bra fart og stort hopp. Så vi hoppa vel innpå en 30 meter, rundt omkring, tror jeg.» (Hans Moe)

Det har gjennom tidene vært mange mindre hoppbakker på Solemskogen. De dristigste våget seg etter hvert til Linderudkollen etter at dette idrettsanlegg ble bygget i 1930-årene. Alle vannene i området ble brukt som skøyebaner så snart de fros til om høsten. Bueskytterbanen med internasjonal standard ligger nord for veien til Setertjern.
(Framstillingen er basert på kartgrunnlag fra Lillomarka O-lag ved Stig Sonsterrudbråten, og opplysninger fra Knut Werner-Hagen)

Skøytelop på Kringla i 1955 med ivrige tilskuere langs opplopssiden. Klar på startstreken står fra venstre Tore Lauritzen og Dag H. Gammes. (Ukjent/Kari Utheim)

Wernerbakken var en av flere mellomstore hoppbakker på Solemskogen. Her samlet folk seg ofte på sondagene for å ha det moro. Vi vet ikke hva bakkerrekorden var, men ut fra terrenget kan det ha vært noe opp mot 15 meter. Fotografiet er tatt circa 1915, og i bakgrunnen ses Werners hus, i dag Kringlebekkeveien 2. (Johan August Werner/Knut Werner Hagen)

To unge skihoppere i Linderudkollen. Til venstre står Gunnar "Liten" Karlsen fra Solemskogen, gutten til høyre er ukjent. (Ukjent/Tove Ihlen)

Barna på Solemskogen var kanskje ikke født med ski på bena, men lærte fort å bruke skistyr både til lek og framkomstmiddel. Her er Reidun Skjønberg (gift Hansen) i fin stil i Grytebekkeveien i 1940-årene. (Ukjent/Reidun Hansen)

Hvordan skøyteloperne takler vekslingsssidene kan være avgjørende for lopsresultatet! Her passerer Claus Christiansen og hans parkamerat i fin stil, men Claus ligger an til siste plassen i dette skøytelopet på Kringla i 1950-årene.

(Ukjent/Claus Christiansen)

KROKETT OG PØLSE FRA KALLAND

«Efter en anstrengende krokkettkamp senket tausheten sig etter over oss inne i den hyggelige peisestue. Hver med en bok og sigaretten vel plasert i den ene munnenvik. Snart skal L.R. og G. lage middag som består av lange pølser fra Kalland.» (Hyttebok fra Høienhall, 4.11.1938)

Hyttefolkets friluftsliv

Folket på landstedene på Solemskogen brukte også marka sommer- og vinterstid, men likevel var ofte oppholdet på hytta i seg selv en form for rekreasjon. Hytteboka fra Høienhall forteller om helger og feriedager med tradisjonelle hytteaktiviteter som fot- og skitur, men også mer bedagelige sysler som bridgespill og krokettturneringer. På Høienhall bygde barna sin egen hoppbakke, og skøytere brukte den på Kringla. De voksne satte pris på gode og lange måltider, og hytteboka beskriver dessuten alle de mer praktiske gjøremålene som snekring, vask og reparasjoner, som også hører med til hyttelivet. I påsken 1939 kom hyttefolket opp på onsdag, og de følgende dagene beskrives slik i hytteboka:

«Både torsdag og fredag deilig vær og strålende skifore. O.K.R. brak en flunkende ny Splitkeinski og måtte vesse hjem. Lordag, påskeaften A. og O. ned til byen med 8:15 bussen. Tilbake med 1:45 bussen fra Ankertorvet. Ved 4-tiden samme dag kom C. og K.P. og J. og H.P. op i egen bil. Tilbrakte aftenen med bridge. I seng kl. 3. Påskedag frokost kl. 11 derefter skitur til Grytevandet. Nød der solskinnet, laget eggedosis og sto i slalombakke. Middag kl. 4. Kaffe kl. 5 1/2. Familien P. nedover ved sjutiden. Vi andre blir til i morgen. Strålende vær alle dage.»

Fabrikkeier Karl Braathen kjøpte i 1919 en hytte på parsellene 81 og 82 i Gryteveien. Her arrangerte han uformelle skilekonkurranser for familie og venner i 1920- og 30-årene. Karl Braathen var født i Asker, og i yngre år var han en habil vintersportmann og medlem av Asker skiklubb. En tredjepremie fra Holmenkollen i 1901 er blant hans beste plasseringer. På fotografiet har Karl Braathen startnummer 13, mens hans datter Sigrid har startnummer 19. Sigrid giftet seg senere med Asbjørn Christiansen, Ringerdal. Fotografiet er tatt cirka 1930. (Ukjent/Claus Christiansen)

Glade veninner på påsketur til Braathenhytta i midten av 1920-årene. Jentene har både sveivegramofon og banjo til underholdning ute i solen, og de ser ut til å ha fått den rette brunfargen! Fra venstre Sigrid Braathen (gift Christiansen), Kitty Christiansen (gift Schijonneberg) og veninnen Esm. (Ukjent/Claus Christiansen)

Ungdomstiden på 1950-tallet

1950-årene betraktes ofte som det tiåret da ungdom markerte seg som en egen aldersgruppe med en seregen kultur. Tidligere hadde overgangen mellom barndom og voksenstatus vært skarpere, og konfirmasjonen var gjerne det religiøse og sosiale ritualet som markerte skillet mellom barn og voksen. Ungdomstiden, tenårene, ble i etterkrigstiden gradvis skilt ut som en egen livsfase. Begrepet «ten»-årene er hentet fra angloamerikansk språk, og viser til de internasjonale forbildene i disse tiårene. Ungdomskulturen ble en felles vestlig kultur der film, musikk og klesdrakt var identitetsskapende elementer. Rockemusikken som kom med Elvis Presley, Bill Haley og Chuck Berry, ble kanskje den fremste markøren for ungdommelig identitet. Klesdrakten for gutter besto gjerne av svart skinnjakke, jeans (ofte innsydde arbeidsbukser) og traktorsko. Da westernboots ble moderne, måtte avklippte gummistøvler med påklistete frynser gjøre nytten for mange. Inni den obligatoriske skinnjakka skulle det helst være rutete skjorter med et lite halstørkle. Brylkrem i håret var ofte påkrevd for å få den riktige fasongen. Jentene skulle helst ha lange utsvingte skjørt, bluse og tynn genser. Nedrullede stromper og tennissko hørte med. Håret kunne det legges mye arbeid i. Det skulle helst være tuppert, og satt høyt opp som en «hoysåte». De mindre barmfagre kunne kompensere manglende idealmål ved å stikke myke stromper eller liknende inn i BH'en. Mange av ungdommene på Solemskogen tilbrakte ofte fritiden på Linderudkollen. Slik beskriver en av jentene miljøet der:

«Vi hadde jukebox full av plater. Det var Elvis, Tommy Steel, Fats Domino, og plata «What do you wanna make these eyes at me for?» dura og gikk hver dag. Det gikk i cola og sigaretter: Long Fellow, Blue Master og South State. Vi måtte være riktig toffe. Noen av gutta kjøpte seg motorsykler og hadde skinnjakker. (...) ... og de var Solemskogens store skrek for småbarnsmødre.» (Kvinne, født 1945)

Til Linderudkollen kom det idrettsfolk fra alle kanter av landet for å trenere, og her var det også kafé og festlokaler. Kollen ble et fast møtested for ungdommen på Solemskogen i etterkrigsårene, og denne ungdomsgjengen er fotografert ved Linderudkollen i 1953. Bak fra venstre: Astrid Olavsen, Inger Kristoffersen, Ragnhild Olsen, Solveig Gulbrandsen og Bergliot Riddervold. Foran fra venstre: Knut Olsen, ukjent, Per Kalland, ukjent, og Ashjørn Riddervold. (Ukjent/Inger Kristoffersen Jausrud)

Til vintersporten
NIVEA

En sikker beskyttelse mot kulde, væte og sno er grundig inngrnidning med Nivea. Da blir huden motstandsdyktig mot vær og vind. Niveahud er aldri sår og sprukken, og De kan ubekymret nyte alle vintersportsgleder. Vått eller kaldt: NIVEA!

Nivea-Krem:

Kr. 0.40, 0.80
1.-, 1.35, 2.-

Nivea-Olie:

Kr. 0.90, 1.50
og Kr. 2.25

(Arbeider-Magasinet 1936)

Ungdomslagets julefest på Linderudkollen i midten av 1950-årene. Ved enden av bordet sitter Marit og Ingolf Solberg, som var sentrale drivkrefter i laget. Ungdomslaget arrangerete blant annet en egen revy flere år på rad. Fra venstre og rundt bordet: Kari Henriksen, Frank Johansen(?), Inger Britt Skjønberg, Ruth Olsen, Kari Jacobsen, Inger Kristoffersen, Eva Andersen, Odur Andersen, Hegge Jansen, Hegge Jansen, Marit og Ingolf Solberg, Gerd Bergensen, Per Andersen, Jarl Larsen, «Pelle» Olsen, Frank Gulbrandsen, Anne Marie Skjønberg, Unni Johansen, Roar Gulbrandsen. (Ukjent/Kari Utheim)

Solem skogen Ungdomslag på telttur i marka på 1950-tallet. Gerd Bergensen (t.v.), Kristian Christiansen, Frank Johansen, ukjent. (Ukjent/Reidun Hansen)

I 1958 dro circa 20 medlemmer av Solemskogen Ungdomslag på tur til Fagernes. Idretts- og friluftsliv var viktige aktiviteter i laget, og de arrangerte ofte idrettskonkurranser på skogen. (Ukjent/Reidun Hansen)

I september 1956 ble filmen «Rock around the clock» vist på Sentrum kino i Oslo. Det utløste de såkalte «rockekoppstøyene», der også ungdom fra Solemskogen var med. Likevel var rockemusikk, skinnjakker og swingskjort bare én side av ungdomskulturen på 1950-tallet. Like viktig for ungdommen på skogen var deltakelsen i det aktive ungdomslaget. Her var det idrett og friluftsliv, revy og moro som sto i fokus. Ingolf Solberg var en av de drivende kreftene, og laget arrangerte idrettskonkurranser, dro på turer i marka og satte opp en egen Solemskogsrevy flere år på rad. Selv om en egen ungdomskultur vokste fram i etterkrigsårene, så var de unge også en del av lokalsamfunnet som helhet. De deltok i aktuelle diskusjoner, og var med på kostymeballene, danseskuddene på «Sletta» og bingo i Linderudkollen:

«En kveld i måneden, på fredag, var det bingo i Kollen, og ikke noen hvilken som helst bingo. For premiene var helt spesielle. Det var kaffe, konfekt og en halv Brandy Spesial. Bingobrettene var av papp med tall på, og vi hadde gummiringer som vi la oppå tallene. Da var det mye folk i Kollen. Alle ville vinne 1. premie, for da var fredagskvelden reddet. Noen hadde selvfolgelig kjøpt en førstepremie til seg selv allikevel, men det var jo åreit å vinne en for det. Andre hadde hjemmelaget, så fredagskveldene var nok reddet for de fleste i alle fall.» (Kvinne, født 1945)

Evakuering – eller en tilfredsstillende standard?

Del 5

Det sies at historien aldri gjentar seg, men likevel kan de samme problemstillingene dukke opp i ulike tidsperioder. På 1950-tallet ble befolkningen på Solemskogen igjen gjenstand for storsamfunnets oppmerksomhet og kommunale utredninger om samfunnets videre eksistens. Utgangspunktet var delvis et annet enn det hadde vært nesten femti år tidligere. Nærheten til Maridalsvannet var fortsatt hovedproblem, men nå ble også boligforholdene utredet og beboernes egne ønsker ble – etter hvert – hørt.

I 1948 ble Aker kommune innlemmet i hovedstaden, og optimismen rådet på alle hold. Krigen var slutt, og tiden var moden for å sette mange av 1930-tallets visjoner ut i livet. Alle politiske floyer ønsket å legge klassekampanen bak seg, og en ny og moderne by skulle skapes. Befolkningen skulle få flere, større og sunnere boliger. Tilstrekkelig tilgang på lys og luft var en forutsetning for god hygiene og både fysisk og mental trivsel. Hver familie skulle også ha flere rom. Hovedpoenget var at barn og foreldre fikk separate soverom, og kjøkkenet skulle ikke lenger være et allrom med soveromsfunksjoner. Det skulle være et effektivt arbeidsrom for husmora. En viktig forutsetning for den gode boligen var sanitære fasiliteter som innlagt vann og vannklosett. I løpet av 1950-tallet vokste drabantbyene opp i det tidligere Aker. Stadig flere gikk ut av boligkøen og over i moderne og lettstelte leiligheter. I 1957 viste kommunal statistikk for boligdekning at 95 prosent av befolkningen hadde husrom. Den offentlige satsingen på «bolig til alle» hadde båret frukter, og Oslo var på vei til å bli en moderne storby.

Utilfredsstillende boligforhold

Målet for de kommunale myndighetene var at de gamle boligområdene både i indre by og i Aker skulle oppgraderes til samme boligstandard som i de nye bygde områdene. Lys og luft hadde de nok av på Solemskogen, men vann og kloakk var det dårligere stell med. Dessuten var mange boliger trekkfulle og trangbodde. Det er flere historier på skogen om beboere som en tidlig vintermorgen våknet med sengetøyet fastfrosset til veggen.

I 1950 var det 389 fastboende på Solemskogen, og av disse var det 101 barn. På de 52 bebygde eiendommene var det 106 bygninger, med til sammen 126 leiligheter. Bygningskontrollen foretok i 1950 en undersøkelse av bebyggelsen, og resultatet var ikke opploftende. Bare 32 prosent av boenhetene ble karakterisert som «gode og brukbare boliger», mens hele 50 prosent ble betraktet som uegnede og helsefarlige bosteder. Et av de viktigste anekpunktene mot boligstandarden var at det manglet vann- og kloakkledninger i stroket. Vann og avløp var viktige forutsetninger for moderne bolighygiene. Dette forholdet hadde Solemskogen til felles med mange andre villaområder i Aker. Ut fra datidens byplanlegging var stedet for lite til at det var samfunnsøkonomisk lønnsomt å investere i denne nødvendige infrastrukturen. Etter byplanmyndighetenes vurdering burde et lokalsamfunn romme 2–4000 innbyggere. Det var en tilstrekkelig størrelse for å opprettholde skole og andre nødvendige serviceinstitusjoner. En slik utbygging kunne i så tilfelle plasseres i området mellom Solemskogen og Lachmannsvei. Det var imidlertid mange innvendinger mot en slik storstilt plan.

FRA SOLEM SKOGEN TIL DRABANTBYLEILIGHET

«Vi var jo helt ... gikk og skrudde på de kranene i ett kjør vet du! Badekar hadde vi jo nesten aldri sett, bortsett fra i Bjerregaards gate hos bestefar. Og så var det jo sentralvarme da! Det var jo det som imponerte oss mest, altså. Og det rare, eller det var ikke rare, men vi ungene ble sjuke av den sentralvarmen. Skikkelig sjuke. Vi fikk luftveisproblemer. Den var for tørr og varmt altså, te det vi var vant te. Vi var jo vant te å våkne med litt sånn frost på dyna og ... i den stilten. Ja, det gjorde vi der, for der hadde vi jo bare en ovn, og den blei det jo'kke fyrt på fra kleveld te morra, i Solemskogen. På de kaldeste netten så satt mor og far opp og fyrt rundt, men da var'e kaldt altså. Så det var veldig uvant, det der med sentralvarme.» (Mann, født 1943)

En bedret bostandard var betinget av innlagt vann. På Solemskogen hadde de i 1949 fått fire dypvannsbromner som forbedret vannforsyningen, men fremdeles måtte vannet hentes i bøtter. Othilie og Elsa Jacobsen fra Jacobsen er fotografert ved pumpehuset på Ånerud i 1963. (Arbeiderbladet)

23.11.1963/Arbeiderbevegelsens Arkiv og Bibliotek)

Evakuering?

Oslo Vann- og kloakkvesen ønsket allerede i 1949 en vurdering av om Solemskogen skulle «evakueres», eller om stroket skulle bringes opp til «en tilfredsstillende standard». De ulike kommunale faginstansene startet sine utredninger av spørsmålet. I 1955 forelå teknisk rådmann Halvor Eikas konklusjon:

«Bebygelsen i Solemskogen soktes evakuert og revet så snart som mulig. Det er en forutsetning at evakueringen gjennomføres på en for befolkningen hensynsfull måte etterhånden som det kan stilles leiligheter, hus og tomter til disposisjon.»

Både Helserådet og Vannutvalgets standpunkter var identiske med de samme instansers syn femti år tidligere. Sikring av hovedstadens drikkevann var overordnet alle andre forhold i saken. Derimot var ønsket om å ivareta de menneskelige hensynene kommet til som et nytt element i saksbehandlingen. Det avgjørende elementet ble likevel at politikere og massemeldier fikk spille en annen ogiktigere rolle på 1950- og 60-tallet enn de hadde gjort tidligere. En sentral politiker som Brynjulf Bull ble en viktig støttespiller for beboerne på Solemskogen. Han var vekselsvis ordfører og varaordfører i disse etterkrigsårene. En Arbeiderparti-kjempe som Martin Tranmæl skrev flere innlegg om saken i Arbeiderbladet. Tranmæl mante til varsomhet og respekt for den innsats folket hadde gjort for å bygge egne hjem: «De har krav på å bli behandlet skjønnsomt, og ikke byråkratisk.»

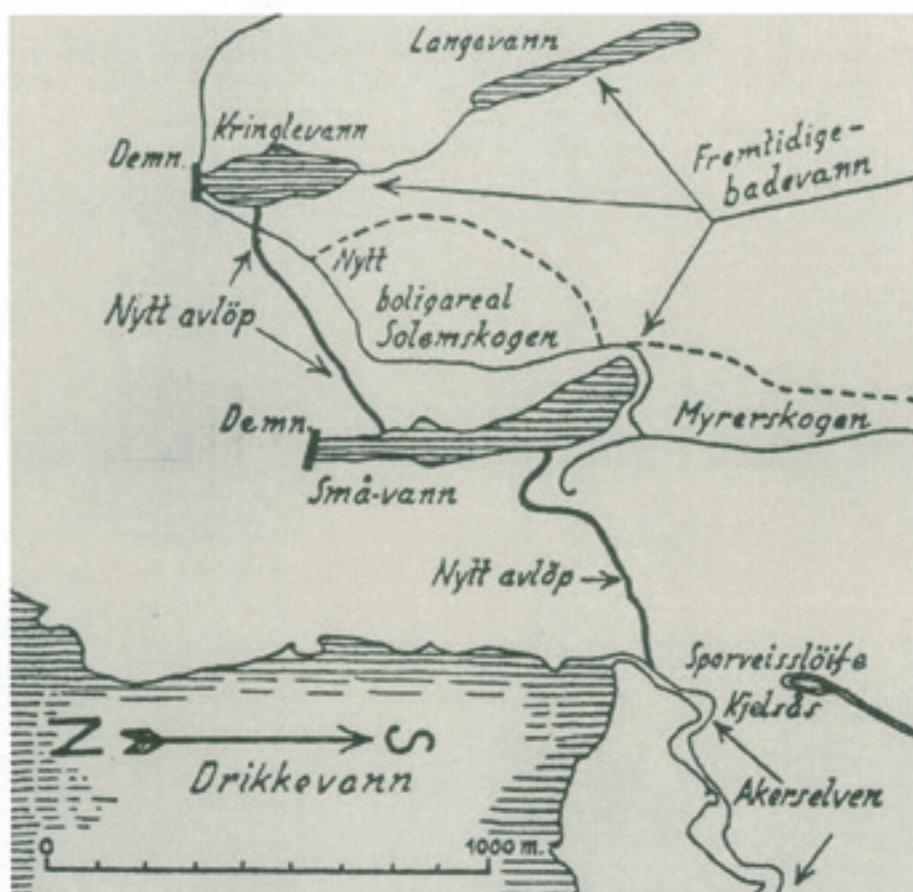
Hva ønsket så folket selv på Solemskogen? I utgangspunktet ønsket de å bli boende på stedet, men de ønsket også å ta del i den generelle velstandsutviklingen. De ønsket bedre boliger med innlagt vann og avløp. Et problem for beboerne hadde lenge vært at alle forsok på utbedring av boligene ble

stoppet av kommunale instanser. Frustrasjonen og usikkerheten med hensyn til framtiden var derfor stor på begynnelsen av 1950-tallet. Vellet tok aktivt del i debatten i mediene, og formannen Gunnar Henriksen ble befolkningens ansikt utad. 17. april 1953 uttalte han følgende i Dagbladet:

«Solemuskogen har vært henvist til å klare seg selv, og det har vi gjort også, men nå vil Vell-foreningen ha grei beskjed: skal vi bo der vi bor, vil vi at kommunen behandler oss som andre Oslo-folk. Skal grænda avfolkes, vel, så får vi finne oss i det, men vi vil iallfall vite det nå.»

Formannens bonn skulle ikke bli hørt på flere tiår, og i årene som kom nedla Vellet et imponerende arbeid på mange fronter. Det som særlig skal framheves, er kontakten med Aker Vellforbund og Vellets engasjement ved overrettssakfører Axel Middelthon. Middelthon førte forhandlinger på vegne av foreningen, deltok i avisdebatten og la fram planer for løsninger av forurensingsproblemet. Det som likevel kanskje fikk størst betydning på lengre sikt, var hans jubileumsskrift: «Er Kampen for Solemskogen forgjeves slit?» Skriften ble utgitt til Vellets 50-års jubileum i 1953, og har klar karakter av å være et kampschrift. Det var et bevisst innlegg i debatten om Solemskogens framtid, noe som også går fram av forordet. Jubileumsskriften fikk betydning som en synliggjøring av den innsats som var gjort på stedet, på tross av urimelig kommunal behandling i tidligere tider. Særlig for arbeiderpartipolitikerne var det vanskelig å stå bak et nytt byråkratisk overgrep mot befolkningen etter en slik leksjon. I 1954 uttalte ordfører Brynjulf Bull følgende til bystyret om saken:

«Sikringen av byens drikkevannsforsyning krever at Solemskogen blir evakuert eller at en finner fram til en løsning av strokets vann- og kloakkspors-

Solemuskogen Vell utarbeidet alternative løsninger til evakueringplanene på 1950-tallet. Et forslag var å demne opp Kringle og Småvannene. Et nytt utløp ville fjerne forurensningsfare fra disse vannene og åpne for nye boligområder på Kringlefjellet. Teknisk rådmannen ønsket en slik vassdragsregulering uavhengig av Solemskogens skjebne, men kostnadene ble for høye. (Fra artikkelen "Solemuskogens skjebne" av overrettssakfører Axel Middelthon, Aftenposten 24.8.1955)

Byens drikkevann

Vi må være enig med beboerne i Solemskogen og Sørbråten i at det bør være overensført mellom de kommunene.

Det gjelder

ing av ha-

rensing a-

og den f-

communen s-

folkningen

nedslagsdistri-

ggang til nyb-

sjoner på den i-

ket man tar til

avfolkning av

strøk, setter kon-

gang byggearbeik-

mere Maridalsva-

godt forstå den f-

velforeningene gir

Og er det virkelig ti-

de påstår — at kon-

vilger penger in-

hal-

SOLEM SKOGEN:

Evakuering er
beste løsning'

Solemskog-saken ble grundig drøftet i byplanrådets møte tirsdag. Ut fra et byplannmessig synspunkt må evakuering ansees som beste løsning, heter det i dokumentet som ble gjort. Området kan så legges ut til friareal.

Rådet uttaler ellers at Solemskog-utbyggelsen er for spreidt og for tett til å danne et tilfredsstillende boligmiljø. Major del av bebyggelsen er mindreverdig. En befolkning på fra 2000 til 4000 må

til angrep på fagsjefer og rådmenn

Beboerne i Solemskogen vil selv utrede sin sak

Søker hjelp hos fagfolk utenbys fra

Ikke nødvendig å flytte beboerne i Solemskogen

Kommunen gransker forslag om å lede distriktselven ned til Akerselva

FORURENSING AV MARIDALSVANNET KAN UNNGÅS

Solemskogens framtid ble hyppig debattert i hovedstadspressem på 1950- og 60-tallet.

mål som hindrer forurensing av Maridalsvannet. (...) Til strokets egenartede utbygging knytter det seg faktorer som gjør det ekstraordinært vanskelig å løse saka ved evakuering. For oss lekmenn og særlig for de som rammes synes denne løsningen så helt urimelig, og en må strekke seg langt for å finne andre løsninger. Arbeiderbladet og pressen har gått sterkt inn for å løse saka fra den positive siden, og det må også være vårt utgangspunkt.» (Dagbladet, 15.10.1954)

Bull mente at det var andre hensyn enn kroner og øre som var viktige i denne saken, og forsto befolkningens ønske om rask behandling. Drakampen mellom de kommunale faginstanser og politikerne og mediene trakk imidlertid ut avgjorelsen. En del av beboerne tilbod i denne perioden sine eiendommer til kommunen mot at de fikk erstatningsleiligheter eller tomter andre steder i byen. Kanskje hadde de liten tro på en tilfredsstillende løsning, og muligheten til å få bekvennemere boligforhold lokket. Innad i lokalmiljøet skapte dette bitre motsetninger og økt usikkerhet. Når noen av eierne valgte å selge, måtte leietakerne deres også flytte. De hadde ikke samme mulighet til å foreta et valg, selv om de kanskje hadde hatt en tilknytning til stedet i generasjoner. Samtidig var nok ikke slitet alltid verd prisen ved å bo landlig. Det var særlig kvinnene som folte de tungvindte forholdene på kroppen. En husmor som flyttet fra Solemskogen på slutten av 1950-tallet, uttalte: «Jeg snudde meg aldri.» Når nye boliger med innlagt varmt og kaldt vann, vannklosett og sentralvarmeanlegg ble tilbuddet en, var det ikke alltid lett å si nei.

Forlik og tøvær

I 1957 ble det nedsatt en kommunal komité bestående av daværende ordfører Rolf Stranger, hoyesterettsadvokat Brynjulf Bull og byrettsdommer Petter Koren. De fikk i oppdrag å forhandle fram et forlik med representanter for befolkningen på Solemskogen. Overenskomsten passerte de politiske beslutningsorganene høsten 1961, og innebar at befolkningen kunne bli boende. De måtte likevel godta strenge betingelser for å unngå forurensning. Bad og vannklosett ble ikke tillatt, og alle løsninger av kloakkutslipp måtte godkjennes av Helserådet. I tillegg ble det vedtatt at eiendommer som lå nært bekker og vann, skulle søkes makeskifte med andre kommunale tomter. Helserådet forbeholdt seg i tillegg rett til å eksproriere og rive eventuell bebyggelse som påviselig forurenset Maridalsvannet. Forliket mellom kommunen og Solem-

Lørdag 23. november 1963 feiret Solemskogen Vell sitt 60-års-jubileum med en stor fest på Linderudkollen. Av de imbutte kommunale og folkevalgte autoriteter kom bare vanordfører Brynjulf Bull med sine kone. Fra venstre: formannen i Sørbråtan Vell Johs. I. Johansen, jubilantens formann Gunnar Henriksen og vanordfører Brynjulf Bull. Gong-gangen var en gave fra Sørbråtan Vell. (Arbeiderbladet/Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek)

Folket på Solemskogen ryddet og bygde ny fotballbane ved grendelhuset i 1982. Fra venstre: Helge Michaelsen, Stein Hansen og Odd Hågensen. (Odd Thomassen/Odd Thomassen)

skogen. Det innebar at beboerne fikk beholde sine hjem, men ga avkall på viktige, moderne fasiliteter. En ordning med bottedoer som ukentlig ble hentet av renovasjonsansatte, måtte befolkningen leve med på ubestemt tid.

Politikerne hadde i saken om Solemskogen lyttet mer til beboerne og opinionen enn til sine kommunale faginstanser. Selv om første runde syntes å være vunnet, så ble det likevel en byråkratisk pris å betale for dem som ble boende på skogen. Lang og omstendelig saksbehandling, iblant med intern strid mellom ulike faginstanser, ble resultatet for beboerne. Formannen i

Dugnad på grendelhuset cirka 1978. Fra venstre: Sissel Stokkein Jensen, Gerd Johansen, Anne Aas og Marit Ingdal. (Odd Thomassen/Odd Thomassen)

Vellet Gunnar Henriksen formulerte problemet slik: «Kjoper en beboer en pakke spiker, får han brev om vedlikeholdsforbud!» Beboerne folte seg forfulgt av kommunale «vesener», og folgen var at det kanskje ikke ble søkt om absolutt alle bygningsmessige endringer?

I 1970-årene startet det som beboerne selv kaller for det kommunale «toværet». Tiåret ble innledet med en tragisk hendelse. 7. januar 1971 brant Oskar Henriksens hus på Haugakollen, og leieboeren omkom. Da eieren ønsket å bygge opp igjen huset sitt, fikk han avslag. Pressen fulgte saken opp med flere reportasjer. Den gamle Solemskog-vennen Brynjulf Bull besøkte branntomta og gjorde seg kjent med «alle forhold i saken», og til slutt ble Henriksens klage tatt til følge. Et nytt hus kunne gjenreises på branntomta. Saken synliggjorde de urimelige og motstridene hensyn som ble pålagt hus-eierne på Solemskogen. Den kommunale saksbehandlingen slo også forskjellig ut for ulike eiere. Det var behov for en avklaring om bo- og byggeførholdene på Solemskogen og Sørbråtan. Det såkalte Mellbye-utvalget ble ned-satt, og i 1984 forelå den endelige sluttpunktet. Den ga en etter lengtet avklaring av forhold som både bydelen og de to vellene hadde etterspurt lenge:

«Stadsfysikus erkjenner ønskeligheten av at eierne av bolighus i Sørbråten og Solemskogen søker å vedlikeholde og modernisere sine hus, eventuelt påbygge sine hus, eller erstatte sitt nåværende hus med et nybygg (når hele det eksisterende, bygningsmessig sett er for dårlig) på lik linje med andre huseiere i Oslo.

Solemskogveien 3 ble gjort om til grendehus på 1970-tallet. Ifølge vellets søknad om kommunal støtte i 1983, viste befolkningen «... vilje til maksimal drøgnadsinnsats». Her males garasjen i 1978. Fra venstre Bjørn Pettersen, Karen Lunde og Evelyn Pettersen. De andre to er ukjente.
(Odd Thomassen/Odd Thomassen)

Såfremt slike byggearbeider fra huseiernes side ikke medfører at antallet husstander i bolighusene økes permanent, eller medfører økt forurensingspress, vil huseierne kunne gjøre regning med at helserådet ikke vil motsette seg arbeidet.*

Vedlagt sluttrapporten fulgte en oversikt over fast bebodde eiendommer på Sørbråtan og Solemskogen. Oversikten var utarbeidet i samarbeid med de enkelte vellene, og har siden vært lagt til grunn ved behandlinger av saker i kommunen. En del av eiendommene beholdt sin status som hytter, og disse kunne ikke siden gjøres om til permanente boliger.

Tøværet hadde allerede i 1975 ført til et vedtak om at tolv kommunale eiendommer på Sørbråtan og på Solemskogen skulle overdras eller bortfestes til private på stedet. Åtte av disse eiendommene lå på Solemskogen. De ble kjøpt av kommunen på 1960- og 70-tallet, og lå spredt innenfor den eksistrende tettbebyggelsen. Vellet fikk myndighet til å foreslå hvem om skulle bli de heldige eierne, og fordelingen ble gjort ved loddtrekning.

I 1970-årene rådet en viss optimisme blandt befolkningen på Solemskogen. Den kom blant annet til uttrykk gjennom den innsatsen som var lagt ned i grendehuset. I 1970 hadde Peder Pedersen Kalland solgt Solemskogveien 3, «Lidarende», til Oslo kommune. Solemskogen Vell sokte om å få benytte første etasje som grendehus, og fikk tillatelse til det. Høsten 1981 flyttet også Solemskogen skole inn i de nyoppussede lokalene i 2. etasje i bygningen. Det meste av arbeidet med opprusting av bygningen ble utført på dugnad, med noe støtte fra kommunen. Solemskogen Vell hadde ikke tidligere hatt egne lokaler. Alle søknader var blitt avvist under henvisning til vannfredningen. Linderudkollen hadde i flere år vært tilholdssted, men nå ga egne lokaler nye muligheter. Grendehuset ble lokalsamfunnets samlingspunkt med mange funksjoner. Her var det i tillegg til skole også valglokaler, fritidssysler, vellmøter, hyggekvelder, pensjonisttreff, fysisk trening, julemesser, 17. mai-arrangementer og fester.

I dagens mobile og hektiske samfunn har kanskje det sosiale samverket blitt en stadig viktigere del av dugnadsarbeid? Beboere som ikke så ofte treffer hverandre i hverdagen, får muligheten til å slå av en prat og bli bedre kjent. Her er det igjen malerarbeid på gang på grendehuset cirka 1990. Bak fra venstre: Roy Friberg, ukjent, ukjent, Kari Utheim, Inger Britt Skjønberg, Roy Nesting, Finn Kalland, ukjent. (Anne Marie Nilsen/Anne Marie Nilsen)

Fortid og nåtid

Del 6

I arbeidet med Solemskogens historie har to tema gradvis inntatt en klarere form. Når hundre års historie skal oppsummeres til slutt, så skal disse to linjene gjennom materialet vies oppmerksomhet. Det er vannets betydning, både i forhold til det rene og det urene, og historiens klare tilstedevarsel både i landskapet og folks bevissthet.

Rent og urent

Historien om Solemskogen kan tolkes som en fortelling om vannets plass i husholdningene, så vel som i den moderne samfunnsplanleggingen. Det var den voksende hovedstadens behov for rent drikkevann til sine innbyggere som beseglet nybyggerkoloniens skjebne. Regjeringens tillatelse til ekspropriasjon i april 1908 ble gjort med hjemmel i vassdragsloven. Hensynet til osloinnbyggernes helsemessige sikkerhet var viktigere enn enkeltindividene på skogen. En moderne, byråkratisk forvaltning var i ferd med å vokse fram, men uten den forståelsen for den enkeltes rettigheter som vi i dag finner naturlig. Det var store klassemessige og kulturelle motsetninger mellom byråkratene, politikerne og byens borgerskap på den ene siden, og mange av de første kolonistene på den andre.

Kampen om nybyggernes rettigheter ble klart farget av de samtidige klassebaserte konfliktene. Arbeidsfolk ble av mange innenfor borgerskapet sett på som en trussel. De var udannete, usiviliserte, ukontrollerbare, og dermed en fare for byens borgere. I spørsmålet om Solemskogens framtid ble trusselen konkretisert gjennom farens forurensing av byens drikkevann. Befolkingen på Solemskogen var med andre ord «uren» både i konkret, og overfort betydning av begrepet. Den sosiale urensligheten ble overført på de konkrete forholdene, og medvirket til den hardhendte behandlingen av nybyggerkolonien.

Det er et alment, kulturelt fenomen at vi ofte kategoriserer våre omgivelser og fenomener gjennom deres motsetninger. Når det gjelder historien om Solemskogen, kan opposisjonsparet rent og urent gis en essensiell betydning på flere plan. Ulike kulturer har hatt, og har, ulike oppfatninger av hva som er urent. Det gjennomgående prinsippet er likevel at det som betraktes som farlig, også anses som urent. I vår moderne, vestlige tankeverden er det rene også det hygieniske og sunne. I dag gir vi det farlige og urene vitenskapelige navn, som for eksempel bakterier. Vi bekjemper med andre ord det urene i helt konkret forstand, med hygieniske, vitenskapsbaserte tiltak, selv om de fierreste av oss noen gang har sett de bakteriene vi vil til livs.

Vann og vasking er for oss av avgjorende betydning for at vi kan holde skitten under kontroll. Husmødrenes evigvarende arbeid for rent gulv, rene barn og rene klær kan både forstås som en kamp mot sykdom og bakterier, men også som en kamp for å bli oppfattet som bra folk. Selvrespekt og verdighet gikk via evnen til å holde den fysiske skitten på avstand. Vår moderne form for renslighet ble en dyd for alle lag av samfunnet i løpet av 1900-tallet. På 1950- og 60-tallet ble de tidligere klassemotsetningene i samfunnet bokstavelig talt vasket ut av hus og hjem. Husmødrene ble slik sett det sosialdemokratiske samfunnets kulturelle frontkjempere på hjemmearenaen.

Renslighet tilhører en av vår tids dyder, og det har i hovedsak vært kvinnenes ansvar å sørge for opprettholdelsen av den. Klesvasken gikk ofte hardt utover kvinnelihendene, men Nivea håndkrem lovet likevel å sørge for «... et delikat og velpleiet uttrykk». (Reklame i Urd 1949, gjengitt i Avdem 2001:120).

Når det på 1950-tallet ble spørsmål om enten å «evakuere» folket fra Solemskogen eller å bringe boligstandarden opp på et tilfredsstillende nivå, så er det fortsatt vannet som er den avgjørende problemstillingen. En moderne, sunn bolig skulle ha innlagt varmt og kaldt vann, og bad med vannklosett og badekar. Det som kommer inn, skal også ut igjen, og våre dagers vannforbruk fører også til store mengder kloakk. Skogsbygda lå uveisomt til, og vann- og kloakkledninger ville blitt en kostbar samfunnsmessig investering. Ulike former for lekkasjer ville dessuten utgjøre en økt fare for drikkevannet. Mens den byråkratiske kvern malte langsomt, fortsatte folket på skogen å bære vannbøtter. Med håp om bedre levekår, valgte andre nok en gang å flytte fra stedet. Det var de nye tidenes krav til boligstandard og vannforbruk som igjen viste seg å få spesielle konsekvenser for skogsbygga innenfor Maridalsvannets nedslagsfelt.

Nå er sjeldent alle i et samfunn like «rene», og ikke alle har levd opp til de skiftende renslighetsstandardene heller. Det krever en viss grad av overskudd for å kunne bruke energi på denne kampen. Evnen til å holde skitten under kontroll har vært en målestokk for evnen til å holde nød og fattigdom på avstand. Ikke alle hadde denne muligheten. Historien om vannets betydning i husholdningen er likevel også fortellingen om 1900-tallets store velstandsøkning og den vitenskapsbaserete hygienens plass i folks dagligliv.

Folket på Solemskogen har tatt ansvar for å istandsette en del av sine kulturminner selv. I 1997–98 ble det gjort et større dugnadsarbeid for å sette i stand «Tschudibakken». Denne bakken går fra krysset Solemskogveien/Kallandveien og opp til Haugakollen. Fra venstre: Olaf Euvjenth, Knut Werner-Hagen, Tom Gulbrandsen (oransje bukse), Erik Gulbrandsen, Inge Solberg, Per Einar Osnes (under muren), to ukjente, Martine Myhre (i gult), Mary Riddervold og Asgeir Werner-Ristesund. (Tore Faller/Tore Faller)

Historiens nærvær

Solemskogen Vell er ved inngangen til jubileumsåret fremdeles en livskraftig forening. Vellet står sentralt i det meste som finner sted på skogen. Foreningen har både forvaltningsmessige oppgaver som vedlikehold av veier og drift av grendehuset, samtidig som de representerer befolkningens interesser overfor de kommunale myndighetene. Det ytre presset mot skogsbygda har vært med på å forsterke nødvendigheten av et indre samhold på skogen, og velforeningen har vært selve kjernen i arbeidet for lokalsamfunnets overlevelse.

Historien har vært følbart til stede i foreningens virksomhet helt fram til i dag. Solemskogen ligger fortsatt innenfor Maridalsvannets nedslagsfelt, og konflikten mellom beboernes rettigheter og de kommunale kontrollorganene er fremdeles til stede. I dag er det likevel dialogen som står i sentrum. Det hardhendte, og delvis kalkulerte, kvelningsforsøket på nybyggerkolonien for nesten hundre år siden tilhører heldigvis fortiden. Den andre, kritiske fasen femti år senere er klarere festet i folks bevissthet på skogen. Mange husker og kjenner noen som ville flytte fra stedet den gangen.

Historien om disse skjebnesvangre epokene for skogsbygda er også fysisk til stede i landskapet på Solemskogen. Kulturminneregisteringen i 1999 dokumenterte 100 tufter, 29 veifar, 21 enkeltterasser og terrasserte areal, 5 steingjerder og 3 iler. Disse fysiske levningene er rester etter drømmer som brast og drømmer som ble forlatt, til fordel for bedre muligheter og levekår andre steder.

Den generelle velstandsøkningen på 1900-tallet omfatter også Solemskogen, selv om den kom senere hit enn andre steder. Kommunal kontroll holdt lenge boligstandarden nede, men i dag er Solemskogen i ferd med å bli et svært attraktivt sted å bo. Det er kort vei med bil til selve bykjernen, samtidig som man har fordelen av å bo i marka. De gamle arbeiderboligene er i ferd med å bli millionvillaer for de få. De fleste eldre bolighusene er i dag enten revet, eller sterkt ombygd. Ingen familie vil vel lengre bo på ett rom og kjøkken, uten innlagt vann og bad? Kulturminnene på Solemskogen forteller likevel om at det var nettopp dette som en gang var drømmen. En stor arbeidsinnsats ble på kort tid lagt ned for å nå det målet. De som kjøpte kronetomter for hundre år siden, hadde likevel også noe til felles med oss. De ønsket seg et hjem i «Guds frie natur». Mye av kjærligheten til skogsbygda, både da og nå, er nettopp knyttet til beliggenheten i skogen.

Kulturminner er ikke alltid vakre eller sjeldne. Ved mange av grunnmunesestene på Solemskogen finnes det også andre levninger etter det folket som en gang bodde der. Det meste er blitt til jord, men sinken holder standhaftig ut mot naturens nedbrytende krefter. (Anne Sætre/Aanne Sætre)

Steinlia

Noen av fritidseiendommene på Solemskogen er fremdeles godt bevart. En av disse er eiendommen «Steinlia». Det var de to brodrene Oscar og Karl Hansen som kjøpte parsell nr. 229, og her oppførte de hver sin hytte. Broren Christian kjøpte parsell nr. 209, «Knabben», og sosteren Caroline hadde hytte på parsell nr. 235, 236 og 226a, «Fossestuene». Caroline var gift med malermester Edvard Eikrem. Søsknene kom fra gården Blandehoel i Askim, og de tok etter hvert gårdsnavnet som sitt etternavn. Familiemedlemmene var også dyktige musikere. Judith Bjørlingsen (født 1904) husket godt de vakre salmetonene som klang over dalen fra «Knabben» og «Steinlia» til naboene på Kringlekollen.

Hytta på Nedre Steinlia består av gang, kjøkken og stue med sovealkove. Interiørene er preget av særegne og fint forarbeidete detaljeringer. Sovealkoven prydes av en blomsternankje, og på dorbladet til venstre er det malt et naturmotiv. (Per Magne Jensen/Solemskogen historielag)

Ekteparet Dora (født Olausen) og Oscar Hansen var de første eierne av hytta på Nedre Steinlia.
(Olaf Hagen/Haakon Blandehoel)

Nedre Steinlia fotografert 1999. Den første hytta fra 1905 var på circa 15 kvadratmeter, men ble etter noen år doblet i størrelse. Huset er i reisverk, og er plassert på en hoy og solid torrsteinsmur. Under bygningen er det også et kjellerrom med inngang fra utsiden.
(Anne Sætre/Anne Sætre)

Oscar Hansens hytte på fritidseiendommen Nedre Steinlia (parsell nr. 229), fotografert circa 1905. (Ukjent/Haakon Blondhøel)

Brodrene Oscar og Karl bodde i Kirkegårdsgaten 16 på Sofienberg, der de drev snekkerfirma i bakgården. De var dyktige håndverkere og bygde butikkinnredninger for hovedstadens større forretninger. Denne yrkesbakgrunnen preger hytteinteriørene, og det er fremdeles bevart mange male- og treskjæringsarbeider av hoy klasse på Nedre Steinlia. Det var Oscar (1877–1927) som var mesteren bak treskjærerarbeidene, mens sonnen Trygg senere malte utskjæringene. Mange av motivene på Steinlia er hentet fra naturen og dyrelivet i området. I 1999 bevilget Byantikvaren midler til istandsettelse av huset, og dette kan tolkes som en honnor til eierens pietetsfulle bevaring av feriestedet. Hele eiendommen er i dag både et unikt eksempel på skaperglede, og på den tidlige fritidsbebyggelsen i Oslos omegn.

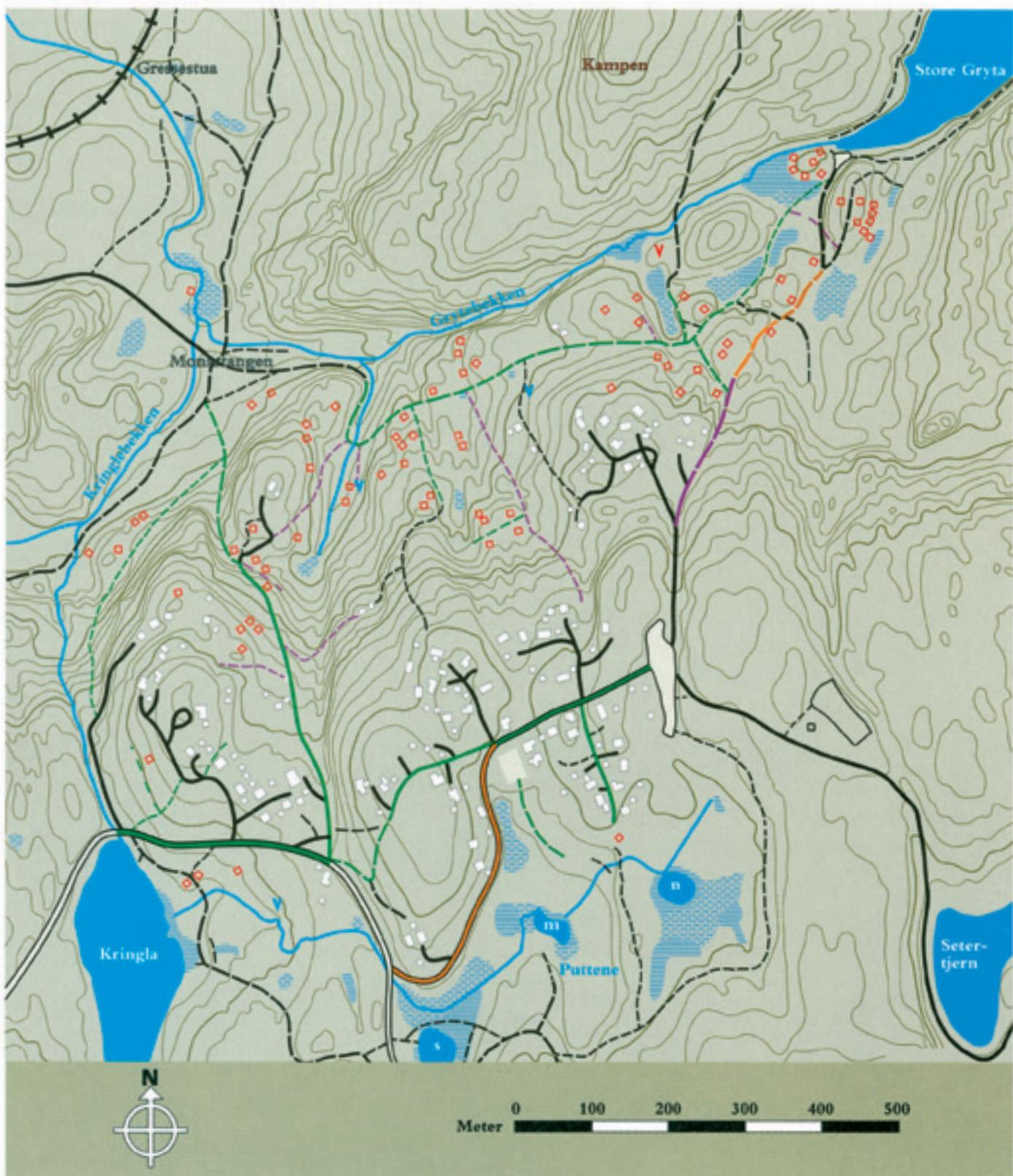

I hellen foran skytsengelen på inngangsdøren er det lagt ned «Alt for Jesus» med små, hvite steiner.
(Anne Sætren/Anne Sætren)

Ved Steinlia ligger et av de beste oppkomunene på Solemskogen. Ila holdes i hevd av eierne, og her kan turgåerne drikk seg ute til på friskt og kaldt kildemunn. (Anne Sætren/Anne Sætren)

De første nybyggerne har etterlatt seg mange fysiske spor i skogslandskapet på Solemskogen. I 1999 ble det gjennomført en kulturminneregistrering i nordre og vestre del av området, og kartet viser resultatene i form av tufter, ilet, groper og eldre veier. (Oppbygde terrasser er ikke med på oversiktskartet.) (Framstillingen er basert på kartgrunnlag fra Lillomarka O-lag ved Stig Sønsterudbåten, og Kulturminneregisteringen på Solemskogen 1999).

□: Registrert tuft/grunnmur V: Fangstgrop ▲: Ille, naturlig oppkomme - - -: Veier inntegnet på Tschudis utparselleringskart 1903
—: Andre veifar fra nybyggertiden —: Veier bygget på dugnad i 1950-årene

Kilder og litteratur

Utrykte kilder

Teknisk rådmanns arkiv. Oslo byarkiv.
Kristiania Vann- og kloakkvesens arkiv. Oslo byarkiv.
Branntakster 1905–1921. Oslo byarkiv.
Folketelling for Norge 1910, Østre Aker, tellekrets 18b. Riksarkivet.
Den kommunale folketellingen 1917. Oslo byarkiv.
Registre, pantebøker og ekstraretsprotokoller, Aker sorenskriveri og herredskriverembete. Riksarkivet.
Rolf Hofmoes arkiv. Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek.
Arkivkort over gårds- og bruksnummer. Plan- og bygningsetaten, Oslo kommune.

Protokoll for Solemskogen skole 1907–1936. Privat eie.
Fohandlingsprotokoll for Solemskogen nybyggerforening 1903–1906.
Solemskogens Vells arkiv.
Forhandlingsprotokoll for Veistyret 1907–1912. Solemskogens Vells arkiv.
Hyttebok for Høienhall 1917–1939. Privat eie.
Arkiv etter verge Henry Werner 1928. Privat eie.
Kulturminneregisteringen for Solemskogen 1999. Solemskogen historielag/forfatteren.

Klipparkivet. Arbeiderbevegelsens arkiv og bibliotek.
Diverse private klipparkiv, hefter og notater.

Intervjuer

Judith Bjørlingsen. Intervjuet av Knut Werner-Hagen og Anne Sætren.
Hans Moe. Intervjuet av Anne Sætren.
Odd Thomassen. Intervjuet av Anne Sætren.
Kari Utheim. Intervjuet av Anne Sætren.
Solveig Skjønberg. Intervjuet av Kari Utheim og Odd Thomassen.
Claus Christiansen. Intervjuet av Anne Sætren.

I tillegg har flere andre nåværende og tidligere solemskoginger bidratt med synspunkter og informasjon gjennom mer uformelle samtaler.

Minner

Karin Eriksrud
Roy Friberg
Reidun Hansen
Mette Larsen

Trykte kilder

Aktstykker for Kristiania/Oslo kommune. Oslo byarkiv.

Litteratur og trykte kilder

Avdem, Anna Jorunn 2001: *Husmorparadiset. Eit tilbakeblikk på husmora i 1950- og 60-åra*. Oslo: Det Norske Samlaget a/s.

Benum, Edgeir 1994: *Oslo bys historie, bind 5. Byråkratiens by. Fra 1948 til våre dager*. Oslo: Cappelen forlag a/s.

Borrebæk, J. H. 1903: *Paa uvante stier. Fodture i Kristiania omegn*. Kristiania: Jakob Dybwad forlag.

Bull, Edvard 1918: *Akers historie*. Kristiania: Olaf Norlis forlag.

Christensen, Arne Lie 1986: Hushold, klasse og industrialisering. I: *Dugnad, tidsskrift for etnologi*, nr.1. Oslo: Novus forlag.

Christensen, Arne Lie 1995: *Den norske byggeskikkelen. Hus og bolig på landsbygda fra middelalder til vår egen tid*. Oslo: Pax forlag a/s.

Christensen, Arne Lie 2002: *Det norske landskapet. Om landskap og landskapsforståelse i kulturhistorisk perspektiv*. Oslo: Pax forlag a/s.

Erlandsen, Roger 2000: *Pas nu paa! Nu tar jeg fra Hullet!* Våle: Forlaget Interview A/S.

Frykman, Jonas og Orvar Löfgren 1979: *Den kultiverade människan*. Malmö: Liber.

Grimstad, Ingun 1990: *En stat i solen. Utformingen av et fritidsmiljø. Lindøya, Nakkholmen, Bleikøya. Hytteøyene i indre Oslofjord*. Magistergradsavhandling i etnologi. Institutt for kultur- og samfunnsfag, Universitetet i Oslo.

Heide, Eivind 1993: *Lillomarka - Nittedalsmarka*. Espa: Lokalhistorisk forlag.

Johannessen, Tom 2002: Rute 56 Solemskogen. I: *På jakt og på vakt*, nr. 1. Utgiver: Historielaget Grefsen, Kjelsås, Nydalen.

Johansen, Tor Are 2001: *Under byens gater. Oslo vann- og avløphistorie*. Skien: Oslo kommune. Vann og avløsetaten.

Johnsen, Rolf (red.) 1940: *Aker 1837–1937*. Bind I, II. Oslo: Aker kommune.

Kirkeby, Birger 1965: *Bygdebok for Nittedal og Hakadal*. Bind 1. [Nittedal]: Nittedal kommune.

Kjeldstadli, Knut 1990: *Oslo bys historie, bind 4. Den delte byen. Fra 1900 til 1948*. Oslo: Cappelen forlag a/s.

Kjeldstadli, Knut 1993: 8 timer arbeid, 8 timer fritid, 8 timer hvile. I: Grimstad, Ingun (red.): *Idrett og fritid i kulturbildet*. HF-fakultetet, Universitetet i Oslo.

Klepp, Asbjørn og Liv Emma Thorsen (red.) 1993: *Den mangfoldige fritiden*. Oslo: Ad Notam Gyldendal.

Lagert, Harry (red.) 1984: *Under åsen langs elva*. En bildekavalkade utgitt av historielaget Grefsen, Kjelsås, Nydalen. Oslo.

Larsen, Petter 1979: *Med AIF-stjerna på brystet. Glint fra norsk arbeideridrett*. Oslo: Tiden Norsk Forlag.

Lyngo, Inger Johanne 1991: *Hyttelivets glede. Om tid og tidsforståelse. En undersøkelse av hytteøyene i indre Oslofjord*. Magistergradsavhandling i etnologi. Institutt for kultur- og samfunnsfag, Universitetet i Oslo.

Mydland, Leidulf 2002: Steinlia på Solemskogen. I: *Fortidsvern*, 2/2002. Brumunddal: Fortidsminneforeningen.

Myhre, Jan Eivind 1990: *Oslo bys historie, bind 3. Hovedstaden Kristiania. Fra 1814 til 1900*. Oslo: Cappelen forlag a/s.

Olsen, Florin 2000: Arbeideridretten på Kjelsås – og sportsklubben Roald. Del 1. I: *På jakt og på vakt*, nr. 4. Utgiver: Historielaget Grefsen, Kjelsås, Nydalen.

Olsen, Florin 2001: Arbeideridretten på Kjelsås. Del 2. I: *På jakt og på vakt*, nr. 1. Utgiver: Historielaget Grefsen, Kjelsås, Nydalen.

Olsen, Florin 2001: Arbeideridretten på Kjelsås. Del 3. I: *På jakt og på vakt*, nr. 2. Utgiver: Historielaget Grefsen, Kjelsås, Nydalen.

Pedersen, Håvard 1990: Solemskogen. I: *Skogvesen nytt*, nr. 2. Oslo.

Reiakkvam, Oddlaug 1997: *Bildewyndom og røyndomsbilde. Fotografi som kulturelle tidsuttrykk*. Oslo: Det Norske Samlaget.

Reinholdt, Sheldon (red.) 1989: *Maridalen: Vakker og verneverdig*. Oslo: Grøndahl & Søn Forlag.

Røde, Gro (red.) 2000: *Livet langs elva. Oslohistorie fra Sagene, Torshov, Bjølsen, Iladalen, Sandaker, Åsen*. Oslo: Bydel Sagene Torshov.

Solemskogen Vel 1953: *Er Kampen før Solemskogen fengjeves slit?* Festskrift i anledning Solemskogens 50 års dag 21.november 1953. En beretning om Solemskogfolkets innsats og en historisk vurdering av myndighetenes midler og mål. [Mangfoldiggjort stensil. Forfatter: Axel Middelthon]

Thingsrud, Leif (red.) 1998: *Tobias. Informasjonsblad fra Oslo byarkiv*, nr. 3. Tema: Marka i byen. Oslo kommune.

Thorsen, Liv Emma 1979: *Kvinnene på Kampen*. Magistergrad i etnologi. Institutt for etnologi, Universitet i Oslo.

Tvedt, Knut Arne (red.) 2000: *Oslo byleksikon*. Oslo: Kunnskapsforlaget.

Vogt, Hans Holmboe 1911: *Streifzug i Kristiania med Kodak*. Kristiania: Dybwads forlag.

Andre kilder

Fotografier: Solemskogen historielags bildedugnad 2000, samt andre foto i privat eie.

Kart: NO G12 1937. Diverse parsellkart som bilag til saker fra Kristiania Magistrat.

Fysisk miljø: Solemskogen historielags kulturminneregistrering 1999–2000.

Register

Personregister

A

Aanerud, Birger O. 21, 28, 48, 50-52, 56, 59, 62, 64, 68, 88, 106, 123
Aanerud, Anna Julie 21, 52
Aanerud, Emilie Atalie (døpt Ellingsen) 28, 52, 64, 88, 98, 106, 123,
Aas 82
Aas, Anne
Aas, Arne 131
Aas, Birger 110
Aas, Dagny 84
Aas, driftsbestyrer 59
Aas, Margit (gift Lindvik) 126, 128
Aas, Ragnvald 116, 126-129
Aas, Randi Hansen 106
Aas, Raymond 116, 121
Aas, Rigmor Hansen 106
Aas, Truls 116, 121
Amundsen, Karoline 29, 54, 71
Amundsen, Torill 115
Andersen 50
Andersen, Eva 136
Andersen, familien på Stenby 23, 34, 26, 88
Andersen, Hanna (gift Thomassen) 11, 22, 23, 24, 81, 88, 111, 118, 124, 126
Andersen, Hans Olaf 11, 13, 22-25, 82, 126
Andersen, Kai 115
Andersen, Kari 86, 115, 128
Andersen, Karin 22
Andersen, Knut 22, 23, 25, 118, 126, 130
Andersen, Marie 11, 22-26, 29, 82
Andersen, Odd 86
Andersen, Odvar 136
Andersen, Ole 78
Andersen, Per 122, 136
Andersen, Rolf 11, 22-24, 117
Andersen, Thorvald 11, 24
Andersen, Trygve 11, 22-24, 110, 128
Andresen, overoppsynsmann Aker

Forsorgsvesen 87

Andresen, Anton 51
Antonsen, Sigurd 32
Arneberg, Gjertrud 109
Arneberg, Jon 109
Arneberg, Reidun 109
Arneberg, Reinholdt (døpt Pedersen) 94, 103, 107-109
Arnesen, Iver 50, 51, 53

B

Backer, Harriet 38
Bekkevoll, familien 122, 123
Bergersen, Albert 90
Bergersen, Emmy 90
Bergersen, familien 86, 124
Bergersen, Gerd (gift Johansen) 124, 136, 142
Bergersen, Julie 90
Bergersen, Kjell 124
Bergersen, Kristian 90
Bergersen, Ludvig 90
Bergersen, Ragnhild 90
Bergersen, Thorbjørn 90
Bergh, Gotfred 45, 55, 56, 59, 61
Bidenkap, stadsfysikus 77
Bjerke, Hermann 32
Bjerke, Lillian 88
Bjørlingsen, Berit 123, 128
Bjørlingsen, Judith (døpt Werner) 12, 16, 17, 19, 29, 31, 90, 91, 95-97, 102, 103, 121, 132
Blandehoel, familien – se Hansen
Blandehoel, Trygg 149
«Bonde-Martin» 83
Borrebaek, Johan Henrik 47
Braathen, Karl 134
Braathen, Sigrid (gift Christiansen) 134
Bredesen, Oskar 110
Briskerud, E.K. 56
Brun, overrettsakfører 50
Brunskow, Alice 41
Brunskow, Astrid 41, 43
Brunskow, August 38
Brunskow, Borghild 41, 46

Brunskow, brodrene 37, 38
Brunskow, Carl 36–46, 67, 72
Brunskow, Elna 41
Brunskow, Karen Sofie 41, 46
Brunskow, Leif 39
Brunskow, Tor 39
Brunskow, Torwald Aron 38
Bråten, Anna 47
Bråthen, Bjarne 110
Bråthen, Egil 110
Bråthen, Erik 110
Bråthen, Karl Johan 55, 56, 57, 63, 64, 102
Bråthen, Oliane 102
Bråthen, Wenche 115, 123
Bull, Brynjulf 138, 139, 141, 143

C

Cawenough, Kari Andersen 88, 115
Christiansen, Anne Cathrine 115, 123, 128
Christiansen, Asbjørn 134
Christiansen, Claus 47, 125, 133
Christiansen, Kitty (gift Schjønneberg) 97, 106, 133, 134
Christiansen, Kristian 136
Christiansen, Sigrid (døpt Braathen) 134
«Columbus» 32

D

Daffinsen, Ole 32
Davidsen, Ole 72
Due, N. 50

E

Eika, Halvor 138
Eikrem, Caroline (født Hansen) 148
Eikrem, Edvard 148
Ellingsen 36
Ellingsen, Anette (gift Kirkemo) 28
Ellingsen, Emilie Atalie (gift Aanerud) 28, 52, 64, 88, 98, 106, 123
Ellingsen, Hilda 28
Ellingsen, Kaja (gift Olsen) 28
Engebretsen, Engebret 32

Eriksen, Hulda Elisabeth 73
Eriksen, Hulda Emilie 73
Eriksen, Klara 73
Eriksen, Martha (døpt Jørgensdatter) 73
Eriksen, Vanda 110
Eriksen-Strøm, Johan 73
Eriksrud, Birger 116
Eriksrud, Karin (døpt Michaelsen) 115
Eriksrud, Walter 86
Evang, Helga 116
Evjenth, Olaf 146

F

Fagerstrom, Fredrik 32
Frantzen, F.O. 85
Friberg, Roy 144
Frost, lærer 111

G

Gaaslungen, Ola 32
«Gamle-Martin» 83
Gomnaes, Dag H. 133
Gopledal, 50
Gregersen, A.G. 32
Gregersen, Josef 32
Grosberg, H. 47, 50, 51, 55, 56, 57, 59
Gulbrandsen, Erik 146
Gulbrandsen, Frank 136
Gulbrandsen, Roar 131, 136
Gulbrandsen, Solveig 135
Gulbrandsen, Tom 146
Gulliksen, Grethe 116
Gundersen 36
Guttmosen, Turid 122

H

Hagen, Haakon Alfred 48
Hanestad, H. 55, 61
Hansen 32
Hansen, Caroline (gift Eikrem) 148
Hansen, Christian (Blandehoel) 148
Hansen, Dora (døpt Olaussen) 148
Hansen, fru (på Kringla) 82
Hansen, fru 109

Hansen, Haakon 32
Hansen, Hjørdis 109
Hansen, Ingebret 32
Hansen, June 116
Hansen, Karl (Blandehoel) 148
Hansen, Marta 122
Hansen, Oskar (Blandehoel) 148
Hansen, Reidun (døpt Skjønberg) 133
Hansen, Stein 142
Haugen, Anders 129
Hellerud, Hans 32
Henriksen, Bergliot 122
Henriksen, familien 110
Henriksen, Gina 92, 93, 113, 114
Henriksen, Gunnar 129, 130, 139, 141, 143
Henriksen, Johan 55
Henriksen, Jostein 116
Henriksen, Kari 116, 121
Henriksen, Kari (gift Utheim) 113, 116, 121, 122, 129, 136
Henriksen, Kåre 92, 128, 129
Henriksen, Lasse 116
Henriksen, Oskar 110, 115, 123, 143
Henriksen, Werner 93
Hermansen, Ragnvald 32
Hoff, Martin 32
Holm, Ragnar 84
Hägensen, Mari 116
Hägensen, Odd 142
Hägensen, Sigurd 121

I

Ihlen, Tove (døpt Mikalsen) 91, 122
Ingdal, Marit 142
Iversen, Anton 32

J

Jacobsen, se også Jakobsen
Jacobsen, Alvilde (døpt Johansen) 107, 108
Jacobsen, Elsa 138
Jacobsen, Harald 108
Jacobsen, Hjørdis Lorentze (døpt Stenshol) 48, 88, 107, 124

Jacobsen, Johan 13, 22, 23, 48, 89, 107, 110, 124
Jacobsen, Othilie 48, 90, 110, 138
Jahnsen, S. 55
Jakobsen, Andreas 32
Jakobsen, Bernt 32
Jakobsen, Fredrik 118
Jakobsen, Ingvald 50
Jakobsen, Kari 86, 136
Jakobsen, Magnus 32
Jakobsen, Rolf 37, 110
Jansen, Hegge 136
Jansrud, Inger (dopt Kristoffersen) 86, 122, 135, 136
Jensen, Jakob 32
Jensen, Lars 71 32
Jensen, Sissel Stokvin 142
Jensen, Thorvald 32
Jenssen, D.K. 68, 69, 71, 73
Jenssveen, Arne 32
Jenssveen, Lars 32
Johansen 55
Johansen, Alvilde (gift Jacobsen) 107, 108
Johansen, Axel 109
Johansen, Constance 107
Johansen, Frank 136
Johansen, Frida 109
Johansen, Gerd (dopt Bergersen) 124, 136, 142
Johansen, Johs. I. 141
Johansen, Otto 115
Johansen, Rolf («Chicago») 125
Johansen, Sigwart 56
Johansen, Tor 124
Johansen, Unni 136
Johansen, Øygunn 109
Johnsen, Klara 110

K

Kalberg, Olaf 59
Kalland, se også Pedersen
Kalland, Esther Pedersen 109, 122, 123
Kalland, Finn 91, 109, 115, 123, 128, 144

Kalland, Gudveig 91, 109
Kalland, Peder Pedersen 94, 99, 100, 104, 106, 107–109, 119, 121, 144
Kalland, Per 109, 135
Karlsen, familien 91
Karlsen, Gunnar «Liten» 133
Kirkemo, Anette (dopt Ellingsen) 28
Kirkemo, Jon 116
Kirkemo, Thomas 116
Knutsen, Samuel 32
Knutson, Tormod 19, 20
Koch, Robert 77
Koren, Petter 141
Kristiansen, Anton 32
Kristiansen, Carl 50, 57
Kristiansen, Lars 110
Kristiansen, Mariane 48
Kristiansen, Ole August 34, 47, 48
Kristiansen, Sverre 32
Kristoffersen, Inger (gift Jansrud) 86, 122, 135, 136
Kristoffersen, Willy 86
Krog, F.A. 68
Krohg, Christian 38
Kroto, Ola Normann 57, 61, 62, 107

L

Larsen, Anna 89
Larsen, Britt 123
Larsen, Carl 107
Larsen, David 32
Larsen, Elna 96, 115
Larsen, Erling 118
Larsen, familien (Skjønhaug) 117
Larsen, familien (Valhall) 122, 123
Larsen, Henry 32
Larsen, Hilmar 85
Larsen, Jan 122, 136
Larsen, Karin 123
Larsen, Karl Ludvig 71, 72
Larsen, Karsten 118
Larsen, Leif 118
Larsen, Maren 85
Larsen, Maria Louise Albertine
Selberg 96
Larsen, Martin 59

Larsen, Morten 121
Larsen, Ole 32
Larsen, Peder 110
Larsen, «Pelle» 136
Larsen, Per 115
Larsen, Petter 50
Larsen, Rikard 89, 131
Larsen, Solveig (gift Skjønberg) 90, 91, 98, 107
Larsen, Svein 96, 115, 123, 128
Larsen, Trond 50
Lauritsen, Tore 88, 133
Lindboe, L.M. 50
Lindvik, Andreas 50
Lindvik, Margit (dopt Aas) 126, 128
Lindvik, Paula 110
Lindvik, Toralf 99, 100, 126–129
Ludvigsen, Elsa 122
Lund, Odd 117
Lunde, Karen 143
Lunde, Kristine 121
Ludvigsen, Anne 122
Ludvigsen, Erna 122, 123
Ludvigsen, familien 122
Ludvigsen, Jan 122, 123, 128
Løvenskiold, godseier 61

M

Martinsen, Gerd 122
Martinsen, Solveig 122
Mathiesen, Mons (Mogens) 35
Mathiesen, godseier 50, 51, 53
Mellbye, stadsfysikus 143
Michaelsen, Helge 142
Michaelsen, Karin (gift Eriksrud) 115
Michaelsen, William 130, 131
Mikalsen, familien 97
Mikalsen, Grete 91
Mikalsen, Kjell 91
Mikalsen, Solveig 91
Mikalsen, Tove (gift Ihlen) 91, 122
Mikalsen, Øyvind 91
Middelthon, Axel 139
Moe, Elida 99
Moe, familien 85
Moe, Hans 98, 104, 132

Myhre, lærer 110, 112, 114
Myhre, Martine 146

N

Narverud, L.E. 74
Nesting, Roy 144
Nielsen, Mads 21
Nilsen, Anne Marie (dopt Skjønberg) 122, 136
Nilsen, familien 119
«Nissen» 32
Nordgård, Zacharias 32, 48, 50
Niess, Klara 115

O

Olafsen, Martin 56, 74
Olaussen, Walther 126, 128
Olavsen, Astrid 122, 135
Olsen, Asbjørn 118
Olsen, Astri 122
Olsen, Bredo 50, 51
Olsen, C.M. 50, 55
Olsen, Gunhild 122
Olsen, Hans 32
Olsen, Kaja (dopt Ellingsen) 28
Olsen, Knut 135
Olsen, L.M. 50
Olsen, «Pelle» 136
Olsen, Ragnhild 122, 135
Olsen, Ruth 122, 136
Opsahl, proprietær 50
Osnes, Per Einar 146

P

Paulsen, Kristian 32
Pedersen, se også Kalland
Pedersen, Elisabeth (Kalland) 103, 121-123
Pedersen, Ester (Kalland) 109, 122, 123
Pedersen, familien (Kalland) 104, 122
Pedersen, Georg (Kalland) 103
Pedersen, Gunder (Kalland) 103, 105, 106
Pedersen, Johan 56
Pedersen, Karen (Kalland) 103-106,

109, 111
Pedersen, Lauritz 32
Pedersen, Liv 109
Pedersen, Martha (Kalland) 103, 105, 109, 110, 121-123
Pedersen, Ragnvald (Kalland) 103, 104, 109
Pedersen Reinholdt Arneberg 94, 103, 107-109 (se Arneberg)
Pedersen, Tonander 32
Pettersen, Bjørn 95, 143
Pettersen, Evelyn 143
Presteløkken, Emil 47

Q

Qvistling, Vidkun 99

R

«Rampolla» 78
Ramsdal, Ole Johansen 48
Rasmussen, Edel 115
Rasmussen, Laila 115
Regbo, Kine 121
Riddervold, Asbjørn 135
Riddervold, Bergliot 122, 135
Riddervold, Mary 146
Riddervold, Randi 122
Riddervold, Terje 116
Riis, Antonette 188
Riis, Ingeborg 48, 118
Risengen, Hans 53, 54
Rising, Reidun 73
Rosenberg, Anna 48
Rygh, Arne 68
Rødde, Jan 129
Rødde, Kaare 129

S

Sandberg 68
Severin 32
Schjonneberg, Kari 106
Schjonneberg, Kitty (dopt Christiansen) 97, 106, 133, 134
Schjonneberg, Leif 106
Simonsen, Bernhard 32
Sinober, Tron Larsen 71, 72

Sinober, Gunnhilde Anette Larsen 71
Skjønberg, Anne Marie (gift Nilsen) 122, 136

Skjønberg, Arne 21, 98, 107
Skjønberg, Birger 21
Skjønberg, Inger Britt 122, 136, 144
Skjønberg, Marie 21
Skjønberg, Ragna Birgitte 21
Skjønberg, Reidun (gift Hansen) 133
Skjønberg, Solveig (dopt Larsen) 90, 91, 98, 107
Skjønberg, Svein 107, 115
«Skredderstuer'n» 32
Slommerud 32

Smedstad, Anton Kristiansen 48, 56
Smestad 98
Solberg, Inge 146
Solberg, Ingolf 136
Solberg, Marit 136
Solum, Arnt Bjørnsen 21
Sommerfeldt, S. 74
Stabell, Carl 67, 74, 77
Stenshol, Hjordis Lorentze (gift Jacobsen) 48, 88, 107, 124
Stenshol, Olaf Olsen 50, 107
Stensrud, Hans Petter 32
«Sterke-Johan» 113
Stranger, Rolf 141
Svendsen 83
Sørensen 32
Sørlie, Eli Lauritsen 88

T

Thomassen, Astrid 131
Thomassen, familien 119
Thomassen, Hanna (dopt Andersen) 11, 22, 23, 24, 81, 88, 111, 118, 124, 126
Thomassen, Lise 126
Thomassen, Odd 24, 25, 99, 100, 118, 126, 131
Thomassen, Thorleif 124, 126, 128
Thoresen, Jonetta 111, 118
Tinn, Hedvig 110
Tobiassen, Ingunn 115, 123
Tranmæl, Martin 138

Tschudi, Alice 20
Tschudi, Anton 12, 15–20, 28, 29, 33,
50, 53–59, 64, 67, 76, 118
Tschudi, Clara 19
Tschudi, Ralph 19

U

Utheim, Kari (døpt Henriksen) 113,
116, 121, 122, 129, 136, 144

V

Vasilej 126
Viheriälehto 126
Vogt, Hans Holmboe 77
Vold, Knud 50

W

Werner, Arne 106
Werner, Arthur 17, 31
Werner, Caroline (døpt Johansen) 17,
31, 33, 90, 95, 106, 132
Werner, Ellen 106
Werner, Eyolf 17, 31, 124, 126, 128
Werner, familien på Høyås 17, 22, 31
Werner, Harald 17, 31, 119, 125, 126,
130
Werner, Henry 17, 22, 31, 34, 87, 124
Werner, Hjørdis 12, 17, 31, 102
Werner, Johan August 17, 22, 31, 33,
34, 95, 106, 132
Werner, Judith (gift Bjørlingsen) 12,
16, 17, 19, 29, 31, 90, 91, 95–97, 102,

103, 121, 132
Werner, Liv 115, 121, 128
Werner, Paul 17, 31
Werner, Randi 12, 17, 31, 102, 106
Werner, Ruth 84
Werner, Tordis 106
Werner, William 17, 31
Werner-Hagen, Knut 146
Werner-Ristesund, Asgeir 95, 146
Wigaard, E.N. 48, 68, 70

Ø

Østlie, Halvard 32

Stedsnavnsregister

A

Aanerud, se Ånerud
Aker 29, 30, 31, 47, 50, 54, 62, 66, 72, 74, 78, 82, 87, 94, 110, 111, 138
Akershus 30
Ankertorvet 83, 134
Arneberg, Grue i Solør 103
Asker 134
Askim 148

B

Bekkelaget 35
Berg (Østfold) 52
Bjerkeli 48
Brandbu bru 99
Brattlisætra 46
Brekke bruk 15, 22
Brunskovsetra 36–46, 72
Bygdøy 35
Bækkesang 48, 74
Bærum 20

D

Dalbo 78
Duen 25, 47, 88
Dyringputten 125

E

Elvely 48
Elverhoi 110
Enerhaugen 97
Evenstermyra 47

F

Fagerhoi 34
Finnstua 99
Fjeldhoi 35
Fjeldsæter 46
Fjeldvang 107
Fossestuen 148
Fredheim 48
Frogner kirke 34
Frognerparken 34

G

Gjeddeputten 125

Granhol 53
Granli 45, 93, 110, 112–114, 116
Grefsen 13, 14, 16, 62, 72, 83, 87, 103, 110, 122, 127
Grefsenhøyden 15
Grefsen stasjon 50
Grefsenåsen 12, 14, 50, 126
Grendehuset 120, 121, 142–144
Gressestua 14, 58–62, 82, 102
Gressubekken 22
Grünerløkka 12, 17, 22, 25, 26, 30, 33, 131
Gryta, Store 35, 48, 57, 74, 85, 98, 125, 126, 128, 132, 134
Grytebekken 35, 36, 42, 72, 73
Grytestua 48, 74, 75
Grønland 30

H

Hageli 48
Halden 31, 33
Halvorseter 47
Halvorseterhøyden 47
Halvorsetersletta 50
Hammersborg 30
Haslum 19
Haugakollen 47, 84, 118–120, 143, 146
Hedmark 30
Heimdal 46
Heimkvil 48
Holmekollen 126, 134
Hyggl 99
Hoibråten 19
Høienhall 104, 132, 134
Høyås 17, 19, 22, 31, 33, 90, 102

J

Jacobsro 13, 22, 23, 48, 90, 101, 108, 110, 138

K

Kalland 94, 103–108, 110, 121–123, 134
Kallandbakken 53, 57
Kallandsetra 106

Kampen

Kapteinsputten 125, 126
Karrusputten 130
Kildal 63, 102, 103, 110
Kjelsås 12, 14, 30, 31, 58, 60, 62, 72, 87, 89, 94, 100–103, 109–113, 117, 119, 127, 129, 132
Kjelsås stasjon 14
Klyvop 48
Kloften 48
Knabben 148
Korsvoll 127
Kringla (vannet) 12, 32, 35, 47, 80, 82, 86, 95, 124, 125, 127, 131–134, 139
Kringla (eiendommen) 110
Kringlebakken 47, 88, 100
Kringlebekken 35, 48, 59, 73, 95
Kringlebrua 82, 83
Kringlefjellet 139
Kringlekollen 47, 110
Krotøhaugen, Øvre og Nedre 62
Kveldsro 89, 118

L

Lachmannsfjellet 51
Langsethlokka 55
Larsenfjellet 132
Lidarende 46, 107, 109, 144
Lillomarka 47, 71, 123
Linderud 21, 35, 61
Linderudkollen 82, 125, 127, 130–133, 136, 136, 144
Linderudseter 23, 47
Linderudseterhøyden 47, 49, 127
Ljan 58
Lysaker 58
Løkka 107
Lørenskog 19, 29

M

Malmoya 35
Mandal 103
Maridalen 59, 60, 77, 98, 110, 124, 129
Maridalsoset 50

Maridalsvannet 12, 22, 36, 42, 50, 59, 65, 66, 69, 77, 80, 96, 112-114, 137, 138, 141, 146, 147
Midtoddens 50, 51
Monsetangen 35, 57, 61, 72, 73, 78, 122, 128, 129, 132
Murersletta, Øvre og Nedre 85
Myren 48
Myrerskogen 109
Myrvang 99

N

Nadderud 19
Nattergalen 109
Neslerud 29
Nesodden 19, 35
Nittedal 71
Nordheim 32, 48
Nordmarka 110, 124
Nordpolen 99
Nordstrand 70
Nydalens 71, 127

O

Oset 12, 22, 55

P

Puttene 125

R

Ramsdal 48
Rasta 21, 22, 24, 27
Refstad 127
Revlia 99
Revlitjern 116
Riisum 48, 118
Ringerdal(en) 34, 47, 48, 97, 134
Risløkka 19
Ristoppen 118-120, 129
Roås 72
Rodeløkka 11, 23
Rosenberg 48

S

Sagene 30
Samhold 99
Sandaker 11, 21
Sander 55, 61
Sandermosen 58-61
Setertjern 47, 65, 129-132
Setertjernsbekken 98
Setervollen 88, 95, 119, 120
Sinober 71
Sinoberud, Søndre og Nordre 71
Sinsen 19
Skar leir 99
Skillebekk 20
Skjonhaug 28, 52, 57, 88, 96, 117
Skogbo 110
Skovbakken 57
Skrenten 91
Skøyen gård 71
«Slottet» 78
Slott, Det norske 34
Slättebråten 59
Smedstad 48
Småvannene 49, 50, 139
Småvannsdalen 12, 49, 55, 130
Småvannsmyrene 50
Soberhytten 88
Solbakke 48
Solglimt 107
Solheim 48, 110
Solhei 48, 107
Solli 48
Solvang 48
Steinlia 48, 148, 149
Stenby 11, 12, 22-27, 29, 47, 82, 88, 110, 120, 126, 131
Stensholtomta 89, 91, 107, 118
Stensvold 48, 107
St. Hanshaugen 29, 41
Store O (Storo) 11, 21, 22
Stupet 91, 97
Sørbråtan 141, 143, 144
Sørkedalen 110
Sør-Odalen 52
Sørum 29
Sætra 47

T

Tangen 73
Texas, Villa 89, 98, 107, 118
Tipparary 25, 26, 47, 88
Tistedalen 31, 33
Torshov 11, 83
Trollhaugen 46, 56, 85, 88, 98, 99, 104
Tryggli 99
Tschudibakken 57, 82-84, 86, 108, 128, 132, 146
Tønsberg 19
Tøyen 30

U

Ullensaker 28
Ura 88

V-W

Valhall 46, 122
Vangen 25, 47, 88
Varahall 110
Vesla 99
Vestheim 110
Vika 30
Villa Texas 89, 98, 107, 118
Vinger 24
Vøien 110
Wigaard 48

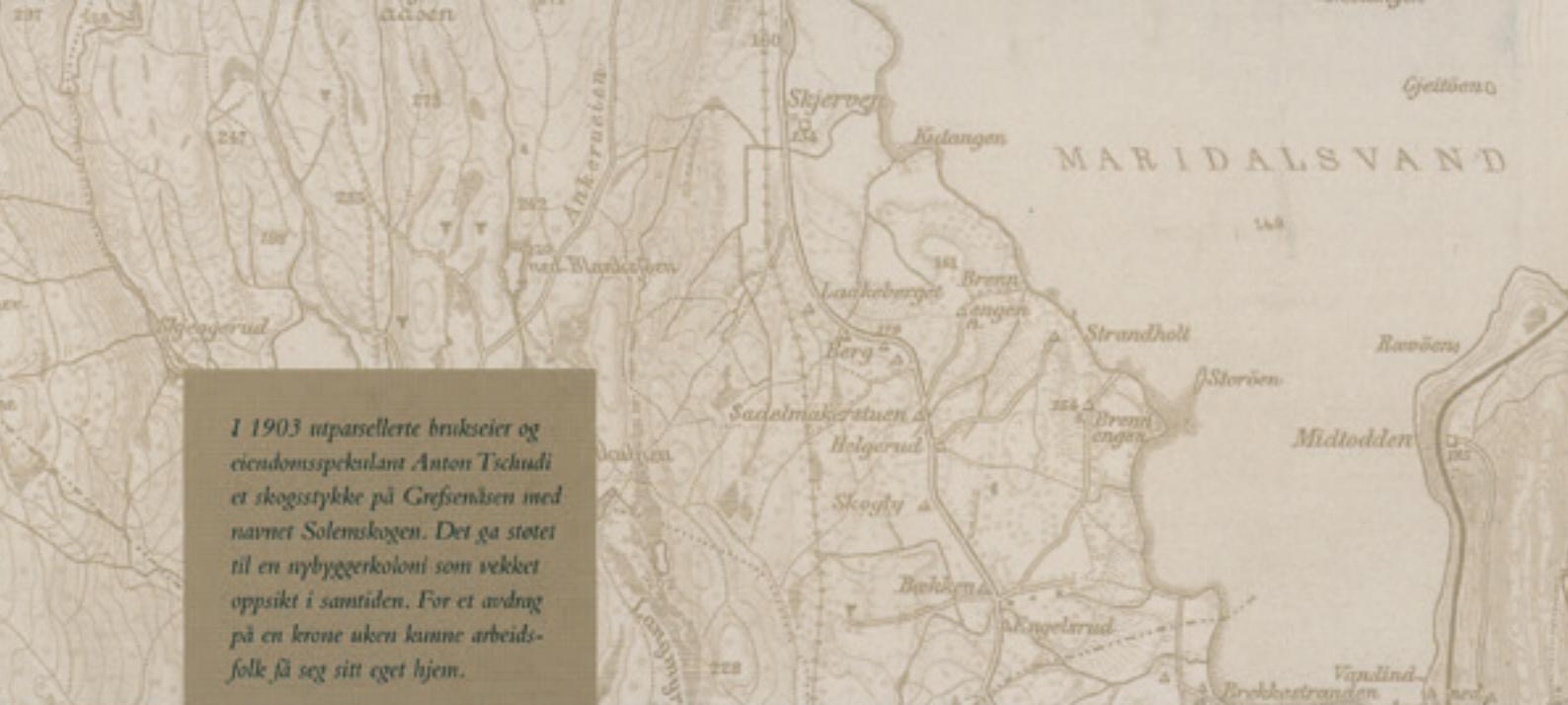
Ø

Økern 19
Østfold 30

Å

Ånerud 21, 22, 48, 64, 97, 98, 118, 119, 123, 138
Åsen 83
Åsputten 125, 131
Årsjøsetra 124
Årvoll 23

I 1903 oppsellerte brukseier og eiendomsspekulant Anton Tschudi et skogstykke på Grefsenåsen med navnet Solemskogen. Det ga støtet til en nybyggerkoloni som vekket oppsikt i samtiden. For et avdrag på en krone uken kunne arbeidsfolk få seg sitt eget hjem.

Boken forteller om nybyggertiden og de dramatiske årene da Kristiania kommune ønsket kolonien fjernet. Beliggenheten innenfor Maridalsvannets nedslagsfelt var en sanorensingsfare for hovedstadens drikkevann. Samfunnet overlevde likevel, og her er fortellingen om hverdag, samhold og fest gjennom hundre år. Boken er et bidrag til Oslos historie i anledning Solemskogen Værs hundreårs jubileum.

Anne Sætre (f. 1965) er cand. phil. i etnologi, og er ansatt hos Byantikvaren i Oslo.

